

STUDII TEOLOGICE

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA A III-A, ANUL IX, NR 1, IANUARIE-MARTIE 2013, BUCUREȘTI

STUDII TEOLOGICE

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

Revistă fondată în anul 1929 de către
Prof. dr. Teodor M. Popescu

Receptarea gândirii Păr. Dumitru Stăniloae în teologia contemporană
Vol. I

număr tematic- aniversar închinat teologului român
la 20 de ani de la adormirea sa în Domnul
și editat de Prof. Dr. Adrian Marinescu
Ludwig-Maximilians-Universität München

SERIA A III-A, ANUL IX, NR. 1, IANUARIE-MARTIE, 2013
BUCUREȘTI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Președinte: Preafericitul Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membri de onoare: Acad. pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU (SIBIU); Acad. prof. dr. Emilian POPESCU (IAȘI); PS dr. Hilarion ALFEYEV (VIENA); Pr. prof. dr. John BEHR (CRESTWOOD NY); Pr. prof. dr. John MCGUCKIN (NEW YORK); Pr. prof. dr. Eugen J. PENTIUC (BROOKLINE MA); Prof. dr. Tudor TEOTEOI (BUCUREȘTI).

Membri: Pr. prof. dr. Ștefan BUCHIU, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București; Pr. prof. dr. Ion VICOVAN, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași; Pr. prof. dr. Aurel PAVEL, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu; Pr. prof. dr. Ioan CHIRILA, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; Pr. prof. dr. Ioan TULCAN, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad.

Redactori corespondenți: Asist. dr. Vasile CARABĂ, București; Pr. prof. dr. Ion VICOVAN, Iași; Conf. dr. Paul BRUSANOWSKI, Sibiu; Pr. asist. drd. Cristian-Sebastian SONEA, Cluj-Napoca; Prof. dr. Mihai-Valentin VLADIMIRESCU, Craiova; Lect. dr. Caius CUȚARU, Arad; Pr. lect. dr. Ionuț HOLUBEANU, Constanța; Pr. lect. dr. Radu TASCOVICI, Pitești; Pr. conf. dr. Ștefan FLOREA, Târgoviște; Pr. lect. dr. Jan NICOLAE, Alba Iulia; Pr. lect. dr. Viorel POPA, Oradea; Pr. conf. dr. Ionel ENE, Galați; Pr. lect. dr. Teofil STAN, Baia-Mare; Dr. Mihai GRIGORE, Princeton; Marius PORTARU, Roma; Dr. Marian SIMION, Boston.

Redactor șef: Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA

Redactori: Prof. dr. Adrian MARINESCU (coordonator), Lect. dr. Ionuț-Alexandru Tudorie (secretar de redacție), Lect. dr. Alexandru MIHAILA (tehnoredactare), Asist. dr. Sebastian NAZĂRU

Corectură: Lect. dr. Constantin GEORGESCU (filolog)

Traducere în lb. engleză: Asist. Maria BÂNCILĂ (filolog)

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

Director: Pr. Mihai HAU, consilier patriarhal

Tipografia Cărilor Bisericești

Director general: Pr. Mihai HAU, consilier patriarhal

Inspector general tehnic: Protos. Varsanufie JEBURA, consilier patriarhal

Coperta și viziunea grafică a revistei: Doina DUMITRESCU

Redacția: Str. Sfântul Ecaterina, Nr. 2-4, cod 040155, București, sect. 4, România

Tel. (+40) 722 620 172; (+40) 21 335 61 17; Fax: (+40) 21 335 07 75;

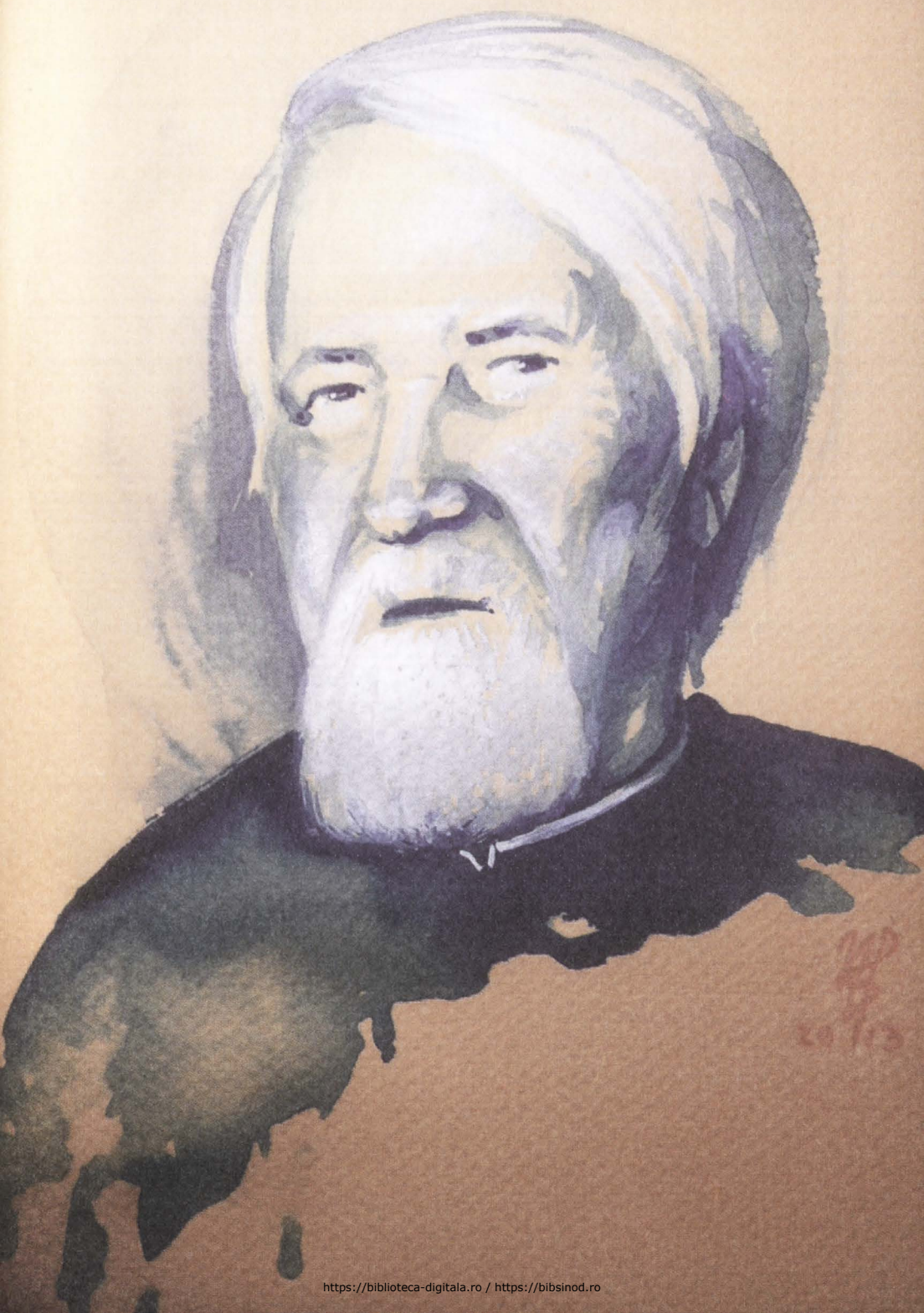
Adresă poștală: OP 53, CP 125, sect. 4, București, România

e-mail: studiiteologice@yahoo.com; web: www.studiiteologice.ro

Materialele trimise Redacției nu se inapoiază.

Redacția își rezervă dreptul de a opera modificări atât asupra formei, cât și a conținutului materialelor trimise spre publicare și roagă să fie respectate recomandările postate electronic la adresa web: www.studiiteologice.ro – rubrica „Condiții de publicare”.

Revista respectă normele ISO 9001:2000 & 19011:2002 privind managementul calității și aplică sistemul de recenzare peer-review.

P

RAEFATIO

Anul comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae*

Congresul Facultăților de Teologie Ortodoxă, care a avut loc la Atena în anul 1936, a exprimat necesitatea ca teologia ortodoxă să elaboreze o *sinteză neopatristică*, bazată pe teologia Sfinților Părinți ai Bisericii, interpretată în contextul lumii contemporane. Prin aceasta se arată că Tradiția Bisericii este o realitate dinamică vie și mereu actuală, o fidelitate reînnoită față de Sfânta Scriptură și față de Sfinții Părinți ca fiind cei mai statornici și siguri interpreți ai Sfintei Scripturi.

Același congres de la Atena recomanda ca Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur să devină ocrotitorii sau patronii spirituali ai Școlilor de Teologie Ortodoxă, ca fiind modele pentru teologia ortodoxă, adică modele de apărare și promovare a credinței ortodoxe în contextul cultural al fiecărei epoci, pentru mântuirea oamenilor. Fiind mari păstori de suflete, acești ierarhi au elaborat o teologie misionară și pastorală, unind permanent viața spirituală cu învățătura de credință a Bisericii.

Printre teologii ortodocși de renume care au reușit să realizeze o sinteză neopatristică în sec. al XX-lea, pot fi amintiți George Florovski (1893-1979) și Vladimir Lossky (1903-1959), din diaspora rusă, Ioan Karmiris (1904-1991) din Grecia, Iustin Popovici (1894-1979) din Serbia, *dar mai ales teologul român Păr. Dumitru Stăniloae (1903-1993).*

Păr. Dumitru Stăniloae era considerat de teologul francez Olivier Clément (1921-2009) ca fiind „cel mai mare teolog al secolului al XX-lea”, iar distinsul patrolog grec Stylianos Papadopoulos (1933-2012) considera că Păr. Dumitru Stăniloae nu numai a cunoscut foarte bine și a folosit masiv teologia Sfinților Părinți, ci chiar i-a continuat, adâncind teologia lor, încât „pe unii chiar i-a întrecut”, folosindu-se și de dezvoltarea gândirii filosofice din epoca patristică până azi.

Păr. Dumitru Stăniloae a tradus și comentat opere majore ale Sfinților Părinți (24 volume), inclusiv monumentală *Filocalie* în 12 volume, unde notele

* Cuvântul Preafericitului Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, rostit cu prilejul proclamării „Anului comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae”, în Catedrala Mitropolitană *Sfântul Spiridon Nou* din București, în ziua Sărbătorii *Sfinților Trei Ierarhi*, miercuri, 30 ian. 2013 (revăzut de autor).

explicative sunt adesea aprofundări teologico-mistice de o copleșitoare bogăție spirituală. În toate studiile sale dogmatice Păr. Dumitru Stăniloae folosește gândirea Sfinților Părinți și o prezintă într-o formă vie, existențială, încât Sfinții Părinți devin contemporani și prieteni cu cititorii acestei teologii.

Temele și accentele majore ale teologiei Păr. Dumitru Stăniloae sunt: *Sfânta Treime, Sfânta Biserică și îndumnezeirea omului prin iubirea lui Hristos.*

– *Dumnezeul creștinilor este Sfânta Treime* numită de Păr. Dumitru Stăniloae „structura supremei iubiri”. Sfânta Treime a creat lumea ca dar al iubirii Sale, iar omul ca persoană a fost creat după chipul Persoanelor veșnice ale Sfintei Treimi, pentru a participa la viața și iubirea veșnică a Sfintei Treimi.

– Iisus Hristos - Unul din Sfânta Treime este Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut Om după natură, ca omul să devină dumnezeu după har. Iisus Hristos este temelia și capul Bisericii, întrucât prin El se dăruiește oamenilor viața veșnică a Preasfintei Treimi, a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh. În acest sens, eclesiologia Păr. Dumitru Stăniloae este prin excelență o eclesiologie trinitară în care unitatea internă a Bisericii se realizează prin mărturisirea dreptei credințe în Sfânta Treime și prin participarea credincioșilor din Biserică la viața Sfintei Treimi descoperită oamenilor în Hristos și prin Hristos, și comunicată lor prin lucrarea Duhului Sfânt, Care porcede din Tatăl și Se odihnește în Fiul. Duhul Sfânt confirmă iubirea veșnică a Tatălui către Fiul și a Fiului către Tatăl, iar în Biserică El împărtășește oamenilor această iubire eternă ca har al paternității duhovnicești în Sfânta Taină a Hirotoniei și ca har al filiației duhovnicești în Sfânta Taină a Botezului, prin care creștinii devin fii după har ai Tatălui ceresc și frați întru Hristos. De aceea, rătăcirea de la dreapta credință a Bisericii lui Hristos devine rupere a comuniunii cu Biserica lui Hristos.

– Fiind teolog al Sfintei Treimi, Păr. Dumitru Stăniloae este și teolog al iubirii creștine, ca fiind iubire a lui Hristos comunicată oamenilor prin oamenii milostivi.

Ca teolog al Sfintei Treimi, Păr. Dumitru Stăniloae se folosește de învățătura despre Sfânta Treime a Sf. Vasile cel Mare, a Sf. Grigore Teologul și a Sf. Grigore de Nyssa, interpretată de Sf. Maxim Mărturisitorul, iar *ca teolog al filantropiei divine și eclesiale* el se inspiră din teologia Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Chiril al Alexandriei, la care se adaugă teologia filocalică a lui Diadoh al Foticeii și a Sf. Isaac Sirul.

Prin teologia sa vastă, profundă și bogată, ca sinteză creatoare între Tradiție și actualitate, Păr. Dumitru Stăniloae rămâne în memoria Bisericii *un mărturisitor al iubirii divine și un apărător al demnității umane*, atât în timp de libertate, cât și în timp de prigoană. Pentru Păr. Dumitru Stăniloae *persoana umană este permanentă taină și permanentă nouitate*. Întrucât era un om al rugăciunii tainice, Păr. Stăniloae a scris *o teologie care îndeamnă mereu la rugăciune*, la unirea omului cu Dumnezeu, Izvorul vieții și al bucuriei veșnice. Orizontul larg și profundimea creatoare a teologiei Păr. Dumitru Stăniloae l-au făcut cunoscut atât în România, cât și în străinătate (vezi volumul colectiv „*Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor*”, Ed. Trinitas, Iași, 2003).

Opera sa este din ce în ce mai mult tradusă în limbi străine (franceză, germană, engleză, greacă, rusă ș.a.) și atent studiată în teze de doctorat și teze de licență în România și străinătate, atât de teologi ortodocși, cât și de teologi romano-catolici, anglicani, luterani, reformați și bapțiști.

Ținând seama de darul pe care Dumnezeu l-a făcut Bisericii noastre prin persoana și opera Păr. Dumitru Stăniloae, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat anul 2013 ca *An comemorativ al Păr. Dumitru Stăniloae în școlile de teologie din Patriarhia Română*, deoarece în acest an se împlinesc 110 ani de la nașterea sa și 20 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

Concursul Național „Dumitru Stăniloae” se află deja în desfășurare, iar premianții la nivel de Patriarhie vor fi evidențiați la București cu prilejul Sărbătorii *Sfinților Împărați Constantin și Elena*, 21 mai 2013, hramul istoric al Catedralei Patriarhale, în acest *An omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena*.

O serie de conferințe, simpozioane și expoziții vor evidenția în diferite centre universitare importanța și semnificația operei Păr. Dumitru Stăniloae în lucrarea de înnoire și îmbogățire a teologiei și spiritualității ortodoxe contemporane și a culturii românești.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

CUPRINS

Praefatio

†DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Anul comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae 5

Prolog 11

Inedit

Pr. Dumitru STĂNILOAE

Botezul copiilor 19

Pr. Dumitru STĂNILOAE, Diac. Ioan CARAZA

Credință și iubire în dobândirea mântuirii 49

Pr. Constantin COMAN

Interviu cu Părintele Dumitru Stăniloae 65

Theodor NIKOLAOU

Meine Begegnung mit Dumitru Stăniloae 71

Adrian MARINESCU

Correspondență inedită a Părintelui Dumitru Stăniloae 93

Documente

Pr. Mihail SĂSĂUJAN

Părintele Dumitru Stăniloae. Fragmente biografice sibiene 105

Pr. Adrian GABOR

Aspecte din activitatea Părintelui Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București 153

Adrian Nicolae PETCU

Aspecte inedite privind arestarea, condamnarea și detenția Părintelui Dumitru Stăniloae 189

Dorin-Demostene IANCU

Părintele Dumitru Stăniloae în lumina unor documente noi 243**Mărturii (I)**

Lidia STĂNILOAE

Tatăl meu, Dumitru Stăniloae 271

Dumitru Horia IONESCU

Nevoia amintirilor 283

Pr. Ioan IONIȚĂ

Părintele Stăniloae în America 287

Pr. Dumitru ICHIM

Muntele cu nume sfânt 293

P ROLOG

Teologia ortodoxă. Dogmă, academism, viață practică

Mai mult ca oricând, *lumea* (< lumen, -inis) în care trăim acum îl solicită pe omul contemporan (= de azi), care trebuie să facă un efort deosebit (să se potențeze și să se actualizeze) ca *să fie în pas cu ea* (= să fie *actual* și *modern*). Fie și doar privit *selectiv* și *directional*, parcă *nu mai duce omul lumea, ci este purtat el de către ea*, într-o grabă teribilă cu care înaintază spre capătul (τέλος, τέρμα, τελεία) ei. Acestei solicitări îi este supusă, în mod firesc, și Biserica („Dacă generațiile viitoare vor manifesta un spirit indiferent față de creștinism, numai Biserica va fi de vină; nu va mai putea invoca nicio scuză” – Păr. Stăniloae), mai puțin caracterizată de *epigonism*, deși mai profund străbătută de conștiința *trecerii de la condiția de acum* (τῷ ἔσχατῳ) la dobândirea existenței firești și luminate, transparente și pneumatizate. În tot cazul, *vârtejul lumii contemporane* (post-moderne) îl (sur)prinde de multe ori și pe *teologul modern*, care se și pierde adesea în tumultul și amețea care îl copleșesc, cu totul opuse *liniștii* (ἡσυχία) și *stabilității* (concretetei) promovate și oferite de Biserică.

În această ordine de idei, *acomodarea la lumea de azi* este determinată de cel puțin câteva condiții specifice: *fundal de criză* și *stringență a supraviețuirii*, *nesanționare a neconform-ului* și *ascundere a realității*, chiar deformare a ei, *superficialitate* și *impunere cu violență a virtualului*. Însă a fi *potrivit* unei epoci înseamnă a înțelege nu numai rostul ei, ci mai ales rostul tău! În aceste condiții, „a fi actual” este identic cu *a te actualiza*, adică a o lua oarecum înaintea vremii pe care o trăiești (= a ieși din *modernitate* și din *actualitate*), a o depăși cumva sau, în termeni teologici, *a trăi deja eshatologic* (= a privi și a acționa cu responsabilitate și cu conștiința că vei da răspuns, mai devreme sau mai târziu), mai mult decât cu privirea spre „măine” în interesul clipei de acum, iar „a fi modern” reprezintă condiția de a oferi, înainte de toate gândirii vremii, soluții pertinente, în termeni care o privesc și o reprezintă, problemelor și căutărilor ei. În plus, *omul întotdeauna contemporan și modern* însă nu întotdeauna *actual*, adică *realizat concret* sau *real*, primește atât cât este! Iar omul de astăzi nu face excepție. În altă ordine de idei, postulatul „omul este sub vreme” nu este un *dat absolut* și nici o scuză, putând, în anumite condiții, fi depășit.

Un prim pas decisiv – cunoaștem acest lucru din regulile *scrise* ale devenirii teologice (metoda teologică = supraordonată celei strict științifice) – îl reprezintă *câștigarea sincerității* (*sinceritatea* determină *obiectivitatea*, fundamente ale con-

structurii, lucrativului și productivului), adică *conștientizarea propriilor neputințe*, bineînțeles nu altfel decât prin *raportare personală* la un sistem de referință. Dacă mai este loc în viață și gândire pentru un reper, adică dacă nu a fost atinsă autosuficiența și se trăiește *doar* din ea („dacă ai ajuns să ți se înmoaie înțepenirile obișnuințelor și prejudecăților lumești din suflet” – Păr. Stăniloae)! Criteriul existenței ni se pare a fi, în această ordine de idei, decisiv (ὕψ-αρχισ). Leitmotiv-ul uneia dintre universitățile cel mai înalt cotate astăzi la nivel internațional – dacă este să aducem un prim exemplu concret și să trimitem la un alt criteriu (: *implementarea prin acomodare a unui sistem de referință productiv și funcțional!*) – sună *extrem* de actual, valabil și mobilizator: „Exzellenz!” și „Nachwuchs ist Zukunft!”. Cu alte cuvinte, obiectivul îl reprezintă „performanța” (= stabilirea și realizarea unor obiective, care să însemne progres), calitatea și nu cantitatea sau *cantitatea în măsura în care este mai întâi de calitate!* Apoi ideea că *viitorul se construiește acum!* Responsabilitatea de acum este condiție a *vieții de mâine*. Sau ce se face astăzi, se va vedea negreșit mâine! Atunci nu te mai miră, când îți dorești elanul, puterea de muncă și frământările tinereții, să vezi un sistem academic în care media de vârstă a profesorilor este undeva la întâlnirea dintre 30-40 de ani și unde, dacă ai împlinit deja 50 de ani, legea nu îți mai permite accesul la nicio poziție didactică (fața științei propriu-zise și a Bisericii este spre viitor, trăind profund prezentul și cumulând prin asimilare trecutul)!

În acest context, *profesionalismul* și *performanța* apar ca fundamentale („Cea mai mare grijă a Bisericii va trebui să se îndrepte spre recrutarea profesorilor. Și credem că acești profesori numai atunci vor prezenta destule garanții de pedagogi în spirit creștin, când vor fi aleși dintre tinerii care, pe lângă studiile specialității lor, au trecut prin teologie. Biserica din Ardeal are în această materie experiența școlilor sale confesionale, care au dat frumoase roade” – Păr. Stăniloae). De altfel, o *realitate plurivalentă*, care include și implică o multitudine de elemente făcute în principiu să determine *trăsăturile unui neam și caracteristicile unei societăți* (calitatea preoților și teologilor unei vremi = calitate a epocii respective). Acest lucru pentru că sistemul academic este chemat să *definească* și să *determine*, și nu numai la nivelul formației intelectuale sau pe om în general. Un principiu și un criteriu fundamentale sunt date totodată și de faptul de *a continua lucrurile de acolo de unde au fost ele lăsate*, se înțelege de înaintașii cei mai iluștri (raportarea se face întotdeauna la un *obiectiv superior < obicio/obiecto?*, în niciun caz = *obiectio!*). Doar așa se afirmă și se confirmă *existența unei tradiții* (de autoritate se bucură doar ceea ce este produs al unei tradiții = are prezent și, prin urmare, viitor, doar ceea ce are un trecut ilustru) și doar așa se pot evidenția și manifesta, într-adevăr, *ducerea mai departe și progresul!*

„Mă bucur că se scrie despre teologia mea. Dar mă voi bucura și mai mult pentru reflexiunile altora, care vor spori această teologie! Căci doresc să văd că gândurile mele fecundează gândirea altora, ducând astfel mai departe teologia!” (Păr. Dumitru Stăniloae).

Apreciere a valorii există doar acolo unde ea este într-adevăr cultivată, asumată și dusă mai departe, continuată! Dacă este să ne gândim la spațiul universitar, nu găsim, în mediul ortodox, un exemplu mai bun, adică *mai productiv*, ca Fac-

ultatea din Cernăuți, ale cărei istorie, influență (inclusiv în afara spațiului românesc), și realizări nu le cunoaștem și nu le prețuim pe cât ar trebui. Un alt criteriu fundamental *devenirii* (inclusiv *instituționale*, nu numai *personale* și *profesionale*) îl redă sintagma de rezonanță biblică: „roada este criteriu al calității!”. În tot cazul, după *școala* Sf. Paisie de la Neamț, ni se pare că Facultatea din Cernăuți a fost singura *instituție* care a mai produs *ceva consistent teologic* în epoca modernă. Și nu-i de colo să ai preoți „de țară” pregătindu-și predica la modul cel mai *responsabil* și mai *profesionist* cu putință, citind textul Scripturii în grecește și literatura auxiliară în originalul ei („ar fi de dorit ca examenul de magistru să aibă în viitor seriozitatea actualului examen de doctorat, iar cel de doctorat să se înăsprească prin noi condiții pentru a nu banaliza aceste titluri printr-o prea mare mulțime de purtători. Magistrii și doctorii să fie elitele, învățații teologiei, și ca atare, nu pot fi pe toate cărările, cum sunt astăzi licențiații” – Păr. Stăniloae).

Profesionalismul este legat înainte de toate însă de *moralitate*, cu atât mai mult în mediul academic. Lipsa acestei virtuți anulează, bineînțeles, orice altă calitate și nu aduce progres, nici beneficiu bunului comun, ca scop al științei și al predării acesteia *ex cathedra* („școala ce se face aici trebuie să se deosebească total de ceea ce se înțelege curent prin cuvântul școală și activitate școlară. Aici se cresc preoți, iar preoții sunt oamenii Duhului, ai Duhului Sfânt” – Păr. Stăniloae). Lipsa de caracter este *lipsă de temei* a ceea ce este enunțat ca studiat și demonstrat. Viața lipsită de verticalitate nu poate naște demnitate, iar un *sistem academic imoral* nu poate fi productiv. De fapt, orice sistem este dat de *oameni*, de persoanele singulare care îl gândesc și îl realizează. Și poate că și aici responsabilitatea maximă îi revine celui care este poziționat cel mai sus. Nimic nu este mai rău, mai nefiresc și mai diabolic ca *răsturnarea valorilor*! O structură ierarhizată nereal nu are nici prezent și nici viitor! Moralitatea, prin urmare, trebuie să se manifeste nu numai la nivel interior, *personal*, ci și la nivel exterior, *structural* sau *instituțional*. De altfel, ele sunt în strânsă dependență. Moaralitatea interioară o determină pe cea exterioară și invers! În această ordine de idei, *a te complăce în căderile impuse de alții sau de sistem înseamnă a cădea până la urmă tu însuși*! Iar *înfrângerea și depășirea sistemului* este posibilă doar prin *câștigarea de sine*.

Moralitatea și profesionalismul fac corp comun cu *capacitatea*, fapt care și susține realitatea unei *harisme profesionale* (a teologiei). Acestea atrag după ele *formația științifică* (pregătirea intelectuală), *accesul la surse* și *informarea potrivită*, *contactul cu restul lumii științifice* și *aducerea a ceva nou* (= *contribuție decisivă în domeniu*). Nu oricine poate fi *om de știință*, la fel cum nu oricine este *om duhovnicesc*! Și ce știință este mai ordonată, mai complexă și mai profundă ca cea duhovnicească sau teologică („Maniera luminează nu este în stare să convertească sufletele durabil, să nască în ele viața cea nouă a credinței” – Păr. Stăniloae)? A fi *om de știință* înseamnă din nou *a fi corect cu tine însuși* și cu tot ceea ce este în afară de tine. A respecta întreaga istorie în ansamblul ei! Înainte de toate trebuie să ai *acces la surse*. Doar așa, prin contact direct cu temeiurile mărturisirii de credință, ale istoriei Bisericii, ale textului inspirat poți *înțelege ceva* și *aduce ceva nou* (fundament științific: sintetizare a ceea ce există și realizare a unui pas mai departe). Ce înseamnă să ai acces la surse? Nu numai să apreciezi ceea ce s-a spus între timp

și să sintetizezi, ci și *să pui în lumină lucruri noi*. În afara *progresului continuu* nu există om de știință, nici valorificare științifică, nici acomodare la timp, nici om duhovnicesc! Un nespecialist dă naștere unei societăți înapoiate și care nu are de-a face cu timpul pe care îl trăiește! Un om duhovnicesc sfințește timpul și naște o lume reală și ordonată. Iar sursa lui nu este alta decât Dumnezeu!

Importanța teologului pentru lume este evidentă, o societate în care acesta este ignorat sau maltratat fiind una afectată în sinea ei. El *poartă responsabilitatea universului în care trăiește și trebuie să găsească răspuns (teologic) la cele mai profunde căutări contemporane*. Năzuiește la și realizează *adâncirea sa în lume și în Dumnezeu*. De altfel, *nu mai trăiește pentru sine și gustă măreția unirii zidirii cu Autorul și Susținătorul ei*. Dacă dispar noțiunile de *patrie* și de *patriotism*, *Biserica* și *creștinism*, *cultură* și *cult*, teologul are obligația să le repună în valoare și să le eficientizeze, actualizeze. Teologhisirea nu este, în tot cazul, nici obligație și nici misiune. Este *lucrare* (ἐνέργεια), *dat* (χάρισμα) și totodată *trăire* (πείρα) în sensul deplin al acestora (ar trebui, la un moment dat, să fie comemorat și *teologul în general și lucrarea lui*, pentru a duce gândul nostru mai mult asupra condiției lui și a evidenția lucruri care țin de *ființă* și *ființare*, inclusiv ale neamului). În ce condiții ia naștere și ce procese, simbioze și sinteze sunt necesare? Este nevoie de o *dospire specială* și de o îngemănare permisă de timp și susținută de avatarurile acestuia. Nu se intră în istorie prin faptul de a *face istorie*, ci prin a o *depăși pe aceasta*! Dacă teologia este *cea mai înaltă și mai tainică știință*, atunci ea trebuie să *schimbe lumea și pe om* („Cu altă cheie se deschid sufletele. Prin alt mijloc se prinde în ele cutremurător sămânța credinței vii, înnoitoare. Este cheia Duhului. Și numai dacă este deschisă în noi acea câmară, dacă locuiește în noi Duhul, se întinde și la alții. Focul nu se aprinde decât prin foc” – Păr. Stăniloae).

„Schimbarea în sens demiurgic a omului lăuntric, a ce știe și a ce poate, determină progresul lui tehnic, pentru că-i liberează posibilitățile. (...) Și atunci, te mulțumești să rezolvi lucrurile abstract, eliminând conștiința. Fixezi criterii «obiective» de preferință. Faci țarcuri prin care unii trec și alții cad. Rămâi străin de ce este «omenesc» în fiecare caz, mulțumit să nu «nedreptățești majoritatea». Poate fi ceva mai farisiac? Și totuși, altceva n-ai de făcut! (...) Nu trebuie să ne înșelăm. Vremea ce vine nu este o vreme de triumf pentru creștinism. Cum n-a fost nici cea care pleacă. Ci, ca tot veacul, vremea ce vine este o vreme de încercare. O vreme în care se vor număra oile de capre, însă nu se vor despărți cum nici grâul de neghină! S-a schimbat numai sensul ispitelor! Puterile celor ce intră în acest apocalips sunt nenumărate. Nimic mai prejos decât să intri-n el naiv și fără să știi ce te așteaptă” (Mircea Vulcănescu).

Problema *acomodării omului la lumea în care trăiește* ține tocmai de modul în care *ființa umană, ca realitate aparținând istoric unei vremi*, se definește pe sine ca *existență creată pentru eternitate*. Interferența *sacru*ului cu *profanul* a născut, până azi, vibrații ample (criteriu: *viața duhovnicească și teologia, ca științe absolute, suportă dar și determină metoda științifică*), în timp ce omul contemporan se depărtează parcă progresiv de condiția sa religioasă (fundament teologic: *sursele* – textul inspirat –,

invățătura pe care ele o contin – dogma – și *asimilarea ei* – punerea în practică, prin concretizarea în viața liturgică). Nu mai este și nu mai vrea să fie *om al lui Dumnezeu* (Dumnezeu și Biserica = criterii ale sfințirii timpului). Din păcate, gândirea „modernă” înțelege *aflarea la zi, profesionalismul și exigența* (= prevalența calității) ca neapărtinând veacului acesta, deși reprezintă criterii fundamentale pentru multe *societăți* creștine dinainte. Teologia „academică” are însă „scopul de a intensifica și de planta această viață și unde nu este”. Ea solicită totodată „atitudine în problemele vieții” și „caractere ce pot transforma societatea”. Are de oferit *proprium*-ul ei, adică să se remarce prin „scrierile și profesorii iluștri în domeniul concepției de viață ortodoxă”. Altfel, *datele ei tehnice* (istoria, filologia, filosofia etc.) pot fi studiate și învățate oriunde, inclusiv în mediu neortodox și neteologic („nu verbul aramaic și hieroglifa egipteană fac pe om vas ales al harului”). Însă, înainte de toate, cadrul academic trebuie să fie la fel ca și „preotul erou”, „slujitor al lui Dumnezeu și al societății”.

„minte deosebit de capabilă, dezinteresare și jertfelnicie personală, atitudine rectilinie consecventă, putere convingătoare a cuvântului, fidelitate față de principii, nesfârșită iubire, convingere adâncă, conștiință de conducător, sentiment de răspundere, tărie de suflet, siguranță, autoritate cu iubire, certitudinea reprezentării lui Dumnezeu, pregătire sufletească, suflet dogoritor de credință, minte luminată și echilibrată, voință energică, putere și destoinicie personală, muncă fără preget, stăpân pe sine însuși, stăruință neîntreruptă, adâncă și necurmată credință, statornicie și râvnă neîncetată, caracter religios, absorbire totală de Hristos (pasiune și râvnă pentru El), credință incandescentă (adâncă, frământată intim și total cu sufletul), înfrâgerezirea și înflăcărarea inimii, suflet în tensiune după adevăr, avânt de nobilă depășire atât de propriu tânărului, angajare cu nesfârșită pasiune a întregii ființe, un om viu (viu până în adâncuri, viu în efervescența spiritului, un om neadormit), pecetea unei mari răspunderi și seriozități, tensiune după înfinit și veșnicie, încordare înainte, disponibilitate pentru ce-i nou, întrebare și silință de autodepășire, sete de desăvârșire, împreunare cu toate valorile în gradul suprem, frământare întru tinerețe cu întrebarea mântuirii, oameni de caracter sobru (de credință cucernică și de atașament desăvârșit la idealurile Bisericii și ale neamului), exprimare eroică, prin asumare, a cuvântului adevărului, oameni de inițiativă și de curaj, factori care reprezintă dinamic, nu pasiv, o concepție de viață în fața altora, profeți în înțelesul de forță spirituală, oameni ce nu mai sunt ai lor, ci ai lui Hristos și ai semenilor, sinteze de știință, de evlavie, de doctrină riguroasă și de mărturisire cutremurată” (Păr. Dumitru Stăniloae).

Creația întreagă este zidită de Dumnezeu cu rostul de a trăi în El, adică de a *ieși din timpul ei* (paradoxul tainic: „persoana se trăiește ca legată de momentul prezent, dar și cuprinzând trecutul și întinzându-se spre un viitor fără sfârșit”). Ea are, în calitatea ei de *chip și asemănare a lui Dumnezeu*, capacitatea de a fi mereu modernă și de a se actualiza (= caracter epectazic). Cu atât mai mult persoana umană, ca existență *conștientă, responsabilă și productivă*, adică nu numai moștenitoare a unor lucruri, ci și *născătoare de gânduri și idei*, ca evidențe ale experienței vii a vieții și ale *îmăntării prin progres* (αὐξησης) în aceasta, ca premiză a vieții veșnice și a tinereții necurmate.

Și toate acestea se imprimă, pe cât este persoana umană imprimată, și în tot ceea ce *produce* persoana umană. În aceeași măsură sunt ele și receptate de omul modern. Mai puțin de cel ce trăiește deja în post-modernitate!

*

Ținând cont doar de o parte din *elementele de noutate* pe care le-a adus teologia Păr. Dumitru Stăniloae, realizăm cu multă ușurință *caracterul fundamental* al contribuției sale, atât pentru spațiul românesc, cât și pentru cel ortodox, mai amplu. Spre exemplu, *lucrarea de doctorat* privitoare la relațiile Țărilor Române cu Ierusalimul a reprezentat noutate și un impuls pentru istoriografia românească. Ei i s-a alăturat până astăzi un număr impresionant de alte lucrări (cu privire la *Ierusalim, Athos, Meteora, Sinai* etc.), care lămuresc consistentul sprijin dat de români Locurilor Sfinte. În tot cazul, Părintele Stăniloae a realizat mai înainte de oricine altcineva importanța acestui aspect. Dacă este să ținem cont de modul și măsura în care a promovat *teologia Sf. Grigorie Palama*, iarăși ni se pare fundamentală contribuția sa și nu numai pentru români. Este adevărat, importanța acestui aspect este posibil să nu reprezinte o *descoperire exclusivă* a teologului român (oare câte generații înaintea sa nu au realizat caracterul esențial al teologiei Sf. Grigorie Palama?), însă tot ceea ce a realizat el în acest sens reprezintă un *imbold hotărâtor* și o *piatră de temelie* pentru studiile palamite moderne. La fel în cazul *Filocaliei* și al notelor de subsol care explică textul patristic sau în care traducătorul se autocomentează sau adâncește, într-un proces neîntrerupt, propriile gânduri și pe cele ale Părinților. Nu în ultimul rând, scoaterea *Dogmaticii* de sub jugul „scolastic”. Astăzi ea este din ce în ce mai mult receptată și tradusă în limbile de circulație (*germană, engleză, franceză*) și servește ca model pentru „recuperarea” altor discipline teologice ortodoxe și câștigarea condiției lor neînstrăinate și proprii. Totodată, *dialogul Ortodoxiei cu lumea contemporană* a suportat și el o primă susținere consistentă din partea teologului român. O analiză a modului de desfășurare a acestuia ar însemna un câștig consistent pentru ceea ce numim *atitudine a Ortodoxiei față de lumea în care trăiește*. Se adaugă acestora, spre exemplu, impulsul dat *traducerii de text patristic, perspectivei liturgice, ascetice și mistice* pe care trebuie să o aibă teologia ortodoxă etc.

A sintetiza gândirea unui *teolog al înălțimilor și al profunzimilor* și a încerca ilustrarea personalității sale, chiar la moment aniversar, sunt lucruri deloc ușoare și nici fără risc. Lucrarea teologică a Păr. Dumitru Stăniloae are o *amploare aparte*, totodată rămâne una *legată de realitățile Bisericii*. Importanța gândirii Păr. Dumitru Stăniloae stă însă nu numai în sine, ci și în *puterea de a susține și de a da naștere unei teologhisiri continue*. El reprezintă un *unicum* la nivelul teologiei ortodoxe a ultimului secol și are un corespondent doar în marii Părinți ai Bisericii, care nu numai că au lăsat posterității o *sinteză teologică*, ci au și generat teologie și au dat naștere unei bogate literaturi, redactată de posteritate, în abordări realizate și promovate epocă de epocă. Teologic, inclusiv în spațiul românesc unde lucrările sale sunt *în original* disponibile, Păr. Stăniloae nu este încă *epuizat* și nici măcar *exploatat* la măsura necesară și suficientă. Acest lucru îl spunem fie și doar gândindu-ne la bogăția pe care o reprezintă, de exemplu, scholiile sale la textele patristice, sau, fie și doar în acest sens prea-elocvent, urmărind programa analitică sau programul de studiu operat în facultă-

tile de profil din țară: teologia sa este dată în general deoparte în acest sistem, pentru că nu există exercițiul și, de multe ori, nici posibilitatea sistematizării și expunerii ei. Acest lucru este amplificat de faptul că aceasta reprezintă prin sine însăși, după modelul Părinților, o *sinteză a experienței puse în cărți, exprimată de Părinți și trăită la nivel personal*. Reprezintă o *sinteză personală* a Adevărului întrupat și concretizat în viață, pe care o avem de la, în și pentru Dumnezeu.

În tot cazul, parcurgând opera Părintelui Stăniloae și urmărind gândirea sa, în legătură strânsă cu cea patristică dar și ecou și prelungire a acesteia, regăsim nu numai *învățătura și cugetul ortodoxe*, ci și *concretizări ale spiritului românesc* în ceea ce are el mai propriu și *reflectări ale teologisirii locale*, așa cum apare ea atât în viața monahală de aici, cât și în iconografie și în transmiterea de text inspirat. El realizează astfel nu numai o *sinteză teologică patristică ortodoxă*, ci și *sintetizarea modului propriu românesc de trăire și simțire*. Prin urmare: *moralitate, capacitate, formație științifică* (acces la surse, a fi informat, a fi în contact cu lumea științifică, a aduce ceva nou, adică o contribuție majoră), *dedicare integrală, om duhovnicesc*, drept *condiții subiective sau personale* ale profesionalismului și academismului teologic. Cât privește *condițiile obiective*, adică *sistemul academic performant*, ele nu pot face decât obiectul unei discuții *aparte*.

*

Editarea celor trei fascicule tematic-aniversare (1/2013, 2/2013, 3/2013), pe care le închinăm acum, la 20 de ani de la adormirea în Domnul, Păr. Dumitru Stăniloae, o datorăm tuturor celor ce au sprijinit-o, cu materiale, moral dar și material. Tuturor le mulțumim pentru aleasa contribuție adusă și pentru felul în care îl omăgiază acum pe *cel mai reprezentativ și autoritativ teolog ortodox al modernității*. Inițiativa Redacției Studii Teologice a fost susținută întâi de toate de *Preafericitul Părinte Patriarh Daniel*, care a fost de acord cu realizarea acestui proiect, pe care l-a și sprijinit, inclusiv prin punerea la dispoziție, pe lângă materialele scrise, a mai multor documente din arhiva personală. La fel de recunoscători suntem și familiei Păr. Dumitru Stăniloae, *unei Lidia Ionescu Stăniloae și dlu Dumitru Horia Ionescu*, pentru susținerea nepregetată și neostenită acordată acestei *reconstituiri și mulțumiri*. Am urmărit de la bun început aducerea, pe cât posibil, de *lucruri noi*, fapt pentru care ne-am și concentrat pe *recuperarea unor documente*, din arhive mai mult sau mai puțin instituționale sau personale. Impresionantul material, dintre care bineînțeles publicăm acum doar o mică parte, arată *activitatea extrem de bogată a teologului român*, punând în lumină pagini unice și diverse din viața sa.

Noutate aduc nu numai multe din fotografiile publicate aici și din documentele de diversă natură *redate în facsimil*, nu numai importante studii de specialitate, care nu au nevoie de nicio prezentare aparte, recomandându-se prin ele însele și prin autorii lor, ci și cele câteva texte ale Păr. Dumitru Stăniloae, rămase până acum inedite. Ne gândim aici înainte de toate la *lucrarea sa de licență* și la *textul original al unui referat* ținut, împreună cu Diac. Ioan Caraza, în anul 1985, la o întrunire ecumenică dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania, și publicat până acum doar în traducere, în limba germană. Mulțumim de aceea, atât *dl Dragoș Vlădescu* cât și *părintelui profesor Ioan Caraza*, pentru recuperarea și pu-

nera la dispoziție a acestor importante documente. La fel de unice rămân recuperările unor materiale publicate doar în limbă străină, așa cum este *interviul* realizat de Pr. Constantin Coman și tipărit într-una din publicațiile teologice grecești, pe care noi îl redăm în limba română, dar și realizarea unei *colecții cu corespondența* Părintelui Stăniloae, din care punem acum la dispoziție, cu susținerea directă și acordul unora dintre autorii materialelor publicate aici, un prim set mai cuprinzător de scrisori, care ilustrează foarte bine viața teologului român, dar și aduc o înțelegere mai reală a sa de către cei care nu l-au cunoscut personal. În acest cadru adresăm mulțumiri speciale, pentru punerea la dispoziția Redacției a facsimilelor unor scrisori scrise de Păr. Dumitru Stăniloae, destinatilor acestora: *PF Părinte Patriarh Daniel, Theodor Nikolaou* (München), *Pr. Viorel Mehedințu* (Neckargemünd), *părintelui Petru Bălan* (Mrea Sihăstria), *Diac. Ioan Caraza, Pr. Ioan Pintea*.

De un sprijin consistent ne-am bucurat atât din partea *Maicii Filoteia*, nepoată a Păr. Dumitru Stăniloae, cât și din partea *părintelui Ionuț Ilea*, preot paroh în satul natal al teologului român, Vlădeni (jud. Brașov). Le mulțumim de aceea pentru tot, în special pentru recuperarea unor informații legate de *arhiva fotografică* din care publicăm acum o parte (în nr. 3/2013). Adresăm mulțumiri alese și *CNSAS*, instituție care a sprijinit în mod special aceste numere tematic- aniversare. Avem astfel cu toții ocazia răsfoirii unor documente care au fost socotite multă vreme „strict secrete” și care acoperă un spectru larg de ani și de aspecte din viața sa: *la facultate, acasă, la biserică*. Li se adaugă documentele din *Arhiva Universității din München, Arhiva Mitropoliei Sibiului*, de la *Academia Română*, din *Arhiva Sfântului Sinod*, a *Palatului Patriarhal* și de la *Facultatea din București*. Mulțumim de aceea în mod deosebit străduinței: *Pr. Adrian Gabor, Pr. Mihail Săsăușan, dl Adrian Petcu și dl Dorin Iancu*. Nu în ultimul rând, datorăm mulțumiri speciale Pr. Mircea Basarab, care ne-a însoțit pe parcursul redactării acestor fascicule cu lămuririle și aprecierile sale, atât de necesare.

Cele trei fascicule de revistă formează o unitate, fiind gândite ca un întreg, lucru evidențiat atât de câteva *elemente noi* de grafică și formatare, cât și de dispunerea rubricilor obișnuite ale Revistei, cărora le-am adăugat câteva *secțiuni noi*, necesare unei împărțiri mai potrivite a materialelor. Regulile de editare urmează normele obișnuite ale Revistei, situațiile excepționale fiind legate atât de *caracterul special al acestor fascicule*, cât și de dorința de a pune la dispoziția cititorului un număr cât mai mare și cât mai complet de materiale (de arhivă). Însă la publicarea textelor nu a stat doar acest criteriu la bază, ci am încercat să ilustrăm întrucâtva și *receptarea teologului român și a gândirii sale* (în spațiul ortodox). Ne-am bucura, în tot cazul, dacă materialele publicate aici, atât de ilustrative, ar provoca adunarea în arhiva electronică pe care am inițiat-o și a altor documente și mărturii referitoare la Păr. Dumitru Stăniloae, pentru a întregi și recupera, dar și pentru a conserva informații pe care timpul le-ar putea ignora și uita, iar vremea le-ar distruge. În tot cazul, Redacția Studii Teologice va continua acest proiect și își declară disponibilitatea publicării de fiecare dată a unor eventuale nou-descoperite materiale de arhivă, sau a unor texte ale teologului român rămase inedite.

Prof. Dr. Adrian MARINESCU

I NEDIT

Pr. Dumitru STĂNILOAE

BOTEZUL COPIILOR*

Introducere

Până în sec. al XVI-lea, Sfintele Taine au fost privite – cu neînsemnate excepții –, de către lumea creștină, ca *mijloace vizibile* prin care se împărtășește credinciosului în Hristos, harul invizibil dumnezeiesc. În special despre Botez, Biserica Ortodoxă dar și cea Catolică au învățat totdeauna, pe baza tradiției moștenite din generație în generație, că această Sfântă Taină *șterge*, ea însăși, efectiv, păcatul strămoșesc, moștenit de la protopărinți, cu pedeapsa lui și eventualele păcate personale cu pedeapsa lor, îl *sfințește* pe om – „il zidește pe om din nou și îl întoarce la acea dreptate, pe care el a avut-o în starea nevinovăției și a nepăcătuirii” – și, în al treilea rând, ca un rezultat al primelor două efecte, *il introduce* în comunitatea întemeiată de Iisus Hristos și prin aceasta în comuniunea cu Dumnezeu¹. Sec. al XVI-lea aduce cu sine, ca un produs al individualismului în devenire, Reforma Catolică. Inițiatorii noilor confesiuni, printr-o *accentuare exagerată a vieții interioare*, subiective, zdruncină respectul manifestărilor externe ale Bisericii și implicit și credința în puterea obiectivă a Sfintelor Taine.

* Textul de mai jos reprezintă *teza de licență* a Păr. Dumitru Stăniloae, elaborată sub îndrumarea științifică a profesorului Vasile Loichiță (1881-1958) și susținută public în anul 1927 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți. *Manuscrisul* lucrării (98pp.) se păstrează sub nr. 497 în *Biblioteca Mitropoliei Ardealului* și este publicat acum, pentru prima dată, cu îngăduința Înaltpreasfințitului Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, cu sprijinul doamnei Lidia Ionescu-Stăniloae și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ca omagiu, cu prilejul împlinirii în anul 2013 a 110 ani de la nașterea marelui teolog român și a 20 de ani de la trecerea sa la cele veșnice. Textul este publicat sub îngrijirea lui Ion-Dragoș Vlădescu. Au fost operate modificări care privesc doar limba română vorbită astăzi și normele de editare ale revistei *Studii Teologice*. O editare *facsimilă* va urma cu o proximă ocazie (n.ed.).

¹ *Mărturisirea ortodoxă*, Sibiu, 1914, întrebarea 103, pp. 75-76. Paul SCHANZ, *Die Lehre von den heiligen Sakramenten der Katholischen Kirche*, Freiburg im Bresgau, 1893, pp. 246-247.

În primii ani de insurgență, Martin Luther și Philipp Melanchthon s-au plasat în extrema opoziție față de învățătura catolică². Puterea obiectiv-mântuitoare a Sfintelor Taine este redusă la proporții minime. Din cele șapte Taine se rețin abia două și din acestea două abia o umbră din ce-au însemnat ele până atunci în conștiința creștină. Botezului i se contestă orice efecte, orice putere obiectivă. Înraurirea acestei Sfinte Taine asupra primitorului, are pentru Luther și Melanchthon în prima epocă, ceva auto-sugestiv, este redus ca origine într-un proces subiectiv, trezit de solemnitatea momentului. Sfintele Taine sunt simple semne, instituite spre fortificarea credinței³. În ceea ce privește eficacitatea, ele nu se deosebesc cu nimic față de *tainele Vechiului Testament*; sunt doar *mărturii* date de Dumnezeu omului, prin care conștiința noastră cea îndoielnică primește asigurarea bunăvoinței Harului divin. Mântuitorul instituindu-le ne-a asigurat că ne acordă de fapt într-un anumit moment al vieții, harul Său, nu însă cu necesitate în momentul săvârșirii Tainelor. Acest Har care constă în iertarea păcatelor, ni se acordă independent de Taine, prin credință. Iar Tainele au numai într-atât o valoare intrinsecă, întrucât ne argumentează credința, ne întăresc siguranța că Dumnezeu ne iartă păcatele. În această concepție a Tainelor este cuprinsă în germene toată atitudinea sectelor de azi față de Botez.

Este adevărat că după ce s-a vindecat de primul acces, și mai ales când s-a văzut în perspectiva gravelor răspunderi de autor moral al actelor barbare dezlănțuite de fanatismul *anabaptiștilor*, care revendicau, cu drept cuvânt, paternitatea lui Luther, acesta a retractat grăbit și nu numai că nu s-a lepădat de zeloșii lui copii, ci a mers până acolo încât a ajuns în directă contradicție cu afirmațiile sale anterioare și cu motivul individualist al revoluției sale religioase. Omul, sârmanul, și-a pierdut de această dată orice importanță în opera mântuitoare. Credința lui, mijlocitoarea directă și siguranța mântuirii, așa de agresiv afirmată mai înainte, devine o biată dispoziție pasivă – și nu absolut necesară⁴ –, un instrument receptiv al Harului *acordat prin Taină*; acordat însă nu în sensul că individul ar primi în

² Johann Adam MÖHLER, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnisschriften*, Regensburg, 1909, p. 258.

³ „Omnia Sacramenta ad fidem alendam sunt instituta (...). Error enim est Sacramenta novae legis differre a sacramentis veteris legis penes efficaciam significationis (...). Ita nec verum esse potest, sacramentis inesse vim efficacem justificationis seu esse signa efficacia gratiae. Haec enim omnia dicuntur in jacturam fidei, ex ignorantia promissionis divinae”, in: Martin LUTHER, *Captivitatea babilonică* (germ.), apud J. MÖHLER, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen...*, p. 259. „Die Beschneidung ist Nichts, so ist auch die Taufe Nichts. (...) sie sind vielmehr Zeugen und $\sigma\phi\alpha\rho\gamma\iota\delta\epsilon\varsigma$ des göttlichen Willens gegen dich; durch sie wird dein Gewissen sicher, wenn es an der Gnade, an dem Wohlwollen Gottes gegen dich Zweifelte” (MELANCHTHON, apud J. MÖHLER, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen...*, p. 260).

⁴ Vezi Martin LUTHER, *Reformations-historische deutsche Schriften*, vol. 26, Frankfurt am Main, Erlagen, 1885, pp. 281-321; tot în acest loc Luther sublinia faptul că «într-adevăr trebuie să credem pentru Botez, dar Botezul nu se dă pe temeiul credinței pentru că nimeni nu poate fi sigur de ea».

ființa sa ceva din binefacerile acestui Har, ci în sensul că el este declarat, cu totul extern, drept iertat de păcate – fără a fi într-adevăr [iertat] – și făcut părtaș al vieții de veci. Chiar și acea umbră de credință este imprimată în sufletul credinciosului tot de Dumnezeu; nici ea nu este un element de origine personală. Obiectivism exagerat, chiar mai exagerat ca în Biserica Ortodoxă și în cea Catolică!

Dar retractarea lui Luther era prea târzie⁵. Sămânța aruncată de el a creat o *mentalitate statornică* de desconsiderare a Tainelor. După anabapțiști s-au mai ivit o mulțime de secte, care în baza învățăturilor lui Luther, depreciază valoarea obiectivă a Tainelor, reducând momentul mântuirii în experiența subiectivă a individului și ca o urmare a acestei învățături *reprobând botezul copiilor*. O sursă și mai directă a învățaturii sectelor despre Taine și în special despre botez, a fost și este încă, *reformarea propriu-zisă*. Această confesiune începută cu puțin în urma *luteranismului* și desigur ocazionată și inspirată de acesta, a adoptat și a păstrat continuu atitudinea de un *exagerat subiectivism* – lansată la început de Luther – față de Taine. Nu mai vorbim de Ulrich Zwingli, pentru care Tainele sunt numai *acte comemorative*.

Să vorbim numai de Jean Calvin care este mai moderat și care a fixat în sistem definitiv doctrina reformată. Calvin face o deosebire foarte strictă între *Harul sfințitor* și *Taină*. Acestea două se pot petrece deodată, paralel, dar nu cu necesitate. Elementul material este acordat fiecărui creștin, dar alimentul divin numai predestinatlui. Și acest *aliment divin*, lucrare a Duhului Sfânt, poate veni și fără mijlocirea Tainei⁶. De obicei Harul divin vine prin Cuvânt, dar nici cu acesta nu este identic. Tainele sunt instituite numai din cauza neputinței noastre de a percepe nesimțual. Într-un cuvânt ele sunt *simboluri ale Harului* care ne vine și înainte și în timpul și în urma efectuării Tainei⁷. Subiectivismul, importanța experiențelor interne ale individualismului exagerat al Reformei, se arată evident când se răspunde întrebării care este siguranța individului că el este mântuit? Prin ce constată el acest fapt? Prin ce știe el că este ales de Harul divin din *massa perditionis*? Această constatare, această siguranță, nu se mai reazemă, ca la luterani, pe faptul obiectiv al primirii botezului, ci pe experiența sufletească, pe existența credinței în sufletul individului. „Prin aceea știu că sunt mântuit, că Dumnezeu îmi dă credință”⁸.

De aici și până la a reprobă botezul copiilor mici, care nu pot avea asemenea experiențe sufletești, nu era decât un pas consecvent. Calvin l-a evitat, dar alții l-au făcut. Între cei care au făcut acest pas consecvent au fost și *bapțiștii* pe

⁵ Neajunsul retractării a mai fost și slăbirea coerenței sistemului. Născut dintr-o înaintare și dintr-o retragere – amândouă făcute în grabă –, acesta a rămas cu pecetea ambelor extreme: subiectivism și obiectivism; și între ele o armonie artificială.

⁶ Gustav PLITT, *Grundriss der Symbolik für Vorlesungen*, Leipzig, ⁷1921, p. 133.

⁷ G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, pp. 133-134.

⁸ Ernst CREMER, *Rechtfertigung und Wiedergeburt*, coll. *Beiträge zur Förderung christlicher Theologie*, vol. 11, 1907, p. 390. *Cat. Genev.* p. 162, *apud* G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 134.

care avem nenorocirea să-i cunoaștem din apropiere. Învățătura baptistă este esențial calvină. Astfel cuprinde *predestinația*⁹ – o predestinație mai moderată, condiționată – și concepția calvină despre Taine¹⁰. Duhul Sfânt acționează în afară de ele și înainte de ele¹¹. La bapțiști și la toate sectele înrudite nu Botezul mijlocește iertarea de păcate și sfințirea, ci toate acestea se fac înainte, când omul trezit de cuvântul lui Dumnezeu, din moartea spirituală „își recunoaște păcatul”, se pocăiește, caută refugiu la Hristos, crede în El. Prin această pocăință și prin această credință, în momentul convertirii, omul primește iertarea păcatelor și îndreptarea în fața lui Dumnezeu. Toate aceste momente sufletești care merg paralel cu *iertarea și îndreptarea externă a omului* sunt momentele *renașterii* omului și toate sunt produse de Duhul Sfânt¹². Botezul are un rol cu totul secundar. Prin el, cel deja mântuit este recunoscut public drept membru al comunității. De aceea individul își mărturisește credința în Hristos. Din partea lui Dumnezeu Botezul nu aduce altceva decât *asigurarea solemnă* că primitorul a găsit har înaintea lui Dumnezeu și i-au fost iertate păcatele etc.¹³.

Avem așadar pe de o parte dezbrăcarea Botezului de puterea lui iertătoare și sfințitoare și plasarea acesteia în momentul sufletesc al renașterii, iar pe de alta imposibilitatea de a se da Botezul înaintea mântuirii, înaintea renașterii omului. Copilul deci nu poate fi botezat, dar el nu poate fi nici renăscut, așadar nici iertat de păcate, îndreptat. Sau poate că el nu are nevoie de acestea? Aici bapțiștii au adoptat învățătura *menonită* despre păcatul originar¹⁴. După menoniti noi am moștenit de la Adam numai dispoziția spre păcat, în virtutea căreia orice om păcătuiește cu siguranță, cu necesitate, dar n-am moștenit însăși vina păcatului lui Adam. Omul nu-i condamnat de Dumnezeu pentru păcatul lui Adam, ci pentru ale sale proprii. Un copil este nevinovat pentru că nu are păcate personale, iar cel al lui Adam nu i se socotește. De aceea copilul nici nu are nevoie de botez¹⁵.

O altă sectă care ne privește de aproape este cea *adventistă* care învață despre Taine și în special despre Botez și despre botezul copiilor identic cu bap-

⁹ „...sie wurden die Personen aus dem verlorenen neu sehen geschlechte... auch von Vater erwählt, ihre Namen im Himmel angeschrieben» (Glaubenslehre, art. 5, *apud* G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 151).

¹⁰ G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 151.

¹¹ „Das Wasser bei der Taufe bedeutet die Reinigung von Sünden, welche schon durch den hl. Geist bewirkt worden ist” (Leitfaden, întreb. 80, *apud* G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 153).

¹² *Mărturisirea de credință baptistă a creștinilor botezați*. Ed. Farul Mântuirii, 1923, p. 14.

¹³ *Mărturisirea de credință baptistă...*, p. 21.

¹⁴ J. MÖHLER, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen...*, p. 488.

¹⁵ Cornelis RIS, *Die Glaubenslehre der wahren Mennoniten oder Tauf-Gesinnten*, art. 17, Hamburg, 1776, *apud* G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 143: „Daher wir auch vertrauen, dass der Sünde Adams wegen niemand ewig verdammt werden wird, wohl aber seiner eigenen Widerspenstigkeit, seines Unglaubens seines Ungehorsams u. dgl. wegen, und dass alles für unmündige Kinder Meine Verdammnis zu fuchte condemn”.

tiștii¹⁶, dintre care s-au și recrutat la început. Tot așa învață și „creștinii după Evanghelie”. Și pentru ei „botezul este un simbol al curățirii de păcate, al morții față de păcat și al învierii la o viață nouă în Hristos (...)”¹⁷. Copiii credincioșilor nu se botează, ci se aduc de către părinți în adunare spre a primi binecuvântarea după cuvântul Domnului (*Mt* 19, 13-15; *Mc* 10, 16)¹⁸. Iertarea păcatelor, îndreptarea, se primește înainte de botez prin pocăință și credință, care sunt lucrări ale Duhului Sfânt, botezul cu Duh Sfânt¹⁹. Copiii neputându-se pocăi nu pot fi botezați, dar nici nu au trebuință. „Prin căderea lui Adam toți oamenii au devenit păcătoși și astfel toți moștenesc, fără excepție, o fire păcătoasă”²⁰, dar vina păcatului strămoșesc n-au moștenit-o, pentru că nu sunt pedepsiți. Copilul este născut în păcate dar pentru ele răspund părinții și nu el. Acesta este nevinovat și nu are nevoie de mântuire.²¹ Aceeași învățătură o au și *Nazarenii* sau *Pocăiții*²².

În definitiv toate sectele care resping botezul copiilor o fac aproximativ din considerațiile pe care le-am prezentat. Acestea s-ar putea rezuma în câteva puncte:

– păcatul strămoșesc nu constă în vreo vină pe care trebuie s-o ispășim, ci într-o fire coruptă care ne îndeamnă la păcat;

– mântuirea adusă de Hristos și însușită de noi prin renaștere, nu constă în iertarea păcatului strămoșesc, ci în iertarea păcatelor personale și în îndreptarea firii noastre stricate în așa fel încât să nu mai păcătuim; de aceea copiii n-au nevoie de iertarea păcatelor, pentru că n-au păcate, sunt mântuiți fără renaștere și fără botez – botezul copiilor nu este necesar;

– Harul iertător și sfințitor nu ni se împărtășește prin Botez, ci înainte de Botez și direct; noi știm aceasta prin pocăința și credința care se trezește în sufletul nostru. Botezul este numai un simbol al iertării etc. și un act de primire în comunitate, acordându-se numai după convertire, după renaștere – imposibilitatea de a fi botezați, un al doilea motiv pentru reprobarea botezului copiilor.

Toate aceste afirmații sunt susținute cu citate din Noul Testament iar în special *reprobarea botezului copiilor* este susținută și de lipsa mărturiilor pozitive în Noul Testament și în Tradiția primară. În paginile următoare vom încerca să dovedim cu ajutorul Noului Testament eroarea acestor afirmații. Și, pentru că

¹⁶ G. PLITT, *Grundriss der Symbolik...*, p. 174; *O scurtă expunere a principiilor comunității evanghelice a adventiștilor de ziua a șaptea*, passim; *Ce ne spune Dumnezeu despre botez*, pp. 8-11.

¹⁷ *Memoriu sau scurtă expunere a doctrinei creștine după Evanghelie*, Ploiești, 1925, p. 13.

¹⁸ *Memoriu sau scurtă expunere...*, p. 13.

¹⁹ „Dacă aceștia au primit Duhul Sfânt, cine poate să mai oprească apa?” (în: *Bunavestire*, 1925, 5-6).

²⁰ *Memoriu sau scurtă expunere...*, p. 7.

²¹ *Bunavestire*, 10-11, 1925, p. 20.

²² Ștefan FLORESCU, „Propaganda sectară – pericol național”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, seria a II-a, XLIV (1926), 9, pp. 518-522.

sectele deși nu prețuiesc sfințenia Tradiției, totuși îi recunosc importanța de document istoric – odată ce se referă la ea –, vom adăuga acestei lucrări și *cele mai vechi mărturii patristice* despre botezul copiilor cu o dreaptă analiză a lor.

Necesitatea botezării copiilor

Realitatea universal-umană a păcatului strămoșesc

Sfânta Scriptură atestă că *toți oamenii se nasc cu păcatul strămoșesc* și suferă pedeapsa acestuia, așadar sunt vinovați de el. Din punct de vedere dogmatic, *păcatul strămoșesc reprezintă păcatul cu care se naște fiecare om*, păcatul moștenit de la protopărinți, spre deosebire de păcatele personale – păcate comise de fiecare om în parte. În acest înțeles – cel care de altfel ne și preocupă –, păcatul strămoșesc este o mare taină iar înțelegerea și analiza ei trece peste puterile omeniești. Pe cât de clară și de hotărâtă este Sfânta Scriptură în învățătura despre *existența păcatului originar*, pe atât de tainică și de neînțeleasă este în cea despre *ființa acestui păcat*. Asupra întrebărilor „Cum au păcătuit toți oamenii în Adam?” și „Cum a devenit fapta lui o faptă a întregii omeniri?”, Revelația nu dă lămuriri mai precise. Din fericire însă, *analiza păcatului originar* nici nu intră în preocuparea mea; pentru scopul ce-l urmăresc este îndeajuns să arăt *existența acestui păcat și a pedepsei lui*, ceea ce Sfânta Scriptură mărturisește atât de clar. Odată ce este dovedit faptul că fiecare om este pedepsit pentru păcatul strămoșesc, este dovedită pe de o parte nevinovăția lui, pentru că Dumnezeu este drept și nu pedepsește pe nevinovați, iar pe de alta este dovedit faptul că fiecare nou născut este supus pedepsei și deci are nevoie de mântuire, de scăparea lui de pedeapsă.

În Sfânta Scriptură nu aflăm nicăieri denumirea de „păcat strămoșesc”, „păcat originar”, ci aflăm numai numele simplu de „păcat” sau „legea păcatului”, „omul cel vechi”, „corp”, „om corporal” etc.²³. Foarte clar vorbește despre existența păcatului strămoșesc Sfântul Apostol Pavel în epistola sa *Către Romani*: «Drept aceea, precum *printr-un om* a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea și astfel moartea a trecut la toți oamenii, *în care* toți au păcătuit»²⁴. «În care» (ἐν ᾧ) se referă la Adam. În acest citat avem o dublă mărturie despre moștenirea vinei și a pedepsei păcatului originar:

– mărturisirea directă că toți oamenii au păcătuit în Adam, așadar toți sunt vinovați de păcatul lui;

– dovada indirectă despre același lucru, dedusă din *existența universal-umană a pedepsei*, adică a morții.

²³ Rm 5, 12; 7, 17; 6, 6; Ef 4, 22; Fc 6, 3; Ga 5, 17 etc.

²⁴ Rm 5, 12; traducerea cu sublinieri aparține dlui prof. Vasile GHEORGHIU, *Epistola către Romani*, Cernăuți, 1924.

Toți oamenii au murit, toți au fost pedepsiți, chiar și copiii mici pentru că toți «din fire eram fiii mâniei»²⁵. Și ca să nu mai lase nicio îndoială despre generalitatea morții și despre caracterul ei pedepsitor, Sfântul Apostol Pavel scrie: «ci a împărțit moartea de la Adam până la Moise și peste cei ce nu păcătuiseră, după asemănarea greșelii lui Adam, care este chip al Celui ce avea să vină»²⁶. Mai clar își arată Sfântul Apostol Pavel gândul din acest verset, adică acela că moartea a domnit și asupra copiilor – asupra acelor care n-au păcătuit cu voință liberă și cu conștiință – în citatul următor: «Căci dragostea lui Hristos ne stăpânește pe noi, care socotim aceasta, că dacă unul a murit pentru toți, au murit deci toți»²⁷. Pentru Sf. Apostol Pavel învățătura conform căreia *Hristos a murit pentru toți* este o dogmă; printre rânduri se poate citi: *cine ar îndrăzni să conteste faptul că Iisus a murit pentru toți, ar însemna să știrbească caracterul de absolută necesitate a morții lui Hristos*. Din această siguranță dogmatică, Sfântul Pavel o deduce pe cealaltă: toți au murit. Mântuirea adusă prin moartea lui Hristos a fost tuturor necesară – indiferent de vârsta lor –, odată ce toți au murit. Și să nu se creadă că Sfânta Scriptură ține moartea de un eveniment natural în viața omenirii; un eveniment care s-ar fi petrecut și fără să fi păcătuit prima pereche de oameni. «Plata păcatului este moartea»²⁸, și ea n-a fost de la început pentru că nici păcatul nu a fost de la început ci s-a introdus în lume de-abia prin păcatul lui Adam. «Căci dacă prin greșeala unuia moartea a împărțit printr-unul, cu mult mai mult cei ce primesc prisosința harului și a darului dreptății vor împărți în viață prin Unul Iisus Hristos (διὰ τοῦ ἐνός)»²⁹.

Moartea a pus stăpânire peste oameni din cauza greșelii lui Adam, și a domnit din cauza acesteia. Chiar dacă niciun om nu ar mai fi păcătuit după Adam, moartea tot ar fi domnit, pentru că Dumnezeu a condamnat pe toți oamenii din cauza greșelii lui Adam; pe toți i-a făcut vinovați și i-a supus pedepsei.

«Așadar, precum prin greșeala unuia a venit osândă pentru toți oamenii, așa și prin îndreptarea adusă de Unul a venit, pentru toți oamenii, îndreptarea care dă viață; căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea Unuia se vor face drepti cei mulți»³⁰.

Aici Apostolul Pavel face o paralelă între *Adam* și *Iisus* și explică cu această ocazie de ce este conformă cu judecata normală reprezentarea și substituția întregii omeniri în Hristos. Și pentru această explicare Sf. Apostol Pavel recurge la exemplul lui Adam și la solidarizarea întregii omeniri cu greșeala lui. Și acest eveniment este pentru Sf. Apostol Pavel un fapt cu mult mai obișnuit, mai normal decât acesta: mântuirea pe care a adus-o Iisus omenirii prin substitu-

²⁵ Ef 2, 3: „Καὶ ἡμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς”.

²⁶ Rm 5, 14.

²⁷ 2 Co 5, 14.

²⁸ Rm 6, 23.

²⁹ Rm 5, 17.

³⁰ Rm 5, 18-19.

ire, prin reprezentare. Și chiar așa și este. Păcatul, defectul, închinarea se moștesc pe cale naturală; Adam le-a transmis copiilor ș.a.m.d., dar sfințenia, ascultarea și toate virtuțile Sale, Iisus nu le-a putut transmite pe cale naturală pentru că El n-a avut un contact deplin cu omenirea. Și apoi este mult mai normal să fim răspunzători de greșelile unui părinte al nostru decât de meritele unuia care are cu noi niște legături așa de platonice. De aceea, Pavel cu tot dreptul ca exemplul substituirii lui Adam, face mai inteligibilă substituirea lui Iisus. Faptul că Adam a păcătuit și a primit pedeapsa în numele întregii omeniri se arată și mai clar în cartea *Facerea*. Verdictul pe care Dumnezeu îl rostește deasupra capului lui Adam și al Evei, este adresat întregii omeniri; Adam este omenirea bărbătească, Eva cea femeiască. Și putem verifica aceasta și cu starea de azi care poartă așa de evident stigmatul pedepsei aplicată protopărinților. Femeia naște și azi în dureri iar bărbatul culege în sudori rodul pământului. Și pe deasupra tuturor plutește moartea care nu iartă nici copil, nici bătrân, nici sărac, nici bogat.

Copilul n-ar trebui să moară, dacă n-ar fi vinovat de păcatul strămoșesc, pentru că moartea s-a introdus în lume numai ca urmare a păcatului. Numai după căderea în păcat i-a zis Dumnezeu lui Adam și implicit omenirii: «că pământ ești și în pământ te vei întoarce»³¹. Dacă copilul moare, înseamnă că el este într-o *stare identică cu cea a lui Adam după păcătuire*. Iar dacă moare înseamnă că este supus morții și nu se bucură de viața veșnică, este în stăpânirea morții, a dușmanului pentru care a venit Iisus să-l zdrobească și să-i elibereze din puterea ei pe toți oamenii.

Până aici am vorbit mai mult despre pedeapsa păcatului strămoșesc, căreia am văzut că-i sunt supuși toți oamenii chiar dacă n-au păcătuit personal. Am vorbit despre ea pentru că este mai evidentă atât în Sfânta Scriptură, cât și în viață: acum să vorbim mai mult despre păcat. Și aici vom porni de la cea mai autoritară mărturie, cea a lui Iisus Hristos. În convorbirea cu Nicodim, Iisus declară: «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Ce este născut din trup (σάρξ), trup este; și ce este născut din Duh, duh este»³². Oricâtă controversă ar fi asupra înțelesului renașterii, asupra contrastului dintre *carne* și *Duh* nu poate exista decât o singură explicație, aceea pe care ne-o indică Sfânta Scriptură în locurile paralele. «Carne», «trup» în opoziție cu «Duh», înseamnă în Sfânta Scriptură *fire păcătoasă, senzuală, murdară*.

«Căci știm că legea este duhovnicească; dar eu sunt trupesc, vândut sub păcat»³³. «Iar cei ce sunt în carne nu pot să placă lui Dumnezeu. Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui»³⁴.

³¹ Fc 3, 19.

³² In 3, 5-6.

³³ Rm 7, 14.

³⁴ Rm 8, 8-9.

Evangelistul Ioan, comentând desigur cuvintele lui Iisus, îi rezumă opera astfel: «Celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din faptă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut»³⁵. Deci «cei născuți din sânge, din poftă trupească», «cei născuți din carne», nu sunt copii ai lui Dumnezeu și nici nu vor fi atâta vreme cât nu se nasc a doua oară din Dumnezeu, din Duh. Nu mai întrebăm ai cui copii sunt cei născuți din *carne*, cei născuți dintr-o *sursă opusă Duhului*, ne ajunge să știm că cei născuți din sânge, din carne, vor fi lipșiți de împărăția lui Dumnezeu indiferent de vârsta lor. Nașterea din trup, descendența naturală este marele stigmat cu care vine orice om pe lume, este pata care face pe om impropriu pentru împărăția lui Dumnezeu.

Expresii clasice ale învățaturii despre păcatul strămoșesc, avem și în Vechiul Testament: «Cine va fi curat de întinăciune? Nimeni, măcar și numai o zi de va fi viața lui pe pământ»³⁶. Nu se poate zice de cel care trăiește numai o zi, că ar comite păcate personale, acestea fiind condiționate de conștiință și libertate. În acest citat poate fi vorba numai de păcatul cu care vine omul pe lume și care, desigur, nu se poate arăta înainte de-a se naște cineva. David se tânguiește: «Iată întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea»³⁷. Se vede din aceste cuvinte că Psalmistul nu-i compătimește pe părinții săi, care ar fi vinovați de nașterea lui, ci se compătimește pe el însuși pentru că se știe plin, mândrit de păcat chiar din momentul zămislirii.

S-ar putea enumera încă multe citate, cu aceleași cugetări, dar pentru scopul ce-l urmărim ne sunt de-ajuns câte am precizat deja. Sfânta Scriptură atestă că cel născut din carne, pe cale naturală, nu poate intra în Împărăția cerurilor, ci este supus morții.

Iisus ne-a șters păcatul strămoșesc și ne-a eliberat de pedeapsa acestuia

Odată ce în afară de păcatele personale, fiecare om aduce cu sine – după mărturia Sfintei Scripturi – și povara păcatului strămoșesc cu pedeapsa ce-a rezultat de pe urma lui, este firesc că pentru împăcarea cu Dumnezeu este necesar să fie curățit și de acel păcat. Misiunea lui Hristos a fost să restabilească legătura originală – părintească – între Dumnezeu și oameni și, cum această legătură se stricase tocmai prin păcatul strămoșesc, pentru restabilirea ei trebuia înlăturat păcatul și ridicată pedeapsa. Dumnezeu este sfânt și poate întreține legături părintești numai cu cei curățiți de întinăciune, numai cu cei sfințiți. De aceea și împăcarea pe care a realizat-o Hristos are caracterul unei răscumpărări; prin viața Sa curată și prin jertfa Sa a obținut de la Tatăl ștergerea păcatelor

³⁵ In 1, 12-13.

³⁶ Iov 14, 4.

³⁷ Ps 50, 6.

noastre și iertarea de pedeapsă, aceasta fiind și condiția necesară pentru a putea relua comuniunea cu Dumnezeu.

«Dar pe voi, care oarecând erați înstrăinați și vrăjmași cu mintea voastră către lucrurile rele, de acum v-a împăcat prin moartea (*Fiului Său*) în trupul cărnii Lui, ca să vă pună înaintea Sa *sfinți, fără de prihană și nevinovați*»³⁸.

«...v-ați spălat, v-ați sfințit, v-ați îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos și în Duhul Dumnezeului nostru»³⁹.

A deveni sfânt, a deveni într-o stare după voia lui Dumnezeu, înseamnă a scăpa de păcatul strămoșesc, de acea „nașterea din trup”, care nu-i o stare după voia lui Dumnezeu, pentru că dacă ar fi așa Adam n-ar mai fi fost pedepsit, iar intrarea în împărăția lui Dumnezeu n-ar mai fi condiționată de desființarea primei nașteri. În toate locurile Noului Testament unde se vorbește de sfințenie, aceasta este înțeleasă ca o *stare curățită de orice păcat*, ca o stare plăcută lui Dumnezeu. Sfințenia este un atribut al lui Dumnezeu, iar dintre oameni numai cei aduși în stare de sfințenie îi aparțin.

«Pentru aceea și Iisus, ca să sfințească poporul cu sângele Său, a pătimit în afara porții»⁴⁰.

«Întru această voință suntem sfințiți prin jertfa trupului lui Iisus Hristos»⁴¹,

«Care S-a dat pe Sine pentru noi ca să ne izbăvească de toată fărădelegea și să-Și curățească Lui popor ales, râvnitor de fapte bune»⁴².

În toate locurile, curățirea de păcate pe care ne-a adus-o Iisus este arătată ca o curățire desăvârșită, ca o spălare de toată necurăția, ca o sfințire. Aproape toate epistolele scrise de apostoli îi numesc pe creștini de-a dreptul „sfinți”: «Iar voi sunteți „seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt”, popor agonisit de Dumnezeu ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată»⁴³. Înainte de-a fi creștini, contemporanii apostolilor trăiau «în viață deșartă, lăsată de la părinți»⁴⁴. Prin această moștenire ei erau depărtați de Dumnezeu. «Acum însă, fiind în Hristos Iisus, voi, care altădată erați departe, v-ați apropiat prin sângele lui Hristos»⁴⁵. Jertfa lui Hristos nu numai că ne-a șters toate păcatele, punându-ne înaintea lui Dumnezeu sfinți, dar ne-a și fortificat în sens pozitiv împotriva slăbiciunilor noastre, dându-ne astfel posibilitatea să ajungem cu ușurință la desăvârșire: «că printr-o singură jertfă adusă, [El]

³⁸ Col 1, 21-22.

³⁹ 1 Co 6, 11.

⁴⁰ Evr 13, 12.

⁴¹ Evr 10, 10.

⁴² Tit 2, 14.

⁴³ 1 Ptr 2, 9.

⁴⁴ 1 Ptr 1, 18.

⁴⁵ Ef 2, 13 (n.ed.).

a adus la veșnică desăvârșire pe cei ce se sfințesc»⁴⁶. Toată ființa noastră veche s-a transformat prin Hristos: «decî, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut. iată, toate s-au făcut noi»⁴⁷.

Pe cele vechi însă le avem de la Adam; erau păcatul și moartea, era cu alte cuvinte omul cel vechi, omul coborător din Adam. Acum «omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului»⁴⁸ și s-a născut omul nou, născut din Dumnezeu, din Duh și nu din Adam, din trup. Omul nou se deosebește de cel vechi prin aceea că pe cînd cel vechi avea în inima lui legea păcatului, cel nou are legea lui Dumnezeu: «pune-voi legile Mele în cugetul lor și în inima lor le voi scrie, și voi fi lor Dumnezeu, și ei vor fi poporul meu»⁴⁹. Creștinii sunt copiii lui Dumnezeu, sunt poporul lui Dumnezeu; nu mai sunt copiii păcatului, ai diavolului căruia ne-a predat Adam. Iisus ne-a eliberat: «cine săvârșește păcatul este de la diavolul, pentru că de la început diavolul păcătuiește. Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să strice lucrurile diavolului»⁵⁰. Lucrurile diavolești sunt păcatele noastre și primul păcat omenesc, cel strămoșesc, este sursă nesecată a tuturor păcatelor omenirii. Ca să scăpăm de stăpînirea diavolului trebuie să ne naștem din Dumnezeu⁵¹. Prin această nouă naștere se desființează desăvârșit cea dintâi, cea din păcat. Și cum ar fi posibil ca cineva să devină copil al lui Dumnezeu, dacă nu-i născut din nou, cînd prima lui naștere este din carnea supusă păcatului?

În toate citatele invocate și încă în multe altele se exprimă clar ideea că spălarea de păcate, curățirea pe care ne-a adus-o Hristos pentru a putea deveni fii ai lui Dumnezeu, pentru a ne împăca cu Dumnezeu a fost desăvârșită: ni s-au șters toate păcatele – așadar și cel originar – și am fost eliberați de orice pedeapsă. Creștinii sunt popor «sfânt», sunt «copii ai lui Dumnezeu», «născuți din Dumnezeu»; «ei au murit păcatului» și cu aceasta au scăpat de moarte «căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia»⁵², «după cum am purtat chipul celui pămîntesc, să purtăm și chipul Celui ceresc»⁵³. Cei mîntuiți de Hristos au scăpat de stăpînirea morții. La înviere vor putea zice: «Moartea a fost înghițită de biruință»⁵⁴; și-o vor putea întreba triumfător: «Unde îți este, moarte, boldul tău?»⁵⁵; «și boldul morții este păcatul»⁵⁶. Atîta timp cît omul nu-i spălat de orice păcat, el este supus morții. De aceea Iisus ne-a șters și păcatul originar,

⁴⁶ *Evr* 10, 14.

⁴⁷ *2 Co* 5, 17.

⁴⁸ *Rm* 6, 6.

⁴⁹ *Evr* 8, 10 (*n.ed.*).

⁵⁰ *1 In* 3, 8.

⁵¹ *Cf. In* 1, 12.

⁵² *1 Co* 15, 22.

⁵³ *1 Co* 15, 49.

⁵⁴ *1 Co* 15, 54.

⁵⁵ *1 Co* 15, 55.

⁵⁶ *1 Co* 15, 56.

scăpându-ne astfel de moarte. Dar poate vor zice adepții sectari că nici despre *copiii mici nebotezați* nu putem afirma cu siguranță că nu sunt scăpați de moarte. Dar aceasta o știm cu siguranță, odată ce Sfânta Scriptură ne mărturisește că numai cei care au îngropat cu Hristos pe omul cel vechi, numai cei care au murit păcatului, născându-se din nou, din Duh, vor avea parte de înviere.

Din acest capitol să ne rămână în rezumat cunoștința că Hristos a curățit pe om de «ceea ce-a moștenit de la părinți», «de trupul păcatului», «de omul cel vechi»⁵⁷, de păcatul strămoșesc și i-a ridicat pedeapsa, care este moartea și «depărtarea de Dumnezeu»⁵⁸.

Iertarea păcatelor se mijlocește numai prin Botez

Am văzut cum multe secte inspirate de Reformă afirmă că Duhul Sfânt, și prin Acesta harul divin, se împărtășește omului independent de Sfintele Taine și, în ceea ce ne privește, înainte de Botez. Toate darurile pe care noi spunem că le primim prin Botez, ele afirmă că le primesc printr-un *botez antecedent*, pur spiritual, iar cel cu apă are numai însemnătatea unei *simbolizări festive* a darurilor primite deja. Rămâne dar să precizăm locurile din Noul Testament care atestă *indisolubila legătură dintre iertarea păcatelor și Botezul* a cărui parte externă este apa, dar a cărui parte internă este puterea Duhului Sfânt. Cu alte cuvinte să demonstrăm că Botezul este adevăratul mijlocitor al harului iertător și sfințitor și nu doar simbolizatorul acestuia.

Facem întâi o scurtă paranteză pentru a stabili înțelesul cuvântului „botez”, „a boteza” în Noul Testament, evitând astfel surprizele exegetice din partea celor care văd alegorie și acolo unde nu este. „Βαπτίζειν” este frecventativul de la „Βάπτειν” = a scufunda, și din punct de vedere etimologic înseamnă: a scufunda de mai multe ori în apă⁵⁹. Dar folosirea acestuia nu a respectat întotdeauna sensul etimologic. De multe ori în Sfânta Scriptură se folosește pentru *spălările legale ale iudeilor*⁶⁰. În orice caz însă – indiferent de această mică deviere a înțelesului etimologic –, cuvântul „botez”, întrebuițat fără niciun atribut instrumental, are înțelesul literal de „cufundare în...”, sau „spălare cu apă”. Dacă n-are un adaos care să indice în mod special instrumentul, materia botezului, se presupune ca atare apă⁶¹. Numai foarte rar – și aceasta se arată din context – cuvântul „botez”, întrebuițat fără nici un atribut instrumental, are înțeles figurativ⁶². Putem dar să stabilim următoarea regulă pentru înțelegerea cuvântului „botez”: când este întrebuițat fără indicarea specială a instrumentului, a materiei, înseamnă „botez cu apă”, dacă nu se opune contextul – iar când are acea indicare specială, ne orientăm

⁵⁷ Rm 6, 6. (n.ed.)

⁵⁸ Rm 6, 23; Ir 2, 5. (n.ed.)

⁵⁹ Ferdinand PRAT, *La Théologie de Saint Paul*, Paris, 1923, p. 551.

⁶⁰ 2 Rg 5, 14; Iuda 12, 7; Mc 7, 4; Lc 11, 38; Evr 9, 10.

⁶¹ Mt 3, 1; 3, 14; 3, 16; 21, 25; Mc 6, 24, 25; 6, 14 etc.

⁶² Is 21, 4; Lc 12, 50; Mc 10, 38-39.

după ea. Indicarea apei ca materie se face în Noul Testament numai când se accentuează deosebirea între botezul lui Ioan și cel al lui Iisus.

În afară de aceste considerații, care au ca scop să arate că botezul instituit de Hristos, botezul creștin, din Noul Testament, este un botez a cărui parte externă este apa, mai putem adăuga tot în sprijinul acestui scop și mărturiile exprese ale Sfintei Scripturi, astfel: «Și, pe când mergeau pe cale, au ajuns la o apă; iar famenul a zis: „Iată apă. Ce mă împiedică să fiu botezat?”. Filip a zis: „Dacă crezi din toată inima, este cu putință”. Și el, răspunzând, a zis: „Cred că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu”. (...) Și s-au coborât amândoi în apă, și Filip și famenul, și l-a botezat»⁶³. Iar în alte locuri: «Atunci a răspuns Petru: „Poate oare cineva să oprească apa, ca să nu fie botezați aceștia care au primit Duhul Sfânt ca și noi?”. Și a poruncit ca aceștia să fie botezați în numele lui Iisus Hristos»⁶⁴; «Și în ziua sâmbetei am ieșit în afara porții, lângă râu (...) și o femeie, cu numele Lidia asculta (...) acesteia Dumnezeu i-a deschis inima să ia aminte la cele grăite de Pavel. Iar după ce s-a botezat și ea și casa ei (...)»⁶⁵.

Și acum să inducem locurile din Noul Testament, care dovedesc că prin botez cei ce credeau în Iisus, primeau pentru prima dată iertarea păcatelor.

Primul botez în Biserica creștină s-a efectuat în ziua de Rusalii când S-a pogorât Duhul Sfânt să inaugureze și să îndrume Biserica lui Hristos care se întemeia atunci în chip văzut. După predica Sfântului Apostol Petru, 3.000 de oameni pătrunși de adevărul celor auzite, au întrebat îngrijorați pe Apostoli, ce să facă? «Iar Petru a zis către ei: Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în (ἐν) numele lui Iisus Hristos (εἰς), spre iertarea păcatelor voastre și veți primi darul Duhului Sfânt»⁶⁶. Oricum s-ar traduce prepoziția „εἰς”⁶⁷, un lucru este sigur: iertarea păcatelor nu s-a acordat înaintea botezului, ci s-a făcut dependentă de el; scopul botezului este iertarea păcatelor. Dar acest scop al botezului nu s-a putut realiza deabia în urma lui, ci deodată cu el, întrucât *Faptele Apostolilor* spun că prin botez s-au adăugat în acea zi Bisericii ca la 3.000 de oameni. «Cei ce au primit cuvântul lui s-au botezat, și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete»⁶⁸.

Și este sigur că nu s-au adăugat Bisericii încă păcătoși fiind. Iar de altă parte recunosc și sectarii că *din momentul botezului individul aparține Bisericii*. Sf. Apostol Petru nu amintește aici și efectele pozitive ale Botezului: sfințirea, transformarea internă și ridicarea omului în starea de copil al lui Dumnezeu; dar deși acestea nu sunt exprimate în mod special, ele sunt cuprinse implicit în nota «și în ziua aceea s-au adăugat...». Cuvintele «și veți primi darul Duhului

⁶³ FA 8, 36-38.

⁶⁴ FA 10, 46-48.

⁶⁵ FA 16, 13-15.

⁶⁶ FA 2, 38.

⁶⁷ «εἰς» este prepoziția cu acuzativ și înseamnă: fie *mișcare* – spre, până la, în fața; fie *starea în loc*, cf. *Dictionnaire grec-français*, Charles ALEXANDRE (ed.), Hachette, Paris, 1836.

⁶⁸ FA 2, 41.

Sfânt» nu se leagă de Botez, pentru că iertarea păcatelor este amintită înainte de ele, ci aparțin de Taina Mirungerii⁶⁹. Botezul Sf. Apostol Pavel este istorisit în *Faptele Apostolilor* de două ori: o dată îl povestește autorul *Faptelei Apostolilor* și o dată Sfântul Pavel. Contradicții nu pot fi între ele, întrucât același autor a introdus cuvântarea Sf. Apostol Pavel în corpul *Faptelei Apostolilor*, însă expunerea Sfântului Pavel este mai precisă în ordonarea succesivă a momentelor: «Venind la mine» – este vorba de Anania – «și stând alături, mi-a zis: „Frate Saule, vezi iarăși”! Și eu în ceasul acela l-am văzut»⁷⁰; «Și acum de ce zăbovești? Sculându-te, botează-te și spală-ți păcatele, chemând numele Lui»⁷¹.

Și aici ca și în *Faptele Apostolilor* (cap. 2, v. 38), spălarea păcatelor – mai mult ca iertarea – este condiționată de botez. «Botează-te și spală-ți păcatele, chemând numele Lui», sunt momente coincidente. Saul (Sf. Apostol Pavel) primește vederea înainte de botez, datorită puterii făcătoare de minuni a lui Anania. De primirea Sfântului Duh, Sf. Apostol Pavel nu pomenește nimic, pentru că aceasta s-a întâmplat după botez, după ce-a devenit membru al Bisericii. Pentru Sf. Apostol Pavel momentul cel mai important era *primirea în Biserică*. Iată cum povestește Sfântul Evanghelist Luca faptul: «Frate Saul, Domnul Iisus, Cel ce ți S-a arătat pe calea pe care veneai, m-a trimis ca să vezi iarăși și să te umpli de Duh Sfânt. Și îndată au căzut de pe ochii lui ca niște solzi; și a văzut iarăși, și, sculându-se, a fost botezat»⁷². Nici aici primirea vederii nu este un efect al primirii Duhului Sfânt, pentru că altfel ar fi trebuit să scoată această cauzalitate în evidență, fie Anania, fie Sf. Evanghelist Luca. Dar care este raportul de succesiune între primirea Duhului Sfânt și botez? Imediat după ce vede, Sf. Apostol Pavel se botează, dar despre primirea Duhului Sfânt nu se mai spune nimic. Înainte de botez, Sf. Apostol Pavel n-a primit Duhul Sfânt, pentru că atunci de ce i-ar mai fi atribuit botezului iertarea păcatelor? Deci l-a primit fie deodată, fie în urma botezului. Determinarea uneia dintre aceste două posibilități, deocamdată nu ne preocupă.

Darurile botezului sunt expuse cu măiestrie în frumoasa analogie pe care o face Sf. Apostol Pavel între botez și moartea spre înviere a Domnului. Mântuirea obiectivă câștigată nouă de Iisus prin moartea și învierea Sa, ne-o însușim subiectiv prin acțiunea botezului, care ne identifică, prin asemănare, cu Hristos, care moare și învie.

«Câți am murit păcatului, cum vom trăi încă în el? Sau nu știți că cei ce ne-am botezat în (εἰς) Hristos Iisus, în (εἰς) moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am înmormântat împreună cu el prin botez (δὴα τοῦ βαπτίσματος) în moarte, ca, precum Hristos a înviat din morți prin mărirea Părintelui, așa și

⁶⁹ Johannes E. BEISER, *Die Apostelgeschichte*, Viena, 1905, p. 50.

⁷⁰ FA 22, 13.

⁷¹ FA 22, 16: «ἀναστὰς βάπτισαι καὶ ἀπόλυσαι τὰς ἁμαρτίας σου ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

⁷² FA 9, 17-18.

noi să umblăm în innoirea vieții. Și dacă am devenit împreună altoiți în asemănarea morții Lui, atunci vom fi și în cea a învierii (Lui), cunoscând aceasta că *omul nostru cel vechi a fost împreună răstignit*, pentru a se desființa trupul păcatului, ca noi să nu mai servim păcatului, fiindcă cine a murit s-a îndreptat de păcat. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și trăi împreună cu El, știind că Hristos după ce a înviat din morți nu mai moare, pe El moartea nu-l mai stăpânește⁷³.

Pentru explicarea expresiei: «a se boteza în (εἰς) Hristos» există două ipoteze, după cum și prepoziția «εἰς» se poate traduce în două feluri: *a se boteza spre a aparține lui Hristos* și *a se cufunda în Hristos, ca mediu, ca element*⁷⁴. A doua explicație dă cuvântului „botez” un înțeles figurat. Următoarele considerații îndreptățesc prima explicație⁷⁵ – botez în sens literal:

– De câte ori este indicat elementul în care se săvârșește Botezul, niciodată nu are înaintea prepoziția «εἰς», ci fie «ἐν» cu dativul, fie doar dativul («ἐγὼ... βαπτίζω ἐν ὕδατι»⁷⁶; «αὐτὸς... βαπτίζει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρὶ»⁷⁷; «ἐγὼ ἐβάπτισα ὕδατι»⁷⁸; «αὐτὸς δὲ βαπτίσει Πνεύματι Ἁγίῳ»⁷⁹). O singură dată este folosit «εἰς» pentru indicarea mediului în sens abstract: «ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην». Nu s-a botezat în numele „Iordan”, ci în apa care poartă acest nume. În celelalte cazuri «εἰς» se folosește pentru exprimarea de relații diverse: «εἰς τὸ ὄνομα...», «εἰς ἄρεσιν», «εἰς σωθήσεται...»; așa că, după toată probabilitatea, «εἰς» este folosit și aici pentru exprimarea unei relații și nu pentru indicarea mediului; și atunci cuvântul „botez” trebuie luat în înțelesul lui literal.

– Dacă „a se boteza în Hristos” ar însemna „a se cufunda în Hristos”, atunci în versetul «câți în (εἰς) Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat», din *Epistola către Galateni*⁸⁰ am avea o nepotrivire, lucru pe care nu-l îndreptățește natura propoziției, care vrea să explice că *cei botezați cu botezul creștin, au intrat în contact intim cu Hristos*.

Botezul creștin cuprinde în sine și această semnificație, dar el este un fapt concret. Astfel, înțelesul frazei ar fi: «câți v-ați *cufundat* (subl.ed.) în Hristos, v-ați îmbrăcat în Hristos». Explicația ar fi fost de prisos. „Botezul în Hristos” nu poate însemna altceva decât „botezul în numele lui Hristos”⁸¹. Aceeași explicație o îndreptățește și locul paralel (Col 2, 12): «Îngropați fiind împreună cu El prin

⁷³ Rm 6, 2-10.

⁷⁴ F. PRAT, *La Théologie de Saint Paul*, p. 452.

⁷⁵ Vezi și la V. GHEORGHIU, *Epistola către Romani*, p. 38.

⁷⁶ Mt 3, 11; In 1, 25; In 1, 31, 33.

⁷⁷ Lc 3, 16; Mt 3, 11; In 1, 33.

⁷⁸ Mc 1, 8; Lc 3, 16.

⁷⁹ Mc 1, 8.

⁸⁰ Ga 3, 27.

⁸¹ F. PRAT, *La Théologie de Saint Paul*, pp. 555-556. Același autor mai aduce în sprijinul acestei explicații faptul că Părinții folosesc alternativ «în Hristos», și «în numele lui Hristos»; apoi concepția despre sinonimia numelui și a persoanei.

botez, cu El ați și înviați prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți. Iar pe voi, care erați morți în fărâdelegile și în netăierea împrejur a trupului vostru, v-a făcut vii împreună cu Sine, iertându-vă toate greșelile». Tot aici, Sfântul Apostol Pavel compară botezul cu tăierea împrejur (circumcizia): «În El ați și fost tăiați împrejur cu tăiere împrejur nefăcută de mână, prin dezbrăcarea de trupul cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos»⁸².

Odată înțelegi asupra acestui lucru putem trece la considerarea *efectelor botezului*, descrise de Pavel. Câți ne-am botezat spre a aparține lui Hristos, am primit ca și El moartea și învierea, ne-am înmormântat și am înviat prin botez asemenea Lui⁸³. În ce constă această moarte a noastră? Întreg omul vechi a fost răstignit cu Hristos, a murit, a satisfăcut morții, care nu mai are nimic cu el. Și din botez, după moarte, s-a sculat un om nou, pe care nu-l mai stăpânește păcatul și nici moartea. Dar și omul vechi și omul nou suntem tot noi, tot eu, ca și Hristos cel dinainte și de după moarte, dar precum înainte de botez, de moarte, l-am încărcat cu păcat și dator cu o moarte, acum înviat sunt scăpat de păcat, de boldul morții. Această moarte și înviere a mea, petrecute aici pe pământ, vor fi ratificate definitiv la judecata din urmă. Moartea și învierea noastră nu sunt simboluri, ci fapte reale⁸⁴. Păcatele noastre sunt șterse cu adevărat. Așa vorbește Sfântul Apostol Pavel. Tot ce-a fost păcat a rămas cu omul cel vechi în botez și «nicio osândă nu este acum asupra celor ce sunt în Hristos Iisus»⁸⁵. Ieri, înainte de botez, puteam fi idolatrii, desfrânați, hoți etc. — azi suntem «spălați, sfințiți, îndreptați în numele Domnului Iisus Hristos»⁸⁶.

Și numai botezul a făcut aceasta. Admirabil sunt rezumate efectele botezului și în textul următor: Dumnezeu ne-a mântuit «prin baia nașterii celei de-a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt, pe Care L-a vărsat peste noi din belșug prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, ca, îndreptându-ne prin harul Lui, să ne facem după nădejde moștenitorii vieții celei veșnice»⁸⁷. Că baia renașterii este botezul se cunoaște din locurile paralele⁸⁸. Botezul ca și-o baie ne spală de toată murdăria

⁸² Col 2, 11.

⁸³ Exact această interpretare este admisă și de către Adolf HARNACK, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, vol. 1. J.C. Hinrichs, Leipzig. 1906, p. 325. numai cât consideră el aceste atribute ale botezului adaosuri speculative: „Mysterienspekulationen haben sofort begonnen; das Untertauchen ein Sterben; das Untertauchen mit der Beziehung auf Christus ein Sterben mit ihm, ein Versenkenwerden in seinen Tod”.

⁸⁴ O moarte și o înviere mistică, pe care noi nu le putem înțelege adecvat.

⁸⁵ Rm 8, 1.

⁸⁶ I Co 6, 11.

⁸⁷ Tit 3, 5-7; «λουτρόν» = apă în care se spală cf. *Dictionnaire grec-français*...

⁸⁸ «Au nu știți că toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții» (Rm 6, 3-4); «Îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviați prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți» (Col 2, 12).

și din el ne naștem a doua oară ca fii ai lui Dumnezeu⁸⁹. Prin Botez se săvârșește *nașterea noastră din apă și din Duh*. Nu mai comentăm restul citatului. Un alt loc, în care Sf. Apostol Pavel atinge în treacăt *efectele botezului* este în epistola sa adresată efesenilor: «după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvânt, și ca s-o înfățișeze Sîeși Biserica slăvită, neavând pată sau zbârcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără de prihană»⁹⁰. Sf. Apostol Petru vede în apa potopului o preînchipuire a apei botezului. Precum a mântuit aceea un număr de suflete, plăcute lui Dumnezeu, așa mântuiește și aceasta:

«îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu aștepta, în zilele lui Noe, și se pregătea corabia în care puține suflete, adică opt, s-au mântuit prin apă. Iar această mântuire prin apă închipuia botezul, care vă mântuiește astăzi și pe voi, nu ca ștergere a necurăției trupului, ci ca deschidere a cugetului bun către Dumnezeu, prin învierea lui Iisus Hristos, Care după ce S-a suit la cer, este de-a dreapta lui Dumnezeu, și se supun Lui îngerii și stăpâniile și puterile»⁹¹.

Necesitatea absolută a *botezului* pentru mântuire, pentru intrarea în împărăția lui Dumnezeu este accentuată pregnant de însuși Mântuitorul Iisus Hristos în convorbirea cu Nicodim: «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Ce este născut din trup (σάρκός), trup este; și ce este născut din Duh, duh este»⁹². Dacă duhul se ia în înțeles literal, și apa trebuie să se ia în înțeles literal. Aceste cuvinte ale lui Iisus despre convertirea, renașterea individului prin acțiunea directă a Duhului Sfânt, sunt înțelese de către secte fără nicio mijlocire a botezului extern. Ar însemna transformarea pur internă pe care o simte un individ la un moment dat după ce a auzit de cuvântul Evangheliei⁹³. Această renaștere constă la ei în pocăința și credința la care se trezește la un moment dat un individ. Dar Iisus vorbește aici despre *botez*. Apa și Duhul sunt deopotrivă mijloacele care săvârșesc nașterea. Unitatea acestora două este exprimată prin legătura pe care-o face între ele prepoziția „din” (ἐξ — ἐξ ὕδατος καὶ), fapt care face imposibilă referirea apei la botezul lui Ioan, iar a Duhului la botezul spiritual al lui Iisus. Este vorba de două elemente, din a căror unire se face principiul unei noi vieți. Prin aceasta se arată eronată și opinia care vrea să vadă în apă numai o icoană a curățirii și înnoirii interne săvârșite de Sfântul Duh⁹⁴. Tot așa a interpretat locul acesta și Sfântul Apostol Pavel când a numit botezul «baia renașterii și a înnoirii Duhului Sfânt», incluzând astfel cei trei termeni folosiți de Iisus: „baie de apă”, „renaștere” și „Duh Sfânt”.

⁸⁹ 1 Ptr 1, 3; 2, 2; In 1, 18.

⁹⁰ Ef 5, 25-27.

⁹¹ 1 Ptr 3, 20-21.

⁹² In 3, 5-6.

⁹³ *Mărturisirea de credință baptistă...*, p. 16. *O scurtă expunere a principiilor comunității evanghelice...*, p. 38.

⁹⁴ Fr. TILLMAN, *Das Johannesevangelium*, Berlin, 1914, p. 70.

Sf. Apostol Petru pune în legătură nașterea din nou cu o curățire a suflete-
lor de orice murdărie⁹⁵. Tot așa Sf. Apostol Ioan «oricine duce o viață neprihănită
este născut din El»⁹⁶. Nașterea din nou este așadar o rupere a legăturilor cu viața
veche, o desființare a omului vechi născut din carne și nu din Duh, și-un început
de viață eliberată de păcat. Toți apostolii, care au scris despre botez, au pus în
seama lui această rupere de viața veche, moartea omului vechi și *curățirea de*
*păcate*⁹⁷. Putem afirma liniștiți că întreg Noul Testament interpretează cuvintele
lui Iisus, ca vorbind despre botez, tot așa și Părinții bisericești începând cu *Părinții*
apostolici. Astfel a interpretat locul Biserica în toate timpurile, fie direct având să
explice acel loc, fie indirect considerând botezul ca mijlocitor al mântuirii (al iertă-
rii de păcate, al primirii în Biserică: în Împărăția lui Dumnezeu).

Acum, după ce am stabilit pozitiv că darurile pe care ni le-a câștigat Hris-
tos, le primim pentru prima dată prin Botez, rămâne să înlăturăm unele obiecții
sectare, care de asemenea se sprijină pe citate din Noul Testament.

- Avem în Noul Testament un caz, singurul de altfel, când Duhul Sfânt
este împărtășit celor nebotezați:

«Încă pe când Petru vorbea aceste cuvinte, Duhul Sfânt a căzut peste toți
cei care ascultau cuvântul. Iar credincioșii tăiați împrejur, care veniseră cu
Petru, au rămas uimiți pentru că Duhul Sfânt S-a revărsat și peste nea-
muri. Căci îi auzeau pe ei vorbind în limbi și slăvind pe Dumnezeu. Atunci
a răspuns Petru: „Poate oare cineva să oprească apa, ca să nu fie botezați
aceștia care au primit Duhul Sfânt ca și noi?”. Și a poruncit ca aceștia să
fie botezați în numele lui Iisus Hristos»⁹⁸.

Acest caz de împărtășire a Duhului Sfânt celor nebotezați, fără mijlocirea
omenească, s-a petrecut spre a confirma cele spuse de Sf. Apostol Petru că
Dumnezeu, dând harul Său, nu caută la statutul persoanei, ci la inima ei primi-
toare și, spre a risipi astfel îndoiala care exista între iudeo-creștini: de pot fi oare
primiți în Biserică și păgânii. Era primul caz de primire a păgânilor în Biserică și
Dumnezeu a vrut să silească evenimentul printr-o faptă excepțională, printr-o
minune⁹⁹, dar Duhul Sfânt nu a privat botezul de efectele lui, căci altfel n-ar mai
fi fost necesară efectuarea lui.

- O altă întrebare este: dacă iertarea păcatelor, sfîntirea etc. ni se împărtă-
șesc abia prin Botez ce rost mai are credința și cum se face că în Noul Testament
i se atribuie de multe ori efectele Botezului? Pe aceste locuri își sprijină și secte-
le învățătura că iertarea păcatelor ni se dă prin pocăință și credință. Astfel de
locuri sunt: «prin credință se va îndrepta omul»¹⁰⁰; «să ia iertarea păcatelor și

⁹⁵ 1 Ptr 2, 2.

⁹⁶ 1 In 2, 29.

⁹⁷ Rm 6, 3; Col 2, 12; 1 Ptr 3, 20-21; Tit 3, 14; FA 2, 38; 22, 16; 9, 17.

⁹⁸ FA 10, 44-48.

⁹⁹ J.E. BEISER, *Die Apostelgeschichte*, pp. 140-141.

¹⁰⁰ Rm 3, 28.

parte cu cei ce s-au sfințit prin credința în Mine»¹⁰¹; «a binevoit Dumnezeu să mântuiască pe cei ce cred»¹⁰² etc. Mai ales Sf. Apostol Pavel pune alternativ aceleași efecte când pe seama Botezului, când pe seama credinței. Ce raport există între credință și Botez? Dacă Pavel face această alternanță, ea se datorează sincronismului. Aproape toți cititorii lui Pavel au primit botezul în același moment în care crezuseră. Catehizarea era foarte sumară (la Rusalii, famenul, temnicerul, Lidia). Această dublă amintire se confunda în mintea lor.

Pe lângă această legătură externă de simultaneitate, între credință și Botez există și o legătură mai intimă, care ține de ființa lor. Credința este condiția necesară a Botezului; odată fiind ea prezentă, toate obstacolele Botezului sunt înlăturate; mântuirea este asigurată. Și de altfel credința este concepută în Noul Testament ca o credință vie, puternică, ca o recunoaștere și o supunere a tuturor facultăților noastre sufletești adevărului ce ni se vestește. Ea nu este numai un asentiment al inteligenței față de un adevăr speculativ. Iar această dorință puternică cuprinde în sine dorința de a primi botezul când mai degrabă – există aici un botez al dorinței. Credința este primul pas – dar cel mai greu – spre mântuire: ea este începutul mântuirii. De aceea i se dă în Noul Testament atâta considerație. Ea este condiția, pregătirea, introducerea mântuirii, dar nu însăși mântuirea. A pune mântuirea în credință, înseamnă a o lega de o stare subiectivă supusă atâtor fluctuații; acum ți se pare că o ai, acum ți se pare că n-o ai; mântuirea este supusă atunci atâtor nesiguranțe, atâtor iluzii. Dacă iertarea păcatelor se leagă de starea noastră subiectivă, atunci autoritatea obiectivă a Botezului se zdruncină¹⁰³. Dacă iertarea păcatelor nu ni se mai acordă în momentul bine determinat în timp, al botezului, când ni se acordă? Când intră omul în starea harică? În care moment? Când se renaște? Dacă botezul nu împărtășește această renaștere, zadarnic am căuta momentul în care Hristos ne oferă harul. Dacă individul își însușește harul în momentul în care inima sa se deschide cuvântului auzit, când i se trezește credința, atunci toată mântuirea și-o întemeiază pe un proces intern nesigur; o credință în propria credință. Actul credinței devine act al mântuirii și obiect al credinței ulterioare¹⁰⁴.

Botezul și în genere toate Sfintele Taine nu sunt numai *verba visibilia*, precum cuvântul este *verbum audibile*, având ambele influențe identice și devenind astfel de prisos Sfânta Taină pentru omul care nu are nevoie de simboluri văzute. Întrucât deși în Sfintele Taine nu lucrează alt har decât cel care ni se vestește prin cuvânt, dar prin cuvânt harul nu ni se împărtășește, ci numai ni se arată și ne influențează ca orice vedere, ca orice auzire. Prin cuvânt, harul divin

¹⁰¹ FA 26, 18.

¹⁰² I Co 1, 21.

¹⁰³ O scurtă expunere a principiilor comunității adventiste, p. 37: „Prin credință, păcătosul primește iertarea păcatelor și convingerea în inima sa că a devenit un fiu al lui Dumnezeu și moștenitor al vieții veșnice”.

¹⁰⁴ E. CREMER, *Rechtfertigung und Wiedergeburt*, pp. 478-480.

influențează intelectul, voința și sentimentul nostru, ne trezește credința, ne determină spre anumite fapte, dar el nu ne șterge păcatele. Taina nu poate fi identificată cu cuvântul, nici cu efectul acestuia cu credința. Unul pregătește, celălalt săvârșește; ambele au același scop: *împărtășirea harului divin*. Cuvântul cere după sine Sfânta Taină pentru împărtășirea harului pe care aceasta o promite, iar Taina cere înainte – sau după ea, în anumite cazuri – cuvântul, pentru înțelegerea harului primit. Dacă se face din cuvânt – care se poate adresa numai omului mare – o Taină, iar din botez o simbolizare – tot pentru oameni mari – este natural ca botezul copiilor să fie reprob¹⁰⁵. Am văzut însă că Noul Testament nu cunoaște asemenea fantezii. Botezul simțual, dar nu numai, are în el harul divin, care aduce omului mântuirea. Cine nu-l primește este pierdut.

Posibilitatea botezării copiilor

Credința substituitoare a părinților și a nașilor

Până aici am arătat că Sfânta Scriptură pretinde cu necesitate absolută de la toți – așadar și de la copii – botezul spre mântuire. Pe de altă parte tot Sfânta Scriptură pretinde ca o condiție indispensabilă înaintea botezului credința cu tot ce-i aparține: pocăința, hotărârea de a nu mai păcătui etc. Botezul este necesar, dar nu poate fi acordat decât celui care crede. Cel care nu crede, nu poate primi botezul, așadar nu se poate mântui. Cum aducem în concordanță aceste două porunci ale Sfintei Scripturi? Botezând copiii nu venim în contradicție cu credința de-a nu acorda botezul decât celor care cred? Dar atunci ce facem cu copiii? Fără botez nu se pot mântui – în cazul când mor – iar botezul nu-l pot primi pentru că nu pot crede. Foarte simplu și foarte logic condamnăm cele mai nevinovate suflete – relativ – la piere. A intenționat aceasta Domnul Iisus Hristos? O intenționează Sfânta Scriptură? Oricât de logică ar fi deducția, toată ființa noastră se revoltă împotriva ei. Și nici Sfânta Scriptură n-o îndreptățește.

Repetatele dovezi de iubire arătate de Iisus copiilor, pe care îi dădea ca exemplu de nevinovăție celor în vârstă, ne întăresc și mai mult în convingerea că Iisus n-a intenționat pieirea lor: «Atunci I s-au adus copii, ca să-Și pună mâinile peste ei și să Se roage; dar ucenicii îi certau»¹⁰⁶; la Sf. Evanghelist Luca: «Și aduceau la El și pruncii, ca să se atingă de ei. Iar ucenicii, văzând, îi certau»¹⁰⁷; «Iar Iisus, văzând, S-a mâhnit și le-a zis: „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, căci a unora ca aceștia este Împărăția lui Dumnezeu”»¹⁰⁸. Cu alte cuvinte, cei care se apropie de starea nevinovăției copilărești, pot să se mântuiască, iar copiii nu? Dar asta este împotriva celei mai elementare cugetări. Măhnirea lui

¹⁰⁵ E. CREMER, *Rechtfertigung und Wiedergeburt*, pp. 480-488.

¹⁰⁶ Mt 19, 13.

¹⁰⁷ Lc 18, 15.

¹⁰⁸ Mc 10, 14.

Iisus este legitimă. În afară de asta la interpretarea citatelor invocate trebuie să avem în vedere două lucruri:

– pruncii aduși la Iisus erau la vârsta în care *fie nu pot veni pe picioarele lor, fie nu simt trebuința să vină de voia lor*, pentru că toți cei trei evangheliști folosesc verbul „a aduce”, și copiii sunt obiectul acestui verb; astfel că forma activă din versetul următor «Lăsați copiii *să vină* la Mine» are înțeles impropriu; prin ea se exprimă în general numai direcția mișcării: din afară spre mine – spre cel care vorbește;

– pruncii aduși, deși cum am spus în vârstă foarte fragedă, au totuși, în mod obiectiv, nevoie de atingerea, de binecuvântarea, de rugăciunea lui Iisus, iar El le acordă acestea nu în vederea vârstei viitoare, ci expres pentru vârsta aceasta.

Această concepție că pruncii au nevoie de binecuvântare, confirmată pe loc și de Iisus, o aveau iudeii din cuvântul revelat al Vechiului Testament. Copilul devenea de la a opta zi membru al comunității religioase a poporului evreu¹⁰⁹. Cu respectarea acestor două considerații, citatul de mai sus are următorul înțeles: aduceți pruncii la Mine, în apropierea Mea, în comunitatea Mea pe care o întemeiez, în împărăția cerurilor; rugăciunea Mea, intervenția Mea la Tatăl, răscumpărarea pe care am venit s-o câștig omenirii în sângele Meu, le este și lor necesară, și afară de asta ei se pot împărtăși de ea mai ușor ca toți.

Noi știm însă că pentru a intra cineva în împărăția lui Dumnezeu are nevoie de botez. Și atunci înțelesul pe scurt al cuvintelor lui Iisus este: „aduceți copiii la botez”. Vârsta lor nepătată de păcate personale, inconștientă de răutatea care doarme în sângele lor, face de prisos pocăința, pe care de altfel n-o pot depune, element care se implică în credință. Lor nu li se mai cere să simtă subiectiv trebuința mântuirii – simțire care constă în credință și pocăință – spre a se împărtăși de ea. Ei *sunt aduși* la mântuire – la Iisus – *nu vin* (subl.ed.). Pentru botez, credința este un element necesar acolo unde prin ea se desființează opoziția împotriva primirii acestuia. Dar cum la copil nu poate exista o opoziție, nu-

¹⁰⁹ „Tăierea-împrejur, care a fost chipul Botezului, se făcea la opt zile pentru toții copiii în timpul Vechiului Testament, pe baza revelației aceluiași Dumnezeu care înfăptuia în trepte planul mântuirii. Însuși Iisus a fost tăiat împrejur la opt zile, iar la 40 de zile a fost adus la templu și «pus înaintea Domnului» (Luca 2, 21-22), ca model pentru toți pruncii. Cu această ocazie, este binecuvântat de dreptul Simeon, care «avea pe Duhul Sfânt asupra lui» (Luca 2, 25). Binecuvântarea este și ea o împărtășire a puterii Duhului, celui binecuvântat. Argumentul pentru nebotezarea copiilor ar trebui să ne oprească și de la binecuvântarea lui, ceea ce ar fi absurd. Despre Sfântul Ioan Botezătorul, Sfânta Evanghelie spune: «Iar copilul creștea și se întărea cu Duhul» (Luca 1, 80), desigur pentru că creștea într-o casă a rugăciunii și a lui Dumnezeu și pentru că a fost tăiat împrejur și închinat lui Dumnezeu. La fel pruncul Iisus «sporea în înțelepciune, creștea cu trupul și avea har la Dumnezeu și la oameni» (Luca 2, 52); sporea și avea har din pruncia Sa omenească, pentru că *numai ca om avea pruncie* (subl.n.)” – cf. Pr. Dumitru STĂNILAOE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 66. (n.ed.)

atât de imperios cerută nici credința. La om este cerută credința pentru că nu-l poți boteza cu sila, fără voia lui, dar la copil nu există o voie a lui, așa că trebuie să răspundă altul pentru el¹¹⁰.

Incapacitatea copiilor de a mărturisi credința cerută și în general de a avea o atitudine personală în orice chestiune care-i privește, îi face dependenți de rudele cele mai apropiate, adică de părinți pentru că viața copiilor este până la un anumit grad confundată cu cea a părinților. Viața lor numai treptat, cu supraveghere, se separă de cea a părinților, pe nesimțite ajung la independență fizică și spirituală. Ba chiar niciodată nu se realizează o separare deplină între părinți și copii; între ambele părți întotdeauna rămâne o legătură organică, substanțială, tot ce au copiii, au de la părinți. Ei sunt continuatorii părinților¹¹¹. «Murit-a tatăl lui și este ca și cum n-ar fi murit, pentru că asemenea lui și-a lăsat după sine»¹¹². Aceasta este o lege naturală pe care a consfințit-o și Dumnezeu întemeind familia de la începutul veacurilor, ca o instituție divină. Dumnezeu a unit pentru toată viața două persoane de sex opus în scopul perpetuării neamului omenesc. Dar datoria acestei instituții nu este numai să nască urmași, ci să-i crească – sufletește și trupește –, să-i pregătească pentru misiunea pentru care l-

¹¹⁰ „Copiii nu pot fi privați de această moarte cu Hristos a omului vechi din ei și de temelia vieții eterne pusă în orice om de Hristos. Este drept că ei nu pot oferi lui Hristos mărturisirea credinței lor ca deschidere a ființei lor pentru sălășluirea lui Hristos în ea. Dar ei fac parte dintr-o familie creștină trăitoare în Biserică. Între viața lor sufletească și cea a familiei și a Bisericii încă nu s-a ridicat bariera unei conștiințe individualiste. Viața aceasta spirituală pătrunde neîmpiedicată tot mai mult în ființa lor. Intră de altfel și în copiii din denominațiunile neoprotestante care nu primesc Botezul copiilor, prin preocuparea despre Hristos existent în ele. Dacă copiii acelor denominațiuni se vor decide pentru credința proprie acelorora, o vor face tot pe baza credinței pătrunse în ei începând din vârsta cea mai fragedă” – cf. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, p. 63. (n.ed.)

¹¹¹ „Botezul este și el un act prin care viața spirituală a familiei pătrunde în ei. Când mărturisesc cei din familie o anumită credință, este sigur că o vor mărturisi și copiii. Este o chestiune de timp, ca ceea ce este sădit în ei și se află virtual în ei să se manifeste mai târziu și în mod actual. Nu se știe punctul exact de când copilul își însușește conștient specificul conținutului spiritual al familiei. El începe să-l exprime de la un timp determinabil. Dar înainte de a-l exprima și l-a însușit în esența lui specifică. Când copilul începe să vorbească, el articulează ceea ce și-a însușit cu mult înainte, în mod treptat, începând chiar din primele zile. Iar cuvintele și frazele ce i se sâdesc și pe care le exprimă la rândul lui de la o vreme, nu sunt neutre, nu sunt goale de orice conținut, ci poartă pecetea unui conținut cu un anumit specific. Este un conținut care s-a sădit în el nu numai prin cuvinte, ci și prin acte și atitudini. Actul Botezului poate fi socotit și el unul din acestea. În orice caz, el este determinant pentru viața spirituală pe care o trăiește familia și care i se sâdește copilului. Astfel copilul, însușindu-și conținutul spiritual al familiei, își însușește și credința ei imprimată în el, sau determinantă pentru el. O primește cu sete și o manifestă voluntar și cu bucurie. Este bucuros să arate că este și el ca și cei mari din familie și se poate manifesta cu ei. El poate fi botezat astfel pentru credința familiei, pe care și-o va însuși în mod neîndoelnic” – cf. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, pp. 63-64. (n.ed.)

¹¹² *Sir* 30, 4.

a creat Dumnezeu pe om, sa-i pregătească lui Dumnezeu fii ascultători. «Părinților, nu întârâtați la mânia pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățatura și certarea Domnului»¹¹³. Copiii trebuie să asculte și să venereze pe părinți pentru că aceștia sunt puși de Dumnezeu lociitori, să-i crească.

«Copiilor, ascultați pe părinții voștri întru toate, că aceasta este bine-plăcut Domnului»¹¹⁴; «Cel care cinstește pe tată se va curăți de păcat»¹¹⁵. «Că Dumnezeu a zis: „cinstește pe tatăl tău și pe mama ta; iar cine va blestema pe tată sau pe mamă, cu moarte să sfârșească”»¹¹⁶.

Părinții sunt îndatorați să se îngrijească de mântuirea fiilor; altfel vor suferi pedeapsă înfricoșată:

«Eu i-am spus că am să pedepsesc casa lui pe veci pentru vina pe care el a știut-o, și anume că fiii fac nelegiuiri, dar nu i-a înfrânat»¹¹⁷; «Fiilor, ascultați-mă pe mine, tatăl, și vă purtați așa, ca să vă mântuiți, că Domnul a înălțat pe tată peste fii și a întărit judecata mamei peste copii»¹¹⁸.

În perioada Vechiului Testament, copiii erau tăiați împrejur pe baza faptului că erau născuți din părinți evrei, credincioși.

Isus a accentuat și mai mult rostul acesta al familiei, sfințind căsătoria. Prin aceasta a pus familia de-a dreptul în slujba împărăției lui Dumnezeu. Acum familia este sfințită; copiii ieșiți din ea sunt copii ai lui Dumnezeu și părinții au datoria să-i închine lui Dumnezeu¹¹⁹. Aceasta se vede din scrisorile apostolilor, în

¹¹³ Ef 6, 4.

¹¹⁴ Col 3, 20.

¹¹⁵ Sir 3, 3.

¹¹⁶ Mt 15, 4.

¹¹⁷ I Rg 3, 13.

¹¹⁸ Sir 3, 1-2.

¹¹⁹ „Copiii se deschid mai ușor credinței mărturisite de cei din familia lor, decât adulții, sau chiar decât tinerii, atât pentru că în ei nu s-a dezvoltat orgoliul individualist, cât și pentru că ei nu se simt încă strămătoriți de legalitatea naturii și împiedicați de pornirile inferioare. Ei cred că totul este posibil și au o bucurie pentru ceea ce este frumos și bun. Granița între natural și ceea ce depășește naturalul, între ceea ce este dat ca o strămtorare a omului, și putința omului de a crea sau deschide prin libertate orizonturi și drumuri noi, nu este încă fixată. Ba au chiar o bucurie pentru acele orizonturi. Pe de altă parte, trebuie să li se spună despre ele. (...) Pe lângă cele spuse mai este de menționat că, prin toate cele ce i se comunică copilului, familia creștină urmărește să-l apere de tot felul de pericole, de ispite spre rele, să-i dea puterea să lupte împotriva lor. Botezul este puterea hotărâtoare care i se dă copilului pentru a-l face să se deprindă de a se socoti creștin și dator să se comporte ca atare, luptând cu ispitele, înainte de a se robi unor deprinderi rele. Așa argumentează Sfântul Grigorie de Nazianz Botezul copiilor: «Ai copil? Să nu-și ia timp răutatea. Să fie sfințit din pruncie, să fie consacrat Duhului de la început. Te temi de pecete din cauza slăbiciunii firii? Ce suflet mic și puțin credincios are mama aceasta! Ana a fâgăduit pe Samuil încă înainte de a se naște și după ce s-a născut îndată l-a închinat și l-a crescut în haina preoțească (I Regi 1, 11; 2, 19), netemându-se de om, ci încrezându-se în Dumnezeu» – cf. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, pp. 64-66. (n.ed.)

care îndeamnă când pe părinți, să-și crească copiii pentru Dumnezeu, când pe copii, să vadă în părinți pe locuitorii lui Dumnezeu. În cazul în care copiii n-ar fi făcut parte din comunitate, cum li s-ar fi adresat apostolii în scrisorile trimise comunității? Copiii din căsătoriile creștine sunt numiți, de către Sf. Apostol Pavel, sfinți, tocmai datorită credinței părinților, în opoziție cu ceilalți numiți necurați. Dar sfinți sunt numiți pretutindeni numai cei botezați. Așadar, trebuia ca acești copii să fie botezați.

În alt loc Sf. Apostol Pavel pretinde prezbiterilor să aibă copii credincioși. Cu ce drept dacă n-ar avea părinții îndatorirea să-i facă credincioși? Peste tot în Noul Testament părinții sunt făcuți răspunzători de credința, de sfințenia, de mântuirea copiilor. Pe ce temei? Pe temeiul legăturii organice ce există între părinți și copii. În Sfânta Scriptură avem și exemple directe în care părinții substituie cu credința lor, credința copiilor. Iisus Hristos vindeca bolile fiilor, și vindecarea era dependentă și se săvârșea după iertarea păcatelor, pe temeiul credinței părinților. Astfel vindecă pe fiica femeii cananeence¹²⁰, pe fiul îndrăcit¹²¹, pe fiica lui Iair¹²², pe fiul unui slujbaş împărătesc din Capernaum¹²³. Aceste vindecări fiind concomitente cu iertarea păcatelor sunt un fel de botez direct. Dar nu numai pe baza credinței părintești vindecă Iisus, ci și pe baza credinței altor rudenii și chiar pe baza credinței stăpânilor, pentru că erau legături puternice, quasi părintești, între aceștia și cei vindecați. Astfel vindecă pe robul slujbaşului¹²⁴ și pe slăbănogul din Capernaum¹²⁵. Desigur că această substituie este primită numai pentru cei incapabili de o viață, conștientă și liberă, ca să nu fie pierduți, și este valabilă numai până la câștigarea acelor facultăți¹²⁶.

Pe această legătură strânsă, naturală, dintre părinți și copii, pe această însușire a părinților de a fi reprezentanți ai copiilor, însușire consacrată de Scriptură, a stabilit Biserica încă din primele timpuri obiceiul de-a acorda botezul copiilor pe temeiul credinței părinților.

Alături de substituirea credinței părintești s-a obișnuit din primele timpuri și substituirea credinței unor persoane indicate de părinți sau de Biserică. Aceștia sunt nașii (ὀνόματοι, *sponsores, fidejussores, compadres, propadres, promadres, admatres, patrini, matrinae, matres sine, matres spirituales*)¹²⁷.

¹²⁰ Mt 15, 22-28.

¹²¹ Mc 9, 23-34.

¹²² Mt 9, 23-25.

¹²³ In 4, 50-51.

¹²⁴ Mt 8, 5-13.

¹²⁵ Mt 9, 1-8.

¹²⁶ „Contribuția celor apropiați la mântuirea semenilor este atât de necesară, încât slăbănogul de la lacul Vitezda nu s-a putut bucura de puterea mântuitoare a apei numai prin Iisus Hristos, fără mijlocirea vreunui om, decât în mod excepțional” – cf. Pr. D. STANILOAE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, pp. 65. (n.ed.)

¹²⁷ *Real-encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, Johann Jacob HERZOG, Gustav Leopold PLITT (eds.), vol. 15, Leipzig, 1883, p. 247.

Diferitele lor roluri și semnificații sunt cuprinse în aceste numiri. Nașii sunt amintiți pentru prima dată de către Tertulian când vorbește despre botezul copiilor¹²⁸. Părinții care vorbesc de ei, de aici încolo, deduc existența lor de la apostoli, ceea ce și trebuie să fie adevărat pentru că toate instituțiile bisericești sunt din timpurile apostolice. Din faptul că în multe cazuri acești nași se foloseau și la botezul catehumenilor în vârstă¹²⁹, trebuie să deducem că nașterea acestei instituții se datorează faptului că, primind pe cineva în Biserică, prezbiterii apelau la recomandarea vreunui creștin vechi, cunoscut cu noul venit, ca să fie astfel mai siguri de sinceritatea acestuia. Pe de altă parte, organele bisericești, neavând întotdeauna posibilitatea să-l supravegheze și să-l introducă pe noul venit în toate învățăturile și uzanțele Bisericii, încredințau această sarcină, probabil, vreunui creștin care avea legături cu noul venit.

După toate probabilitățile, acest obicei a existat încă din timpul apostolilor și din el a fost foarte ușor să se dezvolte instituția nașilor la copiii mici, care cu atât mai mult aveau nevoie de supraveghere, de creștere creștină. Și această sarcină li se va fi dat nașilor și nu părinților pentru ca să se accentueze și mai mult caracterul deosebit al nașterii de-a doua, al nașterii din Duh, față de cea din trup. Astfel, acești nași deveneau părinții spirituali ai neofitului. Deci tot în calitate de părinți, de părinți spirituali, nașii substituie cu credința lor, credința copiilor. Ceea ce-am spus cu privire la părinți are valabilitate și cu privire la nași.

Cele mai vechi mărturii despre *existența* botezului copiilor

Sectele, care resping botezul copiilor, aduc în sprijinul rățăcirii lor și lipsa de mărturie despre existența lui, atât în Noul Testament, cât și în primele două secole ale creștinismului. Bazate pe această lipsă, ele susțin că botezul copiilor s-a introdus abia în sec. al III-lea. De aceea este necesar să examinăm primele mărturii despre existența acestui botez, ca să vedem dacă din ele nu se poate deduce existența lui și în timpurile anterioare. Și în această examinare vom privi tradiția numai ca document istoric, cum o privesc și sectele, odată ce apelează la ajutorul ei – fie și negativ – spre a-și întemeia învățăturile. În prezentarea mărturiilor nu vom porni de la Sfânta Scriptură, oricât am fi de convinși că în locurile unde se vorbește de botezarea unor familii, se vorbește implicit de botezarea copiilor ce, eventual, vor fi fost în acele familii. Nu vom porni de acolo pentru că ele nu constituie o dovadă stringentă pentru secte. Desigur că în Noul Testament, primul document al creștinismului, nu s-a putut face prea mult caz de botezul copiilor, pentru că și creștinismul, ca orice religie nouă, nu se putea adresa la început copiilor, ci oamenilor în vârstă, părinților și abia prin convertirea acestora erau câștigați și copiii. Copiii nu pot veni singuri, ci trebuie aduși de părinți. Deodată cu creștinarea părinților se subînțelege și cea a fiilor. Așa s-a petrecut cu orice religie nouă. Greutatea

¹²⁸ TERTULIAN, *De baptismo*, XVIII, în: PL 1, 1220-1222.

¹²⁹ TERTULIAN, *De baptismo*, XVIII, în: PL 1, 1220-1222.

ei a fost să se facă primită de generația în vârstă, contemporană; celelalte veneau de la sine, în virtutea autorității părintești¹³⁰.

Vom lăsa dar Noul Testament la o parte. Prima mărturie mai clară despre botezul copiilor o avem la Sf. Irineu de Lyon (†202).

«Omnes enim venit per semetipsum salvare: omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes et parvulos et juvenes et invenes et seniores. Ideo per omnem venit aetatem, et infantibus infans factus sanctificans infantes, in parvulis parvulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem, sinul et exemplum illis pietatis effectus et justitiae et subjectionis...»¹³¹.

Iisus, luând asupra sa natura omenească și prin aceasta toate vârstele, a mântuit obiectiv și potențial pe toți. Distincția pe care o face Sfântul Irineu, între diferitele vârste copilărești: *infantes, parvuli, pueri* – prunci, copii, tineri, ne arată că avea în vedere și copilul de curând născut. Așadar, Sfântul Irineu zice: «Iisus a venit să mântuiască pe toți, cu condiția ca aceștia să se renască din El». Iar ce înțelegea el prin renaștere ne spune în alt citat:

«Qui quidem, peccatis commissis, leprosi facti, per aquam sacram et invocationem Domini, a prioribus vitiis libertatem nasciscimur sicuti infantes recens nati, spiritualiter *regenerati*, uti Dominus dixit: Nisi quis per aquam et Spiritum *denuo natus* fuerit, in divinum regnum non est intraturus»¹³².

Dar chiar n-am mai avea nevoie de niciun citat pentru că Sfântul Irineu spune clar că pruncii (*infantes*) au fost mântuiți, așadar aveau trebuință de mântuire; mântuirea însă n-o puteau primi aceștia prin vreo renaștere subiectivă, ci tot numai printr-un *rit obiectiv*. Pe deoparte așadar Sfântul Irineu spune că Iisus

¹³⁰ „Desigur, când Evanghelia a pătruns în lume pentru prima dată, ea a trebuit să câștige pe adulți și să fie îndemnați ei să se boteze. De aceea, în Noul Testament se vorbește direct de botezul adulților. Dar o dată cu ei se botezau și copiii lor. Expresia largă «și s-a botezat el (temnicerul din Filipi) și toți ai lui» (*Faptele Apostolilor* 16, 33) cu siguranță cuprinde și copiii. La fel: «am botezat casa lui Ștefana» (*1 Corinteni* 1, 16)» – cf. Pr. D. STANILOAE, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. III, pp. 65. (n.ed.)

¹³¹ Sf. IRINEU DE LYON, *Adversus Haeresis*, libr. II, în: PG 7, 784 – «El [Hristos] a venit să-i mântuiască pe toți prin Sine Însuși, adică pe toți cei care, prin El, sunt renăscuți întru Dumnezeu – prunci, copii, tineri, adulți și bătrâni. El a trecut prin toate vârstele, fiind Prunc pentru prunci și sfințind astfel pruncii, Copil pentru copii, sfințindu-i pe aceștia și oferindu-le un exemplu de pietate, dreptate și supunere» (Cf. Adrian AGACHI, „A existat un catehumenat al copiilor?”, în: *Ziarul Lumina*, 29 noiembrie 2011). (n.ed.)

¹³² Sf. IRINEU DE LYON, *Adversus Haeresis*, în: PG 7, 1217 – «Într-adevăr, aceia care, în urma păcatelor săvârșite, am ajuns leproși, prin apa sfințită și prin chemarea lui Dumnezeu dobândim libertatea de patimile de dinainte și, asemenea copiilor de curând veniți pe lume, suntem renăscuți duhovnicește, precum spune Domnul: *numai dacă vreunul va fi născut din nou prin apă și prin duh va intra în împărăția dumnezeiască*» (trad. din limba latină de Ierom. Policarp Pîrvuloiu). (n.ed.)

a venit să-i măntuiască pe toți – prunci, copii, tineri, adulți și bătrâni – care se renasc din El, iar pe de alta că această naștere este botezul. Și să ne gândim că această mărturie prețioasă ne vine de la un bărbat, care s-a născut cel puțin pe la 150 d.Hr., că așadar nici nu se împliniseră 50 de ani de la moartea ultimului Apostol (Ioan – †104), când practica botezului copiilor era un fapt obișnuit, de care nu făcea nimeni niciun caz. Că mărturia Sfântului Irineu este demnă de toată încrederea, rezultă atât din simplitatea cu care vorbește despre acest lucru, cât și din faptul că nu avem nicio știre să fi fost dezmințit de vreun contemporan.

Origen (†254) vede în existența practicii bisericești de-a se boteza copiii mici, un argument pentru realitatea păcatului originar. Ca să te sprijini pe un obicei pentru dovedirea unui lucru este necesar ca asupra aceluși obicei să nu fi existat și să nu existe nicio controversă, nicio îndoială. Iată cuvintele lui Origen:

«Quod si placet audire, quid etiam alii sancti de ista nativitate senserint, audi David dicentem: «In iniquitatibus, inquit conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea», ostendes quod quaecunque anima in carne nascitur, iniquitatis et peccati sorde polluitur (...). Addi his etiam illud potest, ut requiratur, quid causae sit, cum baptisma Ecclesiae pro remissione peccatorum detur, *secundum Ecclesiae observantiam etiam parvulis baptismum dari*; cum utique si nihil esset in parvulis, quod ad remissionem deberet et indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur»¹³³.

Iar în alt loc declară această practică bisericească o tradiție apostolică:

«Pro hoc et Ecclesia ab apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta comissa sunt divinorum, quod essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam et Spiritum ablui deberent»¹³⁴.

Și nici aici nu vorbește expres despre botezul copiilor, cum ar fi trebuit să o facă în caz că ar fi existat vreo îndoială despre legitimitatea lui. La sfârșitul sec. al II-lea, Origen era profesor la școala din Alexandria; a trăit deci în nemijlocită continuitate cu Sfântul Irineu. De la anul 150 până la anul 250 botezul copiilor era un fapt care se efectua în mod firesc, în virtutea tradiției. Dar tot în prima

¹³³ ORIGEN, *Homiliae* 8, 3 ad *Leviticum*, în: PG 12, 496 – «Dacă vreți să știți ce au gândit și alți sfinți despre această naștere, ascultați-l pe David: „În nelegiuiri am fost zămislit și în păcate m-a născut mama mea” (*Psalmul* 50, 7), arătând că orice suflet care se naște în carne este întinat de murdăria nelegiuirii și a păcatului. (...) Se poate adăuga la aceasta că se cere aflată cauza pentru care, botezul fiind dat Bisericii pentru iertarea păcatelor, este dat ca regulă și pruncilor. Desigur, dacă în prunci nu ar fi nimic care să trebuiască a obține iertarea și clemența, harul botezului ar părea inutil» (Cf. ORIGEN, *Omilii și adnotări la Levitic*, studiu introductiv, trad. și note de Adrian Muraru, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 313). (n.ed.)

¹³⁴ ORIGEN, *Commentaria in Epistolam B. Pauli ad Romanos*, în: PG 14, 1047 – «Pentru aceasta și Biserica a primit de la apostoli tradiția de a da chiar și copiilor botezul. Căci aceia cărora le fuseseră încredințate cele ascunse ale tainelor dumnezeiești știau că în toți se află innăscute petele păcatului care trebuie să fie spălate prin apă și prin Duh» (trad. din limba latină de Ierom. Policarp Pîrvuloiu). (n.ed.)

jumătate a sec. al III-lea se ridică și primul glas, în aparență împotriva acestui botez. Este Tertulian. Iată cuvintele lui:

«Itaque pro cujusque personae conditione ac dispositione, etiam aetate, cunctatio Baptismi utilior est: praecipue tamen circa parvulos. (...) Ait quidem Dominus: „Nolite illos prohibere ad me venire” (Matth. 19, 14). Veniant ergo dum adolescunt, veniam dum discunt, dum quo veniant, docentur; fiant Christiani, cum Christum nosse potuerint»¹³⁵.

Întâi trebuie să observăm că, prin acest citat, Tertulian confirmă pentru timpul lui existența botezului copiilor, ca o veche practică bisericească; căci ceva ce nu există, nici nu trebuie combătut. Apoi *utilior est* = este mai folositoare, nu-i echivalent cu *necesse est* = este necesar. Tertulian, ca un *montanist* ce era, îi avertiza pe conducătorii bisericești: să nu se grăbească cu acordarea botezului, ci să ia în considerare dispoziția sufletească a primitorului. Și să nu se grăbească mai ales când este vorba de copii, ci să aștepte vârsta în care aceștia pricep câte ceva din învățătura Bisericii, din obiceiurile ei. Aceasta este mai folositor. Da, este mai folositor să se aștepte vârsta înțelegătoare, când există destulă siguranță că pruncul o va ajunge, când copilul este deplin sănătos. Dar ce-i de făcut cu copiii bolnavi, debili, despre care nu există această siguranță? Este adevărat că Tertulian zice în continuare: «Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum?»¹³⁶. Dar *peccata* aici sunt păcatele personale; învățătura că pruncii n-au păcate personale era comună Părinților (Origen, Sfântul Ciprian). Dar păcatul strămoșesc este cunoscut și de Tertulian:

«Tu nu vroiai să știi că ești o Evă? Asupra sexului tău *apasă încă sentința de condamnare a lui Dumnezeu, așadar trebuie să apeși încă și vina asupra ta* (...). Din pricina vinei tale, adică din pricina morții, a trebuit și Fiul lui Dumnezeu să moară și atunci îți mai vine să-ți încarci haina de piele cu podoabe?»¹³⁷; sau «Prin Satana s-a sedus omul la început, ca să calce porunca lui Dumnezeu, și pentru aceasta s-a predat morții; și prin aceasta a făcut pe întreg neamul omenesc, cel ieșit din sămânța lui, părtaș de condamnarea lui»¹³⁸.

¹³⁵ TERTULIAN, *De Baptismo*, XVIII, 4-5, în: *PL* 1, 1221 – «De aceea, ținând seama de condiția, dispoziția și chiar de vârsta fiecărei persoane, este de folos să fie administrat botezul mai ales cu privire la prunci. (...) Bineînțeles, Domnul a spus: „Nu-i opriți pe aceștia să vină la Mine!” (Matei 19, 14). „Da – [ar putea spune cineva] –, să vină deci, dar când vor crește! Să vină când vor fi în stare să primească învățătura, când vor fi învățați despre Cel la Care vin! Să devină creștini când vor fi în stare să îl cunoască pe Hristos! (...)» (Cf. TERTULIAN, *Despre Botez*, coll. *Credința ortodoxă*, trad., studiu introductiv și note de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 2012, pp. 118-119). (n.ed.)

¹³⁶ TERTULIAN, *De Baptismo*, XVIII, 5, în: *PL* 1, 1221 – «Pentru ce această vârstă nevinovată se grăbește către iertarea păcatelor?» (Cf. TERTULIAN, *Despre Botez*, p. 119). (n.ed.)

¹³⁷ TERTULIAN, *Über den weiblichen Putz*, coll. *Bibliothek der Kirchenväter*, vol. 7, Heinrich KELLNER (ed.), 1912.

¹³⁸ TERTULIAN, *De Testimonio animae*, cap. 3, în: *PL* 1, 613 – «Satanam denique in omni aversione et aspersione et detestatione pronuntias, quem nos dicimus malitiae angelum,

Iar locul de la *Ioan* cap. 3, v. 5 este interpretat și de către Tertulian ca vorbind despre Botez: «Huic legi collata definitio illa: „Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non intrabit in regnum caelorum” (*Ioan* 3, 5), obstrinxit fidem ad Baptismi necessitatem»¹³⁹. Motivul pentru care Tertulian cerea amânarea botezului, acolo unde era siguranța că nu se apropie moartea, era doctrina lui montanistă că pentru cei care păcătuiesc greu după botez, nu mai există taina penitență, și așadar sunt cu desăvârșire pierduți. Deci era mai bine ca omul să-și amâne botezul până aproape de moarte. Dar în niciun caz moartea să nu-i apuce nebotezați; «este necesar să se grăbească fără întârziere, să se renască din Dumnezeu, căci nimeni nu știe când îi vine ceasul morții»¹⁴⁰. Botezul aduce renașterea, iar fără a fi renăscut nimeni nu intră în împărăția lui Dumnezeu. Concluzia se impune de la sine: unde există pericol de moarte – chiar de copil fiind vorba – botezul trebuie să se acorde imediat.

Sfântul Ciprian, căruia un episcop, Fidus, îi trimisese o scrisoare, în care bazat pe analogia dintre botez și circumcizie îi înainta propunerea de a se stabili definitiv printr-o hotărâre specială, ca ziua de botez, ziua a opta de la naștere, îi răspunde lui Fidus în numele unui sinod de 66 de episcopi, astfel:

«Quantum vero ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari non oportere, et considerandam esse legem (*Genesis* 17, 12), circumcisionis antiquae, ut intra octavum diem eum qui natus est baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus visum est. (...) Et idcirco, frater charissime, haec fuit in concilio nostra sententia, a Baptismo atque a gratia Dei, qui omnibus misericors et benignus et pius est, neminem per nos debere prohiberi»¹⁴¹.

Nu trebuie să fixăm o zi înainte de care să nu se dea botezul copiilor, pentru că astfel se pot pierde din vina noastră suflete omenești, pe care Domnul voiește să le mântuiască.

lotius erroris artificem, totius saeculi interpolatorem, per quem homo a primordio circumventus, ut praeceptum Dei excederet, et propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suae etiam damnationis traducem fecit». (n.ed.)

¹³⁹ TERTULIAN, *De baptismo*, XIII, 3, în: *PL* 1, 125 – «Acestei legi i se adaugă definiția: „Nimeni nu va intra în Împărăția cerurilor, numai dacă va fi renăscut din apă și din Duhul Sfânt” (*Ioan* 3, 5), ceea ce leagă credința de necesitatea botezului» (Cf. TERTULIAN, *Despre Botez*, p. 107). (n.ed.)

¹⁴⁰ Tertulian *apud* Ferdinand PROBST, *Sakramente und Sakramentalien in den drei ersten christlichen Jahrhunderten*, Tübingen, 1872, p. 124.

¹⁴¹ Sf. CIPRIAN, *Epistola* 64, 2, 6, în: *PL* 3, 1050-1051, 1055 – «Iar în ceea ce privește copiii, despre care ai spus că nu trebuie să fie botezați a doua sau a treia zi de la naștere și că trebuie să se țină seama de vechea lege a tăierii împrejur, astfel încât tu socotești că acela născut nu trebuie botezat și sfințit înainte de a opta zi de la naștere, la sinodul nostru am luat cu totul altă hotărâre (...) și, de aceea, frate preaiubit, aceasta a fost hotărârea noastră la sinod, că, pe cât ne privește, nimeni nu trebuie oprit de la botez și de la harul lui Dumnezeu Care este milostiv și binevoitor» (trad. din limba latină de Ierom. Policarp Pîrvuloiu). (n.ed.)

Acestea sunt cele mai vechi mărturii. Altele, ulterioare nu mai indicăm pentru că nu sunt necesare; sectele recunosc că din sec. al III-lea încoace a existat botezul copiilor. Mărturiile invocate sunt suficiente pentru a putea constata că acest botez a existat și în sec. al II-lea al erei creștine, când mulți dintre ucenicii apostolilor erau în viață. Iar acești ucenici ai apostolilor nu cred că au încuviințat inovații atât de importante în viața și învățătura Bisericii. Dacă ar fi făcut-o, ar fi o mare minune cum au putut fi atât de solidari într-un timp în care nu existau sinoadele de mai târziu, ei fiind împrăștiați în toată lumea.

Din toate aceste mărturii o judecată obiectivă se poate convinge de originea apostolică a botezului copiilor.

Concluzie

În această concluzie ar trebui să repet ce-am spus în cuprinsul lucrării. Nu o mai fac, ci dau pur și simplu în câteva cuvinte rezultatul la care am ajuns: Botezul copiilor este o învățătură și o practică esențială a religiei creștine – indiferent în ce confesiuni s-ar ramifica ea; de primirea sau de reprobarea acestui botez depinde păstrarea intactă sau alterarea învățăturilor fundamentale ale creștinismului; reprobarea botezului copiilor aduce cu sine în mod necesar alterarea dogmei centrale a creștinismului: *păcatul strămoșesc*, care la rândul ei alterează dogma soteriologică obiectivă și subiectivă ș.a.m.d.; cine nesocotește botezul copiilor, nesocotește creștinismul și nesocotește Sfânta Scriptură, cea mai deplină expresie a creștinismului.

Datoria noastră, a tuturor, este să ne dăm toate silințele, să-i scăpăm de rătăcire pe cei căzuți în ea. Iar dacă nu se poate, să zicem și noi împreună cu Apostolul Pavel *anatema sit* acela care nesocotește cuvântul Scripturii.

Pr. Dumitru STĂNILOAE, Diac. Ioan CARAZA

CREDINȚĂ ȘI IUBIRE ÎN DOBÂNDIREA MÂNTUIRII*

Mântuirea prin credință și iubire în lumina Mărturisirilor de credință ale Bisericii Ortodoxe

Raportul dintre credință și iubire și rolul lor în dobândirea mântuirii au constituit teme viu disputate în Apus, mai ales odată cu Reforma protestantă din sec. al XVI-lea. În această privință, Biserica Ortodoxă a luat poziție în mărturisirile sale de credință din sec. al XVII-lea. Astfel, în *Mărturisirea Ortodoxă de la 1642*, la întrebarea întâia: «Ce trebuie să păzească creștinul drept-credincios și sobornicesc pentru a moșteni viața de veci?», citim următorul răspuns:

«Dreapta-credință și faptele bune, fiindcă cine le ține pe acestea două este bun creștin și are nădejde temeinică în mântuirea cea veșnică, după cum mărturisește Sfânta Scriptură: „Vedeți dar că din fapte este îndreptat omul, iar nu numai din credință” (*Iac* 2, 24) și cuvântul de mai jos: „Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte este moartă” (*Iac* 2, 26)»¹.

În importanța dată *faptelor bune* se arată importanța dată *iubirii*. Iar la a doua întrebare: «De ce trebuie creștinul mai întâi să creadă și apoi să săvârșească fapte bune?», citim răspunsul:

«Fiindcă este cu neputință să fie cineva plăcut lui Dumnezeu fără credință, după cum spune Pavel: „Fără credință nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că se face răsplătitor celor care Îl caută” (*Evr* 11, 6). Ca să placă deci creștinul lui Dumnezeu și pentru ca faptele sale să-i fie bineprimite, mai

* Acest material a fost publicat cu titlul: „Glaube und Liebe in der Erlangung des Heils”, în: *Das Heil in Christus und die Heilung der Welt*. Vierter bilateraler theologischer Dialog zwischen der Rumänischen Orthodoxen Kirche und der Evangelischen Kirche in Deutschland vom 6. bis 11. Mai 1985 im Kloster Techirghiol (Rumänien), herausgegeben von Heinz Joachim Held und Klaus Schwarz im Auftrag des Kirchenamtes der Evangelischen Kirche in Deutschland, Studienheft 20, Missionshandlung Hermannsburg, 1994, pp. 57-82. Mulțumim Părintelui Profesor Ioan Caraza, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție originalul românesc, pe care îl publicăm mai jos și după care s-a realizat traducerea în limba germană.

¹ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, trad. de Alexandru Elian, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, Întrebarea 1, p. 23.

întâi trebuie să aibă credință în Dumnezeu și, în al doilea rând să-și îndrepte viața sa potrivit cu credința².

În aceste două îndatoriri, se arată în continuare, sunt cuprinse virtuțile teologice, *credința*, *nădejdea* și *dragostea*, după care este orientat și cuprinsul acestei mărturisiri. În aceasta se arată direct implicarea iubirii în faptele bune. Treizeci de ani mai târziu, Patriarhul Dositei al Ierusalimului în *Mărturisirea sa de credință*, din 1672, alcătuită ca răspuns la cea pseudo-lucariană, din 1629, de la Geneva, spunea de asemenea:

«Credem că nimeni nu se mântuiește fără credință. Și numim credință convingerea sau opinia cea mai dreaptă ce-o avem despre Dumnezeu și cele dumnezeiești, așa după cum este cuprinsă în Simbolul primului și celui de-al doilea Sinod ecumenic, care lucrează prin dragoste, adică: prin poruncile dumnezeiești. Ea ne justifică înaintea lui Hristos și fără de aceasta este imposibil a plăcea lui Dumnezeu»³.

Aici iubirea este identificată cu *împlinirea poruncilor dumnezeiești* și amândouă cuprinzându-se în *credință*. Iar mai departe se spune:

«Credem că omul nu se justifică numai prin credință, ci și prin fapte. Iar că credința care n-ar îndeplini lucrul mâinii, obținând astfel justificarea în Hristos spre mântuire recunoaștem că este departe de toată evlavia. Căci astfel înțelege credința, s-ar potrivi pentru toți și n-ar mai fi nimeni care să nu se mântuiască, ceea ce este de-a dreptul fals. Dimpotrivă, credem mai ales că nu ajunge o arătare a credinței, ci credința adevărată (reală) din noi ne justifică prin fapte înaintea lui Hristos. Iar faptele le înțelegem, nu ca martori ce confirmă chemarea noastră, ci importante în ele însele, prin care credința obține eficacitate și ca valoroase în ele însele, după dumnezeieștile promisiuni, ca fiecare dintre credincioși și să primească răsplata celor îndeplinite prin corpul său, adică, fie în bine, fie în rău (2 Co 5, 10)»⁴.

În aceste mărturisiri este astfel precizată învățătura Bisericii Ortodoxe privitoare la *valoarea credinței*, arătându-se că *viața și comportarea exterioară a creștinului* stau în legătură directă cu *înnoirea lui interioară în Hristos*. Această învățătură își are rădăcinile ei în Sfânta Scriptură. Ea se cuprinde chiar în afirmarea că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Căci dacă Dumnezeu este bun și făcător de bine și omul este chemat să fie bun și de bine făcător.

² *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, Întrebarea II, p. 24.

³ „Mărturisirea lui Dositei”, întâia traducere românească după originalul grecesc publicat la 1690 în București de Dr. Vasile Loichită (text paralel cu cel al Mărturisirii pseudolucariene), Decretul VIII, în: *Candela*, Cernăuți, 1943, p. 182.

⁴ „Mărturisirea lui Dositei”, Decretul XIII, p. 188.

Mântuirea prin credință și iubire pe temeiul Sfintei Scripturi

Necesitatea credinței pentru mântuire

Pe temeiul Sfintei Scripturi, *Mărturisirea din 1642* precizează înțelesul credinței astfel:

„Credința este (după fericitul Pavel) „încredințarea celor nădăduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute. Prin ea cei din vechime au dat buna lor mărturie” (*Evr* 11, 1). Sau: „Credința ortodoxă sobornicească și apostolească este să credem din inimă și din gură să mărturisim un Dumnezeu în trei ipostasuri, după învățătura aceluiași Pavel care spune: „Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire”” (*Rm* 10, 6)⁵.

Deci, pe temeiul Sfintei Scripturi această Mărturisire învață că credința este în primul rând o *consimțire a inimii la adevărurile dumnezeiești descoperite*. Ea este o deschidere a inimii la acțiunea lui Dumnezeu în omul cel vechi care slăbise legătura cu Dumnezeu și, ca urmare, omul se făcuse o măsură a lui însuși socotindu-se prin sine posesor al „cunoștinței binelui și răului”. Prin credință, inima iese de sub stăpânirea omului celui vechi care, prin înstrăinarea de Dumnezeu, ca rupere a comunicării cu Dumnezeu prin revelație, înăbușea nevoia acestuia de mântuire. Prin credință, omul reintră în experiența plină de taină a relației cu Dumnezeu cel personal. De această taină ține și iubirea care include în ea ascultarea poruncilor de părinți și iubirea părinților față de ei. Iubirea este o *legătură nezdruccinată*, uneori chiar între parteneri inegali. Prin credință, cunoaștem în Hristos iubirea lui Dumnezeu față de noi și primim puterea să-L iubim și noi prin Duhul lui Hristos. Căci Duhului nu ne deschidem prin rațiune, ci prin credință și rugăciune. Așa L-au primit Apostolii la Cincizecime.

Dacă, sub stăpânirea minții, inima omului vechi era strămtorată de împietrire, de egoism și înălțare de sine, prin credință, ea ajunge la smerenie, la ușurare și eliberare: „Scoate din temniță sufletul meu, ca să se mărturisească Numele Tău!”. Așa cum înălțarea de sine și egoismul întemeiate pe rațiune sunt opuse comuniunii și incapabile de rod, smerenia în fața lui Dumnezeu adusă prin credință deschide inima comuniunii cu Dumnezeu și vieții în El: „Tu ai scos piciorarele mele la loc larg”; „Crezut-am, pentru aceea am și grăit, iar eu m-am smerit foarte”; „Ceea ce la oameni este înălțat, urăciune este înaintea lui Dumnezeu”. De aceea, Sfânta Scriptură ne spune că «Cele slabe ale lui Dumnezeu sunt mai tari decât cele ale lumii». În acest fel, Sfânta Scriptură ne învață că credința este o „lepădare de sine”, dar în același timp o intrare în viață. Credința înseamnă astfel *întoarcerea omului la legătura cu Dumnezeu*, la tainele și adevărul Său, la plinătatea de care a fost lipsită inima lui. Prin ea Dumnezeu ne ține la sânul Său.

Dacă prin „vânturile” învățăturilor omenești, mintea omului face ca inima lui să nu aibă pace, prin credință omul crește la vârsta staturii lui Hristos a băr-

⁵ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, Partea I, „Despre credință”, p. 25.

batului desăvârșit, cum spune Sf. Ap. Pavel, «ca să nu mai fim mânați de vânturile oricărui învățături omenești născocite de vicleniile lor amăgitoare». Hristos are puterea de a «certa vânturile și valurile» din inimile noastre, așa cum le-a certat la potolirea furtunii pe mare și «s-a făcut liniște mare». Căci Hristos fiind Fiul lui Dumnezeu făcut om, ne-a făcut și pe noi fii ai Tatălui. Hristos este astfel darul desăvârșit al Tatălui, «pâinea cea spre viață» a inimii.

Astfel, în actul credinței *rațiunea omului nu rămâne oarbă*. Călăuzirea ei de către adevărurile revelației divine, prin credință, înseamnă iluminarea ei de către Adevărul real. Iluminarea este înțelegerea rațională care izvorăște din credință: «De nu veți crede, nici nu veți înțelege!». Mintea omului devine astfel, prin credință, ochiul curat al inimii care-i luminează tot trupul (Mt 6, 22)⁶. Credința este deci susținută de puterea continuă, sau de harul lui Dumnezeu primit prin Sfintele Taine ale Bisericii și este străină de orice sentimentalism vag. De aceea, credința este *viață în Hristos și îndreptare reală a ființei noastre*.

Credința este o „auzire” cu inima, deci o pătrundere în om a puterii Celui ce vorbește. Inima poate fi împiedicată să „audă” din cauza învârtosării ei: «Căci s-a învârtosat inima poporului acestuia; ochi au și nu văd, urechi au și nu aud...». După firea ei, inima omului și conștiința lui tind către cele dumnezeiești. Dar acestei tendințe i se opune legea trupului care o împiedică. Acest lucru l-a făcut pe Tertulian să spună: «Anima naturaliter christiana». Dar când s-a dat legea harului și propovăduirea ei desăvârșită în Hristos, ființa omului a putut reveni la starea ei firească prin credință. Dar această stare trebuie să se întărească prin faptele bune. Fără ele credința slăbește, căci ele sunt o urmare a harului, așa cum faptele rele sunt opuse harului: «Viața cea adevărată s-a arătat, dar oamenii au iubit mai mult întunericul, pentru că faptele lor erau rele». Inima curată, ieșită de sub perversiunea păcatului, simte și consimte la lucrarea harului și este ridicată la vederea lui Dumnezeu: «Feriți-vă cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu». Credința este putere de a vedea și putere a bucuriei: «Pururea am văzut pe Domnul înaintea mea, căci El este de-a dreapta mea ca să nu mă clatin. Chiar și trupul meu s-a odihnit într-o nădejde, că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici pe cel iubit de Tine să vadă stricăciune!». În parabola Semănătorului sunt arătate cauzele pentru care sămânța Cuvântului nu ajunge la inimă și omul rămâne fără credință, pe când „inima curată și bună” o păstrează și aduce roade prin răbdare. Prin credință, omul aduce partea sa în sinergia mântuirii. Ea este bunăvoința lui de a se deschide harului și de a se ține deschis. Dând-o omul, Dumnezeu încheie cu el legământul cel nou al mântuirii; cu omul ca partener al Său. Lipsa acestei cooperări înseamnă refuzul darului mântuirii: «Și pentru că nu s-au îngrijit să aibă pe Dumnezeu în conștiință, i-a lăsat și Dumnezeu în seama minții lor fără judecată, să săvârșască fărădelegea» (Rm 1, 28). Imaginea casei zidite pe nisip din Predica de pe Munte (Mt 7, 27), precum și cea a seminței

⁶ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, Partea a III-a, „Despre dragoste”, Întrebarea III, p. 142.

căzute pe piatră (*Mt* 13, 5), ne arată că este posibilă „auzirea” Cuvântului lui Dumnezeu care însă nu ajunge la credință, nu face ca sămânța să dea rod. Dacă această casă se zidește la acest nivel de suprafață, ea poate cădea cu atât mai rău, cu cât este mai fără fundament.

Mântuirea prin credință este astfel „străpungerea în inimă”, prin lucrarea harului în inima ce s-a deschis lui Hristos. Ea aduce în om schimbarea cugetului, *metanoia* întoarcerii la starea pruncilor fără de răutate pentru împărăția lui Dumnezeu, lepădarea omului celui vechi descris de Dumnezeu ca părăsire a stării de pruncie. Fără credință inima rămâne împietrită: «Nici de ar învia cineva din morți nu vor crede...», spune Mântuitorul. Ucenicilor pe care-i însoțea în drumul spre Emaus, Mântuitorul le reproșă greutatea cu care-și dădeau consimțământul inimii la cele spuse în Sfânta Scriptură: «O, nepricepuților și zăbavnici cu inima a crede cele ce s-au scris în profeți și în psalmi...».

Credința este astfel *încrederea omului de a-și lăsa inima în seama lui Hristos*, puterea de a-și vedea păcatele, de a se întoarce prin pocăință, ieșirea din înstrăinarea și din vrăjmășia cu Dumnezeu. Căci harul lui Dumnezeu, dăruit în Hristos prin credință, dă omului putere de a face loc lui Dumnezeu în inima sa, încât să-L poată iubi din toate puterile sufletești, împlinind porunca: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din toată puterea ta, și din tot cugetul tău». Inima care primește în Hristos, prin credință, acest dar, va fi eliberată de toate servituțile pământești și va primi toate celelalte daruri ca adaos: «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă!». Ce har poate fi mai puternic decât Hristos? El este atât de pătrunzător, încât poate să trezească în noi conștiința și vina păcatelor noastre, părerea de rău și pocăința; este atât de iubitor și milostiv, încât ne iartă păcatele; atât de proslăvit, încât ne umple inima de bucurie și de toată plinătatea, ca un Mire pe Mireasa Lui; și atât de puternic, încât poate să mâne inima noastră la toată lucrarea iubirii: «Că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Tine, Părintele luminilor, întru care nu este mutare, sau umbră de schimbare» (*Iac* 1, 17).

Necesitatea iubirii în dobândirea mântuirii

Despre necesitatea iubirii pentru mântuire, *Mărturisirea Ortodoxă din 1642* spune următoarele: «Faptele bune, adică virtutea creștină, sunt o roadă care se naște din credință ca dintr-un pom, precum stă scris: „După roadele lor îi veți cunoaște”» (*Mt* 7, 16). Și într-alt loc: «Într-aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, când veți avea dragoste între voi» (*In* 13, 35). Iar Ioan zice: «Și întru aceasta știm că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui» (*1In* 2, 3).

«Faptele cele bune sunt împlinirea de către om a poruncilor lui Dumnezeu din dragoste față de El și de oameni, cu ajutorul dumnezeiesc, dar cu voia

sa care se naște din dragostea către Dumnezeu și către aproapele, când nu este împiedicată la niciun lucru care să fie la drept vorbind o piedică⁷.

Mărturisirea mai spune că *dragostea este mai mare decât credința* și ea cuprinde toate celelalte virtuți, toată viața în Hristos: rugăciunea, postul, milostenia⁸, precum și înțelepciunea, dreptatea, bărbăția, cumpătarea.

Astfel, dacă *prin credință se restaurează chipul lui Dumnezeu în om*, sau omul se naște din nou în Hristos, iubirea ne arată cum se dezvoltă chipul lui Dumnezeu în om ca asemănare. Deși iubirea creștină nu vine fără credință, dragostea este mai mare decât credința, care fără iubire își pierde puterea și valoarea: «De aș grăi în limbi omenști și îngerești... de aș avea credință cât să mut și munții... de aș da trupul meu să-l ardă... și dragoste nu am, nimic nu sunt... de niciun folos nu-mi este» (1Co 13,1-3). Sf. Ap. Pavel ne descrie în aceste cuvinte o dragoste profundă, cum nu o poate avea lumea fără credință. Desigur, Dumnezeu este izvorul comuniunii și jertfelniciei și, către aceste bunătăți, către acest izvor al dăruirii de sine și jertfe vrea Hristos să ne îndrepte inima când spune: «Cel ce iubește pe tată sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine» (Mt 10,37). Aici nu poate fi vorba de o osândire a iubirii dintre oameni, ci de o revelare a unei ordini a valorilor în iubire, în comuniune și în jertfelnicie. Pe Dumnezeu Îl iubim cel mai mult pentru că El ne-a dat totul și în El avem viață. Iubirea este mai mare decât credința, pentru că în ea Dumnezeu ne arată tăria credinței. Căci dragostea: «Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă» (1Co 13,7).

Iubirea aduce asemănarea cu Dumnezeu care este dragoste vie și lucrătoare: «Toate acestea le va face dragostea cea plină de râvnă a lui Dumnezeu Savaot» (Isaia). Îndreptarea prin credință face ca omul să nu mai fie trupesc, să se nască din duh, să devină om duhovnicesc, fapt care aduce împăcarea cu Dumnezeu: «Îndreptându-ne prin credință avem pace cu Dumnezeu» (Rm 5,1). Dar duhul în care ne naștem prin îndreptarea din credință este lipsit de tărie dacă nu aduce roade; el nu mai este duh, sau este duh mort, așa cum credința nu se încălzește fără flacăra iubirii. Roadele iubirii sunt semnul real al tăriei credinței: «Dacă trăim cu duhul, cu duhul să și umblăm». Roadele iubirii sunt o adevărare a credinței și sunt o întărire în adevăr, așa cum credința este o întărire în duh, este începutul dăruirii de sine a omului lui Dumnezeu. Iubirea este desăvârșirea acestei dăruiri. Iar iubirea se arată în faptele cele bune pe care Dumnezeu: «Le-a gătit pentru noi mai înainte ca să umblăm în ele». În lumina Sfintei Scripturi, duhul fără rod este un nonsens. De aceea, Sf. Ap. Pavel enumeră roadele Duhului, prevenindu-ne să nu ne înșelăm: «Roda duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, facerea de bine...». Dar faptele bune nu urmează automat nașterii din duh, ci la predispoziția spre bine se adaugă efortul, strădania, pentru roadele duhului, cu

⁷ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, Întrebările IV și V, p. 143.

⁸ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, Întrebarea X, p. 145.

ochii mereu ațintiți spre Hristos. Este o „alergare” spre țintă și cunună. Conștiința ne îndeamnă să nu înșelăm așteptările duhului din noi. Dar având ochii ațintiți la Hristos, faptele bune sunt o bucurie a duhului. Ele constituie trepte ale mântuirii pentru fiecare, după strădania proprie: «În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt». Ele sunt totodată o «înnoire din zi în zi», «trecere din putere în putere», «trecere din slavă în slavă», ca lucrare a «omului celui nou». Așa cum oamenii răi nu rămân pe aceeași treaptă, ci trec «din rău în mai rău», tot așa există un «progres» duhovnicesc, o creștere în Hristos, până la «statura lui Hristos», a bărbatului desăvârșit. După Sfânta Scriptură este sigur că lipsa roadelor poate periclită însăși mântuirea în Hristos. În viața duhovnicească nu poate exista o stagnare. Lupta pentru creștere în omul cel nou începe odată cu *îndreptarea prin credință*, dar ea se continuă toată viața creștinului. Orice oprire înseamnă regres, o biruință a vechiului asupra noului, a trupului asupra duhului, așa cum ogorul arat nu stă pe loc dacă nu semănăm pe el grâu, ci se umple de buruieni. Dar în această luptă am fi biruiți ca și cei de «sub lege», dacă ar trebui să ne luptăm numai noi cu răul. Puterea harului în Hristos ne deschide însă izvoarele vieții duhului. Câtă vreme primim hrana duhului în Hristos suntem feriți de pericolul de a deveni «capre», dar mai ales ne întărim tot mai mult duhovnicește ca «oile» Sale. De aceea, în toate rugăciunile sale, Biserica Ortodoxă știe că această putere duhovnicească este un dar al harului: «Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeuul nostru cu harul Tău!». Sf. Ap. Pavel scrie: «Toate le pot avea în Hristos care mă întărește!»; «El lucrează în voi și a voi și a face».

Mărturii ale Sfintei Tradiții despre mântuirea prin credință și iubire

Dacă după Sfânta Scriptură, Învierea Domnului este temelia credinței (Rom 10,10). Sf. Ioan Hrisostom arată că nu *Biserica* este temelia credinței, ci *credința* este temelia Bisericii. Sfinții Părinți subliniază rolul credinței în cunoașterea lui Dumnezeu ca trăire personală. Sf. Vasile cel Mare spune că pe măsura credinței Duhul Sfânt dă lumina care aduce înțelegerea adevărului. Tradiția ortodoxă a scos în evidență și efectul credinței asupra puterii cunoscătoare a omului⁹. Sf. Maxim Mărturisitorul zice:

«Nu este îngăduit să zicem că numai harul de sine lucrează în sfinți cunoștințele tainelor, fără puterile care primesc prin fire cunoștința. Căci atunci am socoti că Sf. Prooroci nu înțelegeau iluminările date lor de către Preasfântul Duh. Dar în acest caz, cum ar mai fi adevărat cuvântul care zice: „Înțeleptul înțelege cele din gura sa”? Pe de altă parte, nici n-au primit cunoștința cea adevărată a lucrurilor numai căutând-o prin puterea

⁹ Pr. Ion BRIA, „Credință”, în: Pr. Ion BRIA, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, 1981, pp. 112-114.

firii fără harul Duhului Sfânt. Căci atunci s-ar dovedi de prisos sălășluirea Duhului în sfinți, neajutându-le cu nimic la descoperirea adevărului»¹⁰.

Dar Ortodoxia nu și-a făcut credința dependentă de reflecția rațională, ci a legat-o de har și rugăciune și de aceea și de Sfintele Taine.

Cunoașterea se clădește prin dreapta-credință, căci prin ea ne ridicăm la starea desăvârșită și duhovnicească¹¹. Cunoașterea desăvârșită se dobândește în viața viitoare, dar ne pregătim pentru ea încă de pe pământ prin credință statornică și viață duhovnicească¹². Înțelegerea duhovnicească a Scripturii întemeiată pe credință este o tradiție statornică a scrisului duhovnicesc răsăritean¹³.

Din credință izvorăște iubirea lui Dumnezeu, care ne unește cu El. Unirea cu Dumnezeu nu este un act pur intelectual, ci ea cuprinde și transfigurează omul întreg. Această unire este îndeosebi rodul iubirii, așa cum arată Sf. Părinți Capadocieni, Sf. Macarie Egipteanul, Sf. Dionisie Areopagitul, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Grigorie Palama. Iar unirea aceasta îl duce pe om la asemănarea cu Hristos. Ea este o continuă *creștere lăuntrică* începând de la Botez. La ea se ajunge prin desăvârșire în virtuți după purificarea de patimi¹⁴.

În mod deosebit, Sfinții Părinți văd credința arătându-și roadele sale prin dragoste: «Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru» (Lc 7,21), așadar *credința în Dumnezeu* este același lucru cu *începutul împărăției lui Dumnezeu înlăuntrul omului*.

«Astfel credința nu este în afară de noi. Dar noi, întărind-o prin împlinirea poruncilor dumnezeiești o facem să devină Împărăția lui Dumnezeu, care este cunoscută numai de către cei care o au. Astfel, Împărăția lui Dumnezeu este credința dezvoltată prin lucrare. Iar Împărăția aceasta înseamnă unirea nemijlocită cu Dumnezeu a celor ce fac parte din ea. Așadar, credința este o putere de legătură care duce la unirea desăvârșită, mai presus de fire a celui ce crede în Dumnezeu cel crezut»¹⁵.

Înnoirea chipului lui Dumnezeu prin credință trebuie urmată, după Sf. Diadoh al Foticeii, de *asemănarea cu Dumnezeu prin iubire lucrătoare*:

«Când începe mintea să guste într-o multă simțire din dulceața Preasfântului Duh, suntem datori să știm că începe harul să zugrăvească, așazicând, peste chip asemănarea... El readuce întâi prin Botez „chipul” omului la forma în care era când a fost făcut... Dacă se adaugă lumina

¹⁰ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie”, 59, în: *Filocalia*, vol. III, trad. din grecește de Prot. stavr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1948, p. 311.

¹¹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Comentar la Evanghelia lui Ioan”, 4,4 (6,70), în: *PG* 73, 628.

¹² *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 52.

¹³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, *Spiritualitatea ortodoxă*, București, 1981, cap. „Înțelegerea duhovnicească a Scripturii”, p. 183.

¹⁴ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, Partea a III-a, „Desăvârșirea prin unirea cu Dumnezeu sau prin îndumnezeire”, pp. 254-368.

¹⁵ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie”, 33, în: *Filocalia*, vol. III, p. 118.

dragostei, „chipul” este ridicat cu totul la frumusețea „asemănării”. Nici nepătimirea nu o poate dăruii sufletului altă virtute, decât numai dragostea. Căci dragostea este „plinirea legii” (Rm 13, 10). Încât omul nostru cel dinlăuntru se înnoiește din zi în zi (2 Co 4,16), în gustarea dragostei dar se împlinește abia în desăvârșirea ei¹⁶.

Iubirea este esența și sufletul faptelor bune, după cum acestea sunt întruparea firească a iubirii¹⁷. După Sf. Ioan Gură de Aur, credința dreaptă fără fapte este ca un trup frumos și înfloritor, care însă, asemenea trupurilor pictate, nu are nicio putere. Evlavia constă din credința în dogme pioase și fapte bune, spune Sf. Chiril al Ierusalimului. Iar Sf. Simeon Noul Teolog spune că:

«Dacă ar fi mântuire numai prin credință, toți oamenii s-ar mântui și nu s-ar pierde niciunul dintre noi, pentru că nu este niciunul care să nu creadă că există Dumnezeu... Dacă nu are cineva credință fără știrbire și fapte bune, este cu neputință să vină la el harul Sfântului Duh și dacă nu vine la el harul Sfântului Duh și nu locuiește în el în chip conștient, nu trebuie să se numească om duhovnicesc»¹⁸.

Însăși prezența harului prin credință dă puterea iubirii care mână la fapte. Sf. Chiril al Alexandriei spune:

«Atunci când Făcătorul tuturor a voit să aducă la solidaritate și în bună rânduială firea rostogolită la început în stricăciune... i-a sădit iarăși Duhul dumnezeiesc și sfânt retras odinioară, modelând-o din nou după chipul cel mai presus de lume, fiind în stare și putând să ne facă după propria Sa asemănare»¹⁹.

Numai prin fapte bune, înaintând spre asemănare, înaintăm în sfințenie. Sfințenia se arată cu consecvență neîntreruptă în fapte bune prin puterea Duhului. Harul ce ni se dă prin Sfintele Taine este *inceputul sfințirii prin fapte*, care este o imitare a stării de jertfă a iubirii lui Hristos. Sfințenia culminantă se revelează în Hristos ca lumina care se pune în sfeșnic spre a lumina tuturor. Faptele ca rod al credinței prin care înaintăm spre sfințenie, nu sunt ostentație, ci sunt firești și smerite ca orice jertfă, ca «rodire din sine», asemenea «pământului celui bun». După cum lucrarea lui Dumnezeu este înnoirea pomului la rădăcina lui, în vederea roadelor, tot așa grija omului este să țină mereu viu darul lui Dumnezeu prin credință în Hristos, revărsat prin Sfintele Taine ca „Cincizecime personală”, înlăuntrul său. În Vechiul Testament, pentru că lucrarea Cuvântului era exterioară, tot exterioară era și lucrarea Duhului, de aceea și sfințenia era măsurată cu «faptele legii». Acolo era încă un duh al robiei. În

¹⁶ SF. DIADOH AL FOTICEII, „Cuvânt ascetic”, 89, în: *Filocalia*, vol. I, Sibiu, 1946, pp. 384-385.

¹⁷ Nicolae CHIȚESCU, „Condițiile însușirii mântuirii”, în: *Studii Teologice*, Seria a II-a, VII (1955), 1-2, p. 12.

¹⁸ SF. SIMEON NOUL TEOLOG, *Cuvântarea a 48-a și a 55-a*.

¹⁹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Despre Sfânta Treime”, dialog 7, în: *PG* 75, 1115AB.

Hristos însă nu primim un duh al «robiei», ci al «înfierii», prin care chemăm pe Dumnezeu «Părinte». Când Cuvântul de pe Tablele Legii a devenit în Hristos «pâine», atunci Duhul Sfânt a devenit Duhul eliberării, Duhul vieții celei noi. «har peste har» și «trecere din slavă în slavă». Căci, în Hristos, Dumnezeu nu dă Duhul «cu măsură», ci însuși Duhul este izvorul faptelor noastre, pentru că suntem în Hristos, rămânem în El și-I urmăm Lui. Însuși mântuirea devine un dar al acestui har, deoarece Mântuitorul ne spune că cine-l urmează Lui, «însutit va primi în viața aceasta, iar în veacul viitor viață veșnică»; «Eu am venit ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă»; «Nici viața, nici moartea, nici cele de acum, nici cele viitoare nu ne vor putea despărți pe noi de dragostea lui Hristos», spune Sf. Ap. Pavel, căci dragostea ne înrădăcinează definitiv în Hristos.

Astfel, trăirea creștină are ca țință ajungerea la acea iubire fără hotar către Dumnezeu și către aproapele, prin Hristos. Însuși Mântuitorul ne arată că mântuirea nu este o poftă, o patimă, ci iubirea lui Hristos: «Cel ce vrea să-și mântuiască sufletul său, pierde-l va, iar cel ce-și va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va câștiga».

„Fiind opusă individualismului, sfințenia nu este o indiferență față de oameni, ci este una cu elanul de înfrățire, una cu iubirea fierbinte în Dumnezeu față de tot omul, una cu sinceritatea și deschiderea, cu comuniunea, cu generozitatea jertfelnică și cu puritatea intențiilor și faptelor îndreptate spre orice om”²⁰.

Un sfânt este omul care trăiește adevărul ca pe o existență liturgică. Iar sfințenia nu este altceva, decât setea nestinsă și intensitatea râvnei după Dumnezeu²¹. Inima milostivă este, după Sf. Isaac Sirul, umplerea de iubire pentru toată făptura însuflețită și neînsuflețită. Sfinții sunt uniți cu întreaga lume și se roagă pentru înnoirea întregii lumi. Sfințenia nu-și pierde niciodată puterea ei de viață în Hristos, care are ca temelie credința în El. Fiecare creștin care mărturisește prin viața lui este o personificare a sfințeniei. Sfinții se îndumnezeiesc pentru oameni, așa cum Hristos S-a întrupat pentru lume. Ei s-au detașat de lume, nu pentru a o lepăda, ci pentru a contribui la vindecarea ei morală și spirituală²².

Controverse cu privire la valoarea faptelor bune pentru mântuire

Din cele expuse reiese că *faptele bune* constituie, pe temeiul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții, însăși esența vieții celei noi în Hristos, rodul firesc al Duhului primit prin credință. De aceea, după învățătura ortodoxă dintotdeauna, ele sunt necesare pentru mântuire. În Răsărit nu s-a ajuns niciodată la alternati-

²⁰ Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Criteriile prezenței Sfântului Duh”, în: *Studii Teologice*, Seria a II-a, XIX (1967), 3-4, p. 127.

²¹ Paul EVDOCHIMOV, *Taina iubirii*, Atena, 1950, p. 58.

²² Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. I, București, 1978, capitolul „Sfințenia lui Dumnezeu și participarea noastră la ea”, pp. 256-275.

va, dacă faptele bune, sau constituie un „merit”, sau sunt o „piedică” în calea mântuirii. La această alternativă socotim că s-a ajuns pentru că au fost considerate de către unii ca fiind un *adaus* la opera de răscumpărare a lui Hristos. Dar ele nu pot fi considerate astfel. Ele sunt o *manifestare firească a Duhului prezent în om*, o necesitate a inimii îndreptate către Dumnezeu pentru a-și păstra și spori libertatea duhovnicească și a nu cădea din nou sub osânda conștiinței din care ne-a slobozit Hristos: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și vă învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre»; «Dacă Fiul Omului vă va face să fiți liberi, cu adevărat veți fi liberi». Nici urmarea sfaturilor evanghelice nu poate aduce merite prisositoare, ci, după Sf. Maxim Mărturisitorul, doar umplerea unor goluri în împlinirea poruncilor:

«Unele din cele săvârșite de noi după voia lui Dumnezeu, se săvârșesc potrivit poruncii; altele nu din poruncă, ci, cum ar zice cineva, ca o jertfă de bună-voie. De pildă, este potrivit poruncii a iubi pe Dumnezeu și pe aproapele, a iubi pe dușman, a nu desfrâna, a nu ucide, și celelalte, pe care călcându-le vom fi osândiți. Iar nu din poruncă este traiul în fecierie, necăsătoria, sărăcia, retragerea din lume și celelalte. Acestea au înțelesul de daruri: că de nu vom putea să împlinim din slăbiciune vreunele din porunci, să câștigăm prin daruri îndurarea bunului nostru stăpân»²³.

Astfel, pentru conștiința unor creștini, împlinirea acestor sfaturi pe care simt că le pot împlini mai ușor decât pe cele de ordin general creștin, devine o obligație. Folosul duhovnicesc adus Bisericii de cei desăvârșiți nu este *tezaurul unui merit prisositor*, ci iradiere directă de putere de la cei mai de sus la cei de pe parcurs, fără a mai fi nevoie de un intermediu oficial care să depoziteze și distribuie altora surplusul, ca merite dezlegate de persoanele care le-au dobândit. Toți creștinii pot câștiga unii de la alții, fiecare având ceva de împărtășit și de primit de la ceilalți²⁴.

Ca și în comuniunea dintre Mire și Mireasă, iubirea face ca niciunul să nu-și aroge vreodată merite, precum nici unul să-și găsească odihnă în iubirea lui lucrătoare. Prin aceasta nu se neagă valoarea faptelor bune pentru mântuire, ci doar a faptelor exterioare ale Legii Vechi, ce nu mai corespundeau interiorului sufletesc. Nu pentru a nega orice fapte, ci pentru a face loc roadelor Duhului, roadelor interioare, ca semn al libertății Duhului, spre a nu cădea în osânda mândriei, se spune de către Sf. Ap. Pavel că nu ne mântuim prin faptele Legii.

Dar nici faptele Legii nu erau rele la început, înainte de venirea lui Hristos. Ele aveau rolul de a pregăti pe om pentru legea interioară ce o va aduce Hristos, de a-l smeri prin ispășirea păcatelor și prin neputința de a ține Legea. Cu timpul însă, acestor fapte nu le mai corespundeau aceste simțăminte interi-

²³ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Capete despre dragoste”, IV, 67, în: *Filocalia*, vol. V, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, București, 1976, p. 110.

²⁴ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, București, 1978, pp. 363-364.

oare față de Dumnezeu: «Arderi de tot nu le vei binevoi; inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps 50); «Jertfă și prinos n-ai voit, dar trup mi-ai întocmit; ardere de tot și jertfă pentru păcat n-ai cerut. Atunci am zis. În capul cărții este scris despre mine. Ca să fac voia Ta, Dumnezeul meu am voit și Legea Ta înlăuntrul inimii Mele» (Ps 39). Căci din rostul de ispășire și smerenie, faptele Legii au devenit prilej de umplere de sine și urâciune înaintea lui Dumnezeu: «Pe Mine, izvorul cel cu apă vie, M-au părăsit și și-au săpat lor fântâni care nu țin apă». «Căutându-și dreptatea lor, dreptății lui Dumnezeu ei nu s-au supus». Dar același pericol îl vedește Mântuitorul ascunzându-se și în Legea nouă: «De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în împărăția lui Dumnezeu». La judecata din urmă vor fi unii care vor zice: «Oare nu în Numele Tău am propovăduit?». Dar Domnul le va spune: «Amin vă spun, nu vă cunosc pe voi! Duceți-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea!».

Dar, dacă Mântuitorul respinge și condamnă orice formalism, sau interes personal în legătură cu faptele bune, tot el subliniază valoarea lor, ca roade ale Duhului, și „comori” ale Împărăției cerurilor. Faptele bune sunt acelea care nu au niciun fel de ostentație: «Amin vă spun, își au plata lor» pământească, spunea Mântuitorul despre altfel de fapte. Ele se săvârșesc în smerenia credinței, în sinceritatea inimii pentru o răsplătă cerească, nu una pământească, ca dreptate în Duhul. Faptele bune pentru Împărăția lui Dumnezeu sunt rod al credinței și iubirii, care cu cât sunt săvârșite mai smerit, cu atât dau inimii mai multă putere să le săvârșească. Orice ostentație sau interes pierd și puterea și răsplata faptelor bune. În smerenie, ca dovadă a iubirii adevărate, faptele bune au puterea de a crea comuniune și astfel ele devin «comoară a Împărăției lui Dumnezeu», care «nu vine în chip văzut», dar «vine cu putere». Ele sunt o lucrare a conștiinței pătrunse de Hristos și întăresc credința ca și «casa zidită pe stâncă a omului înțelept și priceput». Această casă se întărește tot mai mult pe stâncă prin fapte, pe când cea clădită pe nisip este mereu pândită de «cădere mare»: «Vița care nu aduce rod o taie... pe cea care rodește o îngrijește, ca și mai multă roadă să aducă».

Prin urmare, *faptele cu adevărat bune sunt cele care ne aduc creșterea în Hristos*. Lipsa lor este egală cu căderea. Ele sunt roade ale Duhului și, ca atare, dovada vieții celei noi în Hristos. Duhul nu poate exista fără lucrare, deci fără roade, iar roadele lui nu sunt *merite*, ci însăși *viața duhului*, în care, omul crește în Hristos. Așa se explică doctrina ortodoxă despre faptele bune și despre trebuința înaintării omului în sfințenie:

„Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită”, spune Sfânta Scriptură, căci smerenia cu duhul este garanția roadelor adevărate, ca semănare cu Hristos, ca mlădița care „aduce roadă multă, pentru că rămâne legată de tulpină. Îndreptarea nu poate fi o achitare juridică de vină a celor ce cred, fără sădirea în ei a unei vieți noi în Hristos. Căci Sf. Ap. Pavel pune ca temelie a mântuirii credința în Hristos, iar nu credința în importanța juridică a morții lui Hristos, ca echivalent al păcatelor noastre, ci credința ca legătură personală cu Hristos, prin care iradiază în om puterea lui Hristos; este o credință care echivalează cu o unire

treptată cu Hristos, din a Cărei Jertfă și Înviere primim și noi putere de a muri păcatelor, adică de a muri egoismului și izolării noastre, și de a învia la o viață nouă, care stă într-o comuniune intimă cu Hristos și care ne va aduce și pe noi la înviere din puterea Învierii Sale. Nu faptele în afara lui Hristos ne mântuiesc, deci nu faptele noastre săvârșite pe baza vreunei legi normative impersonale, ci faptele care izvorăsc din puterea lui Hristos Cel sălășluit în noi sunt necesare pentru însușirea personală a mântuirii, pentru că ele sporesc în noi unirea cu Hristos și asemănarea cu El. În ele se arată că ne-am însușit mântuirea în Hristos. Nu numai în protestantism este evitată mândria pentru fapte, ci și în Ortodoxie; dar pe când în protestantism se renunță la orice fel de fapte, deci chiar la faptele din puterea comuniunii cu Hristos, pentru că nu se crede în această comuniune, în Ortodoxie se văd aceste fapte ca rodire în noi a prezenței lui Hristos și a puterii Lui. Între aceste fapte și comuniunea în Hristos există o legătură organică, în amândouă manifestându-se comuniunea cu Hristos”²⁵.

În viața apostolică nu era nici *mândria pentru fapte* («Când veți face tot ce V-am poruncit să ziceți: „Slugi nevrednice suntem că n-am făcut decât ceea ce eram datori să facem!”»), nici *bucuria ca triumf personal* («Nu vă bucurați că vi se supun duhurile, ci vă bucurați că numele voastre sunt scrise în cartea vieții!»), ci doar *bucuria de a suferi pentru Hristos și de a simți pe Hristos lucrând în ei* («Și s-au bucurat ucenicii că au suferit pentru Domnul»). În aceasta constă mărirea iubirii ucenicilor pentru Hristos în Duhul Sfânt.

Ortodoxia nu găsește o smerenie mai mare decât în străduința pentru asemănarea cu Hristos, Care El însuși S-a smerit pentru noi, «chip de rob luând» (Flp 2,9). Ortodoxia vede libertatea creștină, nu în *indiferența față de fapte*, ca libertatea de orgoliu pentru ele. Este *libertatea interioară prin Duhul*, ca esență a vieții celei noi în Hristos. Cu un cuvânt, credința este o legare tot mai strânsă de Hristos prin Biserică pentru întărirea în Duhul lui Hristos și pentru creșterea în Dumnezeu, pentru împlinirea voii lui Dumnezeu și pentru unirea cu Hristos. Liturghia este urcarea sufletului pe Tabor cu Hristos pentru întărirea în Duhul, iar faptele ca rod al Duhului sunt «coborârea» de pe Tabor pentru slujire. Viața în Hristos este în Ortodoxie o „Liturghie după Liturghie”. Este lucrarea în viață timp de șase zile după sfințirea celei de-a șaptea zile a Domnului. Calea iubirii lui Hristos este calea sădirii Lui vie și lucrătoare în inimă. Sublinierea smereniei omului în fața lui Dumnezeu nu poate să țină pe om departe de viața lui în Hristos, de asemănarea cu El. Reformațiunea care cerea o înnoire în Hristos, nu putea practic nega faptele bune ca rod al Duhului, ci numai credința în fapte, ca fapte ale omului, așa cum erau ele concepute în Apus. Ea dorea să afirme că în dobândirea mântuirii omul nu poate face concurență lui Dumnezeu.

²⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, cap. „Necesitatea credinței și a faptelor bune în însușirea mântuirii”, pp. 365-366.

„Noi luteranii”, scrie profesorul Heyer²⁶, „pentru a nu fi nedrepti față de Ortodoxie, trebuie să ținem mereu seama de faptul că credincioșii ortodocși n-au făcut niciodată din cooperarea lor cu Dumnezeu un «meritum». Când este vorba de sinergism la ei, el înseamnă numai intenția de a preamări pe Dumnezeu care-i dă omului cinstea de a colabora cu El, dar, desigur, nu cu scopul de a pregăti omului un teren în care el să poată rivaliza cu Dumnezeu. Pe drept cuvânt, se poate spune că nu poate exista o echivalență de idei în Răsărit și în Apus în chestiunea problemei credinței și a faptelor. «Credința», sub aspectul procesului îndumnezeirii, nu este pentru Ortodoxie o noțiune-cheie. Termenul «credință» nu înseamnă actul de a sesiza harul, ci acela de a-și da asentimentul la tot ceea ce învață Biserica privitor la realitățile importante pentru mântuire, cu deplina cunoștință și convingere asupra câștigului ce-l poate avea de aici. Ortodoxia nu cunoaște nicio diferențiere a conceptului credinței prin care să se distingă o «fides qua creditur» de «fides quae creditur» umplute cu conținuturi asociative, ca în luteranism. Pentru ortodocși este mult mai necesar în vederea mântuirii, ca episcopii și preoții să săvârșească o Sfântă Taină, decât faptul că, credința n-o poate înțelege pe aceasta. Când este vorba de mântuirea personală, atunci pentru un ortodox «credința» nu este singura expresie a interesului său, ci ideea de închinare și cinstire a lui Dumnezeu are o valoare asemănătoare”.

Același autor subliniază în studiul citat²⁷ că

„răscumpărarea este înțeleasă foarte diferit de către Ortodoxie, fiind concepută nu prin justificarea omului înaintea lui Dumnezeu, ci prin «participarea» lui la Dumnezeu, așa cum acest lucru a devenit posibil mai întâi prin participarea lui Hristos la firea omenească. Posibilitatea ontologică pentru unirea divinității și umanității nu există (după Evdokimov) decât cu condiția, ca chipul lui Dumnezeu (imago Dei) să fie în om și chipul omului în Dumnezeu”.

Un alt teolog luteran, Tuomo Mannermaa, din Finlanda²⁸, crede că întreaga teologie a lui Luther poate și trebuie văzută și în analogie cu doctrina patristică despre îndumnezeire. Acest lucru ar fi devenit posibil, după părerea sa, în urma discuțiilor ecumenice luterano-ortodoxe. El citează astfel pe profesorul Georg Kretschmar, care spune că *doctrina despre justificare* și *doctrina*

²⁶ Friedrich HEYER, „Les solutions proposées par les différentes confessions chrétiennes au problème de la foi et des oeuvres”, în: *Position luthériennes*, 1, 1976, p. 12.

²⁷ F. HEYER, „Les solutions proposées par les différentes confessions chrétiennes au problème de la foi et des oeuvres”, p. 10. Heyer crede aici că prin această teză nu se ține suficient seama de căderea omului, când se conchide că Dumnezeu S-ar fi întrupat și fără căderea omului. Dar sublinierea lui Evdochimov nu este în legătură directă cu această idee.

²⁸ Tuomo MANNERMAA, „Stellungnahme zu «Die Kirche als geistlich-sakramentale Communio mit Christus und seinen Heiligen, in der Theologie Luthers»”, în: Peter MANN, Harding Meyer (eds.), *Ökumenische Erschließung Martin Luthers*, Verlag Bonifatius-Druckerei, Paderborn, 1983, pp. 184-188.

ortodoxă patristică despre îndumnezeire au aceeași intenție. În același sens este citat și Regīn Prentez, un alt teolog luteran din Scandinavia:

„Această doctrină (despre îndumnezeirea omului) privită atât de adesea ca suspectă de către partea protestantă, exprimă aceeași intenție ca și doctrina evanghelică despre justificare numai prin credință. Numai prin Dumnezeu, adică prin Duhul Sfânt poate crede omul în Dumnezeu și iubi pe Dumnezeu și prin aceasta deveni îndreptat. Dumnezeu în Hristos este însăși dreptatea omului în fața Lui. Dar aceasta presupune că omul îndreptat prin credință este introdus în existența lui Dumnezeu”.

După Mannermaa, Luther nu cunoaște o „ridicare a sufletului”, ci numai o unire mistică. Doctrina îndumnezeirii la Luther are ca punct de plecare noțiunile de credință și iubire, considerate a fi „cei doi stâlpi ai credinței la Luther”, care înțelege aceste noțiuni întotdeauna în lumina doctrinei despre îndumnezeire. Prin credință, oamenii devin „dumnezei” și „părtași dumnezeieștii firi”. Prin iubire, omul devine slujitor și împarte daruri dumnezeiești semenilor săi. Credința și iubirea sunt gândite într-o analogie reală cu Întruparea, dinspre care toate noțiunile teologiei credinței și iubirii la Luther pot fi exprimate cu nomenclatura doctrinei îndumnezeirii. În sprijinul acestor presupozitii, Mannermaa aduce texte semnificative din opera lui Luther, cum ar fi și cel în care acesta vorbește despre comunicarea însușirilor dintre creștini și Hristos, în legătură cu doctrina îndumnezeirii.

Concluzii

În sensul ei ortodox, sinergia subliniază și concepția ortodoxă despre har, care pe de o parte, nu mântuiește cu sila, iar pe de alta, mântuirea nu se poate dobândi fără el. În lumina Sfintei Scripturi, harul nu se dă cu sila și nu se ține cu sila. Harul Sfântului Duh nu trebuie întrebat după ce ne-a pecetluit pentru ziua răscumpărării, ci trebuie lucrat, așa cum Adam, după primirea harului prin poruncă, a fost așezat în grădina Edenului «ca să o lucreze și să o păzească», să-și pună pecetea roadelor duhului său pe cele create, dar mai ales să-și arate road-ele comuniunii, ca o condiție a creșterii sale în Dumnezeu. De aceea, harul este și puterea cea mai mare pentru inima omului, pe care o face plină de simțire. Harul dă puterea de a iubi, nu de a uri. După Sf. Chiril al Ierusalimului, harul este «ca un creion, care are nevoie să fie ținut de cineva» (*Cateheza* I, 31). Duhul Sfânt este în primul rând puterea inimii, nu a logicii și s-a dat ucenicilor Domnului la cererea lor, după golul rămas în inima lor de Înălțarea Domnului la cer.

Doctrina ortodoxă despre necesitatea credinței și a faptelor bune în dobândirea mântuirii, precum și pozițiile protestante mai noi în această privință, arată cât de importantă și de promițătoare este discutarea acestei teme în dialogul dintre Bisericile noastre.

Pr. Constantin COMAN

INTERVIU CU PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE*

E.A.: Părinte Dimitrie, vă rugăm să primiți mai întâi, din partea ziarului E.A., a directorului său, I. Hatzifotis și a redacției sale, cele mai bune urări de sănătate, viață lungă și pace, cu prilejul împlinirii a 85 de ani de viață. Personalitatea dumneavoastră este foarte cunoscută în Grecia, unde și sunteți considerat unul dintre cei mai mari teologi ortodocși contemporani, cu o uriașă cultură teologică și în același timp, cu o deosebit de bogată experiență duhovnicească, precum și cunoscător ca nimeni altul al tradiției și spiritualității ortodoxe. EA a cinstit persoana dumneavoastră cu acest prilej publicând un articol semnat de un teolog român. De data aceasta venim la dumneavoastră cu rugămintea de a ne răspunde la câteva întrebări, care au în vedere mai ales întâlnirea teologiei cu viața și în special cu marele probleme și provocări ale lumii contemporane. De aceea am dori să începem cu opinia dumneavoastră despre criza într-un anume fel generală a lumii de astăzi, a civilizației noastre. Unde considerați că se află rădăcinile crizei și unde vedeți ieșirea din criză?

Păr. Dumitru Stăniloae: Fenomenele caracteristice crizei sunt într-adevăr vizibile. Noi credem că această criză se datorează și slăbirii credinței în Dumnezeu. Credem, iarăși, că starea de astăzi a omenirii este și rezultatul unor concepții care s-au impus în ultimele secole și care consideră lumea aceasta, cu evidențele ei neplănuite (insuficiențe, lipsuri), cu neputințele ei, cu incapacitatea ei de a acoperi exigențele supranaturale ale oamenilor contemporani, ca o realitate ultimă și decisivă, care nu ar avea deasupra ei niciun fel de principiu, care să conserve între oameni un profund sentiment de responsabilitate față de semenii lor, și, mai ales să cultive și să întrețină un duh de smerenie de jertfire de sine.

Din acest motiv, socotim că o corectă abordare a problemelor dintr-o perspectivă creștină, teologică, trebuie să-și propună ca prim obiectiv întărirea credinței în Dumnezeu. Biserica trebuie să ceară de la oameni o mai puternică credință în Hristos Domnul, dar și materializarea acestei credințe în sporirea iubirii lor față de Dumnezeu și față de oameni. Cu credința noastră în Hristos trebuie să arătăm semenilor noștri, să promovăm în lumea de astăzi prin viața noastră învățătura Bisericii despre Hristos și despre Dumnezeu, ca singurul adevăr care dă sens existenței noastre și a lumii noastre și care dă în același timp semenilor noștri puterea să biruiască înfricoșătorul lor egoism, care-i închide în cercul viciilor ucigător al plăcerilor și satisfacțiilor efemere.

* Publicat în limba greacă în: *Ekklesiastiki Alitheia*, 16.04-16.05.1988, p. 11. Interviu realizat și tradus de Pr. Constantin Coman, corespondent în România al ziarului *Ekklesiastiki Alitheia*.

Personal cred că o oarecare detensionare și micșorarea a conflictelor de tot felul, a tensiunilor care există în lume, poate și trebuie să vină din *creșterea responsabilității pe care o avem unii față de alții*, la care nu putem ajunge decât dacă va fi conștientizată responsabilitatea față de Dumnezeu. În legătură cu aceasta trebuie să vorbim și despre *valoarea persoanei umane*. A recunoaște valoarea unică și nerepetabilă a semenului nostru este o condiție absolut necesară pentru conștientizarea valorii proprii noastre persoane. Dar pentru a înțelege cineva și pentru a accepta valoarea semenului său trebuie să biruiască orice formă de egoism și egocentrism, orice percepție unilaterală a vieții. Pentru a se întâmpla lucrul acesta omul trebuie să înțeleagă că numai *comuniunea cu Dumnezeu Cel personal*, cu Hristos, ne oferă posibilitatea depășirii egoismului și ne deschide căile reale către ceilalți.

EA: *Care, credeți, că este poziția, responsabilitatea și misiunea teologiei față de această stare de lucruri?*

Păr. Dumitru Stăniloae: În ultimele secole teologia nu s-a aplecat suficient de mult din punct de vedere filosofic asupra adevărilor biblice și patristice în contrast cu adevăurile panteiste filosofice și, care nu dau un sens real vieții și existenței omului și nu promovează valoarea unică a persoanei umane... Au circulat și s-au impus filosofii, sisteme filosofice, care au contribuit substanțial la blocarea omului în această lume strămtă și nedeplină, care în acest caz oferă provocări numai pentru plăceri trecătoare.

Uriășul progres științific, bazat pe aceste tendințe filosofice, a fost folosit numai pentru satisfacerea exigențelor egocentrice și imanente ale omului.

Avem nevoie de o teologie care să ofere răspunsuri la marile probleme ale omului contemporan și care să deschidă pentru om perspectiva unui univers infinit și în același timp unitar. O teologie care să vorbească lumii despre existența unei *rațiuni personale mai presus de această lume* și să convingă lumea că întreaga creație este lucrarea unei Rațiuni supreme personale, a unei Persoane raționale supreme, care a creat-o spre folosul oamenilor. Rolul pozitiv al universului, al creației întregi, cu toate energiile și legile pe care le cuprinde în sine și pe care știința le descoperă, este acela de a conduce pe om la Dumnezeu și la corecta înțelegere a locului lui în lume, la responsabilitățile lui față de semenii săi și față de natură.

Astăzi teologia trebuie să accepte dialogul cu știința și trebuie să expună relația pozitivă dintre credința creștină și știință. În felul acesta va ajuta în direcția unei folosiri responsabile a cuceririlor științifice.

Omenirea se află la o mare răscruce: sau se va înnoi, acceptând concepția creștină despre lume și om sau va continua drumul spre distrugere, spre pieirea ei.

EA: *Teologia ortodoxă de școală rămâne, însă, după opinia generală, o teologie scolastică!*

Păr. Dumitru Stăniloae: Într-adevăr, teologia ortodoxă de școală și în mod special manualele teologilor datorează mult încă teologiei scolastice. Pentru a depăși această slăbiciune a sa, teologia va trebui ca, împreună cu cercetarea și aprofundarea prin gândirea teologică a sensului lui Dumnezeu Celui în Treime și al mântuirii omului în Hristos, să fie însoțită și de strădaniile unirii cu Hristos.

Unirea cu Hristos, cu Preasfânta Treime este trăire care se realizează și se exprimă puternic în rugăciune. Pentru acest motiv, teologia trebuie să meargă împreună cu rugăciunea. Numai când gândirea și reflecția teologică sunt unite cu rugăciunea, pot înainta către adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu și odată cu aceasta teologul poate el însuși face pași în progresul său duhovnicesc, chiar până la îndumnezeirea sa, așa cum ne spun Sfinții Părinți. Făcând acest lucru, teologia va înceta să mai fie o sumă de formule și definiții teologice moarte, scolastice despre un Dumnezeu îndepărtat și neeficient, nelucrător, care nu poate fi, desigur, adevărul Dumnezeu. În rugăciune întâlnim pe adevărul Dumnezeu, pe Dumnezeul-Persoană și luăm adevărată putere de la El. În gândirea teologică scolastică, teologul rămâne singur, nu simte pe Dumnezeu.

EA: *Care credeți că ar trebui să fie problemele acelea care să preocupe prioritar Bisericele Ortodoxe? Avem în vedere și viitorul Sfânt și Mare Sinod.*

Păr. Dumitru Stăniloae: Personal cred că cele mai importante probleme care să preocupe Bisericele noastre și mai ales la nivelul unui Sinod, ar trebui să privească aprofundarea și transpunerea în limbajul omului contemporan a învățăturilor, a adevărilor acelora care decurg din credința în Dumnezeu Cel în Treime, în Întruparea, în Răstignirea și Învierea Dumnezeu-Omului și în continuare în lucrarea mântuitoare a lui Hristos Domnul în istorie. Ce înseamnă toate acestea pentru omul de astăzi? Ce sens și ce valoare dau acestea vieții omenești? Viitorul Sinod ar trebui să adopte oficial învățătura Sfinților Părinți despre mântuire ca îndumnezeire a omului datorită lucrării continue a lui Hristos în istorie. Va trebui să aprofundeze învățătura ei despre om ca chip al lui Dumnezeu, despre tainele omului prin raportare la Taina lui Dumnezeu și în mod deosebit cu Taina Dumnezeu-Omului Hristos. Care sunt consecințele Întrupării Fiului lui Dumnezeu și ale împărtășirii oamenilor de El pentru viața personală a omului, pentru relațiile interumane, pentru societate și, în general, pentru omenirea întreagă? Acestea ar trebui să preocupe în mod special Ortodoxia, care deși a moștenit învățătura și tradiția despre îndumnezeirea omului s-a ocupat mai puțin de datoriile sociale ale omului, în timp ce în Apus s-a întâmplat contrariul.

Ca să ajungă, însă, aici, Biserica Ortodoxă are nevoie de o *teologie duhovnicească*, vie, o teologie care să vorbească despre Hristosul pe care-L trăim și care este prezent acum și aici. Să vorbească așa cum făceau Sfinții Părinți, dar într-un limbaj inteligibil omului de astăzi, care să răspundă întrebărilor de astăzi. Continuare unei teologii a formulelor și definițiilor, pentru care Dumnezeu rămâne de fapt departe, a unei teologii scolastice, a unei predici superficiale, care să nu fie decât

repetarea unor fraze fără o aprofundare duhovnicească a rolului Bisericii în lumea contemporană, continuarea unei teologii moarte slăbește însăși viața Bisericii.

EA: Ce aveți să ne spuneți despre Ecumenism, despre mărturia comună a Bisericilor în vremea noastră?

Păr. Dumitru Stăniloae: Concepția unui univers concentrat în Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu obligă Bisericele să întreprindă continuu eforturi pentru unirea lor. Pentru acest scop consider că trebuie să continue dialogurile dintre Biserici. Și pentru progresul acestor dialoguri Bisericele trebuie să aprofundeze mai întâi ceea ce au în comun: credința în Sfânta Treime, în Întruparea, Răstignirea și Învierea Fiului lui Dumnezeu. În același timp, este necesar să fie valorificată continuarea lucrării lui Hristos în oameni, prin intermediul firi Sale îndumnezeite și prin Duhul Sfânt. Aceasta înseamnă să prezentăm lucrarea lui Dumnezeu care are drept scop sfințirea noastră și a lumii noastre, lucru care este specific Ortodoxiei.

EA: Teologia dumneavoastră, Părinte Dimitrie, este prin excelență o teologie patristică, se întemeiază pe Sfinții Părinți. Ar putea cineva să spună că Biblia, Noul Testament chiar, nu sunt atât de prezente în cărțile dumneavoastră!

Păr. Dumitru Stăniloae: Părinții Bisericii au dezvoltat toată gândirea lor despre Hristos, pornind de la mărturia pe care o dau despre Hristos textele noutestamentare, dând o erminie corectă acestora, având totdeauna în mintea lor și problemele oamenilor din epocile lor.

EA: Putem renunța la Sfintele Scripturi pentru că le avem în teologia Părinților?

Păr. Dumitru Stăniloae: Într-adevăr, teologia noastră trebuie să aibă o relație mai strânsă cu Noul Testament, înnoind continuu experiența lui Hristos, Care vorbește și lucrează în Noul Testament., dar care continuă să fie prezent și să lucreze și astăzi în noi. Legătura noastră cu Biblia, cu Noul Testament, trebuie să fie aceeași cu legătura pe care o aveau Sfinții Părinți cu Biblia. Așa cum Părinții întâmpinau toate problemele timpurilor lor pe baza Bibliei, la fel și noi, cu duhul Părinților, trebuie să recurgem la Sfânta Scriptură pentru a răspunde problemelor omului contemporan nouă, având totdeauna drept ghid erminia biblică și teologia Sfinților Părinți, rămânând astfel în legătură cu tradiția apostolică și patristică. Voi completa răspunsul cu știrea că de curând am dat tiparului o carte a mea, cu titlul: *Chipul evanghelic al lui Hristos*.

EA: Părinte Dimitrie, dacă v-ar cere cineva să alegeți numai o categorie de oameni, căreia să-i transmiteți un anume mesaj, cine ar fi acești oameni și care ar fi mesajul?

Păr. Dumitru Stăniloae: M-aș adresa tinerilor teologi și i-aș sfătui să aibă încredere în cei vârstnici și să valorifice reușitele lor. Să pornească de acolo unde

am ajuns noi după îndelungată experiență și să nu mai piardă timpul căutând de la început, de fiecare dată, drumul spre adevăr.

EA: Părinte Dimitrie, dacă v-ar cere ceva un cuvânt ca oarecând pustnicilor, care ar fi cuvântul pe care l-ați da?

Păr. Dumitru Stăniloae: Urmați cu toată credința voastră adevărul lui Hristos și încercați să înaintați în unirea cu Hristos într-un continuu urcuș sufletec! Fiul lui Dumnezeu S-a făcut pentru totdeauna om ca să ridice pe om la statura firii Sale omenești, ca să ajute pe om să iubească pe Dumnezeu și pe oamenii cei dimpreună cu el!

T
E
O
L
O
G
I
C
E

Theodor NIKOLAOU

MEINE BEGEGNUNG MIT DUMITRU STĂNILOAE

Die Etablierung der orthodoxen Theologie im deutschsprachigen akademischen Raum ist ein langwieriger und komplizierter Prozess. Dieser Prozess ist noch im Gange und längst nicht abgeschlossen. Er hat jedoch ein Stadium erreicht, welches eine gewisse Zuversicht erlaubt, dass die bisherige Entwicklung¹ wohl unumkehrbar ist und dass die orthodoxe Theologie eine wichtige und unerlässliche Ergänzung der theologischen Landschaft in diesem Raum darstellt.

Ich hatte das Glück, zu dieser Entwicklung einen Beitrag leisten zu dürfen. Er begann durch meine Anstellung als wissenschaftlicher Assistent im *Alt-katholischen Seminar* der Universität Bonn im Jahr 1971, wo ich bereits 1972 einen Lehrauftrag für Orthodoxe Theologie erhielt. 1976 erfolgte meine Umhabilitation für das Fach „Griechische Patristik und byzantinische Geistesgeschichte“ von Bern nach Bonn, wo ich dann von 1978 bis zu meiner Berufung auf den *Lehrstuhl für Orthodoxe Theologie* nach München im Jahr 1984 als außerplanmäßiger Professor wirkte. Neben meinen eigenen Lehrveranstaltungen habe ich in dieser Zeit über das *Studium Universale* und in Verbindung mit den beiden Theologischen Fakultäten der Universität Bonn eine Vortragsreihe über Orthodoxe Theologie ins Leben gerufen. Bei dieser Reihe, die nach meiner Berufung nach München auch dort fortgesetzt wurde, haben bekannte orthodoxe und nicht orthodoxe Theologen mitgewirkt. Es versteht sich von selbst, dass die orthodoxen Theologen nicht nur aus Griechenland, sondern auch aus anderen Ländern kamen. An der Universität Bonn waren unter diesen Theologen beispielsweise *Damaskinos Papandreou*, *Georg Kretschmar*, *Georgios Galitis*, *Dumitru Stăniloae*, *Georgios Mantzaridis* etc.

Indem ich in diesem Aufsatz der Bitte des Kollegen Adrian Marinescu um einen Beitrag für die in Vorbereitung befindliche Gedenkschrift über Dumitru Stăniloae (*16. November 1903 in Vlădeni; †4. Oktober 1993 in Bukarest) anlässlich des 20-jährigen Gedenkens seines Todes nachkomme, habe ich es für

¹ Gemeint ist nicht nur die *Ausbildungseinrichtung für Orthodoxe Theologie der Universität München*, wo die Studierenden ihr Studium mit dem Diplom und der Promotion in orthodoxer Theologie abschließen können, sondern auch andere deutschsprachige Universitäten (Münster, Graz etc.), die Lehrveranstaltungen über orthodoxe Theologie anbieten. Für einige Informationen über diese Entwicklung speziell im deutschsprachigen Raum vgl. Th. NIKOLAOU, „Orthodoxe Theologie an der Universität München. Die Zeit des Aufbaus (1984-2003)“, in: *Orthodoxes Forum* IX (2005), S. 244-271. K. NIKOLAKOPOULOS, „Orthodoxe Theologie an der Universität München (2003-2005). Die Zeit des Kampfes um die Erhaltung“, in: *Orthodoxes Forum* IX (2005), S. 273-303.

richtig gehalten, über meine Begegnung mit Vater Stăniloae² zu schreiben. In einem ersten Teil dieses Aufsatzes wird deshalb über den Vortrag berichtet, den er auf meine Einladung hin am 11. November 1980 in der Universität Bonn gehalten hat und bei dem es zu unserer ersten ausführlicheren persönlichen Begegnung kam. Der Bericht enthält auch ein paar Dokumente aus meinem persönlichen Archiv zu dieser Episode. Neben dieser direkten Begegnung wird in einem zweiten Teil meine „theologisch-literarische“ Begegnung mit ihm dargestellt; hierzu gehört zum einen die Frage nach dem „seligen Greis“ in der *Mystagogia* von Maximos dem Bekenner und zum anderen meine Besprechung seiner dreibändigen Dogmatik.

Die persönliche Begegnung mit Stăniloae beim Vortrag am 11. November 1980

Im Sommer 1980 erfuhr ich, dass Professor Stăniloae im Wintersemester 1980-1981 auf Einladung von Pfarrer Wilhelm Nyssen für einen Vortrag nach Köln kommen würde. Daraufhin schrieb ich an ihn und schlug ihm vor, dass er bei dieser Gelegenheit auch in Bonn einen Vortrag halten möge. Vater Stăniloae war damit einverstanden. Am 02. September 1980 schrieb er mir zurück folgenden Antwortbrief³:

„Bukarest, 2.9.1980

Sehr geehrter und lieber Herr Prof. Nikolaou,

ich danke Ihnen herzlich für Ihren Brief, sowie für die Einladung einen Vortrag in Bonn zu geben. Ich werde am 6. November einen Vortrag in Köln, in der Berrenrather Strasse Nr. 126 (in Papst-Johannes XXIII. Burse, geleitet von Dr. W. Nyssen), geben.

Wenn Gott meine Gesundheit im guten Stande hält, ich möchte etwa Freitag am 7ten oder Montag, oder Dienstag am 10. oder 11. Nov. einen Vortrag halten. Wählen Sie, bitte den Tag, welchen Sie wollen und geben Sie mir ein Zeichen in Köln, am obigen Datum und Adresse (oder in Bukarest, wenn noch Zeit ist).

² Außer Stăniloae wurde auch Professor *Ștefan Alexe* nach Bonn eingeladen. Sowohl ihn als auch andere führende rumänische Theologen z.B. die Professoren *Ioan Coman* und *Isidor Todoran* lernte ich in den Anfängen der Siebzigerjahre des letzten Jahrhunderts im Rahmen des offiziellen orthodox-alkatholischen Dialogs kennen und schätzen. Darüber hinaus zählen einige der jüngeren rumänischen Theologen zu meinen Schülern, darunter z.B. *Viorel Ioniță*. So blicke ich auf eine enge Zusammenarbeit mit rumänischen Theologen zurück, die bis heute intensiv gepflegt wird. Neben dem Kollegen Marinescu lehrt in der Ausbildungseinrichtung für Orthodoxe Theologie der Ludwig-Maximilians-Universität München seit Jahren der geschätzte Kollege Prof. *Ioan Vasile Leb* von der Theologischen Fakultät der Universität „Babeș-Bolyai“ Cluj Napoca, zu deren Ehrendoktoren ich dankenswerterweise seit dem Jahr 2002 zähle. Vgl. hierzu auch Ioan CHIRILĂ u.a. (Hg.), *Universitatea „Babeș-Bolyai“ Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă: Doctores Honoris Causa: Testimonia Oecumenica*, Cluj-Napoca, 2011 (ISBN: 978-606-607-001-0): über Theodor Nikolaou: S. 145-195.

³ Siehe Photokopie des handschriftlichen Originals am Ende dieses Teils.

Was betrifft das Thema, es könnte den Titel: „Der Geist der Orthodoxie“, oder „Einige Aspekte der Orthodoxie“, haben. Wie Sie wollen.

Ich möchte meinerseits, aus ganzem Herzen, Sie, Gesicht zu Gesicht, sehen, weil ich viel von Ihnen gehört habe.

Ihr, mit aller Liebe in Christo und in der Orthodoxie

Prof. D. Stăniloae“.

Darauf folgte mein Brief vom 10. Oktober 1980 mit folgendem Inhalt:

„Herrn

Prof. Dr. Dumitru Stăniloae

Strada Cernica Nr. 6

Bukarest 2 Rumänien

Sehr geehrter, lieber Vater Stăniloae!

Vielen Dank für Ihren Brief vom 2. letzten Monats. Besonders danke ich Ihnen für Ihre Bereitschaft, in Bonn einen Vortrag zu halten.

Ihren Angaben entsprechend habe ich mit dem Studium Universale der Universität Bonn Folgendes abgemacht. Sie würden demnach am Dienstag, den 11. November, um 20:00 Uhr im Hörsaal XII, über das Thema „Vom Geist der Orthodoxie“ sprechen. Vielleicht könnten Sie besonders auf die Spiritualität einen Akzent setzen, zumal Sie auf diesem Gebiet Vieles geleistet haben.

Ich freue mich außerordentlich, Ihre Bekanntschaft zu machen. Ich hoffe, dass dieser Brief Sie noch in Bukarest erreichen wird. Auf jeden Fall werde ich Sie am 6. November in Köln sehen. Bis dahin wünsche ich Ihnen Gesundheit und alles Gute.

Mit vorzüglichen Empfehlungen und freundlichen Grüßen

Th. Nikolaou“.

Wie vorgesehen und auch auf dem Plakat angekündigt war, stellte ich den Redner, Prof. Stăniloae, vor und führte auch in das Thema seines Vortrags kurz ein:

„Eminenz!

Sehr verehrte Herren Kollegen!

Meine verehrten Damen und Herren!

Es ist eine Ehre für uns heute Abend, S. Eminenz, den neuen griechisch-orthodoxen Metropoliten von Deutschland und Exarchen von Zentraleuropa, Herrn Augoustinos, unter uns zu haben. Bedenkt man die Strapazen, die er durch seine Inthronisation am vergangenen Wochenende hat hinnehmen müssen, so ist seine Anwesenheit hier ein Grund mehr zur Freude. Im Namen aller möchte ich Sie, Eminenz, herzlich begrüßen.

Abgesehen von der kirchlichen Kephale (Haupt) gebührt aber unser Gruß der theologischen Koryphe (Gipfel), die uns hier durch den heutigen Vortrag beehrt. Herr Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, der Redner dieses Abends, gehört ohne Zweifel zu den bekanntesten und wichtigsten zeitgenössischen orthodoxen Theologen. Sein Studium der Theologie in Rumänien erweiterte und vertiefte er in Griechenland und Deutschland. Sein Interesse galt und gilt auch heute dem patristischen Denken. Auf diese Grundlage gestützt, die übrigens nach allgemeinem orthodoxem Verständnis die allerwichtigste in

der Theologie ist, hat Herr Stăniloae eine Reihe von gewichtigen theologischen Schriften veröffentlicht, die ihn über die orthodoxen Kreise hinaus bekannt gemacht haben. Sein jetziger Aufenthalt in der BR Deutschland steht in diesem Zusammenhang. Er hat nämlich vor einigen Tagen in Tübingen, von der dortigen Evangelisch-Theologischen Fakultät, einen Preis für seine dreibändige „Orthodoxe Dogmatik“ erhalten, deren Übersetzung ins Deutsche z.Z. angefertigt wird (der 1. Band erscheint im nächsten Jahr)⁴. Abgesehen von seiner Dogmatik möchte ich noch ein paar wichtige Titel nennen: «Die Askese und Mystik in den Ostkirchen», «Gregorios Palamas und der palamitische Einfluss auf das orthodoxe theologische Denken», «Jesus Christus – wahrer Gott und wahrer Mensch. Die Wiederherstellung des Menschen».

Vater Stăniloae hat in Rumänien Jahrzehnte lang als Professor in der Theologischen Fakultät in Bukarest gewirkt. Und auch heute nach seiner Emeritierung vor zwei Jahren betreut er seine Doktoranden. Er hat die Leitung der Zeitschrift «Ortodoxia» und ist auch heute, wie seine Anwesenheit hier beweist, vielseitig aktiv.

Zum Thema: Das Thema «Vom Geist der Orthodoxie» berührt eine Seite der Orthodoxen Theologie und Kirche, die großen Reichtum aufzuweisen hat. Sie ist die spirituelle geisterfüllte Dimension theologischer Reflexion und christlichen Glaubens und Lebens, die in der Theologiegeschichte der Orthodoxie stets besonders beachtet wurde. Sie findet ihren Ausdruck in dem patristisch-asketischen Schrifttum von den alten Anachoreten über Symeon den neuen Theologen und Gregorios Palamas bis zu der Rolle, die die «Philokalia», jene Sammlung von patristisch-asketischen Texten (von 4. bis 14. Jh.), im spirituellen Leben der orthodoxen Christen auch heute spielt. Vater Stăniloae ist auf diesem Gebiet seit langer Zeit tätig. Denn er befasst sich mit der Übersetzung der «Philokalia» vom Griechischen ins Rumänische und schreibt auch einen Kommentar dazu (bisher sind 9 von den 12 geplanten Bänden erschienen; der erste erschien bereits im Jahr 1945).

Vater Stăniloae kennt also aus erster Hand die Texte über den Geist der Orthodoxie und wir dürfen auf seinen Vortrag gespannt sein.

Darf ich Sie, Vater Dumitru, nun bitten, zu uns zu sprechen?"

Beim Abendessen nach dem Vortrag hatten wir, Vater Stăniloae und ich, die Gelegenheit, zu einem ausführlicheren, persönlichen und für mich sehr lehrreichen Gespräch. Aus diesem Gespräch scheinen mir folgende zwei Gesichtspunkte besonders interessant und deshalb in diesem Zusammenhang erwähnenswert:

Die Frage nach der Bedeutung des Hellenismus und der griechischen Patristik für die Theologie schlechthin und speziell für die orthodoxe Theologie. Den Anlass für diese Frage bildete die Tatsache, dass ich Vater Stăniloae bis dahin ausschließlich über seine Schriften kennen und schätzen gelernt hatte. Es handelte sich um Schriften, die ins Griechische bzw. ins Deutsche übersetzt und veröffentlicht worden waren. Durch die Lektüre dieser Schriften empfand ich eine geistige Verbundenheit mit ihm. Es war die Nähe, die man zu jemandem entdeckt, der eine ähnliche Hochschätzung einer theologischen Denkrichtung – besser gesagt einer theologischen Grundrichtung – gegenüber spürt. Die Ge-

⁴ Inzwischen sind alle drei Bände ins Deutsche übersetzt und veröffentlicht. Vgl. meine Besprechung unten, Teil II.

meinsamkeit in diesem Fall war die Hochschätzung des patristischen Erbes, mit dem wir uns beschäftigten. Im Gespräch wurde dies vielfältig zum Ausdruck gebracht. Besonders froh zeigten wir uns darüber, dass inzwischen orthodoxe Theologen dieses Erbe in westlichen Lehranstalten direkt lehren dürfen und es auch durch Publikationen unmittelbar verbreiten. Hierbei trat die gemeinsame Überzeugung in Erscheinung, dass das patristische Erbe die orthodoxen mit den westlichen Christen – trotz aller Trennungen – stark verbindet. Es ist das gemeinsame Glaubenserbe aller Christen. Durch das profunde Wissen der Väter und die Analyse ihres Denkens hat ein Theologe in vielerlei Hinsicht den Vorteil, sowohl im Osten als auch im Westen Respekt und Anerkennung zu erlangen. Dies erkennt man auch daran, dass Vater Stăniloae genauso wie Vater G. Florovsky im 20. Jahrhundert zu den führenden, sehr bekannten orthodoxen Theologen nicht zuletzt deshalb zählt, weil *ihr theologisches Werk vom patristischen Denken durchdrungen ist*.

Ein weiterer Aspekt unseres Gesprächs betraf die Frage nach dem «seligen Greis» (μακάριος γέρων), dem Maximos nach eigenen Angaben den Inhalt der *Mystagogia* verdankt. Diese Frage beschäftigte mich damals, weil ich an der Vorbereitung eines Hauptseminars über die *Mystagogia* war. Dabei stieß ich auf das Buch von Stăniloae *Μυσταγωγία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*, übers. ins Griechische von I. Sakalis, (Ἐπὶ τὰς Πηγὰς 1), in dem er den «seligen Greis» mit Pseudo-Dionysios identifiziert⁵. Auf meine Frage hin, wie er zu dieser Identifizierung kam, verwies er auf die gedankliche Nähe der beiden Autoren und auch auf die allgemeine Ansicht, dass Maximos der Bekenner vom Autor der areopagitischen Schriften Vieles übernommen hat. Er gestand allerdings, dass er sich mit dieser Einzelfrage nicht befasst hätte. Gleichzeitig versprach er, dass er der Frage nachgehen wird. Ob er dies getan hat, ist mir nicht bekannt. Auf alle Fälle ist aus dieser Problematik eine kleine Schrift von mir zustande gekommen, auf die ich in diesem Zusammenhang gerne hinweise: Th. Nikolaou, „Zur Identität des μακάριος γέρων in der *Mystagogia* von Maximos dem Bekenner“, in: *Orientalia Christiana Periodica* XLIX (1983), S. 407-418⁶. Darin habe ich überzeugend, wie ich glaube, herausgearbeitet, dass diese Hypothese nicht zutreffend sein kann. Beim «seligen Greis» handelt es sich um eine Person, die Maximos persönlich kennen gelernt hatte und die „einer seiner geistlichen Lehrer im Kloster, sei es in Chrysopolis oder im Kloster des Heiligen Georgios in Kyzikos, gewesen sein“ dürfte⁷.

⁵ Athen, 1973, S. 98, Anm. 2.

⁶ Erneut veröffentlicht: Th. NIKOLAOU, *Askese, Mönchtum und Mystik in der Orthodoxen Kirche*, coll. *Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie*, 3, coll. *Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie* 3, EOS-Verlag, St. Ottilien, 1995, S. 108-118.

⁷ Th. NIKOLAOU, *Askese, Mönchtum und Mystik in der Orthodoxen Kirche*, S. 118.

Bukarest, 2. 9. 80

Sehr geehrter und lieber
Herr Professor Nikolaou,
Ich danke Ihnen herzlich
für Ihren Brief, sowie
für die Einladung einen
Vortrag im Broun zu geben.

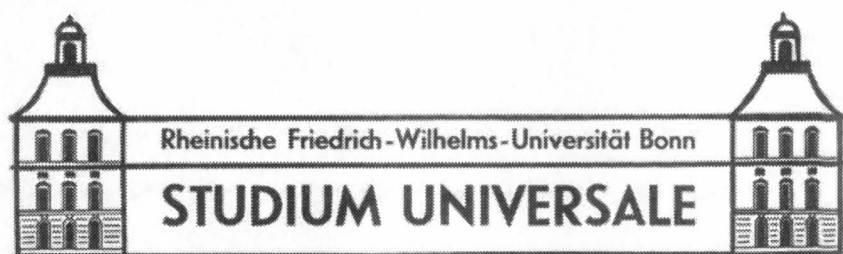
Ich werde am 6. d. Nov.
einen Vortrag in Köln
in Berrenrathstrasse
nr. 126 (im Saal Johannes
XVIII Bourse, geleitet
von Dr. W. Nyssen) geben.

Wenn Gott meine Ge-
sundheit in guten Stand
hält, ich möchte etwa
Freitag am 7. Nov., oder
Montag, oder Dienstag
am 10. oder 11. Nov.,
einen Vortrag in

zu halten. Wählen Sie, bitte
den Tag, welchen Sie wollen
und geben Sie mir
ein Zeichen im Köln,
am obigen Datum und
Adresse. (Oder in
Bukarest, wenn noch
Zeit ist).

Was betrifft das Thema,
es könnte den Titel: "Der
Geist der Orthodoxie",
oder "Einige Aspekte
der Orthodoxie", haben.

Wie Sie wollen.
Ich möchte meiner-
seits, aus ganzem
Hergeln, Sie Gesicht
zu Gesicht, sehen.
Weil ich viel von
Ihnen gehört habe.
Ich, mit aller Liebe
in Christo und in der
Orthodoxie.
Prof. D. Staniloae

Kreuthausen

in Verbindung mit den Theologischen Fakultäten
und dem Seminar für Alte Geschichte

Dienstag, 11. November
20 Uhr c.t.
Hörsaal XII

Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Bukarest

Vom Geist der Orthodoxie

Einführung: Prof. Nikolaou

Der Rektor
Hans-J. Krömmel

Riegel-Druckerei - Pötzstr. 31 - 5300 Bonn 1

Dumitru Stăniloae, Orthodoxe Dogmatik – eine Besprechung

1. Band: Stăniloae Dumitru, Orthodoxe Dogmatik. Mit einem Geleitwort von J. Moltmann. Aus dem Rumänischen übersetzt von Hermann Pitters (Ökumenische Theologie, Bd. 12), Benzinger Verlag, Zürich/ Einsiedeln/ Köln, und Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1985, 458 S.⁸

Aus den obigen – vollständig zitierten – Angaben dieser Publikation geht nicht hervor, dass es sich nur um den ersten Band der dreibändigen *Theologia Dogmatică Ortodoxă* von Stăniloae handelt. Erst im Geleitwort (S. 11) erfährt der Leser, dass das Werk „in zwei Bänden“ veröffentlicht werden soll. Der ausstehende zweite Band wird somit Band 2 und 3 des Werkes beinhalten und etwa doppelten Umfangs sein müssen. Noch eine Bemerkung sei vorausgeschickt: Das Geleitwort von Moltmann enthält trotz seiner Kürze (S. 9-13) viele Fehler; hier ein paar Beispiele: In New Delhi 1961 erfolgte nicht der Beitritt „der orthodoxen

⁸ Erstveröffentlichung: *Zeitschrift für Kirchengeschichte* XCVII (1986), S. 262-265.

Kirchen zum ökumenischen Rat der Kirchen“, sondern einiger orthodoxer Kirchen; mehrere orthodoxe Kirchen, z.B. das Ökumenische Patriarchat von Konstantinopel, die Kirche Griechenlands etc. zählen zu den Gründungsmitgliedern des Ökumenischen Rates bzw. sind ihm noch vor 1961 beigetreten; andere wiederum sind erst später hinzugekommen. Dass „keine vollständige, neuere orthodoxe Dogmatik auf deutsch greifbar“ ist (S. 10), trifft nur bedingt zu, liegt doch der *Abriß der dogmatischen Lehre der orthodoxen katholischen Kirche* des emeritierten Athener Dogmatikers Johannes Karmiris seit 1959 vor.⁹ Der Metropolit André Chaguna konnte nicht „sein (sc. Stănilaoes) geistlicher Berater und sein Vorbild“ werden (S. 11), denn er ist 1873 gestorben, während Stănilaoe 1903 geboren ist!¹⁰

Ungeachtet dieser einleitenden kritischen Bemerkungen ist die Übersetzung und Veröffentlichung der Dogmatik von Stănilaoe auf Deutsch sehr begrüßenswert. Denn einerseits dient sie der ökumenischen Verständigung zwischen der orthodoxen Kirche und den anderen Kirchen und kirchlichen Gemeinschaften. Diese Verständigung zielt nach orthodoxer Auffassung auf die volle Kirchengemeinschaft und diese wiederum setzt die Glaubensgemeinschaft voraus. Gerade die Wiederherstellung der Glaubensgemeinschaft verlangt nach gegenseitiger profunder Erkundigung und Auseinandersetzung mit der Tradition und der Lehre der Kirche, mit der die Koinonia angestrebt wird. Andererseits gibt sie vielleicht dem theologisch interessierten Leser Anstoß, über den eigenen Standpunkt nachzudenken und somit den Glauben neu zu entdecken und zu vertiefen.

Stănilaoe versteht „orthodoxe Dogmatik“ mit Recht nicht als eine abstrakt-scholastische Behandlung theoretischer Lehrsätze, sondern „als eine Interpretation der Dogmen – im Sinne des Herausstellens ihres tiefen und unendlichen reichen Heilsgehalts, der in ihren knappen Formulierungen lebendig ist“. Hierbei folgt der Verfasser ausdrücklich den Kirchenvätern; er ist darum bemüht, die Lehre der Kirche „im Geiste der Kirchenväter zu verstehen bzw. sie so zu verstehen“, wie er meint, „daß sie sie heute verstanden hätten“ (S. 15). Dieser für die orthodoxe Dogmatik charakteristischen Verbindung mit der Lehre der Kirchenväter trägt Stănilaoe weitgehend Rechnung und erweist sich als ein guter Kenner der patristischen Tradition. Eine gewisse Präferenz, die er hierbei für Ps.-Dionysios, Maximos den Bekenner und andere Vertreter der so genannten apophatischen Theologie zeigt, führt nicht zu Verzerrungen.

In einer ausführlichen „Einleitung“ (S. 17-105) behandelt Stănilaoe direkt die Frage der göttlichen Offenbarung. Dadurch bleiben andere Einleitungsfragen (Verständnis des Dogmas und der Dogmatik, methodische Überlegungen, Ge-

⁹ *Die orthodoxe Kirche in griechischer Sicht*, hrsg. von P. Bratsiotis, Teil 1, Evang. Verlagswerk, Stuttgart, Darmstadt, ²1970, S. 15-120

¹⁰ Über Chaguna vgl. die Monographie Keith HITCHINS, *Orthodoxy and Nationality. Andrei Saguna and the Rumanians of Transylvania, 1846-1873*, Harvard University Press, Cambridge / London, 1977.

schichte der Dogmatik etc.) außer acht. Die göttliche Offenbarung betreffend verweist der Autor zunächst darauf, dass die übliche Sprechweise von einer natürlichen und einer übernatürlichen Offenbarung keine Trennung zwischen den beiden bedeuten darf. Denn die natürliche Offenbarung, die „in einer ständigen Aktion Gottes gründet, die kontinuierlich über die Natur ergeht“, „wird voll und ganz im Lichte der übernatürlichen Offenbarung erkannt und verstanden“ (S. 19). Der Mensch, der selbst inhaltlicher Bestandteil der natürlichen Offenbarung ist, ist zugleich aufgerufen, sich und die Welt im Lichte des übernatürlichen Schöpfungs- und Erhaltungsaktes Gottes, d.h. ihres eigentlichen Daseins-Sinnes, zu erkennen und dadurch an Gott zu glauben. Der Mensch ist dabei nicht völlig auf sich allein gestellt, weil die Natur nicht von Gott losgelöst verstanden werden kann. Es ist Gott, der durch sie spricht und wirkt. Der durch die natürliche Offenbarung entstehende Glaube wird von der übernatürlichen Offenbarung Gottes durch die Propheten und vor allem in Jesus Christus bestätigt und ergänzt. Das Werk des inkarnierten Logos Gottes ist die Fülle der Offenbarung. Durch Jesus Christus ist die christliche Wahrheit nicht bloß gegeben, sondern vielmehr „geworden“ (Joh 1,17). In ihm ist der Heils- und Vergöttlichungsplan und d.h. auch die übernatürliche Offenbarung grundsätzlich und abschließend verwirklicht. Die Ausführung dieses Planes ist das Werk des Heiligen Geistes, der „die abgeschlossene Offenbarung in steter Wirksamkeit «bewahrt», wodurch die höhere und universale Gemeinschaft innerhalb der Kirche gegründet und erhalten wird. Die Kirche ist der Dialog Gottes mit den Gläubigen durch Christus im Heiligen Geist“ (S. 55). Nur in der Kirche und durch die Kirche wird die göttliche Offenbarung in ihrer schriftlichen (Hl. Schrift) und sonst wie tradierten Form (Hl. Tradition) verbindlich bewahrt und richtig verstanden. Von besonderem Interesse sind in diesem Zusammenhang die näheren Ausführungen des Autors sowohl über den Sinn und die Bedeutung der Dogmen der Kirche als auch der Theologie überhaupt (vgl. S. 67 ff.).

Im ersten Teil des Buches entfaltet Stăniloae „Die orthodoxe christliche Lehre über Gott“ (S. 107-289). Ausgehend von der Unterscheidung von drei Arten der Gotteserkenntnis: die „rationale“ (oder kataphatische = affirmative), die „apophatische“ (negative) und „die Verbindung zwischen den beiden“ zeigt er die Vorzüge und die Grenzen einer jeden auf, wobei er der apophatischen eine gewisse Überlegenheit beimisst. Dass dies undifferenziert als „patristische Tradition“ proklamiert wird, hängt wohl mit der Vorliebe des Verfassers zusammen, von der oben die Rede war. Auf jeden Fall hebt er richtig hervor, dass weder durch die kataphatische noch durch die apophatische Gotteserkenntnis Gott in seinem Wesen wirklich erkannt wird (S. 109 und 155 ff.). „Gott kann nicht in Begriffe gepresst werden, weil er das Leben, oder besser: die Quelle des Lebens ist“ (S. 123). Der Mensch erfährt dieses Leben, das Wirken Gottes, und obwohl diese Erfahrung „alles Verstehen übersteigt“, so ist sie zugleich mit der „Erfahrung verbunden, daß dieses Wirken der Grund aller Dinge ist: daraus ergibt sich die Notwendigkeit, das Erfahrene sowohl mit affirmativen als auch mit negativen

Termini zur Sprache zu bringen, wobei man sich dessen bewusst ist, dass das Wirken Gottes an sich alle diese Termini übersteigt. Die negativen Termini sind, für sich genommen, genauso ungenügend wie die affirmativen. Eine Synthese beider ist immer notwendig“ (S. 125). Anhand dieser grundlegenden Erklärung hinsichtlich der Gotteserkenntnis bespricht Stăniloae sowohl die für die Gotteserkenntnis fundamentale Unterscheidung der Kirchenväter zwischen dem unbegreiflichen und unaussprechlichen Wesen Gottes einerseits und den unerschaffenen Energien Gottes, durch die Gott sich uns mitteilt, andererseits, als auch die Attribute der Unendlichkeit, der Einfachheit etc. Gottes. Irreführend in diesem Zusammenhang ist der Gebrauch des Begriffes „Werke“ als äquivalent zu „Wirkungen“ (S. 137 ff.). Zwar bedeutet der hierbei übersetzte rumänische Ausdruck „lucrările“ beides (Werke, aber auch Wirkungen), an dieser Stelle hat er jedoch den Sinn der Wirkungen, des Wirkens (ἐνέργεια). Worum es hier geht, ist die theologisch wohl unbestrittene Tatsache, dass wir Gott seinem Wesen nach nicht erkennen. Was der Mensch über Gott erkennt und erfährt, sind die göttlichen Energien, die göttliche Gnade, Liebe etc. Der Begriff „Werke“ meint aber eher das Ergebnis dieses göttlichen Wirkens und bezieht sich somit stärker auf die geschaffene, erfahrbare Wirklichkeit; der Ausdruck Wirkungen (Energien) hingegen weist auf die unerschaffene und von Gottes Wesen untrennbare Wirklichkeit seines Lebens und Wirkens hin.

Gewinnbringend und für den Dialog zwischen der östlichen und der westlichen Theologie besonders bereichernd sind die Darstellungen des Verfassers über „Die Heilige Dreieinigkeit, die Struktur der höchsten Liebe“ (S. 256-289) und spezieller jene, in denen er die Dreiheit der göttlichen Personen als „intensivste Wirklichkeit“ umschreibt, sich in gelungener Weise mit Heribert Mühlen auseinandersetzt und auch das „Filioque“ kurz diskutiert (S. 280 ff.).

Im zweiten Teil des Bandes behandelt Stăniloae „Die Welt als Werk der Liebe Gottes, dazu bestimmt, vergöttlicht zu werden“ (S. 291-445), d.h. konkreter die Schöpfung der sichtbaren Welt und die Erschaffung des Menschen, aber auch die Erschaffung der unsichtbaren Welt. Hier werden auch die Fragen des Abfalls der bösen Engel und somit der Anfang des Bösen in der Schöpfung sowie des Falles des ersten Menschen und seiner Folgen dargetan. Leitgedanke dieses Teiles ist der Heilsplan Gottes, dass alles Geschaffene auf seine Vergöttlichung hinzielt. Die Vergöttlichung und die infolge des Sündenfalls notwendig gewordene Erlösung der Welt „sind zweifellos auf die Menschheit ausgerichtet, aber nicht auf eine Menschheit, die von der Natur losgelöst ist, sondern die mit der übrigen Schöpfung ontologisch verbunden bleibt“ (S. 293). Aus diesem Satz, aber auch aus vielen Gedankengängen des Autors in diesem Teil erfährt der Leser Wertvolles nicht über die Vergöttlichungslehre, sondern auch über eine ausgeglichene, von Übertreibungen jeglicher Richtung freie Beziehung des Menschen zur Natur.

Der Band enthält zum Schluss Anmerkungen (S. 446–458), die nicht besonders sorgfältig ausgearbeitet worden sind. Manche Druckfehler bei den wenigen griechischen Wörtern des Buches entstellen völlig den Sinn¹¹.

Die oben angeführte Bemerkung über den unzutreffenden Begriff „Werke“ statt Energien tangiert nicht nur die Arbeit des Übersetzers, sondern gewissermaßen auch die des Autors, der an dieser Stelle das rumänische Wort „lucrările“ ohne nähere Erklärung verwendet. Während aber der in orthodoxer Theologie geschulte Rumäne die entsprechende Bedeutung des Wortes wohl herauslesen würde, hat der Übersetzer Hermann Pitters, ein lutherischer Theologe, die unpassende Bedeutung öfters vorgezogen. Man muss ihm allerdings fairerweise zugestehen, dass das Unterfangen der Übersetzung dieses Buches aufgrund der darin verarbeiteten griechisch-patristischen Terminologie erhebliche Schwierigkeiten bereitet. Vorwiegend tauchen diese Schwierigkeiten dort auf, wo die griechischen Zitate ins Rumänische bzw. ins Deutsche übertragen werden. Ein weiteres Beispiel genügt, um diesen Sachverhalt zu verdeutlichen: Auf S. 145 wird aus *De divinis nominibus*, IX,6 von Ps.-Dionysios zitiert; der von Ps.-Dionysios hierbei gebrauchte Ausdruck «ἐκ τῶν ὄντων» (aus dem Seienden) wurde ins Rumänische und entsprechend ins Deutsche «aus dem Vorhandenen (aus den Werken)» übersetzt. Auch die Wahl des Ausdrucks «Träger» bei der Übersetzung des Terminus «Hypostase» im selben Zitat zeigt eine ähnliche Unbeholfenheit.

Trotz solcher Mängel, die mehr oder weniger jeder Übersetzung anhaften, gebühren dem Autor, aber auch dem Übersetzer Dank und Anerkennung. Es bleibt zu wünschen, dass auch die beiden anderen Bände des Werkes bald übersetzt und veröffentlicht werden.

2. Band: Dumitru Staniloae, Orthodoxe Dogmatik. II. Band. Aus dem Rumänischen übersetzt von Hermann Pitters. Mit einem Geleitwort von J. Moltmann. (Ökumenische Theologie, 15), Zürich: Benzinger Verlag; Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn 1990, 306 S.¹²

In der Besprechung des ersten Bandes vor fünf Jahren schrieb ich:

„Aus den obigen – vollständig zitierten – Angaben dieser Publikation geht nicht hervor, dass es sich nur um den ersten Band der dreibändigen «Theologia Dogmatică Ortodoxă» von Stăniloae handelt. Erst im Geleitwort (S. 11) erfährt der Leser, dass das Werk «in zwei Bänden» veröffentlicht werden soll. Der ausstehende zweite Band wird somit Band 2 und 3 des Werkes beinhalten und etwa doppelten Umfangs sein müssen¹³. Noch eine

¹¹ Z.B. S. 449 Anm. 50, wo es ἄσχετος heißen müsste.

¹² Erstveröffentlichung: *Orthodoxes Forum*, V (1991), S. 150–154.

¹³ Dies ist nicht eingetreten. Offensichtlich haben die Herausgeber mit solchen Ankündigungen eine nicht durchdachte Planung an den Tag gelegt.

Bemerkung sei vorausgeschickt: Das Geleitwort von Moltmann enthält trotz seiner Kürze (S. 9-13) viele Fehler; hier ein paar Beispiele: ... Dass «keine vollständige, neuere orthodoxe Dogmatik auf deutsch greifbar» ist (S. 10), trifft nur bedingt zu, liegt doch der «Abriß der dogmatischen Lehre der orthodoxen katholischen Kirche» des emeritierten Athener Dogmatikers Johannes Karmiris seit 1959 vor (Die orthodoxe Kirche in griechischer Sicht, hrsg. von P. Bratsiotis, Teil 1, Evang. Verlagswerk Stuttgart, S. 15-120, 2. Aufl., Darmstadt 1970)“.

Entgegen den damaligen Angaben von Moltmann beinhaltet der vorliegende zweite Band nur den entsprechenden zweiten Band des Originalwerkes, während der dritte Band, wie es in seinem neuen Vorwort heißt, „in wenigen Jahren... folgen“ wird (S. 9). Im selben Vorwort wiederholt Moltmann die Meinung, dass mit dem Erscheinen des dritten Bandes „dann zum ersten Mal eine vollständig(e) orthodoxe Dogmatik auf deutsch vorliegt“ wird.

Mit Sicherheit wird mit der Veröffentlichung des dritten Bandes dem westlichen Theologen eine ausführlichere orthodoxe Dogmatik auf Deutsch zugänglich sein – neben der *Dogmatique de l'Église Orthodoxe Catholique* von P. Trempeles (Traduction par P. Dumont, 3 Bde., Chevetogne 1964-1966) auf Französisch. Dies ist in der Tat sehr erfreulich, denn die interkirchliche Verständigung ist mehr denn je notwendig. Und da sie nach orthodoxer Auffassung eine Einigung in den grundlegenden Artikeln des Glaubens zu sein hat, setzt sie die profunde Kenntnis der Tradition und der Lehre der jeweils anderen Kirche voraus. Im Falle der Dogmatik, so wie sie in der orthodoxen Theologie allgemein und auch konkret von Stăniloae dargelegt wird, wird der westliche Theologe wohl nicht bloß die Dogmatik einer Konfession, sondern der Kirche schlechthin entdecken können. Denn Stăniloae legt Wert darauf, die Lehre der Kirche anhand des einen wahren Glaubens der alten Kirche, insbesondere der Patristik, zu verstehen und zu entfalten. Für ihn ist der eine wahre Glaube der Kirche die unerschütterliche Grundlage ihrer Einheit. Deshalb kann nicht „zwischen Hauptdogmen und Nebendogmen unterschieden“ werden und die verschiedenen Interpretationen in den getrennten Kirchen sind keineswegs gleichwertig, weil sie zu „einem ausweglosen Relativismus“ führen (S. 204, mit Anm. 94).

Dass Stăniloae die Verbindung der kirchlichen Lehre mit den Kirchenvätern für entscheidend hält, wurde bereits in der oben genannten Besprechung hervorgehoben¹⁴. Dies fällt aber auch bei der Lektüre des neuen Bandes sofort auf, zumal die Anmerkungen hauptsächlich Verweise auf Kirchenväter enthalten¹⁵. Für den vorliegenden Band gilt ebenfalls die Bemerkung, dass der Verfasser unter den Kirchenvätern eine gewisse Präferenz für Vertreter der so genannten apophatischen Theologie, insbesondere für Maximos den Bekenner und Nikolaos Kabasilas, zeigt. Ist vielleicht dieselbe Vorliebe auch der Grund dafür, dass er nur auf griechi-

¹⁴ *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XCVII (1986), S. 263.

¹⁵ Vgl. die Anmerkungen am Schluss des Bandes, S. 289-305.

sche und nicht auch auf lateinische Kirchenväter hinweist? Erwähnenswert ist es jedenfalls, dass Stăniloae neben der biblisch-patristischen Begründung seiner Ausführungen sich auch auf moderne orthodoxe und nicht-orthodoxe Autoren, darunter einige deutschsprachige (*Karl Rahner, Wilhelm Breuning, Karl Barth* etc.), bezieht und sich mit diesen mehrfach auseinandersetzt.

Hatte Stăniloae im ersten Band nach der Einleitung „Die orthodoxe christliche Lehre über Gott“ (Erster Teil, S. 107-289) und „Die Welt als Werk der Liebe Gottes, dazu bestimmt, vergöttlicht zu werden“ (Zweiter Teil, S. 291-445) behandelt, so erfolgen in diesem Band der dritte Teil „Jesus Christus als Person und das von ihm vollbrachte Heilswerk durch die von ihm angenommene menschliche Natur“ (S. 10-149) und der vierte Teil „Das Erlösungswerk Christi im Vollzug“ (S. 151-288).

Schon allein diese beiden Titel machen deutlich, dass die Schwerpunkte dieses Bandes die *Christologie* und die *Soteriologie* ausmachen, aber auch, dass diese Schwerpunkte ekklesiologisch ausgerichtet sind. Kurz gesagt geht es in diesem Band um die unendliche Liebe Gottes, aufgrund derer der Sohn und Logos Gottes Mensch geworden ist, um den Menschen an der göttlichen Liebesgemeinschaft teilnehmen zu lassen.

Im dritten Teil untersucht er zuerst „Die Person Jesu Christi“ (S. 11-86) näher. Nach der Darstellung der patristischen Auffassung über das Wirken Jesu Christi in der Schöpfung und im Alten Testament und des Jesusbildes nach den Evangelien, legt Stăniloae in diesem Zusammenhang besonders „die dogmatische Bestimmung“ über Jesus Christus dar. Zum Ausgangs- und Angelpunkt seiner Überlegungen macht er hierbei – wiederum nach dem Vorbild der Kirchenväter – die Annahme der menschlichen Natur durch den Sohn und Logos Gottes.

„Durch seine Fleischwerdung als Mensch“, betont er zutreffend, „ermöglichte uns Christus, mit ihm als Gott in Gemeinschaft zu treten, zugleich in die Gemeinschaft der gesamten Trinität, und das in der allermenschlichsten Weise. Christus allein ermöglicht es uns, aus der Ichbindung der Sünde herauszutreten, das Gefängnis des natürlichen Seins als System ständiger Aufbau- und Verfallprozesse, die in den Tod münden, zu sprengen“ (S. 28).

Die kraft der Menschwerdung uns entgegentretende eine, einzige Hypostase der göttlichen und der menschlichen Natur bewirkt, „daß die göttliche Hypostase auch vermittels der menschlichen Natur erkannt werden kann, und dieses bewirkt wiederum die „Humanisierung“ des Logos und die Vergöttlichung der menschlichen Natur“ (S. 44). Unter dem gewagten Begriff der „Humanisierung“ – der Verfasser selber ist sich des Wagnisses bewusst und setzt ihn in Anführungsstriche – und dem für die westliche Theologie befremdenden Terminus der „Vergöttlichung“ (Θεωσις) versteht Stăniloae das, was der eine und derselbe Jesus Christus als Gott und Mensch getan hat. Zur Verdeutlichung zitiert er an dieser Stelle Leontios von Byzanz: „Alle diese Taten rühren von ein

und demselben her, obwohl sie aus verschiedenen Naturen hervorgehen; von einem, der bald Gott, bald Mensch genannt wird» (S. 44).

Danach untersucht Stăniloae „Jesus Christus in der Sicht seines Erlösungswerkes“ (S. 87-149). Nachdem er am Anfang dieses Kapitels auf die Verbindung zwischen Person und Erlösungswerk auf der Grundlage der Menschwerdung hingewiesen hat, behandelt er vor allem die drei Richtungen seines Erlösungswerkes gemäß seinem dreifachen Amt als Lehrer, Hohepriester und König. Die damit verbundenen Heilstaten sind „eine sichtbarere Konkretisierung und Manifestation“ der aus der Vereinigung der beiden Naturen in der einen Person hervortretenden Implikationen (S. 87).

Im vierten Teil geht es um die Erlösung des Menschen, die im Heilswerk Christi gründet. Denn „im Heilswerk Christi, in seiner Menschwerdung, in seinem Leben in Gehorsam, seiner Kreuzigung, Auferstehung und Himmelfahrt, wurde in der von ihm angenommenen menschlichen Natur gleichsam als in einem Erstling der Grund für die Erlösung der ganzen Menschheit gelegt“ (S. 153). Dieser in seinem eigenen Leib gelegte Grund des Heils ist eine Grundlegung der Kirche, „für die Kirche“; die Kirche ist das „von seinem Leben auf die Gläubigen ausgehende göttliche Leben“ (S. 154). Sie ist

„der fünfte Akt des Heilsdramas, dessen erste vier Akte in der Menschwerdung, der Kreuzigung, Auferstehung und Himmelfahrt bestehen. In diesem letzten Akt wird der göttliche Logos für alle Glaubenden dadurch, daß der von ihm angenommene Leib ihnen einwohnt, zur Grundlage ihrer eigenen Hypostase. Dadurch wird auch in sie das Heilsleben und die Auferstehung, die im Leibe Christi begonnen haben, eingepflanzt, und indem sie sich dieser Wirklichkeit öffnen und mit Christus bewusst mitwirken, können sie selbst in der Heiligung und in dem auch in ihnen angebrochenen Auferstehungsleben fortschreiten. Nach Auffassung des abendländischen Christentums, demgemäß (sic) die Erlösung in der äußeren juristischen Aufhebung der Differenz zwischen Gott und den Menschen besteht, kommt der Kirche nicht unbedingt eine nötige Rolle zu. Konsequenterweise legen die Protestanten kein großes Gewicht auf die sichtbare Kirche. Der Katholizismus, der sich von der älteren, vorscholastischen, kirchlichen Überlieferung doch nicht völlig losgelöst hat, hat die Kirche auch als sichtbare Einrichtung zwar beibehalten, betrachtet sie aber eher institutionell, fast wie andere weltliche Organisationen und vernachlässigt demnach ihren heiligenden, vergöttlichenden Charakter“ (S. 153).

Diese etwas ausführlicher zitierten Bemerkungen des Verfassers lassen, hoffe ich, erahnen, wie interessant seine Ausführungen in Bezug auf die Kirche „als verborgen-sakramentalen Leib Christi im Heiligen Geist“ sind; sie sind interessant nicht nur als Darlegung einer genuin christlichen Sicht des fundamentalen Dogmas von der Kirche, sondern auch als wichtiger Anstoß für einen vertieften und fruchtbaren Dialog unter den Kirchen. Besonders gilt dies im Zusammenhang mit den Eigenschaften der Kirche (S. 198-231) und im Hinblick auf das Priestertum in

seiner Beziehung einerseits zu Christus und andererseits zu den Gläubigen. Bezeichnend für diese Beziehungshaftigkeit des Amtes sind die Worte von Stăniloae:

„Der Mittlerdienst des Priesters (ist) nicht identisch mit einer Substituierung Christi; der Priester wird also nicht etwa zu einem anderen Christus. Die Kraft Christi wirkt durch den Priester bzw. durch dessen Handlungen hindurch, die eigentlich nicht seine Handlungen, sondern solche der Kirche sind, wobei diese Kraft für den Priester letztlich unverfügbar bleibt“ (S. 189).

Nicht weniger bemerkenswert sind auch die Erörterungen des letzten Kapitels über „Die persönliche Aneignung des Heils in der Kirche durch das Wirken des Heiligen Geistes und durch das Mitwirken des Menschen“ (S. 232-288). Hier erläutert Stăniloae u.a. zwei für die westliche Theologie höchst kontroverse Themen; einerseits das des Wirkens des Heiligen Geistes und der Energie Gottes und andererseits das der menschlichen Mitwirkung bei der persönlichen Aneignung des Heils. Begriffe wie „Mitwirken des Menschen“, „Freiheit des Menschen“, „Fortschreiten des Menschen im neuen Leben in Christus“, „Glaube und gute Werke“, und folgende kurze Passagen lassen vielleicht vermuten, welche Aufmerksamkeit die Ausführungen des Verfassers verdienen: Das Wirken des Heiligen Geistes „ist nichts anderes als diese (sc. göttliche) Gnade selbst“, die „nicht etwas Selbständiges“ ist; die Gnade ist

„eine ungeschaffene Energie..., die aus dem göttlichen Wesen der drei Hypostasen entspringt und von diesem Wesen, und damit auch von den drei göttlichen Hypostasen nicht getrennt ist“ (S. 232). „Die Gnade, die am allerersten Anfang steht, ist jene, die durch das Sakrament der Taufe verliehen wird. Gerade auch die Taufe setzt eine Vorbereitung seitens des Menschen voraus, zumindest ein Nicht-Ablehnen und ein Sich-Öffnen als Grundlage für ein späteres Zusammenwirken des Menschen mit der im Sakrament verliehenen Gnade“ (S. 234).

Mit Freude wird festgestellt, dass die Übersetzung dieses Bandes – verglichen mit der des ersten – Hermann Pitters, einem lutherischen Theologen, noch besser gelungen ist. Dies ist wohl auch darauf zurückzuführen, dass einige patristische Schlüsselbegriffe, die auch im Deutschen geläufig sind, z.B. *Hypostase*, *Energie* etc. teilweise in ihrer griechischen Form gelassen wurden¹⁶.

Auch einige kritische Bemerkungen seien hier gestattet, die jedoch die Substanz des Buches nicht berühren: Bei den wenigen griechischen Wörtern finden sich verhältnismäßig viele Druckfehler; ohne Anspruch auf Vollständigkeit vgl. folgende Seiten mit solchen Fehlern: 42, 51, 52, 53, 75, 98, 99, 131, 189, 220, 259, 292, 293, 298, 302 und 303. Nicht besonders sorgfältig sind auch einige Namen von kirchlichen Schriftstellern und Kirchenvätern sowie die Werke von altkirchlichen und modernen Autoren angeführt; auch hierzu eine kleine

¹⁶ Vgl. die Bemerkungen bei der Besprechung des ersten Bandes, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XC VII (1986), S. 264.

Auswahl: *Tharasios* statt *Tarasios* (S. 204); *Zizioula* statt *Zizioulas* (S. 298, Anm. 86); unterschiedliche Endung griechischer Autoren, einmal die griechische -os¹⁷, einmal die lateinische -us (*Basilius*, *Leontius*, *Maximus*, *Nikolaus* etc. in den Anmerkungen, S. 289 ff passim); die angeführten Titel verschiedener Werke eines und desselben Autors sind teils lateinisch, teils deutsch¹⁸; manchmal ist auch die Wiedergabe des Titels eines Werkes nicht zutreffend¹⁹ oder der Titel wird unterschiedlich angegeben²⁰.

Dieser zweite Band der Dogmatik von Stăniloae – so kann abschließend festgehalten werden – stellt eine echte Bereicherung der deutschsprachigen theologischen Literatur dar. Er vermittelt einen tieferen Einblick in die biblisch-patristische Theologie auf den Bereichen der Christologie, der Heilslehre und der Ekklesiologie; dadurch gibt das Buch Anregungen sowohl für den Glauben des einfachen Christen als auch für eine fruchtbare theologische Auseinandersetzung der Fachleute. Deshalb gebühren dem Autor, aber auch dem Übersetzer, für dieses empfehlenswerte Buch aufrichtige Glückwünsche. Die Veröffentlichung des ausstehenden dritten Bandes und somit die Vervollständigung des Werkes möge bald erfolgen.

*3. Band: Stăniloae, Dumitru, Orthodoxe Dogmatik. Band III. Aus dem Rumänischen übersetzt von Hermann Pitters (Ökumenische Theologie 16), Solothurn - Düsseldorf: Benzinger; Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 1995, 404 S.*²¹

Mit dem vorliegenden dritten Band liegt nun die *Dogmatik* von Stăniloae vollständig in deutscher Übersetzung vor. Wurden im ersten Band (erschienen 1984) neben der göttlichen Offenbarung die Gotteslehre und die Lehre über die Schöpfung, der Fall des Menschen und die göttliche Vorsehung behandelt²², und enthielt der zweite Band (erschienen 1990) die Kapitel zur Christologie, zur Ekklesiologie und zur Soteriologie²³, so wird in diesem dritten Band die *Dogmatik* mit der Sakramentenlehre (Teil V) und der Eschatologie (Teil VI) abgerundet.

Die Sakramentenlehre wird in zwei Einheiten unterteilt. In der ersten behandelt der Verfasser „Die Sakramente im allgemeinen“ (S. 12-32). Hier wird zu

¹⁷ Tarasios und Basilios, S. 204; Chrysostomos, S. 298, Anm. 68, 78, 79 etc.

¹⁸ Z.B. Nikolaos Kabasilas S. 290, Anm. 51 und 52; Johannes Chrysostomos S. 296, Anm. 2, 9, 26 und 28; Ignatios von Antiochien S. 297-298, Anm. 61, 62 und 86; anders als bei den anderen Kirchenvätern wird für Ignatios, ausgenommen teilweise Anm. 75, nicht auf die PG verwiesen.

¹⁹ S. 296, Anm. 29 wird die bekannte Schrift von Johannes Damaskenos Ἐκδοσις (oder Ἐκθεσις) ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως mit „Auslegung des orthodoxen Bekenntnisses“ statt „Genaue Darlegung des orthodoxen Glaubens“ übersetzt.

²⁰ Z.B. für das Werk von P. NELLAS, Ἡ Θεομήτωρ. Τρεῖς θεολογικὲς ὁμιλίαι, liest man drei unterschiedliche Versionen S. 292, Anm. 86; S. 293, Anm. 131; S. 302, Anm. 132.

²¹ Erstveröffentlichung: *Orthodoxes Forum*, XII (1998), S. 266-269.

²² Vgl. meine Besprechung in: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XCVII (1986), S. 262-265.

²³ Vgl. meine Besprechung in: *Orthodoxes Forum*, V (1991), S. 150-154.

Recht der christologisch-ekklesiologische Charakter der Sakramente hervorgehoben, dass nämlich durch die Sakramente sich die „Vereinigung der Menschen mit Christus vollzieht“ (S. 12). Diese Vereinigung ist nicht eine theoretisch-spekulative, sondern beruht zum einen auf dem „umfassendsten Sakrament“, der Vereinigung Gottes mit der gesamten Schöpfung, die „darauf angelegt (ist), sich in der Bewegung der Kreatur auf den Zustand hin zu vollenden, in dem «Gott alles in allem sein wird» (1 Kor 15,28)“ (S. 13); zum anderen basiert sie auf dem „neuen Sakrament... (das Christus selbst darstellt), in dem eine noch engere Vereinigung des Schöpfers mit der Schöpfung statthat“ (S. 16). Der eigentliche „Ort“, an dem diese Vereinigung sich konkret aktualisiert, ist die Kirche, „das dritte Sakrament..., durch das der Gott-Logos seine Vereinigung mit der Welt... wiederherstellt“; dieses „eigentliche, letzte Sakrament“ ist „die Fortführung des Sakramentes Christi“ (S. 16-17). Dabei ist es die Kraft des Heiligen Geistes, welche die ganze Kirche durchwaltet und auch diese Vereinigung vollzieht – allerdings „durch Menschenhand“ bzw. „mittels des menschlichen Geistes“ oder einfach „durch“ einen Menschen, den Priester (S. 12-13). Gerade im Bewusstsein dieser unmittelbar durch den Priester wirkenden Kraft des Heiligen Geistes kann der Verfasser (auch in gewisser Abgrenzung zur westlichen Sakramentenlehre und zugespitzt) sagen, dass weder die Materie noch die gesprochenen Worte oder die Gesten und Handlungen „an sich“ für die Sakramente konstitutiv sind (S. 13).

Diese in der orthodoxen Theologie herkömmliche Betrachtung der Sakramente wirft – zumindest mittelbar – die Frage nach ihrer Zahl auf. Denn, wenn das eigentlich konstitutive Element der Sakramente das unmittelbare Wirken des Heiligen Geistes ist, wie lässt sich ihre Zahl konkret auf sieben eingrenzen? Stăniloae befasst sich mit dieser Frage jedoch nicht. Er betrachtet die sieben Sakramente einfach als „sichtbare Handlungen der Kirche“ „im ganz speziellen Sinn“, „die von Christus eingesetzt wurden“ (S. 17). An dieser wie auch an anderer Stelle vermisst der informierte Leser dogmengeschichtliche Ausführungen, welche zum einen zeigen würden, dass diese Zahl in der Theologiegeschichte viele Schwankungen kennt und dass die Ostkirche erst im Konzil von Lyon (1274) damit konfrontiert wurde; zum anderen aber, dass die Siebenzahl sich hat durchsetzen können, weil die entsprechenden Handlungen auch im Osten bekannt waren und ihren Sitz im Leben der Kirche hatten.

In der zweiten Einheit der Sakramentenlehre werden „Die Sakramente im besonderen“ dargelegt (S. 33-178). Am Anfang werden die „Initiationssakramente“ bzw. die Sakramente der Einführung in die Kirche²⁴ behandelt und dann die Sakramente der Beichte (S. 104-122), der Ordination (S. 122-149), der Eheschließung und der Ölung (S. 172-178). Es fällt in diesem Abschnitt zunächst positiv auf, dass bei den Sakramenten der Taufe (S. 33), der Beichte (S. 104) und der Eheschließung (S. 149-150) jeweils eine kurze aufschlussreiche Zusammenfassung vorweggeschickt wird. Warum geschieht dies nicht auch bei den übrigen Sakramenten?

²⁴ Taufe, Myronsalbung und Eucharistie; bezüglich ihrer Verbindung vgl. S. 70 ff.

Auf die Behandlung der einzelnen Sakramente kann hier aus verständlichen Gründen nicht näher eingegangen werden. Auch einzelne problematische bzw. der Erläuterung bedürftige Formulierungen müssen hier außer acht gelassen werden: Es ist z.B. zwar richtig, dass das Sakrament der Myronsalbung „nicht wiederholt wird“ (S. 57), aber dies gilt nicht für die von der Kirche abgefallenen Häretiker und Schismatiker oder für jene, die das Sakrament nicht in der Orthodoxen Kirche empfangen haben, und ihre Wiederaufnahme bzw. ihre Aufnahme in die Orthodoxe Kirche begehren. Oder wie ist es zu verstehen, wenn auf S. 112 zum einen von „realer Vollmacht“ gesprochen wird, mit der der Beichtvater ausgestattet ist, aber kurz darauf betont wird, dass „Christus selbst... am Werk“ ist?

In diesem Teil vermittelt Stăniloae überzeugend einerseits den Beitrag eines jeden Sakramentes zu der Vereinigung des Menschen mit Christus und andererseits belegt er ihre innere Verbindung miteinander. Die Ausführungen über die Sakramentenlehre im Allgemeinen, aber auch über die einzelnen Sakramente liefern darüber hinaus einige wichtige Gesichtspunkte, die bei den gelegentlich anzutreffenden Extrempositionen zwischen der römisch-katholischen Theologie einerseits und der protestantischen andererseits vermitteln könnten.

Wie der V. Teil über die Sakramentenlehre umfasst auch der VI. Teil über „Die Eschatologie oder die Lehre vom künftigen Leben“ zwei Einheiten: „I. Die besondere (partikulare) Eschatologie“ (S. 182-289) und „II. Allgemeine Eschatologie“ (S. 290-373). In diesem Teil geht es, wie in einem kurzen einführenden Abschnitt erläutert wird, um den „abschließenden Teil des Daseins der Schöpfung“, um die „letzte“ und ewig dauernde „Vollendung in Gott“ (S. 180). Bedenkt man, dass dem Menschen über die letzten Dinge (τὰ ἔσχατα) sehr wenig geoffenbart wurde, so staunt man wohl darüber, dass der Verfasser dieser Thematik fast zweihundert dicht gedruckte Seiten (ohne die Anmerkungen!) widmen konnte. Ganz gewiss ist dies auch darauf zurückzuführen, dass einige Erörterungen, z.B. im Kapitel über „Die Verehrung der heiligen Bilder“ (S. 276-288), in diesem Teil eingebaut wurden, obwohl sie auch – wegen ihres erkenntnistheoretischen Wertes – in die Einleitung (über die göttliche Offenbarung: Bd. I) bzw. – wegen ihrer Bedeutung im Heilswerk Christi – in die Kapitel Soteriologie und Ekklesiologie (Bd. II) hätten Aufnahme finden können.

In den Anmerkungen (S. 375-404) wird man viele, z.T. gravierende Einzelheiten bemängeln müssen; z.B. die fehlende Einheitlichkeit der Angaben: mal erscheint die Abkürzung „Sp.“ (für Spalte) nach dem Band der PG, mal nicht; mal werden nach der Spalte der PG auch die Buchstaben ABCD angeführt, mal nicht; gelegentlich fehlt auch die Nummer des Bandes der PG (S. 376, Anm. 7); die Namen von Kirchenvätern und kirchlichen Schriftstellern werden unterschiedlich angeführt bzw. abgekürzt; mal werden ihre Werke ins Deutsche übersetzt, mal werden sie in Latein angegeben; viele Verweise für patristische Werke beziehen sich nicht auf das Original, sondern nur auf rumänische Übersetzungen (dies bedeutet, dass solche Verweise für den westeuropäischen Leser völlig unbrauchbar sind); gelegentlich fehlen überhaupt irgendwelche Angaben, selbst die

Nennung des Werkes (S. 378, Anm. 43); für Johannes Chrysostomos wird ab und zu auf PG verwiesen, aber meistens auf die schwer zugängliche Edition von J. Bareille; auch die Namen von modernen Theologen werden oft inkorrekt aufgeführt²⁵ erscheint. Bei den wenigen griechischen Wörtern in den Anmerkungen sind verhältnismäßig mehr Druckfehler als im Text. An mancher Stelle machen solche Druckfehler sehr viel aus: Beispielsweise in Anm. 124 (S. 394), in der der Verfasser durch die Abkürzung „Ibid.“ auf PG 95, 268 A verweist (wobei 268 C richtig ist und nicht 268 A) und auch eine Korrektur des griechischen Originals vorschlägt. Während das Original «ὅτι μηδ' ἔχει Θεὸς ἐν μέτρῳ τοῦτον» lautet, steht bei Stăniloae «ἐν τῷ μέτρῳ αὐτοῦ». Entsprechend schlägt er die vom Original völlig abweichende Korrektur «ἐν μνήμῃ αὐτοῦ» (sic) als richtig vor. Diese Berichtigung ist m.E. nicht nötig, weil der Text auch ohne Korrektur einen richtigen Sinn ergibt, wenn man weiß, dass der Ausdruck «ἐν μέτρῳ ἔχειν» auch „beachten“, „berücksichtigen“ bedeutet, was dem Verfasser offensichtlich unbekannt war²⁶. So gesehen ist die entsprechende Stelle zu übersetzen: «da nicht einmal Gott diesen (gemeint ist der nicht reuige Sünder im Eschaton) beachtet» und nicht «da auch Gott ihn nicht mehr in seinem Gedächtnis hält», wie der Autor schreibt (S. 271). Schließlich fehlt sowohl ein Literaturverzeichnis, so dass die Angabe „op. cit.“ manchmal nicht leicht nachvollziehbar ist, als auch ein Sachregister, welches dem Leser ganz bestimmt eine wichtige Hilfe wäre.

Diese und ähnliche Bemerkungen schmälern den Wert dieses Werkes im Wesentlichen nicht. Denn die Dogmatik von Stăniloae ist zweifelsohne ein wertvoller theologischer Leitfaden der orthodoxen Glaubenslehre. Ihre besondere Qualität und Güte besteht vor allem in der guten Kenntnis und Heranziehung der griechischen Patristik und byzantinischen Theologiegeschichte, wobei die bekannte Vorliebe des Autors für Maximos den Bekenner auch in diesem Werk stark zum Vorschein kommt. Außerdem erweist sich Stăniloae als Kenner der zeitgenössischen westlichen (evangelischen und römisch-katholischen) Theologie; auf einige ihrer wichtigen Vertreter weist er verschiedentlich hin und er setzt sich mit ihnen auseinander. Mit diesem Werk liegt somit, schlicht und einfach gesagt, eine bemerkenswerte Bereicherung der theologischen Literatur im Westen vor; allem voran gilt dies im Rahmen der heutigen interkirchlichen Annäherungsbemühungen. Wenn man darum in der Zukunft die orthodoxe Lehre kennen lernen will, wird man dieses grundlegende Werk nicht übersehen können.

Alternativ, aber auch komplementär stehen allerdings dem westlichen Leser zwei weitere Werke zur Verfügung: Erstens der *Abriß der dogmatischen Lehre der orthodoxen katholischen Kirche* von Johannes Karmiris (in: Die orthodoxe

²⁵ Vgl. z.B. S. 401-403, wo Sergej Bulgakov mal richtig (Anm. 229) und mal als M. (Anm. 263) bzw. als N. Bulgakov (Anm. 274).

²⁶ Vgl. auch E.A. SOPHOCLES, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, (Nachdruck der 2. Aufl.), Hildesheim, 1983, S. 755: wo er mit Hinweis auf dieselbe Stelle übersetzt: „to take one into account“.

Kirche in griechischer Sicht, hrsg. von Pan. Bratsiotis, Teil 1, Stuttgart: Evang. Verlagswerk 1959, S. 15-120, 2. Aufl., Darmstadt 1970); zweitens die *Dogmatique de l'Église Orthodoxe Catholique* von Pan. Trempeles (Traduction par P. Dumont), 3 Bde., Chevetogne 1964-1966. Die Dogmatik von Trempeles zeichnet sich durch ihre dogmengeschichtlichen Ausführungen aus, welche die Entfaltung des christlichen Dogmas veranschaulichen und welche bei Stăniloae fast gänzlich fehlen; jene von Karmiris bietet dem Leser durch ihre sehr knappe, aber treffliche Darlegung der orthodoxen Glaubenslehre eine schnelle Orientierung.

Als orthodoxer Theologe, der neben dem Ausbau der Ausbildungseinrichtung für Orthodoxe Theologie an der Universität München die Herausgabe und Verbreitung orthodoxen theologischen Schrifttums im deutschsprachigen Raum zu einem seiner Lebensziele gemacht hat²⁷, betrachte ich das Vorliegen der Dogmatik von Stăniloae abschließend als einen willkommenen Anlass, allen Dank und Anerkennung auszusprechen, die dazu beigetragen haben.

²⁷ Außer der vorliegenden Zeitschrift vgl. die beiden Reihen „Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie“ und „Liturgische Texte und Studien“.

Adrian MARINESCU

CORRESPONDENȚĂ INEDITĂ A PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

Până astăzi s-a încercat în fel și chip să fie pusă în lumină viața și activitatea Păr. Dumitru Stăniloae. Mai puțină atenție s-a acordat, din câte știm, reconstituirii corespondenței acestuia și evaluării diverselor documente scrise și păstrate de la el. Știm astfel că doar o singură lucrare este rămasă până astăzi nepublicată dintre operele sale, și anume cea privitoare la *învățătura despre Maica Domnului*, despre care a vorbit adesea în ultimii ani de viață ai săi, în special cu cei care l-au vizitat și a discutat la el acasă. Spunea, cu mare durere, că și-a dorit să scrie o *istorie a românilor* și o *lucrare despre Maica Domnului*. Nu știm exact dacă această istorie cu privire la români este concretizată în lucrarea privitoare la spiritualitatea românească. În tot cazul, ne-am bucurat nespus să aflăm că a reușit să elaboreze, fie și într-o oarecare măsură, lucrarea despre Maica Domnului, atât de necesară spațiului mai larg teologic ortodox, însă în special celui românesc. Sperăm din toată inima să fie pusă cât mai curând la dispoziția publicului larg.

În paginile de mai jos reușim însă, *cu ajutorul colaboratorilor acestui număr tematic și aniversar*, să punem la dispoziția celor interesați o serie de scrisori rămase de la Păr. Dumitru Stăniloae și care, în majoritatea lor, au caracter inedit, fiind publicate acum pentru prima dată. Ele reprezintă în general scurte răspunsuri date de teologul român diversilor cunoscuți ai săi, dar care reprezintă nu numai elemente din istoria vieții sale, ci și reușesc să pună în lumină personalitatea autorului lor. Prin cunoașterea lor, putem avea o imagine mai vie și mai de ansamblu a ceea ce a reprezentat Păr. Dumitru Stăniloae. Mai ales cei care nu l-au cunoscut, îl pot vedea în ipostaze mai firești. Părintele Stăniloae a avut o *viață normală*, a participat activ la viața societății și a Bisericii, a trebuit să înfrunte vitregiile timpului și să facă față diverselor dificultăți survenite fie în virtutea vieții, fie prin intervenția omului, a puterii lumești și a curenților vremii.

Ni se pare astfel ilustrativ faptul că Păr. Dumitru Stăniloae s-a aflat în dialog cu întreaga structură, ca să spunem așa, a societății. Atât cu oameni ai Bisericii, cât și cu personalități culturale ale vremii sau cu oameni simpli. A răspuns căutărilor preoților, dar și monahilor și laicilor. În tot cazul, documentele de toată natura, care ilustrează activitatea și viața teologului român, pe care le-am putut vedea în ultima vreme și pe care în bună măsură le punem, prin bunăvoința posesorilor lor și cu rânduiala și ajutorul lui Dumnezeu, acum la

dispoziție¹, ilustrează din prea plin activitatea intensă pe care a dus-o Părintele Stăniloae. S-a vorbit de numărul mare de pagini scrise și tipărite. O realitate unică pentru ceea ce înseamnă teologia ortodoxă a sec. al XX-lea. Putem însă susține că același lucru poate fi văzut și înțeles și în urma analizării documentelor păstrate despre el sau de la el. Este impresionantă *cantitatea surselor*, păstrată fie în arhive publice, fie private. Și încă nu a fost adus totul la lumină! Mai mult, sunt încă persoane care păstrează astfel de mărturii, dobândite de multe ori pe căi nu atât de ortodoxe.

Nu numai cantitatea acestor documente este impresionantă, nu numai bogata activitate pe care ele o ilustrează și nici paleta largă socială căreia i s-a adresat Păr. Dumitru Stăniloae (*laici, monahi, preoți, teologi, profesori, medici, oameni simpli* etc.). Impresionantă este, așa cum spuneam, lumina în care apare teologul român în aceste mărturii istorice. Mai întâi de toate, ni se pare că ele îl descoperă ca pe o persoană *cu multă experiență*, stăpânire de sine, siguranță în dezbateră problemelor, claritate în exprimare. Atrage atenția și *modul apropiat* în care se adresează, inedit și nou de fiecare dată, într-un stil extrem de personal. Importante sunt aceste documente și pentru stările și simțămintele prin care Părintele Stăniloae trece în anumite momente ale vieții sale.

Mulțumim aici în mod special, încă o dată, celor care ne-au pus la dispoziție materiale din propria arhivă și și-au oferit sprijinul imediat în special pentru realizarea acestei secțiune, dedicată documentelor inedite redactate de Păr. Dumitru Stăniloae. Mulțumiri alese adresăm *PF Părinte Patriarh Daniel*, pentru susținerea în diverse feluri a acestui proiect, dar și pentru transmiterea către Redacție a unor materiale din arhiva personală, care includ și trei scrisori primite de la teologul român, în anii de doctorat. Mulțumim *Pr. Viorel Mehedintu*, rămas în conștiința istoriei ca drept unul dintre cei mai apropiați și mai apreciați *ucenici* ai teologului român, pentru scrisorile pe care le face aici publice. Ele ilustrează, alături de scrisorile către PF Patriarh Daniel, în cel puțin câteva linii directe, modalitatea Părintelui Stăniloae de urmărire, *încurajare și susținere a activității doctoranzilor săi*. Apare impresionant felul în care își dorește să fie înconjurat de ucenicii săi și să trăiască în ambianța lor, pentru a putea duce mai departe teologia Bisericii și a ajuta mersului istoric al acesteia. La fel de emoționant transpare și dorința lui și insistențele ca cei plecați la studii în străinătate să se întoarcă cât mai curând posibil acasă și să preia, cu elanul tinereții și cât mai repede cu putință, atribuții în cadrul structurilor teologice și bisericești.

¹ Scrisorile pe care le prezentăm mai jos apar publicate în *facsimil* de-a lungul celor trei numere (nr. 1/2013, nr. 2/2013 și 3/2013) pe care Redacția Studii Teologice le dedică în 2013 aniversării a 20 de ani de la adormirea în Domnul a teologului român. Ne-am gândit că ar fi extrem de important să avem textele acestor scrisori adunate la un loc, fapt pentru care ne-am asumat această sarcină și am purces la prezentarea lor aici. De altfel, recuperarea unei părți din corespondența Păr. Dumitru Stăniloae a fost un obiectiv pe care l-am urmărit cu insistență, atunci când am stabilit, la nivelul Redacției, structura acestor fascicule aniversar-tematice.

Mulțumim și *Pr. Ioan Pinte*a pentru originalul scrisorilor pe care le-a primit de la Părintele Stăniloae. Din ele înțelegem cum acesta din urmă *se interesa de tot ceea ce apărea nou în materie de teologie*. Găsim aici, la fel ca și în corespondența pe care teologul român a purtat-o cu Pr. Ioanichie Bălan, informații legate de faptul că nu exista răgaz, tot timpul fiind dedicat scrierilor teologice, publicațiilor și traducerilor de profil. O activitate de remarcat la o vârstă de apreciat! Mulțumim de aceea și *părintelui Petru Bălan*, de la Mănăstirea Sihăstria, nepot al Părintelui Ioanichie, pentru amabilitatea de a ne transmite această corespondență care ilustrează și ea și susține dialogul dintre doi mari oameni de duhovnicie, teologie, spiritualitate și cultură pe care i-a avut România sec. al XX-lea. Nu în ultimul rând, mulțumirile noastre se îndreaptă aici și către *părintele Caraza*, unul dintre apropiații Părintelui Stăniloae, care l-a însoțit pe acesta la principalele conferințe interreligioase și intercreștine, desfășurate în țară și în străinătate. Credem că părintele Caraza este printre puținii cunoscători ai acestei activități a teologului român, care își așteaptă în continuare o punere cât mai completă în lumină. Un aspect din viața Părintelui Stăniloae care ar fi urmărit cu mult interes, cel puțin de către teologii mai tineri din România, care încearcă să găsească motivații, resurse și susțineri pentru activitatea lor desfășurată din ce în ce mai mult în mediul ecumenic și interconfesional.

Ne-am bucura nespus și ar fi de un real folos ca, măcar și încet-încet, anii următori să aducă scoaterea la lumină a cât mai multor astfel de documente, care să precizeze personalitatea teologului român.

3 nov. 1971: *scrisoare către Viorel Mehedințu*

București, 3.XI.1971. Dragă Domnule Mehedințu, Mulțumesc pt. urările ce mi le-ai adresat de ziua numelui. Îți urez și eu cele mai frumoase succese în activitatea D-tale. Nu mi-ai scris nimic în ce fază te mai afli cu teza. Cred că vei fi gata până la toamnă. Ași fi dori să știu ce idei ai mai dezvoltat în ea și ce spune Prof. Schlink. Cum a decurs seminarul de la Heidelberg? Al D-tale cu toate doririle de bine, Prof. D. Stăniloae

12 mart. 1972: *scrisoare către Aurel-Dragoș Muntean*

București, 12. III. 72. Mult Stimate Domnule A. Dragoș Muntean, E destul de lung timpul de când am primit cartea Dvs., „Scarabeul sacru”. Până să apuc să Vă mulțumesc, am aflat că plecașerăți din țară. Pe urmă am mai fost plecat eu. Acum știu că sunteți în București. V-am văzut serile trecute (la) televizor. De aceea îmi împlinesc acum plăcuta datorie de a Vă mulțumi, fie și cu întârzierea datorată împrejurărilor arătate. Cartea mi-a făcut o rară bucurie prin înalta ei ținută intelectuală, prin subtilele analize, prin noutatea situațiilor (indescifr.). Vă felicit din inimă și aștept cu încredere și nerăbdare viitoarele Dvs. realizări. Aș fi bucuros să ne vedem odată după ce mă voi întoarce dintr-un drum, în ajunul căruia mă aflu. Cu aleasă stimă și prețuire, D. Stăniloae

14 apr. 1972: scrisoare către Viorel Mehedințu

București, 14.IV.1972. Iubite Mehedințu, Îți mulțumesc pentru urările trimise cu ocazia Sf. Sărbători ale Învierii Domnului. Îți doresc și eu ca lumina și puterea din Hristos cel înviat, să-ți înalțe puterile înțelegerii și ale iubirii de Dumnezeu și de ortodoxia noastră românească, să contribui la înălțarea ei. Cum stai cu teza? Am vorbit cu Slenczka la București. Te lauda. M-am bucurat și te-am lăudat și eu. Conferința despre tradiție lăsată să o traduci pentru Trier o mai ai? Poate pe la 16-18 iunie să vin în Germania pt. Filoxenia. Vorbește cu Heyer, Schlink, Slenczka dacă în acel timp n-ar putea aranja cu Akad. Auslandsdienst să țin 2-3 conferințe la Heidelberg. (Poate atunci s-ar putea ține și simposionul de la Trier. Trebuie vorbit cu Wirtz și Paul Miron în sensul acesta, ca să nu vin pt. nimica toată. Cu drag, Prof. D. Stăniloae

31 oct. 1972: scrisoare către Viorel Mehedințu

București, 31.X.72. Dragă Mehedințu, Îți mulțumesc pentru urările de ziua numelui. Cum Te mai afli cu teza? De abia apuc să o văd terminată și să Te văd doctor în teologie. Trebuie să grăbești intrarea într-o răspundere în slujba Bisericii, ca să folosești elanul tinereții pentru a realiza lucruri mai pline de focul acestei vârste. Cu drag, Prof. D. Stăniloae

8 ian. 1973: scrisoare către Viorel Mehedințu

București, 8.I. 1973. Iubite Domnule Mehedințu, Mulțumesc pentru urările de Anul Nou 1973 și-Ți doresc și eu dela Bunul Dumnezeu tot binele și succesul. Am pus și pun mare nădejde în Dta. Cu drag, Prof. D. Stăniloae

20 nov. 1973: scrisoare către rectorul Institutului Teologic din București²

București, 20.XI.1973. Preacucernice Părinte Rector, Vă mulțumesc pentru gândul bun ce mi l-ați trimis cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, printr-o telegramă, în numele Institutului nostru teologic, al colegilor profesori, al personalului administrativ, al doctoranzilor și studenților. Vă rog să transmiteți aceeaș mulțumire tuturor ostenitorilor din Institutul nostru teologic, odată cu asigurarea celor mai alese sentimente de afecțiune și de prețuire. Urez Institutului nostru, de la bunul Dumnezeu, tot ajutorul ca să formeze preoți din ce în ce mai buni Bisericii noastre și tot mai pilduitori cetățeni Patriei noastre, iar colegilor mari succese și ani îndelungați. Al Institutului și al P.C. Voastre devotat Pr. D. Stăniloae

² Document din dosarul personal „Dumitru Stăniloae”, Facultatea de Teologie Ortodoxă din București.

29 dec. 1973: scrisoare către Viorel Mehedințu

București, 29.XII.73. Dragă Viorel, Îți mulțumesc de urările trimise de Sf. Sărbători ale Nașterii Domnului și de Anul Nou. Îți urez și eu pentru Noul tot succesul. Doresc ca acest An să fie hotărâtor pt. Dta. M-am bucurat enorm de comunicarea că ai ajuns la ultimul capitol al lucrării. La fel m-a bucurat știrea dată de fratele Dtale că anul acesta academic e ultimul pe care-l mai faci acolo. E bine să vii până mai trăiește actualul patriarh și până mai sunt eu la doctorat, să-ți fac referatul la teză. Am încrederea că cu pregătirea și cu capacitatea Dtale vei răzbi în scurtă vreme. Dar va trebui să publici, la început, mereu. Vei fi folosit apoi pt. tot felul de misiuni în relațiile cu Bisericele din Germania. Așa că venirea în țară nu va însemna o rupere a contactelor cu străinătatea. Mă bucur că aveți acolo cartea lui Scherer. E bine să o cunoască și Schlink, Slenczka și Heyer. Poate le vorbești de o tipărire a ei, căci e multiplicată numai după un text bătut la mașină. Ar fi bine să se răspândească prin tipar. Cred că autorul și-ar da încuviințarea. E bine să dai doctoratul cu teza Dtale și acolo. Dorindu-ți încă o dată tot succesul și așteptându-te să te întorci să ajuți la scoaterea teologiei noastre din primitivismul ei scolastic de până acum, de curând, Te salut cu toată dragostea. Pr. Prof. D. Stăniloae

28 apr. 1974: scrisoare către Viorel Mehedințu

București, 28.4.74. Iubite Viorel. Îți mulțumesc din inimă de urările de Învierea Domnului. Îți doresc și eu cu această ocazie, bucurie, sănătate și succes la studii și în viață. Ași vrea să însemni în cultura spirituală românească un moment remarcabil. Ași vrea să Vă simt pe toți foștii mei studenți în jurul meu, crescând sub văzul meu. Cu drag, Prof. D. Stăniloae P.S. Poți face vreo recenzie la cartea lui Scherer? Acolo sau la noi? Ca să-l incurajăm. D.S.

22 nov. 1977: scrisoare către pr. Ion Bria³

București, 22.XII.1977. Iubite Părinte Bria, Am admirat paginile de filocalie contemporană hagiografică scrise despre Părintele Cleopa. Sunt convins că numai Frăția Ta ai putea realiza o sinteză a scrisului meu teologic, complexă și subtilă, care să fie o nouă creație în teologia românească și poate (dacă ar fi scrisă într-o limbă de circulație) în teologia ortodoxă în general. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae.

³ Scrisorile de mai jos adresate Pr. Ion Bria au fost publicate, cu textul redat nu întotdeauna integral, în materialul nesemnat „Recunoaștere”, în: *Revista Teologică*, X (2000), 1, pp. 142-146, de unde le și preluăm în materialul de față. De mare importanță pentru recuperarea relației dintre cei doi teologi români și a personalității lor ar fi publicarea integrală a corespondenței acestora. Avem nădejdea că acest lucru va putea fi realizat în viitorul apropiat. Mulțumim dlui Dorin Iancu pentru semnalarea și punerea la dispoziție a acestui material.

14 febr. 1978: scrisoare către Dan-Ilie Ciobotea (în prezent PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române)

București, 14.II. 1978. Dragă Dan, Într-un Consiliu, la care am participat. Ți s-a aprobat studiul în Germania, iar în altul la care nu știu cum s-a întâmplat de n-am fost înștiințat să particip ți s-a aprobat trecerea cu teza la mine așa cum ai cerut. Azi îți vor răspunde în ambele chestiuni cei de la Patriarhie. Îți urez succes la lucrare. Vechii profesori (pensionari) nu mai facem cursuri la doctorat, ci dăm consultații numai pentru lucrări. Nu știu dacă la anul vom mai fi și cu slujba aceasta. În orice caz lucrează și termin-o cât mai repede. Mi s-a dat în schimb sarcina să mă îngrijesc de „Ortodoxia”. Dacă ai vreme să scrii câte ceva pentru ea, îți public fără doar și poate. Cu drag, Prof. D. Stăniloae

23 mart. 1978: scrisoare către Dan-Ilie Ciobotea (în prezent PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române)

București, 29.III.78. Iubite Dan, Ți-am primit noua scrisoare. Cred că între timp Ți-a venit aprobarea de la Patriarhie să mergi pe anul viitor în Germania, pentru care Consiliul profesoral și-a dat acordul favorabil. Reportajul de la Amiens-Paris l-am programat pt. „Ortodoxia” 3 (1-2 e trimis de mai demult cu teza lui D. Radu). P.Fer. Patriarh vrea să deschidem la fiecare revistă o secțiune pt. lămurirea pctelor de credință contestate de sectari, fără să-i indicăm pe nume. D.ex. Maica Domnului, crucea, preoția în N. Test. și în creștinismul de la început etc. Dacă ai vreme să trimiți câte ceva, vom publica bucuros fie la o revistă, fie la alta. Mi-au cerut de la Patriarhie, ca profesor îndrumător, să mă pronunț în chestia art. publicat în „Una Sancta”. L-am elogiat după cuviință. Ei ar vrea ca să ceri întâi aprobarea când mai ai de publicat ceva acolo. Le-am spus să aibă încredere, că nu poți totdeauna aștepta luni de zile – până vine aprobarea – când ți se cere ceva. Am propus să Ți se ia art. din „Una Sancta” ca lucrare pt. cursurile de la doctorat. Se va propune mai sus aceasta. Al Tău cu toată dragostea și aprecierea. Bunul Dumnezeu să-Ți ajute. Fă teza gata și apoi vino. Sărbătorile Paștilor cu bucurie, Pr. D. Stăniloae

10 iun. 1978: scrisoare către pr. Ion Bria

București, 10.VI.1978. Iubite Părinte Bria, Am citit articolul pe care l-ai scris despre mine pentru Contacts. E un contur spiritual veridic al modestei mele activități și persoane. L-am trimis la Frăția ta prin Relațiile externe ale Patriarhiei Române. Dacă nu sosește cumva, folosește textul francez pe care spui că l-ai și trimis la Clement... Cred că numai Frăția ta ai fi în măsură să creezi o operă – dezvoltând personal – despre începuturile teologiei românești cu profil propriu puse de mine. Te îmbrățișez cu drag, Pr. D. Stăniloae. P.S. Uitasem să-ți mulțumesc pentru eseu scris cu atâta iubire despre mine... Te rog transmite mulțumiri lui Clément despre gândul aniversării. În România nu se gândește nimeni la

aceasta. Omagii Stimatei Doamne și succese copilului. Când vii în țară, voiesc numaidecât să te văd. D. Stăniloae

30 dec. 1978: scrisoare către pr. Ion Bria

București, 30.XII.1978. Iubite Părinte Bria, Recitind articolul Frăției tale despre smerita mea activitate teologică, în formă tipărită, frumusețea ei și bogăția lui de idei mi-au strălucit în și mai multă lumină. Nu știu ce să admir mai mult în el: justetea sistematizărilor aspectelor scrisului meu, sau poezia expresiei prin care caracterizezi acest scris; redarea conținutului acestui scris într-un mod care mă recunosc și aportul de gândire personală în interpretarea lui; nivelul serios teologic la care se desfășoară și vibrația unei simțiri de caldă iubire personală... Socotesc că ești singurul în stare să faci o interpretare de nivel a scrisului meu, căci ești singurul care gândești personal, creator, singurul teolog român din generațiile de după mine, frământat de probleme și cu resurse de exprimare nouă, subtilă, poetică. Poate că dacă ai întreprinde o astfel de lucrare mai extinsă, care ar vrea să fie și o ducere mai departe a gândirii teologice românești – ai face un mare serviciu operei de-a face cunoscut spiritul creator al Ortodoxiei românești. Anca Manolache mi-a vorbit și ea cu entuziasm de articolul Fr. Tale. Pr. D. Stăniloae

5 ian. 1979: scrisoare către pr. Ioanichie Bălan

București, 5.I.1979. Iubite Părinte Ioanichie, Mulțumim din inimă pt. bunele urări de Sfintele Sărbători. Rugăm și noi pe Bunul Dumnezeu să-ți dăruiască un An Nou cu deplină sănătate și cu bogate împliniri spre folosul Sf. noastre Biserici și a monahismului nostru românesc. Pr. D. Stăniloae

6 febr. 1979: scrisoare către pr. Ion Bria

București, 6.II.1979. Iubite Părinte Bria, Ți-am mai scris, îndată după Crăciun, ca să-ți mulțumesc pentru articolul omagial scris cu atâta căldură și pătrundere despre viața și gândirea mea teologică. Dar întrucât prietenul Nesser mi-a spus că nu-l primiseși când a plecat el de acolo, îți scriu din nou, repetând mulțumirile mele. Rămân mereu ferm convins că ești singurul teolog de după mine care gândești viu, original, capabil de alte și alte intuiții și largi și personale sinteze. Fiecare din ceilalți are câte o însușire: hărnicie, logică, simțire. Frăția Ta le ai pe toate. Ai întreaga complexitate a unui teolog. Îmi permit să te îndemn din nou să folosești acest multiplu dar cu toată responsabilitatea pentru el, dând niște sinteze mai ample dar scriind cât mai mult. Căci ai și o mare fecunditate, prin gândirea ce fierbe continuu în D-ta. Cred că D-ta ai fi în stare să faci și o sinteză amplă despre teologia mea, pe care nu văd care altul dintre colegii români ar putea-o face. Poate dacă ai vorbi cu O. Clément, el ar putea face rost și de publicarea ei în franceză. Desigur, că acesta ar fi un prilej pentru a aduce

propria D-tale contribuție originală, pentru a duce mai departe teologia românească... Nu lăsa să treacă anii fără să dai teologiei române ceea ce așteaptă de la D-ta. Omagii stimatei Doamne. Binecuvântări copilului. Pr. D. Stăniloae

21 iul. 1979: scrisoare către pr. Ion Bria

București, 21.VII.1979. Iubite Părinte Bria, Am primit scrisoarea Frăției Tale în legătură cu „Seminarul despre Teologia ortodoxă română”. Admir continuu spiritul Frăției Tale de inițiative organizatorice creatoare și de capacitatea de-a le duce la îndeplinire. De asemenea, sunt mișcat de dovezile de afecțiune și prețuire ce le arăți continuu modestei mele lucrări în ogorul teologiei românești. Am văzut și adresa către autoritatea bisericească împreună cu schița de proiect a Seminarului. Sunt curios să văd răspunsul. Lunga mea experiență mă face să mă îndoiesc de un răspuns pozitiv dat fiind că se vor gândi să este în cauză și persoana mea... Socotesc însă mai ușor realizabil proiectul unui volum publicat la Geneva într-o limbă străină. Cel mai sigur de reușită și în forma calitativă cea mai impunătoare ar fi dacă l-ai scrie singur. Ai dovedit prin volumul scris în colaborare cu cei doi francezi că poți să întreprinzi cu succes o astfel de lucrare. Dacă ar fi să se apeleze și la alți colaboratori, m-aș gândi la Olivier Clément, la Nellas, Allchin, care mai știu câte ceva despre teologia mea; iar dintre români Ciobotea, care a făcut o teză de doctorat la Strassbourg de înaltă gândire și spiritualitate. Nu știu dacă H. Scherer, Neeser și Francis Gerber de la Neuchâtel ar putea da ceva de nivel corespunzător. M-aș gândi și la alți teologi de renume, ca Nissiotis, Yannaras, Meyendorff, Schmemmann, Bobrinskoy, Potter, dar ei nu cunosc nimic din textele românești. Ar fi fost necesar pentru o astfel de colaborare unele traduceri prealabile din scrisul meu. Poate că aș scrie și eu un eseu despre: „Caracterele sau accentele teologiei și spiritualității românești...”. Omagii stimatei Doamne și succese copilului. Te îmbrățișez, Pr. Prof. D. Stăniloae

23 aug. 1979: scrisoare către Dan-Ilie Ciobotea (în prezent PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române)

București, 23.VIII.79. Iubite Dan, În convorbirea telefonică ce-am avut-o Ți cerusem să-mi trimiți secția 2 din Documentul final al reuniunii a doua de la Klingenthal. Între timp am găsit-o printre celelalte hârtii ale dosarului. În schimb mi-ar trebui acele Memoir de la prima reuniune, ca să văd ce schimbări s-au introdus în cel de la a doua întrunire. Mi-ar mai trebui și referatul lui Hallenk. Aș mai dori să știu de ce confesiune e K. Ritschl Dietrich. Poate îi scrii lui Lukas Fischer să mi le trimită. De o intenție a lui Neeser de-a colabora la traducerea Dogmaticii nu mi-au spus nimic nici unul, deși am primit în timpul recent scrisori de la amândoi. Eu am toată nădejdea la Dta. Sigur va fi o muncă grea. Nu știu dacă o vei termina într-un an. Dar va fi bine de vei lăsa măcar o bună parte tradusă la venirea în țară. Cred că va fi de un real serviciu și țării noastre și creștinătății de pretutindeni. Și poate vei câștiga și Dta prin stăruirea în medi-

tearea asupra tuturor nuanțelor textului. Iar eu îți voi rămâne adânc recunoscător. Cu drag Te îmbrățișez, Pr. D. Stăniloae

1 sept. 1980: *scrisoare către Ion Bria*

București, 1. Sept. 1980. Iubite Părinte Bria, Am primit articolul Frăției Tale publicat în Revue de Théologie et de Philosophie, cuprinzând analiza ideilor din „La dynamique du monde dans l'Église”. Îți mulțumesc pentru dragostea ce mi-o arăți și în acest studiu. D-ta ai darul de a interpreta creator și deci în mod personal modesta mea contribuție la teologia românească. Aceasta îmi produce cea mai mare bucurie. O simplă înșirare de citate din studiile mele ar bate pasul pe loc, sau chiar ar face mort ceea ce este viu în ele. Mă bucur că studiile mele au ajutat la precizarea unei noi personalități teologice românești. De aceea, socotesc că n-ar fi o stopare a personalității Frăției Tale, dacă ți-ai expune gândurile generate de studiile mele mai pe larg, extinzându-le și asupra altor teme din ele. Poate că vreo 10 din astfel de studii ale Frăției Tale (două le ai deja) ar putea fi publicate acolo, într-o limbă de circulație universală... Te îmbrățișez, Pr. D. Stăniloae

2 sept. 1980: *scrisoare către Theodor Nikolaou⁴*

București, 2.IX.1980. Mult stimat și iubite domnule profesor Nikolaou, vă mulțumesc din inimă pentru scrisoarea trimisă ca și pentru invitația de a ține o conferință în Bonn. În data de 6 noiembrie voi avea o conferință în strada Berrenrather, nr. 126 (în căminul Papst-Johannes XXIII, condus de Dr. W. Nyssen). Dacă Dumnezeu ajută sănătății mele, păstrând-o în condiții bune, aș dori luni, 7 nov. sau în data de 10 ori în 11 ale lunii să țin conferința. Vă rog să alegeți dumneavoastră ziua exactă, așa cum doriți și dați-mi un semn în Köln, conform datei și adresei menționate mai sus (sau în București, dacă mai permite timpul). În ceea ce privește subiectul conferinței, ar putea fi „Duhul Ortodoxiei” sau „Câteva aspecte ale Ortodoxiei”. Cum doriți dumneavoastră. Doresc din toată

⁴ Textul în original: „Bukarest, 2.9.1980. Sehr geehrter und lieber Herr Prof. Nikolaou, ich danke Ihnen herzlich für Ihren Brief, sowie für die Einladung einen Vortrag in Bonn zu geben. Ich werde am 6. November einen Vortrag in Köln, in der Berrenrather Strasse Nr. 126 (in Papst-Johannes XXIII. Burse, geleitet von Dr. W. Nyssen), geben. Wenn Gott meine Gesundheit im guten Stande hält, ich möchte etwa Freitag am 7ten oder Montag, oder Dienstag am 10. oder 11. Nov. einen Vortrag halten. Wählen Sie, bitte den Tag, welchen Sie wollen und geben Sie mir ein Zeichen in Köln, am obigen Datum und Adresse (oder in Bukarest, wenn noch Zeit ist).

Was betrifft das Thema, es könnte den Titel: „Der Geist der Orthodoxie“, oder „Einige Aspekte der Orthodoxie“, haben. Wie Sie wollen. Ich möchte meinerseits, aus ganzem Herzen, Sie, Gesicht zu Gesicht, sehen, weil ich viel von Ihnen gehört habe. Ihr, mit aller Liebe in Christo und in der Orthodoxie Prof. D. Stăniloae“.

inima să vă cunosc direct, pentru că am auzit multe despre dumneavoastră. Al
Dumneavoastră, cu dragoste în Hristos și de Ortodoxie, Prof. D. Stăniloae

19 ian. 1981: scrisoare către diac. Ioan Caraza

București, 19.I.1981. Iubite Păr. Caraza, Mulțumesc pt. bunele urări de
Anul Nou 1981 și Te rog să primești și din partea mea aceleași doriri de bine. de
sănătate și de succese în acest An. Cu drag, Pr. Prof. D. Stăniloae

22 dec. 1983: scrisoare către pr. Ioanichie Bălan

Buc., 22.XII.1983. Prea Cuvioase Părinte Ioanichie, Am primit lista cu
întrebările. Nu știu dacă voi avea vreme să fac până atunci răspunsurile (25
febr.). Sunt și eu obosit. Nu mai pot lucra prea intens. Și mai sunt și ocupat cu
vol. II din Sf. Atanasie. Va hotări Bunul Dumnezeu. Rog și eu pe Domnul Hristos
să Vă ajute să-I trăiți Nașterea cu bucurie și cu multă sănătate și folos. Domnul
să fie cu noi. Rugati-Vă pentru mine și familia mea. Blagosloviți, Pr. Dumitru
Stăniloae

4 mai 1987: scrisoare către Ioan Pinte

4.V.1987. Stimate și Iubite Domnule Pinte, Trimit răspunsurile la
întrebările ce mi le-ai adresat. Nu știu dacă ele corespund așteptărilor dumitale.
Poate cel referitor la Blaga poate rămâne afară. Nu știu apoi de vor putea fi
publicate undeva. În orice caz, mă bucur de cunoștința ce-a început între noi și
voi fi bucuros să se dezvolte. Cu aleasă prețuire și simpatie D. Stăniloae Str.
Cernica, nr. 6 Cod 70.383, 2 Tel 15.83.80

9 febr. 1990: scrisoare către Ioan Pinte

București, 9.II.1990. Iubite Domnule Pinte, Mulțumesc pentru prea
plăcuta surpriză pe care mi-ai făcut-o trimițându-mi primul număr din revista pe
care ai început să o redactezi „Minerva” și pentru publicarea la loc de frunte a
continuării dialogului nostru, de care uitasem cu totul. Sunt bucuros pentru
atenția dată în revistă dreptei credințe a poporului nostru, care constituie fun-
damentul spiritualității și identității lui. Țin seama de invitația ce mi-o faci de-a
mai trimite câteodată o contribuție, deși vârsta și o lucrare de traducere și
comentar al unor texte patristice îmi va îngreuna împlinirea promisiunii. Doresc
mult și frumos succes în importanta operă ce-ai pornit-o. Al Dtale cu adâncă
prețuire și afecțiune, Pr. D. Stăniloae str Cernica 6 cod. 70.383 București II

1990: scrisoare către Ioan Pinte

Iubite Domnule Pinte, Mulțumesc din toată inima pentru publicarea în
revista „Vatra” a ultimei părți din convorbirea noastră și pentru trimiterea ei și a
„Renașterii” de la Cluj, în care am citit cu bucurie cele scrise de Dta despre Păr.

Nicolae Steinhardt. Voi ține seama de dorința D-tale de-a mai trimite câte ceva pentru revista „Renașterea”. Dar sunt și eu la o vârstă care mă slăbește și mai țin mult să termin o lucrare, pentru care îmi mai trebuie câteva luni pe care nu știu de le voi mai putea folosi: un comentariu dezvoltat (de vreo 3 volume) al Sf. Chiril din Alexandria la Ev. Sf. Ioan. Bunul Dumnezeu să ne facă parte de ajutorul Lui și de mântuire. Al D-tale cu deosebită iubire și prietenie în Domnul. Pr. D. Stăniloae, Str. Cernica, 6 70383 București 2

1993 (?): *scrisoare către pr. Ion Bria*

Iubite Părinte Bria, Mulțumesc pentru textul: „Spațiul metafizic” trimis, în care expui în mod concentrat conținutul scrisului meu teologic. Este minunat prin reflexiunile proprii ce le faci asupra acestui conținut și prin fidelitatea cu care rezumi temele lui. Mă bucur că spui că vrei să lărgesci expunerea acestor teme. Dar mă voi bucura și mai mult pentru reflexiunile personale ce le vei spori în legătură cu ele. Căci doresc să văd că gândurile mele fecundează gândirea altora, și Frăția Ta ești cel mai înzestrat cu darul de-a face aceasta, ducând mai departe teologia noastră care ar fi necesar să răspundă trebuințelor omenirii contemporane și de mâine... N-am de făcut obiecții la cuprinsul studiului Fr. Tale. N-am decât cuvinte de laudă și mulțumire... Cu toată dragostea în Domnul, Pr. D. Stăniloae

D

OCUMENTE

Pr. Mihail SĂSĂUJAN

Facultatea de Teologie Ortodoxă - București

PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE. FRAGMENTE BIOGRAFICE SIBIENE*

Învățământul teologic ortodox transilvănean s-a dezvoltat în perioada interbelică, cu multă competență și autoritate, sub patronajul spiritual al *mitropolitului Nicolae Bălan*, care, continuând tradiția șaguniană, a purtat un interes și o dragoste aparte pentru dascălii de teologie sibieni, urmărind conturarea unui corp profesoral bine pregătit, capabil pentru un discurs teologic care să fie receptat pozitiv de contemporaneitate. Păr. Dumitru Stăniloae a fost unul dintre ucenicii apropiați ai marelui mitropolit. Studiase la *Cernăuți* unde obținuse și doctoratul în teologie (1928). Făcuse unele studii de specializare la *Atena, München* și *Berlin*. Reîntors de la studii, a fost încadrat ca *profesor suplینitor* (1929), *profesor titular provizoriu* (1932) și *profesor titular definitiv* (1935) la Academia Teologică din Sibiu¹. Între anii 1936-1946 a deținut funcția de *rector* al acestei instituții academice, urmând ca, în 1946, să fie nevoită să demisioneze, continuându-și activitatea didactică la Facultatea de Teologie din București. Între anii 1934-1945 a fost director al ziarului *Telegraful Român*. În perioada în care a activat la Sibiu, a publicat câteva lucrări mai importante: *Viața și activitatea Sfântului Grigorie Palama*, Sibiu (1938), *Ortodoxie și românism* (1939), *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie* (1942), *Iisus*

* Studiu publicat și în: *Dumitru Stăniloae (1903-1993). Teologie românească de dimensiune europeană*, organizat de Academia Evanghelică Transilvania (AET), în perioada 20-23 iulie 2006, Ed. Schiller, Sibiu, 2008, pp. 111-130; *Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu. Dr.H.C. Universitatea Oradea – O viață în slujba Bisericii și a Școlii românești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, pp. 398-415. Forma de față a materialului reprezintă însă varianta completă și finală a acestui text.

¹ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1996, p. 418.

Hristos sau restaurarea omului (1943). Între anii 1946-1948 au fost tipărite tot aici, primele patru volume ale *Filocaliei*². A fost hirotonit preot în anul 1932.

Acele documentare utilizate pentru redactarea studiului de față³ vizează, în special, încadrarea teologului Dumitru Stăniloae în diferite funcții didactice și administrative la Academia teologică „Andreiană”, procesele verbale ale examenelor pe care le-a susținut pentru ocuparea acestor funcții, aprecierile profesorilor și ale ierarhului sibian la adresa lui, unele schimburi de adrese dintre mitropolitul Bălan și prim ministrul de atunci, Petru Groza, care au determinat, în cele din urmă, demisia din funcția de rector al Academiei „Andreiene”, a Părintelui Stăniloae, corespondența cu mitropolitul Nicolae Bălan, după mutarea la Facultatea de Teologie din București etc. Chiar dacă nu sunt întotdeauna spectaculoase, prin conținutul lor, documentele descoperite exprimă aspecte inedite ale personalității pline de smerenie și profunzime teologică a Păr. Dumitru Stăniloae.

Încadrarea în funcțiile de profesor suplinitor (1929), profesor titular provizoriu (1932) și profesor titular definitiv (1935) la Academia Teologică din Sibiu

La 2 sept. 1929, doctorul în teologie Dumitru Stăniloae, întors de la studiile de specializare efectuate în Germania, înainta *Consiliului eparhial* din Sibiu o cerere pentru a fi încadrat ca profesor suplinitor la Academia Teologică „Andreiană”. Mulțumind pentru ajutorul financiar oferit, el menționa disciplinele istorice cărora le-a acordat o atenție deosebită în timpul studiilor la universitățile din *München* și *Berlin* și numele profesorilor sub coordonarea cărora a lucrat în anul universitar 1928/1929.

«Prea Venerat Consiliu arhiepiscopesc! Subsemnatul Dumitru Stăniloae, doctor în teologie, Vă rog cu profundă reverență să primiți deodată cu mulțumirile mele cele mai călduroase pentru ajutorul acordat la studii, următorul raport al activității mele din anul de studii 1928/1929: Primul semestru m-am înscris la Universitatea din München și-am urmat în special Seminarul de istorie și filologie bizantină al profesorului Heisenberg. În semestrul de vară m-am înscris la Universitatea din Berlin urmând cursurile profesorilor Lietzmann și E. Seeberg. Am avut tot timpul în vedere istoria bisericească universală și științele auxiliare: arheologia creștină, patrologia și hagiografia. Oarecare atenție în legătură tot cu istoria bisericească am dat și dreptului bisericesc. Terminându-mi studiile. Vă rog cu profundă

² Maciej BIELAWSKI, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*. Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 35-45.

³ Ne propunem în această lucrare, prezentarea unor documente inedite cu referire la unele aspecte biografice ale părintelui Dumitru Stăniloae în perioada în care a fost profesor la Academia teologică din Sibiu (1929-1946). Aceste documente le-am găsit în arhivele *Arhiepiscopiei Sibiului* și *Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu*. Mulțumim pe această cale, în chip respectuos, conducerii celor două instituții pentru amabilitatea cu care ne-au oferit accesul la documente.

reverență să mă aplicați profesor la Academia teologică pentru catedra de istorie bisericească universală. Încredințat că veți binevoi să luați în considerare cererea mea, Vă rog să primiți asigurarea profundului meu respect. Sibiu, 2 sept. 1929. Dr. Dumitru Stăniloae⁴.

În ziua următoare, *Secția bisericească* a *Consiliului arhiepiscopesc* din Sibiu decidea instituirea acestuia la catedra vacantă de Teologie Dogmatică, ca *profesor provizoriu*. După zece luni de activitate în această funcție didactică, la 17 iun. 1930, Dumitru Stăniloae solicita *Consiliului eparhial*, numirea sa în funcția de *profesor titular provizoriu* la aceeași catedră. Ca justificare a cererii sale, aducea

«în afară de titlurile teologice complete și de anul de activitate la această școală, lucrarea *Viața și activitatea patriarhului Dosoftei*, traducerea în românește a *Dogmaticii* lui Hr. Andrusos, studiul din Anuarul de pe acest an al Academiei, *Calea spre lumina dumnezească la Sf. Grigorie Palama* și cealaltă colaborare la Revista teologică»⁵.

Consiliul arhiepiscopesc anunța însă rectoratul Academiei că profesorul Stăniloae nu putea fi numit în această funcție decât doar după ce va face «examenul prescris în punctul 5, articolul 11 al Regulamentului Academiei noastre Teologice»⁶. Candidatul își arăta acordul pentru fixarea termenului și a comisiei pentru examenul la catedra de Teologie Dogmatică⁷. Mitropolitul Nicolae Bălan nu a avizat favorabil cererea profesorului Stăniloae, de a se prezenta la *examenul de titularizare* (agregație) pentru catedra de Teologie Dogmatică, justificând acest lucru prin neconcordanța dintre disciplinele pentru care s-a specializat în timpul studiilor în străinătate și disciplina la care se dorea acum, titularizarea acestuia⁸. Rectorul Academiei Teologice, profesorul Nicolae Colan, fiind însă interesat de ocuparea catedrei vacante de Teologie Dogmatică, justifică legalitatea cererii profesorului Stăniloae, menționând că *specializarea unui teolog pentru o anumită disciplină nu-l împiedică pe acesta să candideze pentru ocuparea unui post didactic în cadrul unei alte catedre teologice, în condițiile în care candidatul are lucrări scrise în domeniul catedrei respective*. Rectorul își încheia adresa menționând că Dumitru Stăniloae, «la examenul pentru catedra de Istorie bisericească nu se poate prezenta din motivul că această catedră este ocupată de domnul profesor titular definitiv Ilie Beleuță»⁹. Se pare că intervenții-le rectorului Nicolae Colan n-au avut sorti de izbândă, deoarece, la doar patru

⁴ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, 2 sept. 1929.

⁵ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 5898, 17 iun. 1930.

⁶ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 5898, 1 sept. 1930.

⁷ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 117/930/31, 9 oct. 1930.

⁸ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 9485, 18 nov. 1930: «I-am conferit bursă din partea noastră pentru a se pregăti pentru disciplina Istoria Bisericească Universală și Istoria Bisericii Române. Deci din acest obiect va avea să se supună și la examenul de agregație».

⁹ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 197/930/31, 25 nov. 1930.

zile, tânărul Dumitru Stăniloae cerea *Consiliului arhiepiscopesc*, fixarea datei de examen pentru examenul de titularizare la catedra de Istorie bisericească¹⁰.

La 9 dec. 1930, mitropolitul Bălan încuviința profesorului Stăniloae să se supună examenului de agregatie din *Istoria Bisericească Universală* și *Istoria Bisericii Române*, solicitându-i episcopului vicar Vasile Stan să întocmească împreună cu rectorul Academiei Teologice comisia de examinare¹¹. Convocat de către vicarul arhiepiscopesc Vasile Stan, la data de 16 ian. 1931, la o consfătuire, pentru a face împreună propuneri cu privire la alcătuirea comisiei de examinare, rectorul Nicolae Colan trimitea un răspuns scris acestuia, în care-și menținea, pe mai departe, poziția anterioară. Arăta din nou, faptul că

«Dl Dr. D. Stăniloae nu poate candida la catedra de Istorie bisericească de la Academia teologică Andreiană pentru că această catedră, ocupată de profesorul definitiv I. Beleuță, nu este vacantă. D-sa poate candida însă la catedra de Teologie dogmatică, întrucât această catedră, pe care D-sa o suplinește cu vrednicie, nu are titular».

Rectorul își exprima în continuare, disponibilitatea, ca în cazul unei poziții asemănătoare din partea *Consiliului arhiepiscopesc*, să participe la alcătuirea comisiei¹². La 5 febr. 1931, mitropolitul Nicolae Bălan se adresa rectorului Academiei Teologice din Sibiu, Nicolae Colan, pe fondul refuzului acestuia de a participa la alcătuirea comisiei de examinare pentru profesorul Stăniloae, în condițiile impuse de Consiliul arhiepiscopesc, arătându-i că, pe linia tradiției șaguniene, a căutat să ofere pe mai departe burse în străinătate, din partea Arhiepiscopiei și, prin solicitări către Guvernul țării, pentru specializarea tinerilor absolvenți ai Academiei, asigurându-se astfel, pregătirea viitorilor profesori și ridicarea școlii teologice sibiene la un înalt nivel științific. Mitropolitul Ardealului încheia impunându-și punctul de vedere, că «ar fi însă, desigur, o rea îndrumare a Academiei și a muncii științifice a profesorilor ei, dacă catedrele nu le-am ocupa cu specialiști».

«Domnule Rector! Arătându-ne P.S. Sa Vicarul nostru Vasile, că D-ta la invitarea de a lua parte la o consfătuire în vederea pregătirilor ce trebuiesc făcute pentru examenul de agregatie al profesorului Dr. Dumitru Stăniloae, ți-ai făcut observările, că numitul profesor nu poate fi admis la examenul din Istoria bisericească pentru că această catedră la Academia noastră de prezent nu este vacantă, spre orientare trebuie să-ți atragem atențiunea asupra următoarelor împrejurări: De când bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să ocupăm scaunul fericitului adormit în Domnul Arhiepiscop și Mitropolit Andreiu – am urmărit și Noi, ca și fericitul Nostru antecesor scopul de a ridica școala noastră teologică la un nivel cât mai înalt. Spre acest scop n-am cruțat nici o osteneală de a interveni în diferite rânduri la On. Minister să acorde la cât mai mulți tineri burse de a se pregăti ca pro-

¹⁰ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 207/930/31, 29 nov. 1930.

¹¹ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 10850, 9 dec. 1930.

¹² *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 272/930/31, 16 ian. 1931.

fesori și n-am cruțat nici modestele noastre mijloace din Centrul Arhiepiscopiei de a completa aceste burse. Iar atunci când am ales pe bursieri, le-am dat și directive, conform aptitudinilor lor, pentru cari discipline teologice au să se pregătească și specializeze. Așa am recomandat și bursierului Dumitru Stăniloae să se specializeze în Istoria bisericească. Dacă astăzi această catedră nu este vacantă, nu urmează ca prof. Dr. D. Stăniloae să nu se supună la examenul din această disciplină, cu atât mai vârtos că și lucrările cari le-a prezentat pentru examen sunt din domeniul Istoriei bisericești. Noi găsim că ar fi în contra pregătirii de până acum a numitului profesor ca să fie deplasat de la specialitatea de studiu ce a urmat-o, la o disciplină pe care temporal numai, din necesitățile școlii, o suplinește la Academie. Nu este nici o încălcare de regulament, ca prof. Dr. Stăniloae să facă examenul din Istoria bisericească. Ar fi însă, desigur, o rea îndrumare a Academiei și a muncii științifice a profesorilor ei, dacă catedrele nu le-am ocupa cu specialiști. Sperăm că după aceste lămuriri, Te vei conforma invitării ce-o vei primi de la P.S. Sa de a ne face împreună propuneri cu privire la alcătuirea Comisiei examinatoare (Art.11, pt.5 din Reg.Academiei). Cu arhieriești binecuvântări, Nicolae»¹³.

A trebuit să mai treacă încă un an, până la organizarea *examenului de agregatie* (titularizare).

La data de 12 nov. 1931, mitropolitul Nicolae Bălan al Transilvaniei trimitea o scrisoare episcopului Aradului, Grigorie Comșa, rugându-l să încuviințeze ca *arhimandritul Dr. Iustin Suciu*, profesor de istorie la Academia Teologică din Arad, să facă parte din comisia instituită pentru examinarea profesorului Stăniloae, la disciplina *Istoria universală a Bisericii*. Cu acest prilej, transmitea episcopului Aradului și cele trei lucrări ale candidatului: *Viața și activitatea patriarhului Dosoftei al Ierusalimului*, *Calea spre lumina dumnezeiască la Sf. Grigore Palama* și *Catolicismul de după război*, rugându-l să le dea profesorului Iustin Suciu spre cercetare, urmând ca acesta să elaboreze un referat în scris despre lucrările profesorului Stăniloae. Odată ce referatul era elaborat, trebuia fixat examenul oral, la care arhimandritul Suciu era invitat să ia parte¹⁴.

Examenul s-a ținut în ziua de 26 mart. 1932. Din comisia examinatoare au făcut parte: *mitropolitul Nicolae Bălan*, în calitate de președinte, *arhimandritul Dr. Iustin Suciu*, ca profesor de specialitate, de la Academia teologică din Arad, *rectorul Nicolae Colan* și *profesorii Ilie Beleuță* și *Nicolae Terchilă* de la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu. Examenul oral a constat din cinci întrebări puse de profesorul Iustin Suciu candidatului Stăniloae: 1) *Meritele patriarhului Dosoftei pentru Ortodoxie*, 2) *Grigorie Palama și isihasmul*, 3) *Rolul lui Romano Guardini în mișcarea catolicismului contemporan*, 4) *Rolul iezuiților (exercițiile spirituale)* și 5) *Organizarea tineretului în catolicismul contemporan*.

¹³ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929, Act nr. 629, 5 feb. 1931.

¹⁴ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929, Act nr. 5490, 12 nov. 1931.

«Candidatul răspunde la toate aceste întrebări limpede, larg și documentat. Având în vedere raportul elogios pe care-l face I.P.C. Sa arhimandritul Dr. Iustin Suciu ca raportor asupra lucrărilor candidatului și având în vedere temeinicia cu care candidatul a răspuns la întrebările examenului oral, Comisiunea recomandă călduros numirea ca titular a profesorului Dr. Dumitru Stăniloae»¹⁵.

Instituirea în funcția de profesor titular provizoriu s-a făcut începând cu data de 1 iul. 1932¹⁶.

Oferim celor interesați, spre lectură, raportul profesorului arhim. Dr. Iustin Suciu de la Academia teologică din Arad, referitor la lucrările Păr. Dumitru Stăniloae, raport necesar pentru desfășurarea examenului propriu-zis al candidatului:

«I. „Viața și activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești”. Teză de doctorat în Teologie cu o prefață de V. Loichiță, decanul Facultății de teologie din Cernăuți, 1929, Pagini 67. Dr. D. Stăniloae și-a ales ca temă de lucrare un subiect cu multe și interesante legături cu istoria patriei nu numai din punctul de vedere bisericesc, ci și din cel cultural istoric și ne schițează figura unei marcante personalități despre care n-am avut până acum nici o lucrare în limba românească. A reconstruit viața și activitatea patriarhului Dosoftei al Ierusalimului pe temeiul mai multor izvoare alese, între care mai ales pe temeiul lucrării lui Hrisostom Papadopoulos, pe ale cărui date și stabiliri le întâlnim mai dese. Autorul ne face impresia uni bun istoric căci: 1) Stăpânește bine materialul, precum o arată împărțirea lucrării. 2) Alege bine între evenimentele religioase, care au avut legătură cu viața și activitatea lui Dosoftei și pe cele însemnate le accentuează, tratându-le mai amplu. 3) Luminează după cum trebuie legăturile cu istoria patriei. 4) Pășește cu siguranță și neșovăitor printre contrazicerile izvoarelor și păreri diverse și alege ce e mai bun cu un județiu sănătos și cu intuițiune de istoric veritabil. Totuși lucrarea nu e completă. Autorul însuși, face mărturisirea că din lipsă de timp nu a cercetat izvoarele toate. Să cerceteze și utilizeze deci și pe cele care i-au rămas încă necunoscute și în parte mare vor fi inedite, ca să înăvutească istoriografia română cu o monografie complectă asupra lui Dosofteiu. II. „Calea spre lumina dumnezeiască la Sf. Grigorie Palama”, în *Anuarul Academiei Teologice din Sibiu*, VI, 1929-1930, pp. 55-72. În acest tratat autorul ne dă un fragment din polemica dogmatică dintre isihăști și varlaamiti despre natura luminii pe care o vedeau isihăștii și despre raportul ei cu ființa dumnezeiască. Autorul lămurește chestiunea chiar pe temeiul unei scrieri a Sfântului Grigorie Palama, un distins teolog al veacului al XIV-lea, îndreptată ca răspuns contra varlaamitilor. Întemeiat mai ales pe izvor inedit din Codex Coislianus graecus din secolul XV și în această materie oferă autorul ceva nou. Lucrarea aruncă lumină mare peste o pagină de glorie până acum ștearsă a misticismului oriental. Autorul se dovedește un cerce-

¹⁵ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929, Act nr. 2672, 28 mar. 1932.*

¹⁶ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929, Act nr. 4694, 22 iun. 1932.*

tător și analizător profund al chestiunilor teologice. Aflându-se în posesiunea și a altor scrieri ale Sfântului, este indicat să ne dea o istorie exactă a misticismului isihast, zis de apuseni "extaz mistic". III. „Catolicismul de după războiu”, *Anuarul Academiei teologice din Sibiu*, VII, 1930, de la pp. 5-53. Bazat pe izvoare alese și uneori pe reviste apusene, autorul ne expune în acest tratat puterea de manifestare, de organizare și de propagandă a catolicismului de la războiu încoace, pentru a orienta asupra unor stări bisericești mai avansate. Autorul ne dă și aici o contribuție prețioasă de scrutaător asiduu, de eminent analizător și de obiectiv expunător al chestiunilor. Peste tot autorul știe să pătrundă o problemă, să o trateze academic, într-un mod clar într-un stil ușor și sugestiv ce îl face accesibil nu numai teologilor ci și laicilor, care au preocupări față de problemele teologice. Pe temeiul acestor constatări, am onoarea a recomanda Înalt Prea Sfinției Voastre și Prea Venerabilului Consiliu arhiepiscopesc aceste trei lucrări ale profesorului Dr. D. Stăniloae, scriitor apreciat elogios și de distincții profesori ai facultății teologice din Cernăuți spre acceptare. Gata de a mă pune la dispozițiile Înalt Prea Sfinției Voastre și Prea Venerabilului Consiliu arhiepiscopesc, Arhim. Dr. Iustin Suciu»¹⁷.

După trei ani de activitate în această calitate, la 1 iul. 1935, Părintele Stăniloae era declarat *profesor titular definitiv*, la catedra de *Istorie și Teologie Pastorală*, pe care o ocupa de șase ani la Academia teologică din Sibiu¹⁸. Un an mai târziu, la 1 oct. 1936 profesorul Stăniloae era transferat de la catedra de *Istorie și Teologie Pastorală* la catedra de *Teologie Dogmatică și Apologetică*, rămasă vacantă prin alegerea titularului acestei catedre, Nicolae Popoviciu, ca episcop al eparhiei Oradiei¹⁹.

Cerere de eliberare din funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu (1938)

La 25 mai 1936, profesorul Dumitru Stăniloae era numit în funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu, în urma alegerii și confirmării fostului rector Nicolae Colan, ca episcop al eparhiei Clujului²⁰. Preluarea noii funcții administrative a fost o îndatorire pe care noul rector a acceptat-o, încercând să facă tot ce i-a stat în putință pentru bunul mers al instituției teologice pe care o conducea. La doar doi ani după numire, la 19 oct. 1938, Păr. Dumitru Stăniloae se adresa, însă, mitropolitului Nicolae Bălan, rugându-l să-l elibereze din acest post de conducere, evidențiind starea precară a sănătății și faptul că nu mai avea liniștea sufletească necesară pentru creația sa teologică. Propunem cititorilor lecturarea, în rândurile ce urmează, a acestei scrisori, care exprimă o profunzime aparte și o stare duhovnicească aleasă a Părintelui Stăniloae:

¹⁷ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 2672, 28 mar. 1932.

¹⁸ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 5979, 19 iun. 1935.

¹⁹ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, Act nr. 7450, 1 oct. 1936.

²⁰ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosarul III 229 – 1936*, Act nr. 4908, 25 mai 1936.

«Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Cu adânc devotament și cu duhovnicească încredere în înțelegerea părintească a I.P.S.Voastre și a Prea Veneratului Consiliu Arhiepiscopesc, vin a-mi expune următoarea rugămintă, pentru a cărei ascultare și împlinire depun cele mai arzătoare stăruințe: Când acum doi ani, mi s-a făcut cinstea să mi se încredințeze conducerea Academiei noastre teologice, deși am simțit toată greutatea poverii ce mi se așeza pe umerii mei sufletești și trupești, n-am îndrăznit să o refuz categoric, crezând pe de o parte că nu va trebui să mă încordez la maximum pentru a umplea în urgenta necesitate ce era dată, pentru un timp, un loc lăsat gol prin chemarea fostului lui ocupant într-o demnitate mai înaltă. Cum însă văd că situația în care am fost așezat atunci tinde a se prelungi și cum puterile mele, cu toată bunăvoința ce aş avea-o eu, nu mai ajung să reziste sub povara îndatoririlor legate de funcția de rector, într-un suprem apel Vă rog să mă eliberați de ea. Vreau să mă explic de ce nu mai pot continua a providea agendele oficiului de rector al Academiei Teologice:

1. Sănătatea mea este foarte șubredă. Mă găsesc de mai bine de 3 ani într-un surmenaj continuu, cu aproape neîncetate dureri de cap și cu o permanentă stare de mare insomnie. Mi-ar fi trebuit un an de concediu complet, însă, fiind încredințat cu conducerea rectoratului am tot amânat cererea lui, în speranța că azi mâine voi putea preda în prealabil acest post de răspundere. Sunt sigur că mulți ani nu o voi putea duce așa, de nu voi obține mai curând, un timp de odihnă sau măcar de împuținare a grijilor și îndatoririlor. Și cred că Înalt Prea Sfinția Voastră și Prea Veneratul Consiliu Arhiepiscopesc nu voiește să pășesc înainte până ce voi cădea complet și definitiv extenuat. Mi-e martor Dumnezeu că ceea ce spun este deplin adevărat.

2. Poate din cauza aceasta sau poate din cauza firii mele, orice grijă mărunță se răsfrânge în ecouri mult prelungite în viața mea sufletească, răpindu-mi liniștea necesară meditației în legătură cu marile probleme ale studiului. Și sunt atâtea griji mărunte în conducerea unei școli și a unui internat: trebuie să urmărești viața fiecărui student, să fii responsabil de toate transgresiunile lui, de toate neglijențele servitorilor, de toate insuficiențele duhovnicești ale viitorilor preoți, te zbați între Scyla ordinelor mai înalte și a propriei conștiințe de-a susține o disciplină perfectă și între Carybda atâtor realități sufletești și sociale, care ți se pun piedică și-ți zădărnicesc toată zbaterea ta. Cred că am făcut destul pentru progresul duhovnicesc al instituției în acești doi ani, dar numai eu știu cu câtă frământare și chiar cu câte lacrimi de multe ori. Toate acestea îmi răpesc continuu liniștea sufletească, încât nu pot presta nimic serios și mare în ordinea creației spirituale. Văd că trec anii și sănătatea mi-o păgubesc enorm, fără ca în schimb să pot insera ceva durabil la răbojul vieții mele. Un post de conducere administrativă macină timpul degeaba. De aceea decanii și rectorii la Universitate stau numai câte un an, doi, ca să nu piardă prea mulți ani din cei necesari studiului. Și cu aceasta vin la al treilea argument:

3. Cred că Dumnezeu mi-a dat un singur talant: acela al meditației cu oarecare fecunditate. Și dacă se cere ca fiecare om să fie așezat la locul pentru care e chemat, pentru că numai așa nu-și îngroapă talentul lui și e de folos maxim societății, apoi rog și eu să fiu lăsat în liniștea mea sufletească în care

pot medita în legătură cu temele ce le am în studiu. De doi ani mă frământ în legătură cu o monografie dogmatică despre „Iisus Hristos”, dar fără continuitate de meditație de la zi la zi, văd că nu pot face nimic. Săptămâni în șir nu am posibilitatea să reiau firul preocupării mele, iar când îl reiau îndată se ivește o nouă grijă administrativă de internat sau de reprezentare în legătură cu demnitatea de rector. Și mai am câțiva ani buni de creație; dacă îi îngrop și pe aceștia, cu ce voi rămânea? Deși sănătatea nu-mi permite eforturi neîntrerupte, totuși, dacă în fiecare zi mă pot preocupa continuativ câteva ore cu aceeași temă, cred că voi putea realiza lucruri frumoase.

Sunt firi pe care nu le afectează micile incidente care intervin în cursul preocupărilor lor mai înalte. Eu nu am una din acelea. Dar chiar pentru buna îndrumare a studenților în viața lor morală, am experimentat că mai mult fac în cadrul cursurilor și convenirilor ca simplu profesor, care nu e obligat să reprezinte și să facă simțită o autoritate a legilor. Aceasta o poate impune oricine. Dar n-aș vrea ca eu să-mi zădărnicesc continuu eficacitatea influenței personale, prin ipostaza de reprezentant al legii pedepsitoare.

Pentru toate acestea Vă rog aveți milă de mine și mă dezlegați de un loc pentru care nu sunt potrivit. Nu mă țineți legat de el împotriva chemării și posibilităților mele. S-au format de acum doi ani încoace între colegii cei noi, oameni apti pentru a satisface deplin mulțumitor îndatoririle acestui post. Vă rog să încredințați oricărui altuia acest post de conducere administrativă și autoritară a Academiei. Eu îi voi sta într-ajutor cu experiența mea. Dar Vă rog, dezlegați-mă pe mine, acum, după ce anul școlar a intrat pe calea sa. Îl voi introduce pe noul rector cu răbdare și detaliat în toate, încât nu se va resimți absolut nici o schimbare. Iar în caz că nu pot fi cu nici un chip dezlegat acum, Vă rog să Vă îngrijiți de pe acum ca să fiu înlocuit odată cu sfârșitul acestui an școlar. De atunci încolo nu mai pot rămânea în nici un caz. Rugându-vă din adâncul sufletului să-mi împliniți cererea mea, Vă sărut dreapta. Sibiu, 19 octombrie 1938, Dr. D. Stăniloae²¹.

Pe aceeași cerere se află și răspunsul mitropolitului Nicolae Bălan, semnat la 26 oct. 1938:

«Apreciez motivele cuprinse în această cerere și în consecință vom desărcina cu sfârșitul anului acestuia pe părintele rector de sarcina purtării rectoratului. E o putere care va fi mai folositoare Bisericii eliberându-o de sarcini administrative. 26.X.1938, Nicolae»²².

Păr. Dumitru Stăniloae a rămas, însă, în continuare, rector al aceleiași instituții teologice (sursele documentare nu ne-au putut facilita descoperirea motivației rămănerii, pe mai departe, în funcție). Și-a continuat această funcție de conducere până în anul 1946, când, din cauza presiunilor politice de stat, a trebuit să-și depună demisia.

²¹ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, 19 oct. 1938.

²² *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III 489 – 1929*, 19 oct. 1938.

Presiuni politice de stat pentru demiterea din funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu (1946)

Una din componentele principale ale politicii represive comuniste împotriva Bisericii Ortodoxe Române a fost *prigonirea și marginalizarea socială a clericilor*, începând încă din anul 1945. Această măsură se înscrie desigur, în rândul celorlalte acțiuni bine concertate împotriva vieții bisericești: *ingerința statului sovietic în activitatea Bisericilor, epurările masive din Biserică, desființarea școlilor confesionale, eliminarea religiei din școli, scoaterea din scaun a mai multor ierarhi ortodocși, romano-catolici și greco-catolici, restrângerea numărului monahilor* etc. Toate facultățile de teologie și academiile teologice au fost desființate, cu excepția institutelor teologice de grad universitar din București și Sibiu. Clerul a devenit intens supravegheat și reprimat politic de sinistra „Securitate”²³.

Cererile de demisie din funcția de rector, pe care părintele Dumitru Stăniloae le-a înaintat, în anul 1946, mitropolitului Nicolae Bălan al Transilvaniei, trebuie înțelese în contextul politicii comuniste de stat amintite, de intimidare și marginalizare a clerului și teologilor ortodocși. Rectorul Academiei „Andreiane” se vedea obligat să-și depună demisia, în urma presiunilor făcute de primul ministru al guvernului de atunci, Petru Groza. Motivul era dat de *presupusa apartenență politică la mișcarea legionară și de legăturile sale cu Nichifor Crainic*. Conținutul celor două demisii semnate aduce multe clarificări asupra atitudinii rectorului Stăniloae în fața diferitelor curente politice din perioada interbelică. El *se detașează de orice apartenență sau coloratură politică*, arătând în mod limpede, care i-a fost linia de conduită în timpul celor zece ani cât a condus destinele prestigioasei instituții teologice din Sibiu, luptând mereu, împotriva oricărei tendințe de politicianizare a școlii.

La 7 febr. 1946, Părintele Stăniloae înainta mitropolitului Bălan, o primă cerere de demisie din funcția de rector:

„Înalt Prea Sfințite, Luând cunoștință de dorința Onor. Președinții a Consiliului de Miniștri de a avea un alt om în fruntea Academiei teologice „Andreiene” și știind că nu mai pot gândi să fac dificultăți Î.P.S.Voastre, iar pe de altă parte, că nu pot deține un post opunându-mă forței de stat, prin prezenta pun la dispoziția Î.P.S.Voastre demisia mea. Î.P.S.Voastră știe că nu m-am prins niciodată cu puterea de acest post, prin repetatele demisii ce Vi le-am înaintat. Deci o fac și acum, fără regrete, mulțumind Î.P.S.Voastre și P. Ven. Cons. Arh. pentru încrederea ce mi-a acordat-o vreme de 10 ani, datorită căreia am putut avea bucuria să văd în acest răstimp ridicându-se școala aceasta pe culmile prestigiului. Dar dacă nu regret beneficiul modest al postului și mărirea lui – atât de greu plătite cu marile griji ce mi le-am făcut – țin să precizez că regret faptul că e dorită plecarea mea din considerații de ordin extrabisericesc. Vreau să fixez în această cerere că dacă conștiința și

²³ Jürgen HENKEL, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 52.

opinia publică mă absolvă în vreo privință de orice pată, apoi aceasta este consecvența mea rămânere în afară de orice partid politic și de orice ideologie de partid. Ca preot și ca conducător al unei instituții de formare a preoților, mi-am propus ca linie de conduită să rămân mai presus de împărțirile politice dintre credincioși. Mi-am menținut această atitudine cu grele riscuri în vremea legionarismului care lupta mai vehement pentru otrăvirea sufletelor viitorilor preoți. Am luptat tot timpul împotriva oricărei tendințe de politicianizare a școlii. Aceasta e marea mea nevinovăție, sau poate marea vină pe care trebuie să o ispășesc acum.

În scrisul meu ziaristic de 15 ani m-am menținut în vremuri de mari pasiuni, pe aceeași linie. Nu se va găsi în scrisul meu un singur cuvânt de gloriificare a lui Hitler, Mussolini, de ură față de evrei sau de persiflare a democrației. Dimpotrivă, atât cât se putea, strecuram mereu marea idee a democrației evanghelice despre marea valoare a omului, despre dragostea în libertate etc. Toți cunoscuții din Sibiu mă știu ca pe un hotărât și rar adversar al filogermanismului în vremurile când făcea ravagii pe la noi. Sunt acuzat de legăturile cu prof. N. Crainic. Toți cei ce au citit „Gândirea” știu că articolele mele aveau caracter strict teologic, lipsind din ele orice element politic, orice tendință rasistă, fascistă sau antisemită. Cu ideile politice ale lui N. Crainic n-am avut nimic comun. I le dezaprobam public. Întâlnirile mele cu el erau la 2-3 ani odată în mod incidental, ca cu orice cunoștință în general. Nu m-am bucurat de nici un favor, de nici un rând scris măcar, cât a fost ministru.

Am dus o viață retrasă, de om al cărții. N-am conturbat pe nimeni în gustarea beneficiilor politice. Singura mea pasiune a fost ridicarea nivelului Școlii ce-o conduceam. Pentru aceasta am muncit până la epuizare, rămânând om sărac, pentru apărarea ei am cheltuit tact și grijă enormă. Mă retrag mulțumit că am reușit să rămân așa până azi și să o mențin cu acest prestigiu. Dumnezeu să o ocrotească și de aci înainte. Devotat, Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 7 februarie 1946²⁴.

La încheierea anului academic, Părintele Stăniloae depunea din nou, mitropolitului Bălan, cererea sa de demisie:

«Înalt Prea Sfințite, Sfârșindu-se anul academic, pun din nou, în interes mai înalt la dispoziția I.P.S. Voastre, demisia mea din postul de conducere al Academiei teologice „Andreiene” așa cum am făcut-o și în februarie 1946. Țin doar să fixez și în acest act ceea ce știe I.P.S. Voastră, P.V. Consiliu Arhiepiscopesc, seriile de absolvenți ai Academiei, opinia publică din Sibiu și lumea bisericească din țară, anume că:

1. În tot timpul celor 10 ani cât am îndeplinit slujba de rector al acestei înalte instituții de creștere a viitorilor părinți sufletești ai poporului, am avut ca normă permanentă să feresc din toate puterile instituția de orice subordonare a preocupărilor și idealurilor ei sfinte scopurilor politice, eu însumi ferindu-mă de orice colorare și angajare politică.

²⁴ *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei (ABM) Sibiului, Fondul Bălan, Act nr. 1035, 7 feb. 1946.*

2. Acest timp coincide, spre mângâierea mea, cu ridicarea ei la cel mai înalt prestigiu spiritual și cărturăresc datorită desigur încrederii, sfătuirii și ajutorării ce mi-ați acordat tot timpul – lucru pentru care Vă mulțumesc cu recunoștință – dar cred că și unei munci neobosite din partea modestei mele persoane, căreia s-au adăugat și străduințele colegilor mei. Părăsind acest post nu fac urmașilor mei altă urare decât să mențină Academia „Andreiană” la nivelul pentru a cărui atingere mi-am dat și ultimul strop de putere. Rog pe I.P.S. Voastră să binevoiască a dispune să mi se rezerve proxima locuință convenabilă ce se va elibera în casele P.V.Cons. Arh., iar până atunci să mi se calculeze chiria cuvenită pentru locuința ce voi mai fi silit să o păstrez în Academie, ca să-mi recapăt astfel alocația lunară de chirie de circa 60.000 lei reținută de Minister și totodată să se evite orice părere că aș beneficia de ceva pe nedrept. Sibiu, 3 iulie 1946. Devotat Dr. D. Stăniloae²⁵.

La data de 4 iul. 1946, mitropolitul Nicolae Bălan accepta cererea de demisie a rectorului Stăniloae, mulțumindu-i cu recunoștință pentru activitatea depusă în decursul celor zece ani și accentuând nivelul științific înalt la care a ajuns Academia „Andreiană” în timpul mandatului său.

«Prea Cucernice Părinte Rector, Văzând cererea de abdicare din postul de rector al Academiei teologice „Andreiane”, de la 3 iulie a.c., binevoiți a cunoaște că am luat act cu aprobare de această demisie. Cei zece ani de conducere în calitate de rector al Academiei noastre formează o perioadă de înalt progres și de înflorire a acestei instituții datorită activității didactice și științifice precum și personalității culturale a P.C. Voastre. Pentru aceasta Vă exprimăm mulțumirile noastre. Vă rugăm totodată ca până la numirea noului rector să binevoiți a gira mai departe agendele de rector. Primiți...»²⁶.

Începând cu noul an școlar, Părintele Stăniloae a predat *Teologia Ascetică și Mistică* la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București. Corespondența sa cu mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, a continuat însă.

Mitropolitul Nicolae Bălan regretă plecarea profesorului Stăniloae de la Academia teologică din Sibiu

Fiind chemat de Facultatea de Teologie din București la catedra de *Teologie Ascetică și Mistică*, după ce înainte cu patru ani i se propuse să ocupe catedra de *Teologie Dogmatică* la aceeași Facultate, Părintele Stăniloae se adresa, la 28 ian. 1947, mitropolitului Nicolae Bălan, rugându-l să-i acorde «obișnuita scrisoare canonică» pentru a începe o nouă etapă în activitatea sa, «care va continua să fie închinată tot Sfintei noastre Biserici». Exprima din nou, ierarhului transilvan, recunoștința pentru întregul sprijin oferit în formarea sa intelectuală și în activitatea academică de la catedră:

²⁵ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 – 1946, Act nr. 7502, 3 iul. 1946.

²⁶ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 – 1946, Act nr. 7502, 3 iul. 1946.

«În acest moment de despărțire, simt că e o datorie de conștiință să mulțumesc I.P.S. Voastre pentru încrederea ce mi-ați acordat-o tot timpul. Datorită ei m-ați instituit profesor la Academia teologică într-o vreme când nu reprezentam decât o speranță, iar mai târziu mi-ați încredințat misiuni din cele mai importante și mai pline de cinste. Faptul acesta, apoi aprecierea, sfatul luminat și bucuria sinceră cu care ați însoțit neconținut străduințele și succesele mele într-ale scrisului teologic, au alcătuit acea atmosferă spirituală care a stimulat cel mai mult lucrarea mea, pe care, din darul lui Dumnezeu și printr-o muncă neprecupețită, dezinteresată și închinată exclusiv sfintei noastre Biserici, am putut-o desfășura în tot acest timp. Dacă intrigile recente, pentru mine cu totul neînțelese și nejustificate, mi-au stânjenit activitatea, folosind chiar mijloace de natură să-mi distrugă însăși cariera și viața, știu că ele au intristat sufletul I.P.S. Voastre în aceeași măsură în care m-au mahnit pe mine. De aceea, asigurând pe I.P.S. Voastră că nu voi uita nici un act și nici un cuvânt prin care ați promovat activitatea mea de la Sibiu. Vă rog să ajutați cu rugăciunile I.P.S.Voastre ca activitatea mea să fie și pe viitor spornică, iar viața să nu fie ocolită de bunul Dumnezeu»²⁷.

La 11 febr. 1947, mitropolitul Bălan răspundea și de această dată, plin de recunoștință și regret, Păr. Dumitru Stăniloae:

«Prea Cucernice Părinte, Văzând cererea din 28 ianuarie a.c. de renunțare la catedra de Dogmatică de la Academia teologică „Andreiană” și de binecuvântare de a trece ca profesor la Facultatea teologică din București și a face parte din clerul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, binevoiiți a cunoaște că am luat act cu aprobare de cererea făcută. În același timp, exprimăm mulțumirile noastre pentru activitatea dezvoltată ca distins profesor și educator, autor în domeniul problemelor și al dificultăților acestei epoci (...ilizibil), aducând soluții în duhul lui Hristos și cu mijloacele Bisericii Lui. Noi însoțim cu regrete plecarea P.C. Voastre din mijlocul nostru, unde V-am prețuit ca pe un ales colaborator al Nostru și al corporațiilor de la conducerea Bisericii noastre, dar ne consolează convingerea că oriunde Vă veți găsi, activitatea P.C. Voastre va fi spre cel mai mare folos al sfintei noastre Biserici. Arhiepiscopia noastră se felicită că V-a avut bursier și V-a oferit teren de muncă și de validare și speră că și de aici înainte veți păstra legăturile cu ea. Primiți P.C. Părinte, deodată cu arhierasca binecuvântare, asigurarea alesei noastre prețuiri și părintești afecțiuni. Nicolae»²⁸.

În ziua precedentă, la 10 febr. 1947, într-o scrisoare către prim-ministrul Petru Groza, mitropolitul Nicolae Bălan al Transilvaniei prezenta acestuia, o serie de principii în vederea unui așa numit «program de politică bisericească», care să fie în atenția guvernului. Scrisoarea cuprinde printre altele, și o referință la Păr. Dumitru Stăniloae a cărui plecare, în urma presiunilor politice, o regreta, sugerând oamenilor de stat să nu mai intervină în chestiunile interne ale Bisericii. Mitropoli-

²⁷ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 - 1946, 28 ian. 1947.*

²⁸ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 - 1946, Act nr. 1355, 11 feb. 1947.*

tul Nicolae Bălan face amintire de cererea pe care i-a transmis-o Petru Groza, de a-l demite din funcția de rector pe Păr. Dumitru Stăniloae. Apoi continuă:

«Am ezitat mult de-a face acest pas, pentru că era plin de ingratitudine față de un profesor distins, de un teolog de rar talent și de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu suflet îndoit, dar văzând consecințele ei de astăzi, Vă mărturisesc că regret a o fi făcut: părintele Dumitru Stăniloae a plecat de la Academia teologică „Andreiană”, lăsând un gol pe care un altul nu-l poate umplea. Tot clerul nostru cu mine în frunte regretă această pierdere ce o îndurăm prin plecarea de la noi a părintelui Dumitru Stăniloae. *Din cazul acesta scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbații politici în asemenea chestiuni și nu e bine nici să asculte conducătorii Bisericii de asemenea înmîxtiuni*»²⁹.

Pe cât este de scurt acest text, pe atât de impresionant! El definește un ierarh cu contribuții excepționale la viața Bisericii, care, iată, în ultima decadă a păstoririi sale, în contextul politicii de stat comuniste foarte dure față de oamenii Bisericii, a fost nevoit să accepte demisia rectorului Stăniloae, într-un timp în care o altă atitudine îi putea aduce lui personal și poate, Bisericii Ortodoxe Române, ca instituție în ansamblul ei, dificultăți foarte mari, de care Părintele Stăniloae era conștient, fapt pentru care își și depune demisia fără regrete, mulțumind ierarhului său pentru încrederea ce i-a acordat-o vreme de zece ani. Nicolae Bălan are însă, puterea și curajul de a transmite prim-ministrului că a ezitat mult până a acceptat acest lucru și că a purces la aceasta cu sufletul îndoit. Exact la un an de la depunerea demisiei Părintelui Stăniloae, mitropolitul Bălan și întreaga preoțime sibiană prin vocea ierarhului ei, își exprimau public regretul pentru pierderea unui om de frunte al Bisericii ardelenene, constatând golul pe care acesta îl lăsa în urma plecării sale. Părintele Stăniloae rămânea profesorul distins, teologul de rar talent și bărbatul respectat de tot clerul Bisericii ardelenene. La vârsta de 45 de ani la care era pregătit să dea teologiei românești contribuțiile sale majore, devenise însă, o persoană „neagreată” de noul regim. Urmează în textul ciornă, ce urma a fi redactat în forma finală, câteva cuvinte care, după ce au fost scrise, au fost tăiate de autorul lor (nu știm dacă ele au mai fost trecute în varianta finală a textului). Cuvintele acestea din urmă, exprimă adevărata stare sufletească a ierarhului Ardealului: *convingerea că puterea de stat nu trebuie să se amestece în viața internă a Bisericii*, ierarhii Bisericii urmând să refuze imixtiunea puterii de stat în chestiunile bisericești, poziție foarte tranșantă care nu a avut însă sorți de izbândă în zorii instalării la putere a regimului comunist din România. Biserica a trebuit să găsească de fapt, o altă *strategie de supraviețuire*, urmărind să-și promoveze valorile doctrinare, spirituale, morale și liturgice într-un context politic neprielnic, ateu și dușmănos la adresa ei.

²⁹ *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei, Fond Bălan*, Act nr. 1130, 10 feb. 1947, pp. V-VI. Cuvintele subliniate sunt tăiate ulterior, pe textul ciornă, pe care s-a lucrat.

Profesorul Ilarion V. Felea, posibil urmaș, la catedra de Dogmatică, al profesorului Dumitru Stăniloae?

Începând cu noul an academic 1946-1947, *Consiliul Arhiepiscopesc* din Sibiu numea ca rector provizoriu, în locul rectorului Stăniloae pe profesorul *Nicolae Neaga*³⁰. La data de 12 febr. 1947, se convocase o ședință extraordinară a *Consiliului profesoral*, sub conducerea mitropolitului Nicolae Bălan, care să ia în discuție suplinirea catedrei de Dogmatică. Au fost prezenți la acest Consiliu: rectorul prof. dr. *Nicolae Neaga*, profesorii dr. *Ștefan Lupșa*, dr. *Grigorie T. Marcu*, dr. *Emilian Vasilescu*, dr. *Teodor Bodogae*, dr. *Nicolae Mladin*, conferențiarul dr. *Corneliu Sârbu*, *Dumitru Călugăr* și duhovnicul *N. Belea*. Mitropolitul Nicolae Bălan aducea încă o dată, un omagiu Părintelui Stăniloae care activase la Sibiu 18 ani, și care acum părăsise acest centru teologic de prestigiu. Cuvintele folosite au fost dintre cele mai profunde:

«Regret plecarea Părintelui Stăniloae prin care Academia Teologică pierde un profesor atât de distins, pierde Biserica de aici pe care a ilustrat-o prin activitatea sa literară și științifică și prin pildă de aleasă muncă de preot. Este unul dintre fiii mei duhovnicești despre care am convingerea că ori unde s-ar duce, va fi la înălțimea misiunii»³¹.

Începând cu data de 1 mart. 1947, a fost numit *suplinitor* la catedra de Dogmatică, profesorul Emilian Vasilescu, titularul catedrei de *Apologetică*. La un an de suplinire, în 6 apr. 1948, în cadrul *Ședinței Secției bisericești*, Consiliul Arhiepiscopesc declara și publica vacantă catedra mai sus amintită. Nu știm exact ce s-a întâmplat, deoarece pe verso-ul filei de arhivă pe care am găsit această decizie, sunt scrise cuvintele: «Se amână». La doar câteva zile însă, episcopul vicar *Trandafir Scorobeț* scria profesorului arădean *Ilarion Felea*, propunându-i ocuparea catedrei vacante de Dogmatică. Pentru că ne aflăm în posesia scrisorii episcopului Scorobeț și a răspunsului profesorului Felea, ne permitem, în rândurile de mai jos, să cităm în întregime această corespondență, care relevă noi dimensiuni ale valorii teologice a părintelui Ilarion V. Felea care, iată, avea confirmarea ca profesor și teolog de prestigiu și din partea ierarhiei sibiene:

«Dr. Il. Felea, Academia Teologică, Arad. Prea Cucernice Părinte, Conferința profesorală de la Academia teologică „Andreiană” din Sibiu a cerut Consiliului Arhiepiscopesc să facă pregătirile pentru întregirea catedrei vacante de Dogmatică. Cunoscând activitatea P.C. Tale, ne-am cugetat să-ți facem propunerea să treci la Academia noastră, ca profesor de Dogmatică. Dorim să avem cuvântul P.C. Tale înainte de a iniția procedura pentru întregirea acestei catedre importante. Ți-ai făcut studiile de bază în Academia noastră și ai acum prilejul a Te stabili aici unde ești cunoscut și apreciat. În așteptarea răspunsului P.C. Tale, Te salut cu veche considerație T. Scorobeț».

³⁰ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 – 1946*, Act nr. 9951, 16 oct. 1946.

³¹ *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 – 1946*, Act nr. 540, 12 feb. 1947.

La 14 apr. 1948, părintele Ilarion V. Felea răspundea:

«Prea Sfintite Părinte, Scrisoarea trimisă mă onorează în chip deosebit. Mă leagă de Sibiu amintirea celor mai liniștiți și frumoși ani de studiu, și mai presus de toate harul preoției, motive suficient de puternice ca să fiu atras spre el încă de când l-a părăsit. Aș dori să răspund la invitație fără de nici o amânare, fără de nici o rezervă și fără de nici o condiție. Totuși, date fiind împrejurările generale, condițiile grele de transport /mutarea/ și alte nenumărate dificultăți mari pentru o pungă goală, mă văd nevoit să Vă solicit un timp de gândire până la toamnă. Dacă termenul se pare prea îndepărtat, Vă rog să binevoiți a mă înștiința și voi face tot posibilul ca îndată după Sfintele Paști, încă în săptămâna luminată, să fac un drum până la Sibiu și astfel să lămurim problema „față către față”. Al I.P.S.S. Părintelui Mitropolit Nicolae și al P.S. Voastre, cu respectuoasă iubire, fiu sufletesc Ilarion V. Felea. Arad, 14 aprilie 1948».³²

În pofida unei opțiuni inițiale pozitive la propunerea vicarului Scorobeț, părintele Felea nu a părăsit Academia Teologică din Arad. În luna dec. 1948 a fost încadrat ca *profesor titular* de Dogmatică la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, profesorul *Ioan Petreută*, profesor de *Apologetică și Dogmatică* și rector (începând din 1945) la Academia Teologică din Oradea, mutată din 1941, la Timișoara³³. Nu știm exact motivele pentru care părintele profesor Felea a rămas, pe mai departe, la Arad. Documentele la care am avut acces nu ne ajută suficient. Știm doar că în acest an, părintele Felea, în calitate de profesor și rector al Academiei Teologice din Arad, a luptat cu toate puterile sale pentru menținerea acestuia în fața tăvălugului ideologic comunist, care venea să lovească violent structurile învățământului teologic superior din întreaga țară. Corespondența din primăvara anului 1948 cu vicarul Trandafir Scorobeț reliefează dorința expresă a celor de atunci, ierarhi și profesori de teologie, de a asigura, în deplină colaborare, în mod optim, conturarea învățământului teologic academic ortodox la nivelul științei și trăirii duhovnicești a Păr. Dumitru Stăniloae.

Considerațiile de mai sus se doresc a fi doar o modestă contribuție la conturarea biografiei personalității de excepție a părintelui profesor Dumitru Stăniloae, în perioada în care a activat ca profesor și rector la Academia teologică „Andreiană” din Sibiu. Documentele de arhivă se dovedesc a fi, încă o dată, de semnificație evidentă pentru scrierea istoriei recente a sec. al XX-lea și pentru cunoașterea vieții culturale-religioase din acest timp, în complexitatea ei.

³² *Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, Dosar III, 390 – 1946*, 14 apr. 1948.

³³ Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu*, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1987, p. 349.

Prea Venerat Consiliu
arhiepiscopesc!

Subsemnatul, Dumitru Stăniloae,
doctor în teologie, vă rog
cu profunde reverențe
să primiți deodată cu mulțu-
murele mele cele mai călduroase
pentru ajutorul acordat la
studii, următorul raport
al activității mele din
anul de studii 1928/1929.

Primul semestru m'am înscris
la Universitatea din München
și am urmat în special semina-
rul de istorie și filologie
bizantină al profesorului
Heisenberg. În semestrul de
vară m'am înscris la Universi-
tatea din Berlin urmând cursu-
rile profesorilor Lietzmann
și E. Seeberg.

Am avut tot timpul în ve-
dere istoria bisericească univer-
sali și științele auxiliare:
arheologia creștină, patrologia,
hagiografia.

2 sept. 1929. Raport de activitate 1928-1929, f. 1.

cu mare atenție, în legătură
 cu bisericească, am
 dat în dreptul biserice.

Termen înându-mi studiile
 vă rog cu profundă reverență
 să mă aplicați propus la Aca-
 demia teologică pentru catedra
 de istorie bisericească universi-
 tății.

Încredințat că Veti binevoi
 să luați în considerare cererea
 mea, Vă rog să primiți asigu-
 rea profundului meu respect.

Libiu, 2 Sept. 1929

Dr. Dumitru Stenilooe

Prea Venerat Consiliu .
Arhiepiscopale,

Având trebuință de
actul numirii mele ca pro-
fesor la Academia Teologică
„Arhiepiscopala”, Vă rog
respectuos să binevoiți
a mi-l elibera, deoarece
nu l-am primit încă.

Sibiu, 4 Aprilie, 1930

a filialei respect
Dⁿⁱ Dumitru Staniiloae

Prea Vn. Consiliu Arhiepiscopale
Sibiu

4 apr. 1930. Cerere de eliberare a unei adeverințe privitoare la numirea
pe postul de profesor.

Înalt Prea Sfințite,
Prea Venerat Consiliu
arhiepiscopesc,

Subsemnatul, profesor
suplinitor la Academia
teologică, vă rog respec-
tuos să binevoiți a mă
numi profesor titular provizor.
Ca justificare a cererii mele
aduc în afară de titlurile mele
teologice complete și de anul
de activitate la această școală
lecarea „Viața și activitatea
patriarhului Dosoftei”,
„Traducerea în română a
dogmaticii lui Hr. Andrei
Studiu din Anuarul de pe
acest an al Academiei”,
calca spre lumină lumne-
tească la Sf. Grigorie Palama
și calalaltă colaborant la

17 iun. 1930. Cerere numire profesor titular provizoriu, f. 1.

... ..

Incredintat ca Vati
binevoi sa luti in dreapta
considerare cererea mea
ramas cu cel mai profund
respect

Sibiu, 17 Iunie 1930. Dr. D. Staniloae
prof. la Acad. de

CONSILIUL ARHIEPISCOPIEI ORT. ROM.		
DE ALBA-IULIA SI SIBIU		
INTR. 18 JUN. 1930 N° 05898		
REFERENT	ANEXE	NO ANTERIOR
1/6	—	3.7/1930

III . 489-929

17 iun. 1930. Cerere numire profesor titular provizoriu, f. 2.

Malt Prea Sfintite,
Prea Venerat Consiliu arhiepiscopal

Subsemnatul, vă rog respectuos
să-mi fixați termen și comisi-
une pentru examenul de profesor
titular-provizor la catedra
de dogmatică la Academia
teologică Andreiană, în
baza art. 11. din Regulamentul
acelei Academii. Prezint
alăturat și scrisile pe care
am bazat această cerere:

Vieța și activitatea patriciarului
Dositheu, Dogmatica ortodoxă
a lui Hr. Andratsos tradusă de
mine în românește și Călea
spre lumina dăinălăsească din
Anuarul Academiei Teologice

9 oct. 1930. Cerere fixare termen și comisie profesor titular provizoriu, f. 1.

anul școlar 1929/30.

În speranța că Prea Venerabilul
Consiliu euhieriscoperă de împlini
cererea mea, rămân cu profund
respect,

Lebău, 9 Oct. 1930

D. D. Stănilău
Prof. supl. la Școala

9 oct. 1930. Cerere fixare termen și comisie profesor titular provizoriu, f. 2.

Prea Venerat Consiliu
Arhiepiscopice,

Basat pe ordinal 9485 din 18.11.
1930, prin care mi s-a aprobat
examenul de titularizare la
Istoria bisericăscă, vă rog
respectiv să binevoiți
a-mi fixa data examenului,
dacă este posibil cât
mai curând.

Libin, 29 Nov. 1930

cu frăscă respect
Dr. D. Stenilov
prof. la Acad. Teol.
"Andreian"

Prea Venerabilului Consiliu arhiepiscopice
Libin

29 nov. 1930. Cerere de fixare a datei de examen.

Nr. 2872. Bis.

Către

Plenul Consiliului arhiep.

Sibiu.

Profesorul suplent al Academiei teol. "Andreiane", Dr. D. Stăniloae, a fost admis la examenul de agregare din Istoria universală a bisericii, potrivit Art. 11, pct. 5 și 6 din Regulamentul Academiei teologice ort. din Sibiu.

Examenul s'a ținut în 26 Martie a.c. sub prezidiul nostru în fața Comisiei instituită de Secția bisericească spre acest scop.

Comisia examinătoare convingându-se de temeinica pregătire a numitului candidat, îl recomandă spre a fi numit profesor titular

Secția bisericească în vederea de astăzi luând act de recomandarea Comisiei examinătoare, propune Ven. Consiliul arhiepiscopesc, ca în conformitate cu Art. 11 pct. 6 din Regulamentul Academiei Dr. D. Stăniloae să fie instituit profesor definitiv la Academia noastră teologică.

./.

Dosarul se transpune sub ./.

Sibiu, din vederea secției bisericești a Consiliului arhiepiscopesc dela 28. III. 1932.

f. Nicolae
arhiepiscop și mitropolit.

V. C. Păstor
secretar

28 mart. 1932. Adevărire a trecerii examenului pentru profesor definitiv.

Prea Venerat Consiliu
arhiepiscopesc !

Subsemnatul vă rog profund respec-
tuoasă binevoire a mea înemi-
la catedra vacantă dela tea-
demia teologică „Andreiană” din Sibiu
pentru care s'a publicat în Tele-
graful Român Nr. 42-43/1932 concursul
Nr. 3101 al Prea Venerabilului Consiliu
arhiepiscopesc.

Am avut plăcut în aceea Episcopul de
năștere și un certificat doveditor
de căsătorie am obținut doctoratul la
Facultatea Teologică din Cernăuți.
16. III. 1939
D. Hăniloae

Lucrările mele scrise precum
și activitatea didactică pe care am
deosebit-o în decursul de 3 ani
ca profesor suplinitor la suan-
mita Academie Teologică sunt
bine cunoscute Prea Venerabilului Consi-
liu arhiepiscopesc.

Încredintat că cererea mea
va primi aviz favorabil, rămân
al Prea Venerabilului Consiliu arhiepiscopesc
Sibiu, 2 Iunie, 1932 alecat fin
Dr. D. Hăniloae

2 iun. 1932. Cerere numire pe catedra vacantă, f. 1.

CONSILIUL ARHIEPISCOPIEI ORT. ROM. DE ALBA-IULIA SI SIBIU		
INTR.-3 JUN. 1932 N° 04694		
REFLECT <i>W.</i>	ANEXE <i>2</i>	DI. ART. 100 <i>3.001</i>

2 iun. 1932. Cerere numire pe catedra vacantă, f. 2.

Se va cere să fie depus în
juni în vârstă alături de părinți
le catolice și să se acorde
la catolice și să se acorde
la catolice și să se acorde
la catolice și să se acorde

Înalt Prea Sfințite Văduș
Prea Venerat Consiliu arhiepiscopesc
Văzând că întregul atârș de
mult aprofundarea de către Minister
a numirii mele ca profesor titular
la Academia Teologică, am rugat
pe dl senator, preot Petru Dehe
să se intereseze la Biroul
de această chestiune. Domnia
sa îmi răspunde acum că a
aflat că numirea nu poate fi
aprobată până nu se trimite
la Minister. Regulamentul de
denier teologic și specificarea
materiei la care am fost numit
profesor titular.

Rog drept aceea, cu profunde
venerație, pe Prea Veneratul Consi
liu arhiepiscopesc să urgenteze cla
rifierea situației mele. Dacă acas

11 sept. 1932. Adresă către IPS Nicolae Bălan, f. 1.

ta m se face încă în vre-o
lună, risc să rămân și pe
anul viitor bugetar cu
salarul de suplinitor. În
orice caz rog pe Vra. veneratul
Consiliu arhiepiscopal ca chiar
dacă nu-mi va expesa pe
anul viitor salarul de titular,
să-mi dea integritatea avută
din fondul seminarial.

Sibiu, 11 Sept. 1932

cu profunză venerație
Dr. D. Stăniloae

11 sept. 1932. Adresă către IPS Nicolae Bălan, f. 2.

CONSILIUL ARHIEPISCOPIEI ORT. ROM.		
DE ALBA-IOULIA SI SIBIU		
INTR. 12 SEP. 1932 NR 07111		
REFERENT	ANEXE	IN ANTERIOR
<i>DN</i>	<i>cu</i>	<i>4694</i>

Pres. la asoc. 16 SEP. 1932
Episcopu.

Secția Cercetării

*Princoru' a curioasă ca-
de prof. dr. Dr. Stănilăscu -
deh' e viridul profesor titular
la Academia Teologică, nu s'
primire la fa de titular.
Se va interese de urgență la
on Minister pe i - se do-
nauțere la fa de titular
la starea vacanta; care
e post rugămintă anul trecut
prin prof. dr. Hancu si
dr. Tachele. Se va interese
urgent.*

15 IX 1932

Dr. Probet

Drina Simon

489 929

11 sept. 1932. Adresă către IPS Nicolae Bălan, f. 3.

Prea Venerat Consiliu
arhiepiscopesc,

Subsemnatul, vă rog cu profund
respect, să binevoiti a-mi elibera
un Certificat doveditor al datei
decând sunt numit și funcționez
la Academia Teologică, pentru a
mi se face intervenția în
cauza primei gradafii. Am fost
numit în 1 Septembrie 1929.

Sibiu, 3 Sept. 1934

cu profunza respect
Dr. Dumitru Stăniloae

Prea Ven. Consiliu al Arhiepiscopiei
de Sibiu. D. N. 18. 10.

3 sept. 1934. Cerere atestare vechime la Academia Teologică, f. 1.

CONSILIUL ARHIEPISCOPIEI ORT. ROM.		
DE ALBA-IOULIA SI SIBIU		
INTR.-3.SEP.1934 № 07901		
DEPENDENT	ANEXE	NR ANTERIOR
15901/1934	2 P.10	7411

N. 7901/1934

Sibiu, 3 Septembrie 1934.

Certificat.

Certificăm aici, ca d. Păcur
nică (), n. d. 1. Iunie 1871.
laare funcționarea ca profesor la
Academia Teologică "Savastru"
din Sibiu, în anii: dela 1 Septem-
brie 1924, pînă la 30 Iunie 1933
ca asistent, iar dela 1 Iulie 1933
ca pînă astăzi ca profesor titu-
lar.

Amem certificat și în liberat
de a... de bare la obținerea
unei gradări în învățământ.

Știin, etc

Văc.

Nicolae

Pro. la capăt	3 SEP 1934
Pro. de	1934

Prima Finca

II

1889 929

3 sept. 1934. Cerere atestare vechime la Academia Teologică, f. 2.

Înalt Prea Sfinte,
 Prea Venerabil Consiliu arhiepiscopal,
 În baza Regulamentului Academiei teologice "Andresiană", care dispune în art. 11, alin. 6 că după trei ani de la prestarea examenului de profesor titular, profesorul e promovat la gradul de definitiv, vă rog profund respectuos să binevoiți a mă trece în categoria profesorilor definitivi ai Academiei Teologice "Andresiană", întrucât s-a împlinit încă din 16 martie a.c. ^{anul} trei de când am făcut respectiv examenul, iar în 22 Iunie a.c. se împlinesc trei ani de când Prea Venerabil Consiliu arhiepiscopal m-a numit în ^{funcția} ordinul nr. 4694 profesor titular la această școală.

Prea Venerabil Consiliu

10 iun. 1935. Cerere avansare profesor definitiv, f. 1.

Incredintat că după 6 ani
de neobosită activitate, dedicată
Academiei teologice studențescă,
Sua Venerabilă Consiliu Arhie-
piscopesc va aproba cererea
mea regulamentară, rămân
cu cel mai profund respect
Sibiu, 10 Iunie 1935

Dr. D. Hăniloae
profesor titular al
Acad. teol. Studențescă

10 iun. 1935. Cerere avansare profesor definitiv, f. 2.

Nr. 6395/1935

D E C R E T .

N I C O L A E

din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei ort.rom. de
Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Românilor ortodocși din Ardeal,
Banat, Crișana și Maramurăș.

Octitorului: Hm și milă dela Dumnezeu-Tatăl și dela Domnul nostru
Isus Hristos.

Având în vedere propunerea secției bisericești a Consiliului
nostru Arhiepiscopesc Nr. 5979 din 19 Iulie 1935, din care se
constată, că C.Sa Păr.prof. *N. Dumitru Pămboacă* a îndeplinit
condițiile circumscrise în art.11 din Regulamentul Academiei Teologice
"Andreiene" din Sibiu;

Având în vedere hotărârea secțiilor unite ale Consiliului
nostru Arhiepiscopesc Nr. 6395 din 16 Iunie 1936 în această che-
stiune;

Având în vedere mai departe activitatea deplin mulgumitoare
a C.Sale Păr. *N. Dumitru Pămboacă* la catedra dela Academie și afară
de Academie:

În baza art.144 p.d/, lit.h/ din Statutul pentru organizarea
bisericii ortodoxe române, *cu ziua de 1 Iulie 1935*
înstituiam pe numitul profesor ca titular
definitiv la catedra *de Teologie dogmatică și Apologetică*
dela Academia Teologică "Andreiană" din Sibiu, îmbrăcându-l cu toate
drepturile și îndatoririle împreunate cu acest post.

Dat în S i b i u, din ședința secțiilor unite ale Consiliului
Arhiepiscopesc, pînă la *16 Iunie 1936*.

francez
Nicolae

16 ian. 1936. Numirea pe post.

Nr. 7450.Bja.-

Către
Secțiile Unite ale Consiliului
Arhiepiscopesc

Sibiu.

În interesul învățământului teologic la Academia teologică "Andreiană" și potrivit Art. 144 lit. d, p, h/din Statutul pentru organizarea bisericii ortodoxe române, propunem transferarea Pr. Profesor Dr. Dumitru Stăniloae de la catedra de Teologie pastorală la catedra de Teologie Dogmatică și Apologetică.

Pr. prof. Dumitru Stăniloae a făcut studii extinse și aprofundate de Teologie Dogmatică și Apologetică, dovedind prin publicațiunile sale înclinare deosebită către teologia speculativă, deci e indicat să ocupe această catedră cu deplină demnitate.

Sibiu, din gedința secției bisericești dela 1. IX. 1936.

Nicolae
arhiepiscop și mitropolit

georg
secretar

1 sept. 1936. Adeverință din partea IPS Nicolae, f. 1.

CONSILIUL ARHIEPISCOPIATULUI ROMÂN DE ALBA-IOULIA ȘI SIBIU		
INTR.-3 SEP. 1936 N° 07537		
REFERENT P. 190	ANEXE C. 190	N° ANTERIOR 7458

Consiliul Arhiepiscopiei Unite ale Consiliului

Arhiepiscopiei

Sibiu

In interesul învățământului teologic

și al Academiei teologice "Arhiepiscopiei" și activității Arhiepiscopiei
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice

Prin Consiliul Arhiepiscopiei Unite ale Consiliului
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice
și al Statului în organizarea și desfășurarea activității teologice

1936

7458

Arhiepiscopiei Unite ale
Consiliului Arhiepiscopiei

III

489 929

1 sept. 1936. Adeverință din partea IPS Nicolae, f. 2.

Malt Prea Frutit,

Spărsindu-se anul academic, fiind
din nou, în interes mai înalt, la dis-
poziția Y. P. S. Hoostel, dimisiei mea din
postul de conducere al Academiei
teologice „Andreieane”, din urmarea
făcută o zi în Februarie 1946.

Am dor să fixez și în acest act
cece stă Y. P. S. Hoostel, P. V. cons.
Atheismopesc, scriu de absolvenți
ai Academiei, opera publică din
libri și lumea literară din țară
anume ca:

1. În tot timpul celor 10 ani cât
am îndeplinit datoria de rector al
acestei înalte instituții de creștere a
viitorilor părinți suflători ai po-
mului am avut ca normă permanentă
să se facă din toate puterile in-
stă de orice subordonare a preocupă-
rilor și idealurilor ei spirituale și
politice, cu încredere în ferici-
mă de orice colorare și angajare
politică.

2. Acest timp coincide, spre mână-
găierea mea, cu ridicarea și la cel
mai înalt prestigiu spiritual și co-
turăresc, datorită deșigur încre-

Malt Prea Frutit: Sule 12

Nicolae Bălan

3 iul. 1946. Demisia din postul de conducere a Academiei, f. 1.

sfaturii și ajutorării ce mi-ai acordat
tot timpul - luam pentru care îți mulțumesc
marea cu recunoștință - dar vor să
și unei munci neobișnute din partea
modelei mele persoane, căreia s-au
adunat și străduințele colegilor mei

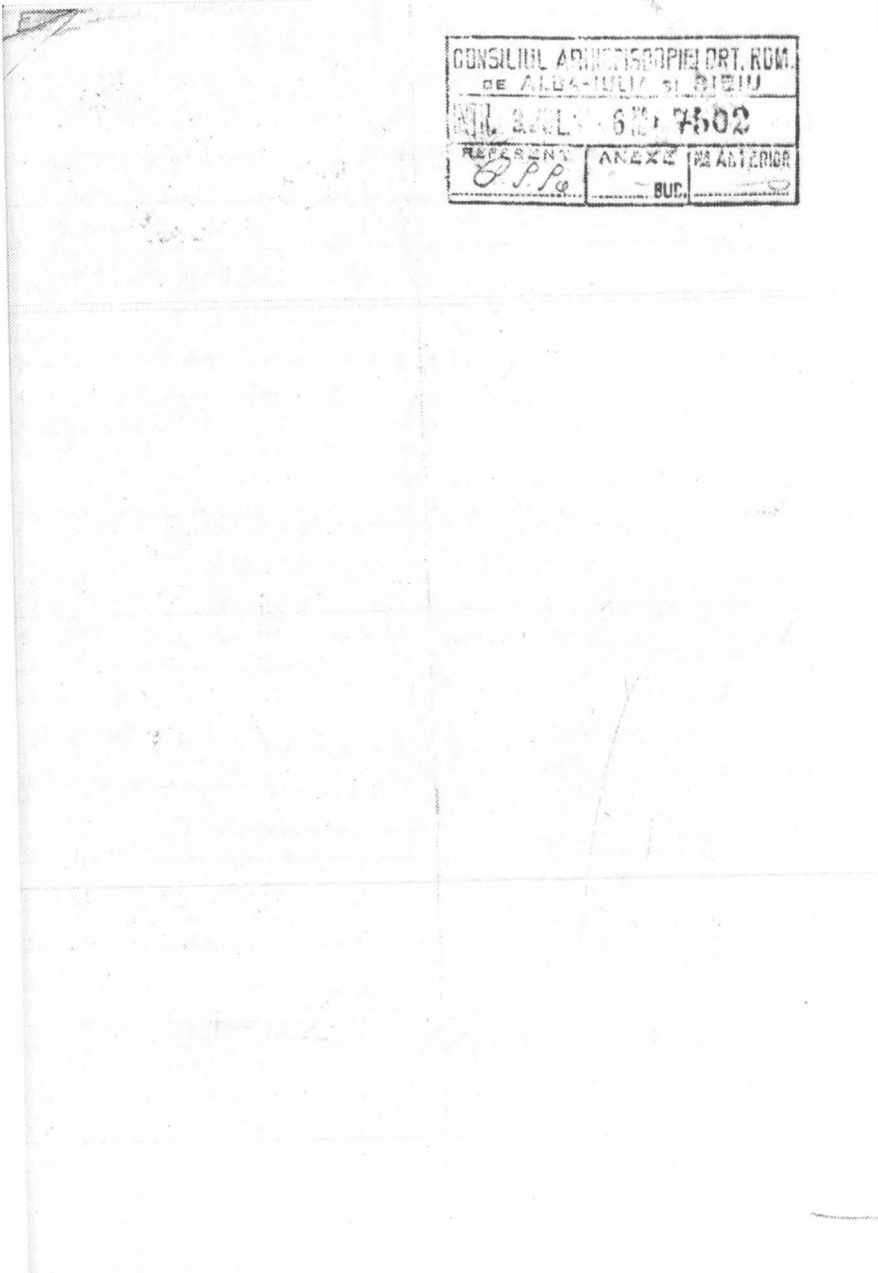
Încercând acest post mi s-a făcut un coșmar
lor mei altă urare decât să mentin
Academia "Andrescu" la nivelul pentru
cărui atingere mi-am dat și ultimul
măștrăp de putere.

Doar pe J. I. Stoiciu și tinerețea
a dispune să mi se reserve proxima loca-
ție convenabilă ce se va elibera în
cerclele f. t. cons. Arh., iar până atunci
să mi se cedeze chipia curentă
pentru locuința ce voi mai fi aliat
să o păstrez în Academice, ce să-mi
recuperez astfel alocația lunară în
valoarea 60.000 lei restituită de Minister
și totodată să se evite orice
pădere sau alte beneficii de care se
nevoiesc.

Sibiu, 3 Iulie 1946

devotat
Dr. D. Stanițoiu

3 iul. 1946. Demisia din postul de conducere a Academiei, f. 2.

CONSILIUL ADMINISTRATIEI ORT. ROM.		
DE ALBA-ULUI SI BIEIU		
IUL 30 1946 612 7502		
REPRESENT	ANEXE	REACTOR
<i>PP</i>	BUC.	

3 iul. 1946. Demisia din postul de conducere a Academiei, f. 3.

Înalt Prea Sfintele Părinte,
 Facultatea de Teologie din București
 a binevoit să-mi facă chemarea la
 catedra de Teologie dogmatică și liturgică
 după ce acum patru ani a statuit
 să ocup catedra de Teologie dogmatică
 atunci vacantă. Locul acesta
 pretutind și dragostea cu care m-a
 înstituit statul Facultatea de
 Teologie din Capitala țării consti-
 tuită pentru mine o obligație de-a mă
 la rândul meu invitația acestor învă-
 țăminte de-a cultiva duhovnicia
 de aceea, vă rog cu profund res-
 pect să binevoiți să-mi acordați
 arhiepiscopului binecuvântare pentru
 hotărârea pe care m-a lăsat-o a obis-
 nuita scrieră canonică de
 absolvire din postul cel de acuf sub
 jurisdicția S. D. S. Vaslui, ca să
 pot începe, în episcopia bunului Dumnezeu,
 această nouă etapă în
 activitatea, care va continua să
 fie închinată tot Sfintei noastre
 Biserică.

Înalt Prea Sfintei Sale,
 D. S. Episcopul Vasluiului și Mitropolitul

28 ian. 1947. Cerere aprobare mutare la București, f. 1.

În acest moment de deșărtăcie, sunt
câte o dorință de constituirea de instituții
născuț. Y. P. S. Vasilescu pentru înălțarea
cooperativității acordată tot timpul. Data-
rile și înalte instituit profesor la
Academia Teologică într-o vreme când
nu reprezentăm decât o speranță, iar
mai târziu mi-am încredințat misi-
uni din cele mai importante și mai
pline de cinste. Faptul acesta, după
aprecierea, faptul luminat și lămurit
dintr-o parte cu care alți înalte ne con-
nit străduintele și succesele mele
în opere personale de teologie, au alina-
tut acea atmosferă spirituală care
a stimulat cel mai mult activitatea
mea, pe care din darul lui Dumnezeu
faciți o muncă neapărată, de în-
tărire și înclinată exclusiv
spre noștrii Biserici, am putut
desfășura în tot acest timp. Dacă
intrigile recente, pentru mine cu totul
neînțelese și nejustificate, mi-au
dăruit activitatea, folosind
chiar mijloace de natură să mi
distragă învârtă cariera privată,
știu că ele au întărit sufletul
Y. P. S. Vasilescu în acea vreme
în care m-au înaltat la mine.

28 ian. 1947. Cerere aprobare mutare la București, f. 2.

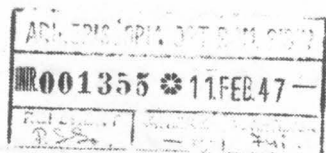
De aceea, asigurându-mă pe Y. P. S. Hristoc
un viitor în viața mea un act din viața mea
cuvânt prin care alți vor fi activi
în viața mea dala Liliu, în noaptea și ep
lăți cu rugămintele Y. P. S. Hristoc
activitatea mea să fie în viața
Hristoc, iar viața să mi se
lăți de bunul Dumnezeu.

Liliu, 28 I 1947

Săvârșind pe Liliu,
rămân al Y. P. S. Hristoc
determina devotament

Prot. Hristoc. Dr. D. Staniloe

28 ian. 1947. Cerere aprobare mutare la București, f. 3.

28 ian. 1947. Cerere aprobare mutare la București, f. 4.

ARHIEPISCOPIA
ORTODOXA ROMANA
DE ALBA-IULIA SI SIBIU

nr. 1355

Nicolae,

din îndurarea lui Dumnezeu Arhiepiscop al arhiepiscopiei ort. rom. de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Românilor ortodocși din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș

Văzând cererea preotului *P. G. St. Dumitru Staniloae*,
licențiat teologic, profesor de teologie - Sibiu
de a trece în eparhia de Dumnezeu păzită a *București*,

ii încuviințăm numitului să iasă din eparhia noastră, unde a avut preoția lucrătoare.

Despre care i-am dat aceasta carte canonică, pentru a se folosi de dânsa spre cele legale.

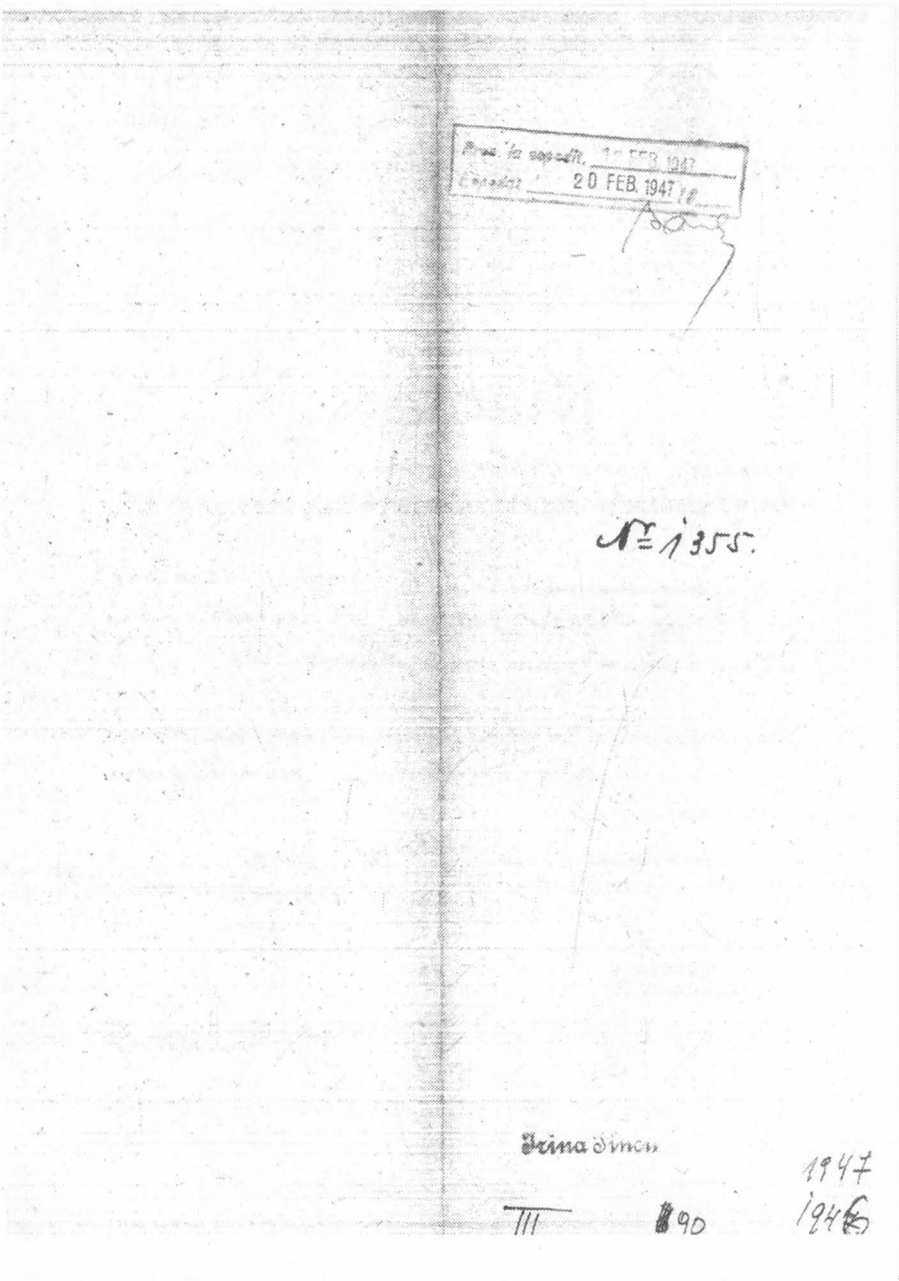
Dat în Sibiu, la 11 luna Februarie anul 1947

[Signature]
arhiepiscop și mitropolit

[Signature]
referent

Tipografia Arhiepiscopiei Sibiu

11 febr. 1947. Carte canonică pentru continuarea activității în București, f. 1.

11 febr. 1947. Carte canonică pentru continuarea activității în București, f. 2.

N. 1355.
del. 101, 11 Febr. 1942

Ceruus Par. - Staunton
a sent. - Par. Parke, pt.
a big note in T. R.

Vă scriu în aceste zile din
Vatra din timpul nostru, unde Vam
făcând pe se au ales colaborator
al nostru și al corpului de la
conducerea ~~toată~~ mării noastre, dar
ne vom vedea în curând cu
noi unde în viața noastră, activitatea
O.C. Vătreu nu fi oare cal nău
mare felos al spiritelor noastre
Bodmanii. -

I Dr Sumitran Prasad
Economic Director, Prof. & Facilitator
Technology in Business.

P. C. Parrott

Paraid cererea la 28 Jan. a. c.
se renuntare la catedra de domnitor
dela "Academia Teol." Andreiana
si se intrucuiuieaza la a Trece si
profesor la facultate teologica
din Bucuresti, si a fac parte din
Comit. Mitropolit. Imp. - (Mihail)
bucuresti a invocat, ca mai mult acti
ca, aproape de cererea facuta

În aproape toate cazurile multina-
 ționale noi am găsit activitatea ser-
 vată la o scară proporțională cu educația, ~~com-
 punită~~ și autor ~~anume~~ în domeniul
 problemelor și a dezvoltărilor avute
 grupuri omogene, adică o serie de
 indivizi lui, fiecare și în mod special
 în ceea ce privește ~~problemele~~
 în ceea ce privește ~~problemele~~
 în regiunile noastre de frontieră
 ca în cazul bursei și a școlii
 care se afla în stadiul de dezvoltare și op-
 ra ca și în cazul viziunii și op-
 ra în ea:

Părinte, P.C. Părinte scosată în
 cel. onorabilitate an'guraia ^{10/11}
~~și ca să se înțeleagă mai bine~~
 între părinți și frunzele afecțiunii.

An. M. Culler

On: Minister

Avem doar o vară aduce la cu-
mulate în trecut ~~la~~ P.C. și s.
stăruiea prof. se țese și la fa-
cultate teologia în "București"
catedra de dogmatică și la Chi-
buciu în viziunea a ramelor vazăte
și pe de altă parte, chiar și la neplănuite
câteva cative a fost încredințată
făcându-l prof. și în Barboși, prof.
făcându-l la catedra de apoteoză - la
câteva țări, unde, în a și în
Chis, București a lucrat de
amănunțit alături a apoteoză

11 febr. 1947. Carte canonică pentru continuarea activității în București, f. 3.

Pr. Adrian GABOR*Facultatea de Teologie Ortodoxă - București***ASPECTE DIN ACTIVITATEA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI***

Personalitate proeminentă a culturii române și universale, a teologiei ortodoxe și a creștinismului întreg, Păr. Dumitru Stăniloae rămâne valoarea-simbol a Bisericii noastre. Despre personalitatea covârșitoare a „patriarhului teologiei românești”¹ s-a scris mult și frumos². S-a scris din suflet și pentru suflet, fiind

* Studiul de față reprezintă varianta revizuită și îmbunătățită a unui material, publicat sub titlul „Aspecte din activitatea părintelui profesor dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București”, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”, București*, anul universitar 2004, pp. 377-398.

¹ Vezi „Omagiu Patriarhului teologiei românești”, în: *Vestitorul Ortodoxiei*, V, nr. 103, 15 oct. 1993, pp. 5-6.

² Vezi *Romanian Orthodox Church News*, III (1973), 4 (dec.), pp. 81-87; *Persoană și comuniune. Prinos de recunoștință Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani*, volum tipărit cu binecuvântarea IPS Antonie Plămădeală, mitropolitul Transilvaniei, din inițiativa Pr. Prof. decan Dr. Mircea Păcurariu, sub îngrijirea Diac. Asist. Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1993; Olivier CLEMENT, „Cel mai mare teolog din secolul XX”, în: *Vestitorul Ortodoxiei*, V, nr. 103, 15 oct. 1993, p. 4. În același an, între 2 și 4 oct., la Patriarhia Română a fost organizat *Simpozionul Dumitru Stăniloae*. Vezi Pr. Ioan BRIA, „Părintele Dumitru Stăniloae, simbolul „teologiei mărturisitoare”, în: *Teologia ortodoxă în România contemporană: evaluări și perspective*, Ed. Trinitas, Iași, 2003, pp. 51-58. Costion NICOLESCU, *Teologul în cetate. Părintele Dumitru Stăniloae și aria politicului, 1903. Centenar 2003*, Ed. Christiana, București, 2003; *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor. Mărturie, evocări, amintiri*, Ed. Trinitas, Iași, 2003. Printre semnarii amintirilor se numără: PF Patriarh Teoctist, IPS Daniel, IPS Bartolomeu Anania, Acad. Virgil Cândea, Al. Paleologu, Jürgen Moltmann, Adolf Martin Ritter, Olivier Clément, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Ierom. Petroniu Tănase, Ioan Alexandru. Vezi și Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dictionarul Teologilor Români*, ed. a II-a, revăzută și întregită, Ed. Univers enciclopedic, București, 2002, pp. 455-460. Lucian Turcescu, emigrant român în Canada și profesor asociat la *Catholic Studies Program and Religious Studies Departement* al Universității St. Francis Xavier, Antigonish, a reunit, într-un volum de 250pp., o serie de studii dedicate gândirii celui mai important teolog român: *Dumitru Stăniloae. Tradition and Modernity in Theology*, The Center for the Romanian Studies, 2002. Vezi analiza volumului la Cristian BĂDILĂ, „Dumitru Stăniloae: viața după moarte a teologiei”, în: *Rost*, I (2003), 9 (nov.), pp. 11-12. Revista de prestigiu *Rost*, închină numărul din luna nov. 2003 (anul I), *Centenarului Stăniloae*. Găsim aici următoarele materiale: Nicolae STROIESCU-STÎNȘOARĂ, „Centenar Stăniloae. La moartea Părintelui Stăniloae”, pp. 2-4; George ENACHE, „Arestarea și condamnarea lui Dumitru Stăniloae”, pp. 4-7; Silviu ALUPEI, „Ortodoxie și Românism”, pp. 11-12. Vezi și volumul

evocate, atât de către reprezentanții de seamă culturii laice cât și de cele bisericești, calitățile sale și opera sa³. Aceasta este din ce în ce mai mult tradusă în limbi de circulație și atent studiată în teze de licențe, dar mai ales de doctorat⁴, în țară și în străinătate, în universități ortodoxe sau de altă confesiune. O analiză atentă a activității ilustrului profesor s-a realizat în timpul *Congresului Internațional de Teologie „Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae”*, organizat de către

coordonat de Teodor Baconsky și Bogdan Tătaru-Cazaban: *Centenar 1903-2003. Dumitru Stăniloae sau Paradoxul Teologiei*, Ed. Anastasia, București, 2003. De asemenea, Lidia STĂNILOAE IONESCU, *Lumina faptei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Ed. Humanitas, București, 2005 („Deci, tata s-a născut în 16 (nu în 17! cum pretind docte lucrări biografice) noiembrie 1903, în comuna Vlădeni-Ardeal, județul Brașov ca fiu mezin al lui Irimie și Revecăi Stăniloae. Multă vreme, în tot cursul copilăriei mele, tata și-a scris astfel numele. Mai târziu, în ultimii ani, tata a adăugat un „i”, spunând că ala e mai corect” – p. 18) și Pr. Mihai SASĂUJAN, „Părintele Dumitru Stăniloae - Fragmente biografice sibiene”, în: IPS Dr. Laurențiu STREZA, Jorgen HENKEL, Gheorghe F. ANGELESCU (eds.), *Dumitru Stăniloae (1903-1993). Teologie românească de dimensiune europeană*, Ed. Schiller Verlag, Sibiu, 2007; M.P. [Mircea Păcurariu], „Stăniloae Dumitru”, în: Mircea PĂCURARIU et alii, *Enciclopedia Ortodoxiei românești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, pp. 602-603.

³ Vezi Pr. Mircea PĂCURARIU, „Pr. Prof. acad. Dumitru Stăniloae. Câteva coordonate biografice”, în: *Persoană și comuniune...*, pp. 1-19 și Gh. ANGELESCU, Diac. Ioan I. Ică jr., „Opera pâr. Prof. Stăniloae. Bibliografie sistematică”, în: *Persoană și comuniune...*, pp. 20-67.

⁴ Ellias O'BRIEN, *The Orthodox Pneumatic Ecclesiology of Father Dumitru Stăniloae Ecumenical Approach*, Mphil Dissertation, Dublin, 1984; Ronald G. ROBERSON, *Contemporary Romanian Orthodox Ecclesiology. The Contribution of Dumitru Stăniloae and the Younger Colleagues*, Doctorate dissertation, Pontificium Orientale, Facultas Scientiarum Orientalium, Roma, 1988; Hieromoine Joachim GIOSANU, *La Deification de l'homme d'après la pensée du Père Dumitru Stăniloae*, teză de doctorat, Institutul de Teologie ortodoxă Saint Serge, Paris, 1984, publicată la Ed. Trinitas, Iași, 2003; Emil BARTOȘ, *The Concept of deification in Earsten orthodox Theology with Detailed Reference to Dumitru Stăniloae*. A dissertation submitted to the University of Wales, in candidacy for the degree of Doctor of Philosophy, January 1997, Lampeter, Wales; Maciej BIELAWSKI, *The Philosophy Vision of the World in the Theology of Dumitru Stăniloae*, Doctorale Dissertation, Pontifica Studiorum Universitas, A.S. Thoma aq. In Urbe, 19, Marth 1997; Pr. Nicolae MOȘOIU, *Dezvoltarea teologică în Tradiție în viziunea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae. Sinteze moderne și contextul lor*, teză de doctorat, Sibiu, 1999; Gheorghe HOLBEA, *Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae și legătura ei cu teologia contemporană răsăriteană și apuseană*, Tesalonic, 2000; Daniel MUNTEANU, *Pneumatologia la Dumitru Stăniloae și Jürgen Moltmann*, Heidelberg, 2001; Jürgen HENKEL, *Eros und Ethos. Mensch und gottesdienstliche Gemeinschaft und Nation als Adressaten theologischer Ethnik bei Dumitru Stăniloae*, coll. *Forum Orthodoxe Theologie*, Band 2, hrsg. von Karl Christian Felmy und Ioan I. Ică jr., Lit Verlag, Münster / Hamburg / London, 2003 (și trad. rom.: Jürgen HENKEL, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003); Sorin ȘELARU, *L'Eglise, image du mystère de la Trinité. Les accents ecclésiologiques de la théologie de Dumitru Stăniloae*, teză de doctorat în teologie, Universitatea «Marc Bloch» din Strasbourg, Franța, 23 sept. 2008.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, în colaborare cu Patriarhia Română, la palatul Patriarhiei din București⁵.

Din opera sa nu trebuie excluși oamenii, pentru că înainte de toate, Părintele Stăniloae a format caractere și valori teologice, atât la Sibiu⁶ cât și la București⁷, unde a avut posibilitatea îndrumării științifice, la doctorat, a multor tineri. A format o adevărată școală de teologie ortodoxă.

După studiile de licență și de doctorat în teologie la Cernăuți, trimis de vrednicul mitropolit Nicolae Bălan, în străinătate, la studii de specializare pentru *Dogmatică, Istoria Bisericească și Bizantinologie*, la Atena (1927-1928), München și Berlin (1928-1929), a fost numit profesor suplinitor la *Catedra de Teologie Fundamentală, Dogmatică și la Limba Greacă*, în anul 1929, și apoi, în anul 1932, profesor provizoriu, la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu⁸. Activitatea la catedră, ca rector al Academiei și, în același timp, la *Telegraful Român*⁹, redactor responsabil în perioada ian. 1934-mai 1945, a fost remarcabilă. Intrigile unor colegi, Liviu Stan și Spiridon Căndea, au făcut ca ilustrul profesor să părăsească Sibiul, în anul 1946. Până de curând, se scria că în acest an Părintele profesor Dumitru Stăniloae a demisionat din funcția de rector al Academiei „Andreiene”, funcție deținută din anul 1936¹⁰. Părintele Mihai Săsăujan a publicat însă, din arhiva mitropolitană din Sibiu, o scrisoare-memoriu adresată de mitropolitul Nicolae Bălan primului-ministru, de atunci, Petru Groza. Din cuprinsul ei reiese faptul că profesorul Dumitru Stăniloae a fost obligat să demisioneze, la presiunile politicului și ale colaboraționiștilor noului regim¹¹. Iată cum se adresa primului-ministru mitropolitul Nicolae Bălan:

⁵ Între 9 și 14 nov. 2003, la Palatul Patriarhiei din București, a avut loc *Congresul Internațional de Teologie „Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae – 100 de ani de la naștere”*. Vezi următoarele materiale, publicate în *Vestitorul Ortodoxiei*, XV (2003), 322-323 (15 nov.), în legătură cu acest congres: „Din cuvântul PF Teotist la Congresul Internațional dedicat Părintelui Dumitru Stăniloae. Cu asemenea inaintemergători, niciodată nu trebuie să ne indoim în lucrarea Bisericii noastre”, pp. 1-2; Pr. Nicolae D. NECULA, „Congresul Internațional de Teologie Acad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae – 100 de ani de la naștere”, p. 5; Pr. Gheorghe HOLBEA, „Părintele Dumitru Stăniloae. Date biografice și bibliografice”, p. 7 și Pr. Gheorghe HOLBEA, „Părintele Dumitru Stăniloae: un dar pe care Dumnezeu l-a făcut Ortodoxiei secolului al XX-lea”, p. 8.

⁶ La Sibiu a desfășurat o activitate didactică roditoare, timp de 17 ani, unde a predat *Dogmatica, Apologetica, Pastorală și Limba Greacă*. A îndeplinit și funcția de rector între anii 1935 și 1936, când a fost silit să-și prezinte demisia, la presiunile lui Petru Groza.

⁷ La București a fost numit profesor începând cu anul 1946, predând *Ascetica și Mistica*.

⁸ Prin *Ord. Cons. Arhid.* Nr. 7827 din 3 sept. 1929, apud Pr. Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, 1987, p. 148.

⁹ Cu privire la activitatea de la *Telegraful Român*, vezi Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Opere complete. Culturală și duhovnicie*. Articole publicate în *Telegraful Român*, ediție îngrijită, introducere și note de Ion-Dragoș Vlădescu, 3 vol., Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2012.

¹⁰ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, p. 160.

¹¹ Mihai SĂSĂUJAN, „Relația Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan”, în: *Teologia*, VIII (2004), 1-2, pp. 206-220: „Textul definește un ierarh cu contribuții excepționale

„Am ascultat de dorința ce mi-ați arătat-o prin scrisoare și prin dese comunicări ce mi le-au adus de la Domnia Voastră consilierii pâr. Liviu Stan și pâr. Spiridon Cădea, de a schimba pe Părintele Dumitru Stăniloae din fruntea Rectoratului Academiei teologice «Andreiene». Am ezitat mult de a face acest pas, pentru că era plin de ingratitudine față de un profesor distins, un teolog de rar talent și de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu sufletul îndoit, dar văzând consecințele de astăzi, vă mărturisesc că regret a o fi făcut: Părintele D. Stăniloae a plecat de la Academia teologică «Andreiană» lăsând în urma sa un gol pe care cu altul nu-l pot umplea. Tot clerul nostru, cu mine în frunte, regretă această pierdere ce o îndurăm prin plecarea de la noi a Părintele Stăniloae. Din cazul acesta, scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbații politici în asemenea chestiuni și nu e bine să asculte conducătorii Bisericii de asemenea imixțiuni»¹².

În aceste condiții Păr. Dumitru Stăniloae se prezintă la Facultatea de Teologie din București, unde dă concurs pentru un post de profesor la catedra de *Ascețică și Mistică*, la data de 11 nov. 1946. Din comisia de examen făceau parte profesorii: Ioan Gh. Savin, în calitate de președinte, și, ca membri, Cicerone Iordăchescu, Orest Bucevschi și Ioan Gh. Coman. În *Referatul* întocmit, membrii Comisiei subliniau următoarele:

„Această activitate științifică este evidențiată, în primul rând, de cele peste 24 de lucrări din domeniul științei teologice publicate de Păr. Prof. D. Stăniloae în decursul anilor 1929-1946. Aceste lucrări, unele din ele traduceri, altele, și cele mai multe, originale, se caracterizează prin spiritul de adâncă pătrundere cu care sunt alese, privite și tratate problemele, prin bogata lor documentare științifică, ca și prin aleasa ținută literară, în care ele sunt prezentate. Referindu-se la probleme din aproape toate domeniile teologiei: istoric, practic și sistematic, scrierile Părintelui D. Stăniloae vădesc practic o pronunțată înclinare și preocupare pentru problemele mistico-ascetice... Din acest fapt rezultă că la Părintele D. Stăniloae *Mistica și*

la viața Bisericii, care, în ultima decadă a păstoririi sale, în contextul politicii de stat comuniste foarte dure față de oamenii Bisericii, a fost nevoit să accepte demisia rectorului Stăniloae, într-un timp în care o altă atitudine îi putea aduce lui personal, și poate, Bisericii Ortodoxe Române, ca instituție în ansamblul ei, dificultăți foarte mari, de care părintele Stăniloae era conștient, fapt pentru care își depune demisia fără regrete, mulțumind ierarhului său pentru încrederea ce i-a acordat-o vreme de zece ani. Nicolae Bălan are însă, puterea și curajul de a transmite primului-ministru, faptul că a ezitat mult până a acceptat acest lucru și că a purces la aceasta cu sufletul îndoit. Exact la un an de la depunerea demisiei părintelui Stăniloae, mitropolitul Bălan și întreaga preoție sibiană prin vocea ierarhului ei, își exprimau în mod public, regretul pentru pierderea unui om de frunte al Bisericii ardelen. constatând golul pe care acesta îl lăsa în urma plecării sale. Părintele Stăniloae rămânea profesorul distins, teologul de rar talent și bărbatul respectat de tot clerul Bisericii ardelen. La o vârstă (45 de ani), la care era pregătit să dea teologiei românești contribuțiile sale majore, devenise însă, o persoană «neagreată» de noul regim» (M. SĂSAUJAN, „Relația Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan”, pp. 208-209).

¹² M. SĂSAUJAN, „Relația Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan”, pp. 216-217.

Ascetica nu sunt preocupări întâmplătoare și marginale, ci ele formează aproape o permanență a studiilor și preocupărilor sale științifice”¹³.

În privința activității organizatorice, membrii comisiei subliniau:

„se evidențiază din faptul că P.C. Sale i s-a încredințat timp de zece ani conducerea Academiei Teologice din Sibiu, al cărei Rector a fost din anul 1936 până în anul 1946. În acest timp și sub rectoratul P.C. Sale Academia Teologică din Sibiu a făcut mari progrese, nu numai în domeniul didactic, prin înmulțirea catedrelor și materiilor de învățământ, și ridicarea Academiei la rangul de Facultate ca și în cel gospodăresc, prin mărirea capacității de primire a studenților în Internatul Academiei. Datorită acestor merite Sf. sa a fost distins cu cele mai înalte ranguri onorifice pe care Biserica le acordă preoților de mir, merituosi, conferindu-i gradele de Stavrofor și Protoiereu. Pentru toate aceste merite, științifice, didactice și organizatorice, credem că P.C. Sa Părintele Prof. D. Stăniloae, titularul catedrei de Dogmatică de la Academia Teologică din Sibiu, propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascețică și Mistică la Facultatea de Teologie din București, în conformitate cu prevederile art. 64, pct.1, alin. 2, Sfinția sa fiind «profesor titular în învățământul superior», la o catedră de altă specialitate decât cea vacantă, dar având lucrări de valoare și o activitate susținută în specialitatea catedrei la care i se face chemarea”¹⁴.

Din anul 1948, când Facultatea devine *Institut Teologic de grad Universitar*, Părintele Stăniloae a fost încadrat ca profesor titular de *Teologie Simbolică*¹⁵. Aici a depus o intensă activitate didactică și științifică. Un accent important l-a pus pe *formarea de tinere caractere*, mai ales, într-o perioadă destul de dificilă pentru neam și țară.

În timpul activității la Institutul Teologic din București, părintele profesor a colaborat la volumele de *Teologie Dogmatică și Simbolică*, manual pentru Institutele Teologice, vol. I și II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958, (în total 1005pp.). Pentru prima dată a fost recunoscută contribuția Părintelui Stăniloae la această Teologie Dogmatică în studiul *La Théologie dogmatique dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine des origines à nos jours*, din volumul *De la Théologie Orthodoxe Roumaine. Dès origines à nos jours*, publicat de către Institutul Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în anul 1974. Studiul a fost semnat atât de părintele Păr. Dumitru Stăniloae, cât și de

¹³ „Referat asupra activității științifice, didactice și organizatorice a Păr. Prof. D. Stăniloae”, în: *Dosarul personal din Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității București*, p. 1.

¹⁴ „Referat asupra activității științifice, didactice și organizatorice a Păr. Prof. D. Stăniloae”, p. 5.

¹⁵ Vezi T.G. BULAT, Al.I. CIUREA, „75 de ani de la întemeierea București. Contribuții la istoricul Facultății de Teologie și Institutului Teologic Universitar din București”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXV (1957), 11-12, p. 1215 și Nicolae CHIȚESCU, Pr. Dumitru RADU, „Catedra de Teologie Dogmatică, Teologie Fundamentală și Istoria Religiei”, în: *Studii Teologice*, Seria a II-a, XXXIII (1981), 7-10, pp. 555-558.

Pr. Isidor Todoran, Nicolae Chițescu (ambii coautori ai volumelor din 1958), la care se adaugă și Pr. Ioan Ică. Se precizează aici că: „Părinte Dumitru Stăniloae este unul dintre autorii *Manualului de teologie dogmatică și simbolică* (1958), important prin profunzimea analizelor pe care le propune”¹⁶.

Profesorul Nicolae Chițescu¹⁷, colegul său de catedră și unul dintre semnatarii manualului, în studiul privind *Catedra de Teologie Dogmatică de la Facultatea de Teologie din București*, dedicat centenarului Facultății noastre, în anul 1981, alături de Pr. Dumitru Radu, nu a menționat însă, între lucrările Părintelui Stăniloae, și capitolele redactate pentru manual amintit. Însă, într-un studiu dedicat părintelui teologiei românești, în volumul *Prinos de cinstire*, Pr. Dumitru Radu nu a uitat să amintească această contribuție:

„Cunoașterea lui Dumnezeu în Ortodoxie; Ființa și lucrările necreate ale lui Dumnezeu; Deosebiri interconfesionale asupra antropologiei (în vol. I) și: Aspectele esențiale ale operei de Răscumpărare în concepția ortodoxă; Doctrina ortodoxă despre raportul natură și har; Doctrina ortodoxă și catolică despre condițiile subiective ale întrupării în expunere comparativă; Doctrina protestantă și ortodoxă despre condițiile subiective, în expunere comparativă; Doctrina ortodoxă despre Biserică și unele subcapitole (în vol. II)”¹⁸.

Același profesor, fost ucenic al Părintelui Stăniloae, a precizat și motivația pentru care a fost omis numele Părintelui Stăniloae dintre colaboratorii volumelor:

„Capitolele, din acest manual universitar de teologie dogmatică și simbolică, care nu menționează între coautorii săi pe Părintele profesor Dumitru Stăniloae, aflat atunci în închisorile comuniste ca deținut politic, au la bază aceeași coordonată patristică și ilustrează dimensiunea ontologică și personalistă a învățăturii ortodoxe”¹⁹.

Calitatea de coautor a Părintelui Stăniloae la cele două manuale de *Teologie Dogmatică*, este întărită de un document din Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă din București: *Dosarul personal al Părintelui Dumitru Stăniloae*. Este vorba de o *listă bibliografică*, din anul 1976, întocmită în urma scrisorii trimise de către Rectorul Seminarului Teologic din Princeton, New Jersey, SUA, ca urmare a recomandării de a primi *Premiul Fundației Templeton pentru pro-*

¹⁶ Pr. Dumitru STĂNILOAE, Pr. Isidor TODORAN, Nicolae CHIȚESCU, Pr. Ioan ICĂ, „La Théologie dogmatique dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine des origines à nos jours”, în: *De la Théologie Orthodoxe Roumaine. Dès origines à nos jours*, publicat de către Institutul Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1974, p. 254.

¹⁷ Nicolae CHIȚESCU, Pr. Dumitru RADU, *Catedra de Teologie Dogmatică, Teologie Fundamentală și Istoria Religiiilor*, pp. 555-558.

¹⁸ Pr. Dumitru RADU, „Coordonate și permanențe teologice în opera părintelui Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae”, în: *Persoană și Comuniune. Prinos de cinstire...*, p. 143.

¹⁹ Pr. D. RADU, „Coordonate și permanențe teologice...”, p. 143.

*gresul Religiei*²⁰. Din acest motiv, părintele profesor a întocmit un *memoriu*, însoțit de o listă de lucrări. Aceasta, publicată în revista *Romanian Orthodox Church News*, din dec. 1973²¹, cu ocazia aniversării a 70 de ani de viață, a fost completată cu o serie de lucrări recente, cum le considera autorul. Aici, acesta precizează faptul că este coautor la cele două manuale:

„Pe lângă: Manualul de Dogmatică publicat în 1958-1959, în două volume, în colaborare cu alți trei profesori români, pr. prof. dr. D. Stăniloae a dat la tipar în anul acesta o Dogmatică ortodoxă în două volume, scrisă de el singur”²².

Pe una dintre foile de lucru, poate fi văzută intervenția scrisă a Părintelui, cu completarea:

„Din activitatea *recentă* a (sublinierea aparține părintelui profesor cum se poate vedea în redarea documentului în anexa acestui material, n.n.) Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae”.

Este argumentul convingător pentru a i se recunoaște, măcar, și *post mortem*, meritul și contribuția sa la teologia dogmatică românească. Din păcate, la reeditarea manualului la Cluj, în anii 2004 și 2005, nu a fost menționat printre autori și Părintele Stăniloae²³.

Desigur, pe parcursul activității la Institutul Teologic de grad Universitar din București a desfășurat și o *prodigioasă activitate de cercetare*, roadele acesteia fiind relevate de *diferite studii biografice și bibliografice* care i-au fost închinat. Sute de studii și articole în limba română sau în limbi de circulație, cărți și tratate publicate în diferite centre universitare sau traduse de teologi și filosofi. Ne propunem aici să evidențiem în special *activitatea didactică și de cercetare cu doctoranzii*, desfășurată în cele două etape ale activității sale: 1946-1958 și 1964-1973, și mai apoi în calitate de profesor consultant.

O parte dintre studenții Institutului au redactat și prezentat sub îndrumarea sa și licențe. Între aceștia: Zlotea C. Irina-Ana²⁴, Simion M.T. Petre²⁵, Venescu

²⁰ Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă București. Dosarul personal, filă nepaginată. Vezi documentul în anexa studiului de față. Din traducerea acestei scrisori aflate în Dosar reiese faptul că Păr. D. Stăniloae a fost recomandat pentru acest premiu de profesorul Istvan Juhasz din Cluj-Napoca.

²¹ Vezi „Theological Education. Prof. Dumitru Stăniloae celebrates his 70th Birthday”, în: *Romanian Orthodox Church News*, III (1973), 4, pp. 81-84.

²² Vezi Dosarul Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, în: Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă, nepaginat.

²³ La editura *Renașterea* a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a apărut ediția a II-a a importantei lucrări: *Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Facultățile de Teologie*, vol. I, Cluj-Napoca, 2004 și vol. II, Cluj-Napoca, 2005, având ca autori pe regretații profesori: Nicolae Chițescu, Isidor Todoran și I. Petreută.

²⁴ *Experiența prezenței harului la Marcu Ascelul și Diadoh al Foticeei*, 26 iun. 1947 (Registru procese verbale licență 1943-1953, pv. 531).

²⁵ *Evoluția și finalitatea externă*, 20 dec. 1947 (pv. 557).

C. Ioan²⁶, Bomboe Gh. Petre²⁷, Covaci I. Gheorghe²⁸, Voica I. Nicolae²⁹, Vasilescu Victor³⁰, Popian Petre³¹, Frăsineanu Gheorghe³², Petruș Gh. Ioan³³, Constantinescu Julieta³⁴, Drăghiță Ana³⁵, Zevideanu I. Constantin³⁶, Colotelo Mihai³⁷, McNahia Chițu Paraschiva³⁸, Epurescu I. Ioan³⁹, Iancu V. Gheorghe⁴⁰, Bazavan Despina⁴¹, Coman R. Stan⁴², Nicoară Valeria⁴³, Alexe C. Gheorghe⁴⁴, Manolache I. Stelian⁴⁵, Postolache V. Marin⁴⁶, Hurducaci Natalia⁴⁷, Ignătescu Vasile⁴⁸, Manolache Anca⁴⁹, Cartianu Gr. Dumitru⁵⁰, Radu Gh. Dumitru⁵¹, Oveză Victor⁵², Socianu I. Ioan⁵³, Popescu I. Ilarion⁵⁴, Boitan D. Florin⁵⁵, Constantin C. Gheor-

²⁶ *Contemplația mistică la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, 22 april. 1948 (pv. 567).

²⁷ *Viață și finalitate*, 28 iun. 1948 (pv. 584).

²⁸ *Atitudinea lui Galileo Galilei față de religie*, 28 iun. 1948 (pv. 586).

²⁹ *Religie și filozofie*, 13 oct. 1948 (pv. 611).

³⁰ *Ideea theandrică în religiile actuale*, 13 oct. 1948 (pv. 612).

³¹ *Virtutea, condiție a cunoașterii*, 13 oct. 1948.

³² *Nepătimirea, cale de cunoaștere a lui Dumnezeu*, 13 oct. 1948 (pv. 621).

³³ *Spiritismul*, 13 oct. 1948 (pv. 626).

³⁴ *Rațional și suprarational la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, 13 oct. 1948 (pv. 629).

³⁵ *Purificarea pasivă la Sfântul Ioan al Crucii și corespondentul ei în Răsărit*, 25 nov. 1948 (pv. 638).

³⁶ *Creștinism și Budism*, 25 nov., 1948 (pv. 639).

³⁷ *Cauzele, natura și manifestările patimilor omenești*, 25 nov. 1948 (pv. 640).

³⁸ *Frumusețea creiază cale către frumusețea cerească*, 25 nov. 1948 (pv. 643).

³⁹ *Religia și psihoterapia*, 25 nov. 1948 (pv. 644).

⁴⁰ *Valoarea legii cauzalității în știință și religie*, 25 nov. 1948 (pv. 645).

⁴¹ *Paza inimii în scrierile Filocaliei*, 25 nov. 1948 (pv. 646).

⁴² *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos din punct de vedere mistic*, 25 nov. 1948 (pv. 647).

⁴³ *Despre patimi*, 25 nov. 1948 (pv. 648).

⁴⁴ *Cultul inimii lui Iisus la catolici*, 4 iul. 1949 (pv. 38/Institutul Teologic).

⁴⁵ *Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă. Studiu istorico-exegetic-dogmatic*, 6 iul. 1949 (pv. 53).

⁴⁶ *Starea provizorie a sufletului după moarte la ortodocși și romano-catolici*, 26 nov. 1949 (pv. 61/Institutul Teologic).

⁴⁷ *Doctrina ortodoxă și catolică despre Răscumpărare*, 5 iul. 1950 (pv. 85/Institutul Teologic).

⁴⁸ *Doctrina protestantă despre justificarea omului și critica ei prin observații ortodoxe*, 5 iul. 1950 (pv. 88/Institutul Teologic).

⁴⁹ *Catolicismul și Protestantismul privite de A. Homiakov*, 1 nov. 1950 (pv. 107/Institutul Teologic).

⁵⁰ *Învățătura ortodoxă cu privire la starea sufletelor celor răposați în păcate*, 2 iul. 1951 (pv. 110/Institutul Teologic).

⁵¹ *Ființa Bisericii în doctrina ortodoxă*, 3 iul. 1951 (pv. 117/Institutul Teologic, media 10, calificativul excepțional).

⁵² *Doctrina răscumpărării la Sfinții Părinți: Atanasie cel Mare și Grigore la Nisei*, 3 iul. 1951 (pv. 120/Institutul Teologic).

⁵³ „Sofologia bulgacoviană”. *Expunere critică*, 3 iul. 1951 (pv. 125/Institutul Teologic).

⁵⁴ *Despre ființa și energiile necreate ale lui Dumnezeu*, 27 iun. 1952 (pv. 160/Institutul Teologic).

⁵⁵ *Doctrina ortodoxă despre chip și asemănare*, 22 iun. 1953 (pv. 196/Institutul Teologic).

ghe⁵⁶, Berbeciu Anton⁵⁷, Popescu Nicolae⁵⁸, Arsuneanu Nicolae⁵⁹, Ierom. Caraman Ierodion⁶⁰, Ivan N. Nicolae⁶¹, Trifu M. Marius⁶², Popescu Gh. Mihai⁶³, Vieru Mișu⁶⁴, Andrei Scrima⁶⁵, Teodor I. Petre⁶⁶, monahia Gafton Semfora⁶⁷, Băbeanu Dumitru⁶⁸, Stănculescu Nina⁶⁹, Popescu Gh. Emilian⁷⁰, Ianculescu V. Nicolae⁷¹, Cernat C. Petre⁷².

La cursurile de doctorat, Părintele Stăniloae a îndrumat atât la secția sistematică dar și la celelalte secții. A participat în mai multe comisii pentru acordarea titlului de *doctor în teologie*.

Între doctoranzii s-au numărat următorii: Pr. Noveanu Gheorghe⁷³, Pr. Radu Simion⁷⁴, Bărbulescu M. Constantin⁷⁵, Manolache Anca⁷⁶, (Gămălie) Alexe

⁵⁶ *Unirea ipostatică și consecințele ei după învățătura Bisericii Ortodoxe*, 22 iun. 1953 (pv. 199/Institutul Teologic).

⁵⁷ *Cultul sfinților în Biserica Ortodoxă*, 28 iun. 1954 (pv. 218/Institutul Teologic).

⁵⁸ *Taina Botezului la cele trei mari confesiuni creștine*, 28 iun. 1954 (pv. 220/Institutul Teologic).

⁵⁹ *Sfânta Euharistie la catolici și ortodocși*, 29 iun. 1954 (pv. 227/Institutul Teologic).

⁶⁰ *Viața monahală în lumina învățăturii de credință a Bisericii Ortodoxe*, 29 iun. 1954 (pv. 251/Institutul Teologic).

⁶¹ *Învățătura Bisericii Ortodoxe despre îndreptarea omului*, 27 iun. 1955 (pv. 283).

⁶² *Cultul Sfințelor icoane*, 27 iun. 1955 (pv. 293).

⁶³ *Taina Mărturisirii*, 27 iun. 1955 (pv. 299).

⁶⁴ *Urmările păcatului strămoșesc în cele mari confesiuni creștine, ortodoxă, catolică și protestantă*, 28 iun. 1955 (pv. 305).

⁶⁵ *Încercare de introducere la o antropologie ortodoxă apofatică*, 15 iun. 1956 (pv. 320, media generală de absolvire 9,84).

⁶⁶ *Doctrina despre Sfintele Taine la Nicolae Cabasila*, 30 iun. 1956 (pv. 336).

⁶⁷ *Maica Domnului în învățătura ortodoxă*, 30 iun. 1956 (pv. 347).

⁶⁸ *Taina hirotoniei la cele trei mari confesiuni creștine*, 30 iun. 1956 (pv. 353).

⁶⁹ *Kenoza Domnului Hristos ca bază pentru omenia creștină*, 25 sept. 1956 (pv. 364).

⁷⁰ *Doctrina dogmatică a Sfântului Grigorie Palama*, 28 febr. 1957 (pv. 399).

⁷¹ *Dogma răscumpărării în ortodoxie și romano-catolicism*, 28 iun. 1957 (pv. 445).

⁷² *Epicleza euharistică sau momentul prefacerii sfințelor daruri în Liturgia ortodoxă și obiecțiunile catolice*, 30 iun. 1958 (pv. 502).

⁷³ Înscriș la Secția Sistematică, în anul 1947 a susținut la *Apologetică* lucrarea: *Adevăr și mântuire în filozofia modernă și teologie*, iar la *Ascetică și Mistică* lucrarea: *Armonia vieții duhovnicești (Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, nr. 58)*.

⁷⁴ Înscriș la Secția Sistematică, a susținut lucrarea *Posibilitatea unei filozofii creștine, Îndumnezeirea omului*. A obținut doctoratul în teologie la data de 30 iun. 1949, cu nota 9, calificativul „foarte bine” (*Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, nr. 60*).

⁷⁵ Înscriș la Secția Sistematică, a susținut lucrarea cu titlul: *Spiritualitatea lui Pascal în comparație cu cea răsăriteană*. La 30 iun. a trecut, cu media 10, *magna cum laudae*, examenul oral aprofundat (cf. *Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, nr. 61*).

⁷⁶ Înscrișă la Secția Sistematică, a susținut, în anul 1953, lucrările: *Natura ingerilor, Cunoașterea ocultă privită în lumina învățăturii ortodoxe (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 7, p. 7)*. A susținut admisibilitatea în anul 1955, obținând media 9.50 (*Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, Pv nr. 6 din 13 iun. 1955*).

C. Gheorghe⁷⁷, Radu Gh. Dumitru⁷⁸, Coman R. Stan⁷⁹, Ierod. Crăciunaș Irineu⁸⁰, Pr. Ignătescu Gh. Vasile⁸¹, Bria I. Ioan⁸², Pr. Butnaru V. Gheorghe⁸³, Glăjar I. Ioan⁸⁴, Stănescu V. Nicolae⁸⁵, Pr. Chirvasie Gh. Ioan⁸⁶, Drăgulin I. Gheorghe⁸⁷,

⁷⁷ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Fundamentală, secundară Teologie Dogmatică), a susținut lucrarea: *Teozofia și doctrina ei despre reîncarnare în lumina învățaturii creștine* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 12, p. 12).

⁷⁸ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Contribuție la înțelegerea cuprinderii noastre în Hristos; Purificarea și iluminarea naturii Botezului Domnului; Semnificația soteriologică a Botezului Domnului; Învățătura ortodoxă și catolică despre Biserică* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 16, p. 16). A susținut examenul oral aprofundat la data de 13 iun. 1955, cu media 9.50 (Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, Pv nr. 9 din 13 iun. 1955), iar teza cu tema: *Caracterul ecclesiologic al Sfințelor Taine și problema intercomuniunii*, la data de 5 sept. 1977, cu media 9.75 (Registru de procese verbale Magisteriu-Doctorat, nr. 25 din 5 sept. 1977, p. 5). Din comisie au făcut parte și profesorii: Ioan I. Ică, Nicolae Chițescu și Ioan Zăgrean.

⁷⁹ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Legătura Tainelor cu Jertfa Domnului; Sensul ortodox al Chenoziei față de teoriile chenotice moderne; Concepția lui Dostoievski despre om; Consecințele unirii ipostatice în iconografia Bisericii noastre* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 23, p. 23 și 23°).

⁸⁰ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Morală, secundară Teologie Dogmatică), a susținut lucrările: *Colaborarea creștinului la creșterea sa în Hristos; Aspectul moral al Răscumpărării* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 24, pp. 24'-24°). A susținut examenul de aprofundare la 10 april. 1957, cu media 9.51.

⁸¹ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Învățătura ortodoxă despre ființa Harului dumnezeiesc; Doctrina catolică despre materialitatea focului purgatorului văzută în lumina învățaturii ortodoxe; Netemeinicia dogmatică a practicii indulgențelor; Cultul inimii lui Iisus la catolici; Aspectul comunitar al Bisericii ortodoxe; Duhul Sfânt în viața Bisericii față de învățătura neoprotestanților* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 27, pp. 27, 28°).

⁸² Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Sinergia în teologia ortodoxă; Simțirea tainică a prezenței harului după Sfântul Simion Noul Teolog* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 32, pp. 32, 32°). A susținut teza de doctorat cu tema: *Aspecte dogmatice ale unirii bisericilor*, la data de 18 iun. 1968, obținând media 9.49 (Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, Pv nr. 3 din 18 iun. 1968, p. 15). Din comisie a făcut parte și Păr. Dumitru Stăniloae.

⁸³ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Teoria reîncarnării și Eshatologia creștină; Inconsistența spiritismului; Temeiurile doctrinare ale optimismului creștin; Jertfa Domnului în cărțile de ritual ale Bisericii* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 33, pp. 33, 33°).

⁸⁴ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Fundamentală, secundară Teologie Dogmatică), a susținut lucrarea: *Valoarea omului în ortodoxie și temeierile ei dogmatice* (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 42, pp. 42, 42°). A susținut examenul de admisibilitate la data de 11 sept. 1961.

⁸⁵ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Sensul ortodox al icoanei; Condițiile morale ale cunoașterii lui Dumnezeu; Hiliasmul și incoerențele lui; Progresul în cunoașterea lui Dumnezeu. Cu*

Hristov Vasil-Iordanov⁸⁸, Ierom. Plămădeală Leonid-Antonie⁸⁹, Dan I. Zamfirescu⁹⁰, Galeriu N. Constantin⁹¹.

Părintele Galeriu i-a fost ultimul doctorand, înainte de arestarea sa, întâmplată la data de 3 sept. 1958.

*

Arestarea și condamnarea sa sunt strâns legate de acțiunile Securității de la sfârșitul anilor 1950, îndreptate împotriva centrelor de rezistență față de comunism⁹². Ca urmare a participării la gruparea „Rugul Aprins” de la Mănăstirea Antim din București, fără însă a fi fost membru al acesteia, avea să fie arestat la data de 3 sept. 1958. Anchetatorii au pus în discuție articolele sale din *Telegraful Ro-*

privire specială la Sfântul Grigorie de Nissa (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 46, pp. 46, 46”).

⁸⁶ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Istoria Religiiilor), a susținut lucrările: *Purgatoriul și rugăciunile pentru cei morți în Biserica romano-catolică în comparație cu Biserica ortodoxă; Starea de după moarte a sufletelor copiilor morți nebotezați în lumina tradiției ortodoxe; Învățătura despre Sfântul Duh la Sfântul Vasile cel Mare (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 50, pp. 50-50”).*

⁸⁷ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrarea: *A.S. Homiakov și renașterea teologiei ortodoxe în veacul al XIX-lea (Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 53, p. 53)*. A susținut teza de doctorat cu tema: *Ecleziologia tratatelor areopagite și importanța ei pentru ecumenismul contemporan (Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956, Pv nr. 34 din 23 iun. 1979, p. 22)*. Referatul principal a fost al Păr. D. Stăniloae. Din comisie au făcut parte și: Dumitru Popescu, Ioan Zăgorean și Ioan I. Ică.

⁸⁸ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Istoria Religiiilor), a susținut lucrările: *Concepția despre Biserică a profesorului Ștefan Țancov; Poziția profesorului D. Dulgherof față de noua dogmă catolică a Înălțării Maicii Domnului; Ecclesiologia lui Bulgakov (cf. Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 55, pp. 55 și 55”).*

⁸⁹ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Istoria Religiiilor), a susținut lucrările: *Preocupări dogmatice și simbolice în literatura teologică contemporană; Conferința dintre comitetul însărcinat cu studierea unirii bisericii anglicane și bisericii ortodoxe române; Rugăciune și cunoaștere; Cuprinsul teologic al învățăturilor lui Neagoe Basarab (cf. Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 60, pp. 60 și 60”).* A susținut teza de doctorat cu tema: *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*, la 16 dec. 1972, obținând media 9,78 (cf. *Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956*, pv nr. 8 din 16 dec. 1972, p. 39). Din comisie au făcut parte și profesorii Nicolae Chițescu, Isidor Todoran și Ioan Zăgorean.

⁹⁰ Înscris la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Bizantinologie), a susținut lucrările: *În legătură cu personalitatea și scrierile Sfântului Simion Noul Teolog; O contribuție de seamă la cauza refacerii unității creștine (cf. Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 62, pp. 62 și 62”).*

⁹¹ Înscris în anul 1957, la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică, secundară Teologie Fundamentală), a susținut lucrările: *Sensul dogmatic al Sfintei Cruci; Lucrarea harului dumnezeiesc după cărțile de ritual (cf. Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980, nr. 65, pp. 65 și 65”).* A susținut examenul de aprofundare la data de 14 nov. 1960, obținând media 9,55 și teza cu tema: *Jertfă și Răscumpărare*, la data de 13 dec. 1973, obținând media 9,78.

⁹² G. ENACHE, „Arestarea și condamnarea lui Dumitru Stăniloae”, p. 4.

mân și din Gândirea. Durata anchetei: doar o zi, 4 sept. 1958. În plus, deși Sibiu era un oraș în care exista un puternic centru legionar, pe timpul anchetei nu i-a divulgat ca legionari pe „binefăcătorii săi”, Liviu Stan și Spiridon Cădea. În mod surprinzător, pe fișa personală de penitenciar, fiind șters cuvântul *apolitic*⁹³, apare înscris calificativul de *legionar*. A fost condamnat la 5 ani muncă silnică și 5 ani degradare civică, prin sentința 125 din 8 nov. 1958⁹⁴. Cercetătorul și istoricul George Enache, în urma studierii *Dosarului penal*, considera însă că:

„Dumitru Stăniloae și Teodor M. Popescu... au fost arestați cu scopul de a îndepărta pe cei mai buni profesori ai Institutului și a lovi indirect în patriarhul Justinian, care îi proteja”⁹⁵.

A rămas în detenție, la penitenciarele Jilava și Aiud, până data de 15 ian. 1963, când, în urma decretului 5/1963, a fost eliberat, nefiind însă repus imediat în drepturile de profesor la Institutul Teologic. A fost obligat astfel să lucreze ca funcționar în cadrul *Administrației patriarhale* și ca bibliotecar la *Biblioteca Sfântului Sinod*. A fost reintegrat la Institut, ca profesor de Teologie Dogmatică, Fundamentală și Simbolică, abia la 15 ian. 1965, așa cum putem vedea în *Adresa Cancelariei Sfântului Sinod* nr. 242/1965 și *Adresa Departamentului Cultelor* nr. 126/1965⁹⁶.

De acum înainte ține cursuri la doctorat, îndrumând pe următorii teologi: Aurel Grigoraș⁹⁷, Rădună Dumitru⁹⁸, Speranță Gheorghe⁹⁹, Pr. Macsim Nicolae¹⁰⁰,

⁹³ Într-un *Raport de activitate pe anul universitar 1952-1953*, Părintele Profesor declară că: „Până în dec. 1947 n-am aparținut niciunei organizații politice. De la acea dată am făcut parte din Partidul Național Popular până la autodizolvarea lui în ian. 1949” (Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, *Dosar personal*, p. 21).

⁹⁴ G. ENACHE, „Arestarea și condamnarea lui Dumitru Stăniloae”, p. 6.

⁹⁵ G. ENACHE, „Arestarea și condamnarea lui Dumitru Stăniloae”, p. 6.

⁹⁶ Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, *Dosar personal*. Informațiile într-o *Adeverință*, eliberată la cerere, la data de 25 oct. 1968.

⁹⁷ Înscris, în anul 1963, la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică*). A susținut, începând din anul 1964, lucrările: *Unitatea în Hristos și unitatea în Biserică; Dogmă și cult; Unitatea de credință, condiție a unității Bisericii* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 126, p.126 și 126^v). A susținut examenul de aprofundat la data de 28 mai 1970, obținând media 8,96 și teza cu tema: *Dogmă și cult privite interconfesional și problema intercomuniunii*, la data de 24 ian. 1978, obținând media 9,27 (cf. *Registrul matricol pentru doctorat 1930-1956*, Pv nr. 29 din 24 ian. 1978).

⁹⁸ Înscris la Secția Sistematică (*Istoria Religiiilor*), a susținut lucrarea: *Termeni din filozofia greacă utilizați la definirea învățaturii creștine* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 131, pp. 131 și 131^v).

⁹⁹ Înscris la Secția Sistematică, *Istoria Religiiilor*, a susținut lucrarea: *Perihoreza în Teologia Dogmatică* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 133, pp. 133 și 133^v).

¹⁰⁰ Înscris la Secția Sistematică (*Istoria Religiiilor*), a susținut lucrarea: *Deosebiri doctrinare între gnosticism și creștinism* (*Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 141, pp. 141 și 141^v). A susținut teza de doctorat la 12 mai 1977, obținând media 8,65 (cf. *Registrul de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 23), din comisia de examen făcând parte și Părintele Stăniloae.

Mehedințu Viorel¹⁰¹, Șurubaru Ioan¹⁰², Vâlcu N. Nicolae¹⁰³, Chișcă Gheorghe¹⁰⁴, Pr. Dan Miron¹⁰⁵, Ierom. Georgescu Chesarie¹⁰⁶, Ichim D. Dumitru¹⁰⁷, Popescu Mihail¹⁰⁸, Pr. Bordașiu Gh. Nicolae-Ioan¹⁰⁹, Fer Nicolae¹¹⁰, Enache N. Mihai¹¹¹, Pr.

¹⁰¹ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică), a susținut lucrările: *Euharistia ca taină a unității Bisericii; Sfintele Taine la Nicolae Cabasila; Concepția ecclesiologică a lui Karl Barth privită din punct de vedere ortodox; Sobornicitatea Bisericii și tendințele ecumenice contemporane; Dogma euharistică în Sfânta Scriptură; Apostolicitatea Sfintei Tradiții* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 145, pp. 145 și 145").

¹⁰² Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică), a susținut lucrările: *Argumentele scriitorului bizantin Iosif Vrienie împotriva lui Filioque; Indice bibliografic pe autori și materii la revista Glasul Bisericii pe anii 1949-1965; Doctrina despre Biserică în Păstorul lui Herma; Tratatulele și acordurile anglicano-ortodoxe-române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană; Pneumatologia și valențele ei ecumenice; Relația dintre Biserică și Duhul Sfânt în viața Bisericii* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 162, pp. 162 și 162"). A susținut examenul de aprofundare la data de 27 mai 1970, obținând media 9,00.

¹⁰³ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Fundamentală), a susținut lucrarea: *Doctrina despre Biserică la Conciliul II Vatican din punct de vedere ortodox* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 178, pp. 176 și 176").

¹⁰⁴ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Morală), a susținut lucrările: *Chenoza lui Hristos și slujirera Bisericii; Sfânta Treime și Biserica; Ideea de comuniune în Ortodoxie* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 178, pp. 176 și 176").

¹⁰⁵ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Morală), a susținut lucrarea: *Învățătura ortodoxă despre faptele bune ca condiții ale mântuirii* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 184, pp. 184 și 184"). A susținut teza de doctorat cu tema: *Contribuția familiei creștine la educația morală a membrilor ei* (cf. *Registrul de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 35 din 19 iun. 1980).

¹⁰⁶ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică), a susținut lucrările: *Revelația divină; Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie; Învățătura Ipostatică după învățătura Sfântului Ioan Damaschin; Doctrina recapitulării în Hristos în Teologia Ortodoxă; Studii de hristologie în teologia românească* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 192, pp. 192 și 192"). A susținut teza de doctorat cu tema: *Învățătura ortodoxă despre iconomia dumnezeiască și iconomia bisericească*, la data de 30 iun. 1980, obținând media 9,43 (cf. *Registrul de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 37).

¹⁰⁷ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică și Simbolică), a susținut lucrările: *Aspectul cosmic al chenozei și slavei în imnografia creștină; Învățătura ortodoxă despre Sfintele icoane; Problema celibatului preotesc în Biserica Romano-Catolică* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 193, p. 193 și 193").

¹⁰⁸ Înscriș la Secția Sistematică (Istoria Religiiilor), a susținut lucrarea: *Concepția despre desăvârșire în creștinism și în diferite religii* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 203, p. 203).

¹⁰⁹ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică și Simbolică), a susținut lucrările: *Biserica comuniune; Concepția despre har la confesiunile creștine* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 210, p. 210).

¹¹⁰ Înscriș la Secția Sistematică (Teologie Dogmatică și Simbolică), a susținut lucrările: *Doctrina asemănării cu Dumnezeu în teologia ortodoxă; Cunoașterea lui Dumnezeu la Pseudo-Dionisie Areopagitul; Cunoașterea lui Dumnezeu și ideea de propagandă la Sfântul Grigorie de Nissa; Sfânta Treime și sobornicitatea Bisericii*. A beneficiat de o bursă de studii

Gheoghe Calciu Dumitreasa¹¹², Protosing. Dometie Manolache¹¹³, Năstase Ion¹¹⁴, Virlian St. Ioan¹¹⁵, Joița I. Alexandru¹¹⁶, Pr. Mihăltan Ioan¹¹⁷, Pr. Neagoe I. Gheorghe¹¹⁸, Banu Emanuel¹¹⁹, Ciobotea Dan-Ilie¹²⁰, Pr. Alexa I. Nicolae¹²¹, Pr. Do-

la Facultatea de Teologie Veche-Catolică din Berna, pentru care i s-a echivalat anul trei de studiu. A susținut examenul oral aprofundat la 26 iun. 1976, obținând media 9,75 (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr.216, p. 216 și 216^v).

¹¹¹ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Problema infailibilității papale după Conciliul II Vatican și atitudinea Bisericii Ortodoxe; Deosebirea între învățătura ortodoxă și catolică cu privire la Răscumpărare; Ecclesiologie și Hristologie în teologia mai nouă; Învățătura despre Biserică a Sfântului Ioan Gură de Aur; Învățătura sinergiei la Sfinții Părinți și în teologia mai nouă* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 244, pp. 244 și 244^v).

¹¹² Înscris la Secția Sistematică (*Teologia Fundamentală*), a susținut lucrarea: *Atitudinea celor trei biserici creștine față de lume* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 251, pp. 251 și 251^v).

¹¹³ Înscris la Secția Sistematică (*Teologia Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Dogma ca bază a vieții duhovnicești și a evlaviei creștine; Despre sfințenie și rugăciunile sfinților; Aspecte ale providenței și operei de mântuire în Cazanul lui Varlaam; Temeiuri ale slujirii în dogma Sfintei Treimi și a Răscumpărării; Dogmele și valorificarea lor în viața credincioșilor* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 253, p. 253 și 253^v).

¹¹⁴ Înscris la Secția Sistematică (*Teologia Morală*), a susținut lucrarea: *Cunoașterea lui Dumnezeu la Dionisie Areopagitul* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 255, pp. 255 și 255^v).

¹¹⁵ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Învățătura ortodoxă și Romano-Catolică despre Harul Dumnezeiesc; Biserica și Sfânta Scriptură* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 259, pp. 259 și 259^v).

¹¹⁶ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrarea: *Sensul cosmic al mântuirii la Sfântul Maxim Mărturisitorul* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 267, pp. 267 și 267^v).

¹¹⁷ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Sensul cosmic al mântuirii la Sfântul Atanasie cel Mare; Sensul cosmic al mântuirii în cărțile de cult; Temeiurile teologice ale iubirii creștine; Dialogul teologic, dialogul slujirii și dialogul dragostei în ecumenismul contemporan; Comuniunea în cultul Bisericii; Aspectul dinamic al mântuirii subiective în ortodoxie*. A susținut examenul oral aprofundat la data de 8 dec. 1976, obținând media 9,14. Teza a susținut-o la 8 iun. 1985, cu tema: *Preoția Mântuitorului Iisus Hristos și preoția bisericească*, obținând media 9,07 (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 268, pp. 268 și 268^v și *Registru de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 48, p. 71).

¹¹⁸ Înscris la Secția Sistematică (*Teologia Fundamentală*), a susținut lucrarea: *Cunoașterea lui Dumnezeu la Dionisie Areopagitul* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 272, p. 272).

¹¹⁹ Înscris la *Istoria Bisericii Universale* și transferat la *Teologie Dogmatică și Simbolică*, în anul II de doctorat. A redactat lucrările: *Importanța Sfințelor Taine în creșterea omului în Hristos; Mântuire și comuniune; Har și libertate în învățătura ortodoxă; Lucrarea Sfântului Duh la Sfântul Simeon Noul Teolog* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 276, pp. 276 și 276^v).

¹²⁰ Înscris la Secția Sistematică (*Teologia Fundamentală*), a susținut lucrarea: *Temeiurile dogmatice ale iubirii creștine* (cf. *Registrul matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 277, p.

roftei C. Teodor¹²², Ioniță Ioan¹²³, Bel I. Valer¹²⁴, Stoica N. Ion¹²⁵, Diacon Ursache Gheorghe¹²⁶, Mezey Gh. Lorand¹²⁷, Pinteă D. Dumitru¹²⁸, Tulcan Gh. Ioan¹²⁹.

Dintre toți aceștia, a prezentat *referate principale* la tezele de doctorat ale următorilor: Antonie Plămădeală, Dumitru Radu, Gheorghe Drăgulin, Aurel Grigoraș, Dan Ilie Ciobotea, Ioan Mihălțan, Chesarie Georgescu, Mezey Gyorgy Lorand.

277). A susținut examenul oral aprofundat la 4 oct. 1980, obținând media 10. Teza a susținut-o la data de 31 oct. 1980, cu tema: *Teologie și spiritualitate creștină*, sub președinția Păr. Dumitru Stăniloae, obținând media 10 (*Registru de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 38).

¹²¹ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Concepția panteistă din punct de vedere ortodox; Sfânta Treime, Temei suprem de comuniune între oameni* (cf. *Registru matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 286, p. 286).

¹²² Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Morală*), a susținut lucrarea: *Sfințirea naturii prin ierurgii în cultul Bisericii Ortodoxe* (cf. *Registru matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 293, p. 293).

¹²³ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Învățătura despre Maica Domnului la Sfântul Ioan Gură de Aur; Însușirile lui Dumnezeu exprimate în cultul Bisericii Ortodoxe* (cf. *Registru matricol pentru magisteriu 1953-1980*, nr. 296, p. 296).

¹²⁴ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Lucrarea harului în sufletele credincioșilor; Aspecte ale lucrării Sfântului Duh în Biserică; Biserică și Euharistie* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 302). A susținut teza de doctorat cu tema: *Unitatea ca însușire esențială a Bisericii. Studiu de teologie controversată privită din punct de vedere al teologiei ortodoxe*, la data de 3 mai 1993, obținând media 8,85 (cf. *Registru de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 75).

¹²⁵ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Privire interconfesională între natură și har; Chip și asemănare în Teologia Ortodoxă; Unirea credincioșilor cu Hristos prin Sfintele Taine în Biserică* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 311).

¹²⁶ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Fundamentală și Istoria Religiiilor*), a susținut lucrarea: *Poporul dreptcredincios – primitor și păstrător a învățăturilor Bisericii* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 315).

¹²⁷ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Slujirea lui Dumnezeu prin ascultare și rugăciune; Nădejdea creștină; Problema lui „Imago Dei” în teologia reformată mai nouă și critica harmatologiei reformate mai vechi; Starea dialogurilor ortodoxe-reformate; Tradiție și contemporaneitate în dialogul ortodox-reformat de la Debrecen-1072* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 316). A susținut teza de doctorat, cu tema: *Temeiurile dogmatice ale responsabilității creștine*, la data de 7 nov. 1981, obținând media 8,81 (*Registru de procese verbale Magisteriu-Doctorat*, nr. 42).

¹²⁸ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Învățătura despre har la Sfântul Simion Noul Teolog; Învățătura despre energiile necreate la Sfântul Grigore Palama; Cinstirea Sfinților în Ortodoxie; Învățătura despre Maica Domnului la Sfântul Ioan Damaschin; Hiliasmul în trecut și azi și atitudinea generală a Bisericii față de el; Abaterile ereziei hiliaste de la învățătura creștină* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 317).

¹²⁹ Înscris la Secția Sistematică (*Teologie Dogmatică și Simbolică*), a susținut lucrările: *Iisus Hristos – revelația desăvârșită a lui Dumnezeu; Legătura dintre Euharistie și Biserică la Nicolae Cabasila; Unitatea Bisericii manifestată în unitatea de credință și în Taine* (cf. *Registru matricol pentru doctorat*, vol. II, 1953-1980, nr. 367).

Prezentăm aici doctorii și titlurile tezelor realizate și susținute sub îndrumarea Părintelui Stăniloae¹³⁰:

- Buzescu C. Nicolae, *Valoarea gnoseologică a religiei în idealismul heghelian*, 14.06.1948.
- Constantinescu C. Ioan, *Posibilitatea minunii*, 19.06.1948.
- Constantinescu N. Alexandru, *Învățătura despre viața duhovnicească a Sfântului Ioan Casian*, 05.11.1948.
- Plămădeală Leonida (Antonie), *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*. Echivalarea titlului, obținut la Oxford la data de 01.11.1972, cu teza: *The Servant Church in Western Thought. An Orthodox Assessment*, prin resusținerea tezei, 16.12.1972.
- Radu Gh. Dumitru, *Caracterul ecclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, 05.06.1977.
- Grigoraș Aurel, *Dogmă și cult private interconfesional și problema intercomuniunii*, 24.01.1978.
- Drăgulin I. Gheorghe, *Ecleziologia tratatelor areopagitice și importanța ei pentru ecumenismul contemporan*, 23.06.1979.
- Georgescu Chesarie, *Învățătura ortodoxă despre iconomia dumnezeiască și iconomia bisericească*, 30.06.1980.
- Ciobotea Dan-Ilie, *Teologie și spiritualitate creștină*. Echivalare titlu, obținut la Facultatea de Teologie Protestantă din Strasbourg (*Réflexion et vie chrétienne aujourd'hui. Essai sur le rapport entre la théologie et la spiritualité*), prin resusținerea tezei, 31.10.1980.
- Mezey Gyorgy Lorand (Pastor Ungaria), *Temeiurile dogmatice ale responsabilității creștine*, 07.11.1981.
- Mihălțan Ioan, *Preoția Mântuitorului Iisus Hristos și preoția bisericească*, 08.06.1985.

A mai participat în comisii la acordarea titlului de doctor în teologie la alți doctoranzi, cărora nu le-a îndrumat lucrări de doctorat: Constantin Galeriu¹³¹, Bria I. Ioan¹³², Dumitru Popescu¹³³, Ioan I. Ică¹³⁴, Ilie Moldovan¹³⁵, Alexandru Stan¹³⁶, Rus Remus¹³⁷, Bidian Alexandru-Augustin¹³⁸, Măxim Nicolae¹³⁹.

¹³⁰ A se vedea: Pr. Adrian GABOR et al., *Istoricul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității din București (1881-2013)*, Ed. Basilica, a Patriarhiei Române, București, 2013, pp. 520, 524; Pr. Adrian GABOR, „Studiile de doctorat în Teologie între anii 1919-2012 la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității din București”, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, București, anul universitar 2012, pp. 373-406.

¹³¹ Înscriș la profesorul Nicolae Chițescu, a susținut teza de doctorat: *Jertfă și Răscumpărare* (cf. pv nr. 12 din 13 dec. 1973; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 20).

¹³² Înscriș la profesorul Nicolae Chițescu, a susținut teza de doctorat: *Aspecte dogmatice ale unirii bisericilor creștine* (cf. pv nr. 3 din 18 dec. 1968; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 18”).

¹³³ Înscriș la profesorul Nicolae Chițescu, a susținut teza de doctorat: *Ecleziologia Romano-Catolică după documentele celui de-al doilea Conciliu de la Vatican și ecourile ei în*

Pentru întreaga sa activitate, conducerea Institutului Teologic Ortodox de grad Universitar, ca urmare a propunerii Consiliului profesoral, a adresat, la data de 30 aug. 1983, Patriarhului Iustin Moisesescu o cerere de sărbătorire, printr-un moment festiv, a Păr. Dumitru Stăniloae, la data de 16 nov. 1983, când împlinea 80 de ani de viață¹⁴⁰. Aniversarea a avut loc la acea dată și la ea a participat și semnatarul acestor rânduri¹⁴¹. Activitatea sa i-a fost însă recompensată mai potrivit prin primirea titlului de *Doctor Honoris Causa* din partea mai multor centre universitare din lume. De asemenea, cel mai înalt for de cultură din România, Academia Română, l-a primit, mai întâi ca membru corespondent, la 3 iul. 1990, și mai apoi ca membru titular, la data de 10 sept. 1991¹⁴².

teologia contemporană (cf. pv. Nr. 9 din 9 febr. 1973; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 27).

¹³⁴ Înscris la profesorul Nicolae Chițescu, a susținut teza de doctorat: *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritooulos. Însemnătatea ei istorică, dogmatică și ecumenică* (cf. pv. Nr. 14; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 29).

¹³⁵ Înscris la profesorul Nicolae Chițescu, a susținut teza de doctorat: *Învățătura despre Sfântul Duh în Ortodoxie și preocupările ecumeniste contemporane* (cf. pv. nr. 16 din 17 oct. 1974; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 40°).

¹³⁶ Înscris la Pr. Emilian Vasilescu, a susținut teza de doctorat: *Biserica Ortodoxă și religiile necreștine* (cf. pv. nr. 43 din 9 mart. 1982; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 43).

¹³⁷ Înscris la Pr. Corneliu Sârbu, a susținut teza de doctorat: *Concepția despre om în marile religii* (cf. pv. nr. 31 din 20 iun. 1978; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 57°).

¹³⁸ Înscris la Pr. Petru Rezuș, a susținut teza de doctorat: *Revelația divină după concepția protestantă contemporană* (cf. pv. nr. 7 din 14 ian. 1971; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 29).

¹³⁹ Înscris la Pr. Petru Rezuș, a susținut teza de doctorat: *Concepții protestante mai noi despre Sfânta Scriptură* (cf. pv. nr. 23 din 12 mai 1977; vezi și *Registru procese verbale. Magisteriu*, p. 57).

¹⁴⁰ Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, *Dosar personal*.

¹⁴¹ Pr. Dumitru RADU, „Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae la 80 de ani. Personalitatea și gândirea sa teologică în contextul ortodoxiei românești”, în: *Studii Teologice*, an. XXXV, 1983, nr. 9-10, pp. 686-699.

¹⁴² A se vedea Dorina N. RUSU, *Dicționarul membrilor Academiei Române 1866-2010*, 2010, p. 995.

COMISIA PENTRU OCUPAREA
CATEDREI DE TEOLOGIE ASCETICĂ ȘI MISTICĂ
vacantă la Facultatea de Teologie a
Universității din București.

DOMNULE DECAN,

Subsemnații membri în Comisiunea pentru completarea vacanței
dela catedre de Teologie Ascetică și Mistică dela Facultatea de
Teologie din București, avem onoarea a înainta următorul

R E F E R A T

asupra activității științifice, didactice și organizatorice a Păr.
Prof. Dr. D. Stăniloae.

I. - Activitatea științifică. Licențiat și doctor al Facultății
de Teologie din Cernăuți, anii 1927, și 1928, cu studii de specializare
teologică la Facultatea teologică din Atena, anii 1927-1928, și de
Bizantinologiei, la Universitatea din München și Berlin, 1928-1929,
Păr. Dumitru Stăniloae, titularul catedrei de Teologie Dogmatică del
Academia Teologică din Sibiu, cărei Academii îi aparține, ca profesor
încă din 1929, a desfășurat în tot acest timp o bogată activitate
științifică, care l-a promovat printre personalitățile de prim rang
în domeniul științei teologice române. -

Această activitate științifică este evidențiată, în primul rând
prin cele peste 24 de lucrări din domeniul științei teologice publ
cate de Păr. Prof. D. Stăniloae în decursul anilor 1929-1946. -

Aceste lucrări, unele din ele traduceri, altele, și cele mai mul
lucrări originale, se caracterizează prin spiritul de adâncă pătrun
re cu care sunt alese, privite și tratate problemele, prin bogata lo
documentare științifică, ca și prin aleasa ținută literară, în care
ele sunt prezentate. -

Referindu-se la probleme din aproape toate domeniile teologie
istoric, practic și sistematic, scrierile Păr. D. Stăniloae vădese totu
o pronunțată înclinare și preocupare pentru problemele mistico-as
cetice, cărora Sf. Sa le închină lo din cele 24 scrieri ale P. C. Sale
de care noi am putea lua cunoștință. Din acest fapt rezultă că la
Păr. D. Stăniloae Mistica și Ascetica nu sunt preocupări întâmplătore
și marginale, ci ele formează aproape o permanentă a studiilor și
preocupărilor sale științifice. Această constatare este și mai
evidentă, dacă se are în vedere faptul, că chiar dela începutul acti
ității sale științifice, interesul Păr. Prof. Stăniloae a fost îndrept

./.

11 nov. 1946. Referat titularizare București, f. 1.

- 2 -

spre problemele de teologie mistico-ascetică. Astfel încă din 1929, anul numirii P.C.Sale în învățământul teologic superior, P.C.Sa publică odată cu traducerea din limba greacă a Dogmaticii lui Andruzos, și un studiu original, din domeniul misticii însă, sub titlul: "Calea spre lumina dumnezeiescă la Sf.Grigore Palama", atacând prin aceasta, una din cele mai dificile probleme ale misticii creștine, problemă strâns legată de faimoasa dispută isihastă și de gura și opera marelui mistic al Răsăritului ortodox, care a fost Sf.Grigore Palama.-

Preocupat de opera acestui profund scriitor mistic, Păr.Stăniloae îi dedică, în continuare, alte două lucrări, apărute în anii următori: una, de proporții mai reduse, constând din traducerea a două "Tratate" ale Sf.Grigorie, traducere însoțită însă de un interesant studiu original asupra operei palamite, ambele apărute în "Anuarul Academiei Teologice" Sibiu, anul 1932-1933, și o alta de proporțiile unui vast studiu de peste 400 pagini, format mare, închinat vieții și operei a celui-lui Sf.Grigorie Palama, lucrare apărută la Sibiu, în anul 1938.-

Importanța acestei lucrări, care conține 200 pag. cercetări originale asupra operei Sf.Grigorie Palama și 160 pag. traducere din opera Sf.Grigorie, constă în primul rând în competența și adâncimea cu care e analizată și tratată opera marelui mistic răsăritean, dar și în aceea că Păr.Stăniloae isbutește să aducă puncte de vedere cu totul noi asupra raporturilor dintre opera Sf.Grigoare Palama și cea a Sf.Simeon Noul Teolog, celălalt mare mistic al Răsăritului, trăitor în veacul al XI-lea stabilind, contra părerii eruditului scriitor apusean, iezuitul Hausher adevărata paternitate a faimosului metod al rugăciunii isihaste care, nu aparține nici într'un caz Sf.Simeon Noul Teolog, după cum a stabilit Păr.Prof.Stăniloae, și cum a trebuit să accepte apoi, Hausherr însuși.-

În intervalul apariției acestor două lucrări, închinată marelui mistic răsăritean, Păr.Stăniloae face să apară încă două lucrări, tot din domeniul teologiei mistice și anume: "Însemnătatea inimii în religie" o traducere din rusește, după scriitorul rus Boris Văsevalav-tev, apărută la Sibiu în 1934, și o lucrare originală: "Încercare despre teofanii", București 1936, interesant studiu de teologie mistică în legătură cu fenomenul de teofanie dela Maglav.-

În cadrul acelorși preocupări pentru teologia mistică, mereu prezente și susținute la Păr.Prof.D.Stăniloae, P.C.Sa publică, în 1938, studiul intitulat "Cuvântul și mistica iubirii", studiu în care Sf.Sa combate atitudinea antimistică a protestantismului modern.-

Preocupări mistice se găsesc deasemenea și în lucrarea dogmatică de căpetenie a Păr.Prof.Dr.Stăniloae: "Iisus Hristos: sau restaurarea sau restaurarea omului", vastă lucrare de peste 400 pag., apărută la Sibiu, în 1943, scriere care marchează odată în desfășurarea disciplinei dogmatice la noi și despre care vom mai aminti.-

./.

11 nov. 1946. Referat titularizare București, f. 2.

De natură strict mistico-ascetică este însă lucrarea dedicată unui alt mare cugetător mistic răsăritean, Sf. Maxim Mărturisitorul, a cărui *Mistagogie* o traduce Păr. Stăniloae, însoțind-o de un scuturător studiu introductiv, asupra operei și vieții sfântului autor, studiu și traducere apărute în numerele 3-4 și 7-8 din "Revista teologică" din Sibiu, anul 1944.-

Dar opera de căpetenie, care încununează bogata și neîntreruptă activitate din domeniul teologiei mistico-ascetice a Păr. D. Stăniloae, este redarea în românește a acelei mari opere mistico-ascetice din Teologia ortodoxă, care este "Filocalia". Din această vastă operă, tradusă în întregime de Păr. Stăniloae, în cele șase vol. manuscrise, Sf. Sa a și făcut să apară primul vol. de 408 pag., în chiar cursul acestui an, în editura Sf. Arhiepiscopiei de Sibiu. Succesul de care s'a bucurat acest prim volum epuizat din chiar primele luni după apariție, așa că acum se găsește la o a doua imprimare, dovedește cât de ferocit aleasă și realizată a fost această ultimă lucrare a Păr. Stăniloae, care, de altfel, nu este numai o simplă traducere, deși și numai ca traducere ea își are meritele sale deosebite. Alături de traducere, Păr. Stăniloae are, în acest prim volum, pe lângă un studiu introductiv original, studii introductive însoțitoare pentru fiecare dintre sfinții autori a căror scris este înfățișat în paginile Filocaliei.-

Dar abstracție făcând de aportul de gândire originală adus de Păr. Prof. Stăniloae în paginile Filocaliei și rămânând numai la opera sa de traducător, traducerea însăși constituie un merit științific din partea P. C. Sale. Traducerea Filocaliei este făcută după cele mai autorizate texte ale originalului grec, coroborate cu cele mai recente cercetări critice ale textelor, în legătură cu fiecare din autorii tratați. Dar în afară de credincioșie și exactitate față de original, traducerea Păr. Stăniloae se distinge prin claritatea ei de limbă și frumusețea de stil, calități cărora li se datorește, în bună parte, rapidă și îmbucurătoare răspândire pe care a avut-o Filocalia în lumea cititorilor români. Datorită traducerii Păr. Stăniloae o serie de scriitori mistici ai vechii gândiri creștine, cu nebanuite frumusești și înălțimi de cugetare, cum sunt un Evagrie Ponticul, un Cassian Romanul, un Diadoh al Foticesii sau Marcu Ascetul, au redevenit bun spiritual comun pentru gândirea românească, nu numai teologică ci și laică.-

În analizarea operei științifice a Păr. Stăniloae, ne-am referit aproape numai la publicațiile mistico-ascetice, fără a cerceta și lucrările Păr. Stăniloae din celelalte domenii teologice, cum ar fi cel dogmatic, spre exemplu, căruia, titularul catedrei de dogmatică dela Academia Teologică din Sibiu i-a adus noi și prețioase contribuțiuni științifice. Am citat, în treacăt doar, și atât cât ne interesa prin latura ei mistică, acea adânc meditată și original realizată lucrare

11 nov. 1946. Referat titularizare București, f. 3.

- 4 -

dogmatică "Iisus Hristos sau restaurarea omului", apărută la Sibiu în 1943, și care, între altele, are și pe acela de a fi făcut ca prin vechile și eternele adevăruri ale dogmaticii creștine să circule viu seva nouă a preocupărilor și fărâmtărilor gândirii de astăzi. -

Acestei lucrări, destul de compactă, cu cele peste 400 pag. ale ei, trebuie să i se adauge, pe lângă traducerea din grecește a "Dogmaticii" lui Andruzos, datând din 1929, studiul cu totul recent "Elemente de antropologie ortodoxă", apărută în 1946, cum și stătea alte lucrări, fie din domeniul teologiei istorice cum este: Viața și activitatea Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești" apărut în 1929, sau cele cu caracter dogmatico-istoric sau dogmatico-polemic, cum sunt: "Catholicismul de după război", 202 pagini, Sibiu 1932, "Lipta pentru drapata credință în Țara Hațegului", etc. ceto.

De asemenea trebuie luate în considerare la fixarea activității științifice a Păr. Stăniloae și toată acea bogată activitate publicistică desfășurată de P.C.Sa în decursul acestui întreg răstimp, fie ca prim redactor timp de 15 ani la "Telegraful român", publicație săptămânală oficială a Mitropoliei din Sibiu, fie ca colaborator asiduă al "Revistei Teologice" din Sibiu, sau de îngrijitor al "Anuarului" Academiei Teologice din Sibiu, pe care l-a îngrijit timp de zece ani cât a fost Rectorul Academiei Teologice din Sibiu și în paginile cărora a publicat substanțiale studii, eseuri și articole de știință teologică și orientare culturală și spirituală. -

II. - Activitatea didactică a Păr. Stăniloae decurge din însăși cariera sa profesorală. Păr. Stăniloae aparține învățământului Teologic superior înscă din 1929, când, pe baza doctoratului în Teologie dela Facultatea teologică din Cernăuți și a studiilor de specializare teologică dela Facultatea teologică din Atena și a celor de Bizantinologie dela Universitățile din München și Berlin, a fost numit profesor al Academiei teologice din Sibiu, suplinitor, în 1929, titular provizoriu epo în 1932 și definitiv la catedra de Teologie practică a aceleiași Academii prin I.D.R. Nr. 3836 din 1936 și transferat, în cursul aceluiași an la catedra de Apologetică și Dogmatică dela aceeași Academie. Prin ridicarea Academiei Teologice din Sibiu la rangul de Facultate în 1943, Păr. Stăniloae a fost încadrat profesor titular al catedrei de Teologie Dogmatică, situație pe care o deține și astăzi în învățământ.

Rezultă deci că Păr. Stăniloae are peste 16 ani de activitate în învățământul superior teologic, ani în care P.C.Sa a trecut prin toată filiera treptelor de învățământ, având peste zece ani ca profesor titular definitiv și predând, în tot acest răstimp, aproape toate domeniile științei teologice, în special pe cele sistematice.

./.

11 nov. 1946. Referat titularizare București, f. 4.

- 5 -

III.- Activitatea organizatorică a Păr.Prof.Dumitru Stăniloae se evidențiază din faptul că P.C.Sale i s'a încredințat timp de zece ani conducerea Academiei Teologice din Sibiu, al cărei Rector a fost din anul 1936 până în anul 1946. În acest timp și sub rectoratul P. C.Sale Academia Teologică din Sibiu a făcut mari progrese, nu numai în domeniul didactic, prin înmulțirea catedrelor și meteriilor de învățământ, și ridicarea Academiei la rangul de Facultate ca și în cel gospodăresc, prin mărirea capacității de primire a studenților în Internatul Academiei.-

Datorită acestor merite Sf.Sa a fost distins cu cele mai înalte ranguri onorifice pe care Biserica le acordă preoților de mir, merituoși, conferindu-i-se gradele de Stavrofor și Protoereu.-

Pentru toate aceste merite, științifice, didactice și organizatorice, credem că P.C.Sa Păr.Prof.Dr.Dumitru Stăniloae, titularul catedrei de Dogmatică dela Academia Teologică din Sibiu, propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascețică și Mistică dela Facultatea de Teologie din București, în conformitate cu prevederile art.64, pct.1, alin2., Sf.Sa fiind "profesor titular în învățământul superior, la o catedră de altă specialitate decât cea vacantă, dar având lucrări de valoare și o activitate susținută în specialitatea catedrei la care i se face chemarea".-

Făcând această propunere socotim că întrucât Păr.Dumitru Stăniloae face parte din cadrele didactice ale învățământului superior, în care funcționează ca profesor titular definitiv, de zece ani, este dispensat de a mai trece probele prevăzute de art.64, pct.3, din Legea învățământului superior.-

P R E S E D I N T E,

(ss) Ioan Gh.Savin

Pr.Cicerone Iordăchescu

MEMBRII: Bucevschi Orest

Pr.Ioan Gh.Coman

11 Noembrie 1946

11 nov. 1946. Referat titularizare București, f. 5.

Proces-Verbal Nr. 67

EXAMENUL DE TEZĂ. Subsemnații profesori întrunindu-ne în comisiune azi 14 Iunie 1948 ora 8⁰⁰, potrivit adresei Decanatului Nr. 690/48, am examinat pe candidatul Pr. Nicolae Buzescu asupra tezei sale de doctorat intitulată: Valoarea gnosologică a religiei în idealismul hegelean

Având în vedere și referatul Nr. 476/48 al Domnilor profesori: Pr. D. Stăniloae ca referent principal și Nicolae Chifescu, ca referent secundar, cum și modul cum candidatul și-a susținut pozițiile, l-am admis cu mențiunea magna cum laude (note 10).

Depunând și legiuitul jurământ, l-am proclamat doctor în teologie.

Președinte, Pr. D. Stăniloae

Membri,

Protul fr. Iustin
I. de. Popa
D. Stăniloae
Iustin Iovineanu
N. Chifescu

14 iun. 1948. Proces verbal al examenului pentru teza de doctorat.

Proces-Verbal Nr. 68

EXAMENUL DE TEZĂ. Subsemnații profesori întrunindu-ne în comisiune azi 19 Iunie 1948 ora 16, potrivit adresei Decanatului Nr. 659/48, am examinat pe candidatul Pr. Constantinascu C. Ioan asupra tezei sale de doctorat intitulată: Posibilitatea minunii

Având în vedere și referatul Nr. 1196/48 al Domnilor profesori: Pr. D. Stăniloae ca referent principal și Nicolae Chifescu ca referent secundar, cum și modul cum candidatul și-a susținut pozițiile, l-am admis cu mențiunea cu distincție (note opt).

Depunând și legiuitul jurământ, l-am proclamat doctor în teologie.

Președinte,

Pr. D. Stăniloae

Membri,

I. de. Popa
I. de. Iustin
D. Stăniloae
Iustin Iovineanu
N. Chifescu

19 iun. 1948. Proces verbal al examenului pentru teza de doctorat.

Proces-Verbal Nr. 70

EXAMENUL DE TEZA. Subsemnații profesori întrunindu-ne în comisiune azi 5 Noembrie 1948 ora 9^{am}, potrivit adresei Decanatului Nr. 1564/glg, am examinat pe candidatul Pr. Constantinescu Alexandru asupra tezei sale de doctorat intitulată: Învățătura despre viața duhovnicească a Sfântului Ioan Casian.

Având în vedere și referatul Nr. 1154/glg al Domnilor profesori: Pr. Dumitru Stăniloae ca referent principal și Nicolae Chitescu ca referent secundar, cum și modul cum candidatul și-a susținut pozițiile, l-am admis cu mențiunea foarte bine.

Depunând și legiuitul jurământ, l-am proclamat doctor în teologie.

Președinte,

Pr. P. Vintilăscu

Justin Moisescu

Membri,

Pr. G. Gălbeneanu

D. Xanilongu

S. de. I. I. I.

5 nov. 1948. Proces verbal al examenului pentru teza de doctorat.

Proces-Verbal Nr. 71

EXAMENUL DE TEZA. Subsemnații profesori întrunindu-ne în comisiune azi 15 Noembrie 1948 ora 10³⁰, potrivit adresei Decanatului Nr. 1641/glg, am examinat pe candidatul Pr. Ciocan D. Gheorghe asupra tezei sale de doctorat intitulată: Influența spiritului creștin asupra ideii de penitență.

Având în vedere și referatul Nr. 1158/1948 al Domnilor profesori: Nicolae Chitescu ca referent principal și Pr. Dumitru Stăniloae ca referent secundar, cum și modul cum candidatul și-a susținut pozițiile, l-am admis cu mențiunea bine.

Depunând și legiuitul jurământ, l-am proclamat doctor în teologie.

Președinte,

Pr. P. Vintilăscu

Membri,

J. M. Moisescu

I. Săulea

Justin Moisescu

D. Stăniloae

N. Chitescu

15 nov. 1948. Proces verbal al examenului pentru teza de doctorat.

R A P O R T

de activitate pe anul universitar 1952-1953.

Subsemnatul Stăniloae Dumitru, preot, având funcția de profesor la Institutul Teologic din București și ocupând catedra de Teologie sistematică de la cursurile de magistru în teologie, m'am născut în 16 Nov. 1903, Com. Vlădeni, Raion Stalin, și sunt căsătorit cu Maria Stăniloae, născută Mihu, în com. Gura Măre, Raion Sibiu. Părinții mei, decedați demult, au fost țărani săraci, având cinci copii, rămăși toți țărani, afară de subsemnatul. Soția mea este de asemenea fiică a unor țărani săraci, împreună cu alți opt frați, rămăși unii țărani, alții muncitori calificați la diferite întreprinderi/C.F.R.-Sibiu, Gaz Metan-Sibiu etc./.

Studiile le-am făcut la liceul din Brașov și la Facultatea de Teologie din Cernăuți, tot timpul având diferite burse. La aceste școli am obținut bacalaureatul, licența și doctoratul în Teologie.

Funcționez în învățământul universitar din 1 Sept. 1929 până în prezent în mod neîntrerupt. Între 1 Sept. 1929 și 14 Ian. 1947 am funcționat ca profesor la Academia teologică din Sibiu, iar dela 14 Ian. 1947 la Facultatea de Teologie din București, devenită dela Decembrie 1948 Institutul teologic din București.

Până în Dec. 1947 n'am aparținut nici unei organizații politice. Dela acea dată am făcut parte din Partidul Național Popular până la dizolvarea lui în Ian. 1949.

În anul universitar 1952-1953 am ținut cu studenții și cu magistrații Institutului teologic câte 12 ore săptămânal și anume 4 ore săptămânal /3 ore de curs plus 1 ~~de~~ seminar/cu studenții an. IX, 4 ore /3 ore de curs și 1 de seminar/cu secția sistematică dela magistrați, an. II și 4 ore /3 ore de curs și 1 de seminar/cu secția sistematică dela magistrați, an. III. În cadrul orelor de curs am predat materia Teologiei dogmatice și simbolice prevăzută în programa analitică, iar în cadrul seminariilor am dat îndrumări

1 aug. 1953. Raport de activitate 1952-1953, f. 1.

22
ri bibliografice și metodologice pentru întocmirea de lucrări, am discutat lucrările studenților și magistraților și am preluat materia tratată la orele de curs.

În afară de orele acestora, am ținut în fiecare săptămână câte două ore de consultații cu studenții și cu magistrații, dându-le îndrumări în legătură cu pregătirea examenelor și a colocviilor, a lucrărilor de seminar și de licență, cu vizitarea lor vizitarea de preoțescă și socială.

La cursurile de îndrumare misionară și socială cu preoții, seria din Oct.-Dec. 1952 și cea din Ian.-Martie 1953, am ținut conferințele: I. „Învățătura ortodoxă despre Mica Domnului în comparație cu noua rătăcire catolică” și II. „Învățătura creștină despre muncă”, împreună cu seminariile legate de aceste conferințe, cu orele de supraveghere a pregătirii individuale a cursiștilor și cu orele duhovnicești, în total câte 8 ore la fiecare serie. Tot la aceste serii am făcut parte din colectivul de liturgică, supraveghind și îndrumând pe preoți la sfintele slujbe, câte 27 ore la fiecare serie.

La seria din Aprilie-Iunie 1953 am ținut conferințele: I. „Învățătura ortodoxă despre Mica Domnului în comparație cu noua rătăcire catolică” și II. „Cultul ortodox în comparație cu celelalte culte”, împreună cu seminariile asupra lor și cu seminariile de doctrină, total 8 ore.

În cursul anului univ. 1952-1953 am ținut cu studenții anului IV și cu magistrații an. II și III acțiunea sistematică a colocviilor de la semestrul I și examenelor de la sfârșitul anului; de asemenea am făcut parte din comisia pentru examenul de licență al absolvenților Institutului. Am mai făcut parte din comisia pentru examinarea preoților cursiști din seria Oct.-Decembrie 1952, care a durat 4 zile.

Tot în cursul acestui an universitar am ținut în cadrul Institutului două conferințe pentru studenți: I. Despre înduhovnicirea preotului, și II. Evlavia tânărului teolog. Am mai ținut în fiecare lună câte o meditație studenților și preoților din Paraclisul Institutului la slujbele de seară.

În răstimpul acestui an am publicat în revistele noastre bisericești următoarele studii: I. Formele și cauzele falsului misticism/rev. Studii Teologice, No. 5-6, 1952/, în care am demascat și criticat o serie de manifestări morbide sau de rău credință în domeniul vieții religioase. II. Temeiuri dogmatice și duhovnicești pentru viața monachală de obște/rev. Studii Teologice, No. 7-8, 1952/, în care am evidențiat marea prețuire ce-o acordă tradiția Ortodoxă vieții colective în anul monachismului și cât de mult reprezintă

1 aug. 1953. Raport de activitate 1952-1953, f. 2.

23
viața de obște peste tot suprasum ideal al creștinismului. 3. Invațatura creștină despre muncă/rev.Studii Teologice, No. I-2, 1953/.

Dacă aceste trei studii au un pronunțat caracter de actualitate socială, un alt studiu, intitulat: »Dumnezeescos Boharistic în cele trei confesiuni»/publicat în rev.Ortodoxia, No. I, 1953/, evidențiază unele din abaterile esențiale doctrinare ale papalității dela duhul creștinismului autentic, în tendința ei de a investi clerul cu tot mai multe privilegii de ordin spiritual ca bază a celor de ordin material și lumesc, pentru a creștea din el o castă ridicată deasupra poporului.

Am colaborat apoi la Cartea de Invațatură ortodoxă, apărută în cursul acestui an, în care am întocmit jumătate din partea dogmatică/circa 50 pag.. Mai menționez o recenzie asupra Cărții de Rugăciuni, Tip. I.P.S.S. Patriarhului Iustinian/în rev.Eis.Ort.Rom., No. 2-3, 1953/.

Din manifestările de altă natură în cadrul Institutului amintesc colaborarea la ziarul de perete, cu articolele: Propaganda electorală, și: Congresul popoarelor pentru pace. Am participat la discuții în cadrul ședințelor de Sindicat, am vorbit la unele manifestări în cadrul luptei pentru pace, am urmat pentru al 4-lea an în sir cursurile de limbă rusă, dând și examen.

București, 1 August 1953

Trăiescă lupta pentru pace!

Precut Dumitru Stăniloae

D. D. Stăniloae

Prof. la Institut. Teologic București

1 aug. 1953. Raport de activitate 1952-1953, f. 3.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE
Institutul Teologic de Studii Universitare
în București

Adic. 1025 - Ghicovici - Letru, meșter

PROCES-VERBAL în
Nr. 320

Subsemnatul, profesori ai ~~Institului~~ de Teologie din București,
întrebindu-ne astăzi, 15 iunie 1956 ora 9,30
potrivit convocării Nr. 194 a d-lui Decan al acestei
Facultăți, am procedat la finalizarea examenului de licență al candidatului
Gratiel Andrei Scrima P.B.
Având în vedere referatul favorabil al ~~profesor~~ profesor P.D.
Stănilăscu președinte de teză, înregistrat la Nr. 3234 /1956,
asupra tezei de licență intitulată: Tratat de introducere
la antropologie ortodoxă apofatică.
am procedat la finalizarea examenului
oral asupra materiilor din ~~ale teologiei~~ ale teologiei
(S. Teol., Teol. dogmatică, Teol. practică și Teol. Past. Rom. și Comparativă)
și l-am adus cu nota 10 la calific. excepțional.
În consecință, l-am proclamat licențiat în teologie, după ce a
depus jurământul cerut de regulament.
Drept care am încheiat prezentul proces verbal.
Media generală calculată în conf. cu disp. art. 242 în Regul.
mentul Institutului Teologic: 9,84 cat. excepțional
PREȘEDINTE
A. Stănilăscu
Membri
Prof. G. Gheorghiu
P.D. Stănilăscu
V. Chiriac
Prof. Brăncuș

15 iun. 1956. Proces verbal al examenului pentru teza de licență.

PATRIARHIA ROMÂNĂ
Institutul Teologic de Grad Universitar

Strada 11, Biserica nr. 2 - BUCUREȘTI

TELEFON Nr. 13-61-36

Nr. 3222 din 25 oct. 1968

ADEVERINȚA

Urmare cererii înreg. sub nr. 3222/1968, adeverința prezenta ca P.C.Pr. DUMITRU STANILAOA a fost reîncadrat la Institutul nostru, pe data de 1 ianuarie 1965, în postul de profesor la catedra de Teologie Dogmatică, Fundamentală și Simbolică, conform adresei Cancelariei Sf. Sinod nr. 242/1965 și adresei Departamentului Cultelor cu nr. 126/1965, cu un salariu lunar de lei 3000 potrivit vechimii de peste 15 ani în învățământul superior.

De la acea dată P.C.Pr. a primit următoarele salarii :

- De la 15 ianuarie 1965 - 31 ianuarie 1965 lei 1625 lunar,
- De la 1 februarie 1965 - 30 noiembrie 1965 lei 3000 lunar,
- De la 1 decembrie 1965 - 31 iunie 1966 lei 3600 lunar plus 300 lei lunar ca indemnizație pentru titlul de doctor în teologie.
- De la 1 iulie 1966 și în prezent primește lei 3600 lunar.

Drept care eliberăm prezenta spre a-l servi la completarea cartii de muncă.

RECTOR,

Diac. N. Nicolae

SECRETAR ȘEF,

Ion. Petru Rădulescu

Cons. Judec. M. R.

25 oct. 1968. Adeverință de încadrare.

PREA FERICITE PARINTE PATRIARH,

Bunul Dumnezeu mi-a hărăzit să mă apropiu de vîrsta de 70 de ani, pe care, cu ajutorul Lui sper să o împlinesc la 16 noiembrie 1973. Mulțumindu-i că mi-a dat putere și prilej să-I slujesc, mai mult de 40 de ani, Lui, Bisericii Sale și poporului dreptcredincios român, ca dascăl de teologie, mereu însuflețit de voința de-a contribui la pregătirea unor preoți în duhul tradiției strămoșești, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste de popor și de aspirațiile lui, Vă rog să binevoiți a dispune trecerea mea la starea de pensie, pe data de 1 octombrie 1973.

București, 3.VII.1973

Devotat,
Pr. D. Stăniloae

Pr. Prof. D. Stăniloae

PREA FERICIRII SALE

PREA FERICITULUI PARINTE PATRIARH JUSTINIAN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

3 iul. 1973. Cererea de pensionare.

c o p i e

DEPARTAMENTUL CULTELOR
Direcția Supraveghere și Control

Nr.19568/1973

9 Oct. 1973

Către

CANCELARIA SINODULUI

- L o c o -

Urmare adresei Dvs. Nr. 11466/1973, vă facem cunoscut că sîntem de acord cu numirea prof. pens. STANILOAE DUMITRU ca profesor consultant pentru îndrumarea doctoranzilor la specialitatea "Teologia Dogmatică și Simbolică", începînd cu data de 1 octombrie 1973.

Susnumitul urmează să fie retribuit cu o indemnizație de 1000.- lei din bugetul de stat.

DIRECTOR ADJ.

(ss) I. Puia

SEF BIROU,

(ss) J. Dinulescu

9 oct. 1973. Aprobarea Departamentului Cultelor
a cererii pentru profesor consultant.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
Patriarhia Ortodoxă Română

ADMINISTRAȚIA PATRIARHALĂ

Căminul Căminului Sf. Sinod

Nr. 16720/1973

Nr. _____

București

Intrarea Patriarhală Nr. 2
Sector 8

INSTITUTUL TEOLOGIC
BUCUREȘTI
INTRARE Nr. 3056
Luna X ziua 16.

SECRETARIATUL
INSTITUTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR

- București -

Urmare adresei Dvs. Nr. 1970/1973, vă aducem la cunoștință că Prea Fericitul Patriarh Justinian a aprobat ca P.C. Pr. DUMITRU STANILOAE, care s-a pensionat pentru limită de vîrstă pe data de 1 septembrie 1973, să fie angajat în anul academic 1973/1974 ca profesor consultant pentru îndrumarea doctoranzilor în teologie la specialitatea Teologia Dogmatică și simbolică, cu plata din fondurile catedrei suplinită de P.C.Pr. Radu Dumitru.

Departamentul Cultelor, prin adresa Nr. 19568/1973, a comunicat acordul cu numirea P.C.Pr. Prof. pensionar DUMITRU STANILOAE ca profesor consultant, începînd cu data de 1 oct 1973, urmînd să fie retribuit cu o indemnizație de 1000 lei din bugetul de stat.

Anexăm, în copie, adresa Departamentului Cultelor Nr. 19568/1973.

CONSILIER ADMINISTRATIV,

Pr. Const. Pârva

SECRETAR,

Pr. Tr. Valdean

15 oct. 1973. Confirmarea aprobării pentru cererea de profesor consultant.

SEMINARUL TEOLÓGIC DIN PRINCETON

PRINCETON, NEW JERSEY 08540

OFICIUL PREȘEDINTELUI

Rectorul
Academiei Teologice,
Biserica Ortodoxă Română
Întroarea Patriarhiei, nr. 9
București 5, România

Dragul meu coleg;

Profesorul Dr. Dumitru Stăniloae de la facultatea
Academiei Teologice a fost recomandat pentru Premiul
Fundatiei Templeton pentru Progresul Religiei. Am primit
o scrisoare de sprijin, excelentă, de la Profesorul Dr. István
Juhász din Cluj-Napoca și știu că numirea Dr. Stăniloae
se bucură de o atenție deosebită.

Ar fi foarte folositor dacă dumneavoastră ca Rector
al Academiei Teologice mi-ați trimite o copie a serienilor
profesorului Stăniloae într-o altă limbă, afară de cea românească.
Văz întrebă, în mod special, dacă a fost tradusă Dogmatica sa.
Orice informație pe care ați putea să ne-o dați, în această
problemă, va fi mult apreciată de mine și de ceilalți interesați
în programul Premiului Fundatiei Templeton pentru Progresul Religiei.

Cu mult respect,

al dumneavoastră,

SS
James I. McCord

JIM: tag

Tradus din limba engleză de T. Cristea

1. Prof. Dr. Stăniloae
este născut și în România
nu numai în
activitate:

a) studii
b) activitate didactică
c) activitate științifică în țară
și în străinătate
d) lucrări publicate în țară
și în străinătate

2 iun. 1976. Scrisoare către Rector pentru premiere Princeton.

recapitulare
Din activitatea Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae:

Pe lângă lucrările și studiile menționate în: "umenian Orthodox Church News, Year III, nr. 4, Dec. 1973, p. 81-87, mai sînt de a suga:

In limba română:

112. Sfîntul Duh în revelație și în Biserică, Ortodoxia, 1974, nr. 2, pg. 216-250.

113. Natură și har în teologia bizantină, Ortodoxia, 1974, nr. 3, pg. 392-440.

114. Aristologia Sinoadelor, Ortodoxia, 1974, nr. 4, pg. 573-580.

115. Concepția ortodoxă despre Tradiție și dezvoltarea doctrinei. Ortodoxia, 1975, nr. 1, p. 5-15.

116. Trinitatea Tradiției în timpul de azi, din punct de vedere ortodox. Studii Teologice, 1975, nr. 1-2, p. 5-13.

117. Paștele, sărbătoarea luminii în ortodoxie. Studii Teologice, nr. 5-6, 1975, pg. 340-359.

120. Filocalia, vol. V, pg. 390, București, 1976.

121. Pe lângă: anualul de Dogmatică publicat în 1958-1959, în 2 volume, în colaborare cu alți trei profesori români, Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae a dat la tipar în anul acesta o Dogmatică ortodoxă în două volume, scrisă de el singur.

In alte limbi:

21. L'écoulement de la tradition dans le monde d'aujourd'hui. Le point de vue orthodoxe. Irénikon, 1974, nr. 4, pg. 453-466.

22. Jesus Christ, Incarnate Logos, source of freedom and unity, The Ecumenical Review, 1974, pg. 403-412.

23. Le caractère statique et dynamique de la Tradition. La fixation des éléments conservateurs de la Tradition. Salonique, 1974.

24. La doctrine de Saint Athanase sur le salut. Paris Desclée 1974.

25. Le Saint Esprit dans la théologie et la vie de l'église orthodoxe. Contacts, nr. 87, 1947, p. 226-258.

26. La centralité du Christ dans la théologie, dans la spiritualité et dans la mission orthodoxe. Contacts, nr. 88, 92, 1975, p. 447-457.

recapitulare
Întreaga listă este compusă din toate studiile publicate în alte limbi și pe lângă multe altele au fost ținute la diferite facultăți, reuniuni teologice și simpozioane de peste hotare (Germania, Anglia, Belgia, Grecia, Franța, *Italia, Brazilia*).

Mentionăm că la 13 mai 1976, Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae a fost proclamat Doctor honoris causa al Facultății de Teologie din Salonic. Cu această ocazie a ținut conferința "Lumina lui Hristos luminează tuturor".

2 iun. 1976. Activitate Stăniloae.

2781

15 nov.

83

PREA FERICITE PARINTE PATRIARH,

Cu adîncă smerenie supunem aprobării Prea Fericii Voastre cele ce urmează;

La data de 16 noiembrie 1983, Pr.Prof.DUMITRU STANILOAE, fost titular al catedrei de Teologie Dogmatică și Simbolică, a împlinit vîrsta de 80 de ani.

Avînd în vedere că P.C.Sa a funcționat ca profesor în cadrul Institutului nostru timp de un sfert de veac și ținînd seama de activitatea de excepție pe care a depus-o în slujba Bisericii noastre și a învățămîntului teologic universitar, respectuos supunem aprobării Prea Fericii Voastre propunerea Consiliului profesoral al Institutului ca P.C.Pr.Prof.Dumitru Stăniloae să fie sărbătorit în mod festiv în ziua de 19 noiembrie 1983.

Ai Prea Fericii Voastre devotați și supuși,

RECTOR

+ VASILE TIRGOVISTEANUL
Episcop Vicar patriarhal

PRORECTOR,

Pr.Prof.Dumitru Radu

SECRETAR ȘEF,

Virgil Ionescu

PREA FERICIRII SALE

PREA FERICITULUI PARINTE I U S T I N

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

15 nov. 1983. Cerere aniversare Stăniloae.

Adrian Nicolae PETCU

ASPECTE INEDITE PRIVIND ARESTAREA, CONDAMNAREA ȘI DETENȚIA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

La peste două decenii de la căderea comunismului, viața și activitatea părintelui profesor Dumitru Stăniloae am putea spune că sunt puțin cunoscute. Sunt puțin cunoscute din perspectiva documentelor, care ne pot oferi detalii biografice inedite, atât pentru cunoașterea activității științifice și didactice a Părintelui, cât mai ales pentru înțelegerea personalității sale. Nu putem înțelege atitudinea Părintelui Stăniloae în problema fenomenului naționalist și chiar legionar, dacă nu apelăm la documente pentru a repera mai ales raporturile sale directe cu Mișcarea legionară. Și dăm acest exemplu, deoarece unul dintre motivele condamnării sale a fost acuzația de apartenență la această organizație politică. Apoi, dacă nu apelăm la documente, atunci nu putem cunoaște legăturile Părintelui Stăniloae cu gruparea Rugului Aprins, al cărei suflet a fost Sandu Tudor, ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor de mai târziu. Iar acestea sunt doar câteva secvențe biografice care necesită o atentă cercetare documentară.

Astfel de motive ne determină să inițiem un demers pentru cunoașterea Păr. Dumitru Stăniloae din perspectiva documentelor din arhiva fostei Securități. În cazul de față, încercăm să reconstituim cât mai fidel tabloul legat de *arestarea, condamnarea și detenția* Părintelui Stăniloae, să înțelegem contextul istoric și semnificațiile sale. În demersul nostru am plecat de la cercetarea documentelor din dosarul penal „Alexandru Teodorescu și alții”, adică al grupului Rugul Aprins de la sfârșitul anilor '50, sub cota F.P./Buc.113.668, aflat în custodia CNSAS sub cota fond Penal, nr. 202, constituit din 11 volume. Apoi, un izvor indispensabil la recuperarea și înțelegerea acestui trecut, considerăm a fi cartea de memorii a fiicei părintelui, Lidia Stăniloae¹. Lucrarea conține un volum imens de informații despre viața, activitatea didactică și științifică de la Academia teologică de la Sibiu, de la conducerea Telegrafului Român, apoi de la București, marcată profund de perioada persecuției comuniste: *arestarea, procesul, condamnarea și detenția în temnița Aiudului*. De aceea, am utilizat acest volum bogat în mărturii, în încercarea de a-l pune în oglindă cu documentele consultate în arhivă, constatând că, în cea mai mare parte, informațiile se coroborează. Înainte de a purcede la tratarea subiectului amintim faptul că o privire de ansamblu competentă asupra acestei teme a fost făcută de istoricul George Enache

¹ Lidia STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”. *Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Ed. Humanitas, București, ²2010.

în volumul său de studii „Ortodoxie și putere politică în România contemporană”, apărut la editura Nemira în 2005². Un alt demers în acest sens, însă lipsit de analiză, marcat de incoerență și cu o cantitate mare de informații străine de subiect, este cel al preotului Florin Grigorescu în cartea sa, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, apărută în 2011, la Suceava³.

Arestarea

Anul 1958 a debutat cu un gest politic aparent surprinzător din partea sovieticilor. Este vorba de retragerea Armatei roșii rămase în România la sfârșitul războiului, gest care coincide cu declanșarea unei campanii ateiste în Uniunea Sovietică, la inițiativa lui N.S. Hrușciov și cu lichidarea revoluției anticomuniste din Ungaria. Ca urmare, pentru a se consolida, regimul dejist a trecut la un amplu val de arestări și condamnări grele după modelul sovietic, fiind vizați în special cei considerați legionari, cei cu antecedente penale politice, dar mai ales slujitorii Bisericii Ortodoxe Române. În urma intervențiilor repetate la conducerea de partid și de stat, ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, arăta că în Biserică există o întreagă conspirație legionară care lucra mai ales în mediul monahal, cunoscut după război cu o dezvoltare fără precedent⁴. Astfel, erau vizați teologii, monahii cu aleasă prestanță duhovnicească și toți cei care, prin activitatea lor, consolidau poziția Bisericii în raport cu regimul comunist.

Printre aceștia erau monahii *Daniil Sandu Tudor*, egumenul Schitului sucevean Rarău, *Cleopa Ilie* și *Arsenie Papacioc* de la Mănăstirea Slatina. Încă din 1956, aceștia au constituit obiectul unui dosar de urmărire informativă deschis de Securitatea Suceava, fiind suspectați de „activitate legionară sub masca religiei”, ca o continuare a ceea ce fusese *fenomenul Vladimirești*, „lichidat” de autoritățile comuniste în 1955. În fapt, era vorba de activități monahale firești, dar care, prin amploarea lor, întăreau mărturisirea de credință în fața campaniei ateiste declanșate de regimul comunist în 1948. Pe de altă parte, activitatea monahală de la Rarău și Slatina nu avea nicio legătură cu fenomenul Vladimirești, tot așa cum nici Daniil Sandu Tudor nu era legat de proiectul de reformare a monahismului românesc inițiat de patriarhul Justinian în 1948 și al cărui purtător era părintele Cleopa Ilie.

Așa ajungem la arestarea celor din grupul Rugul Aprins, care mai ființa prin întâlnirile celor care reprezentaseră motorul asociației de la mănăstirea Antim de până la anul 1948. Este vorba de *Sandu Tudor*, *Alexandru Mironescu*,

² George ENACHE, „Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae”, în: George ENACHE, *Ortodoxie și putere politică*, Ed. Nemira, București, 2005, pp. 435-447.

³ Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2011, pp. 208-253.

⁴ Cristina PAIUȘAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. 1 (1945-1958), Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului București, 2001, doc. 154, pp. 288-301; doc. 155, pp. 302-305.

Benedict Ghiuș, Vasile Voiculescu și Sofian Boghiu. Evident că nu mai era aceeași activitate culturală și duhovnicească, deoarece după 1954-1955, nucleul fostului grup se întâlnea cu prilejul vizitelor lui Daniil Sandu Tudor la București, în locuri precum locuința profesorului Mironescu, a lui Constantin Joja sau mănăstirea Plumbuita, unde egumen era Sofian Boghiu. Însuși Lidia Stăniloae, rememorează vizitele pe care le făcea familiilor Joja și Mironescu:

„Ne mai duseserăm din când în când la familia arhitectului Joja⁵. Cum frațele lui, Athanasie, profesor de Filozofie, era al doilea ca rang în Comitetul Central și mare demnitar⁶, ni se părea că era mai puțin suspect. Veneau acolo *Codin Mironescu*, cele două familii fiind foarte bune prietene, *părintele Agaton*⁷, uneori *părintele Ghiuș* și *părintele Sofian*. Toți aceștia făcuseră parte din Rugul Aprins de la Antim. Mai veneau, foarte rar, *doctorul Dabija* de la Facultatea de Medicină, *Paul Sterian*, *Vasile Voiculescu* și alții. Se discuta filozofie, teologie, literatură. Mama era foarte îngrijorată. «Hai să nu mergem», spunea ea. «Nu se poate, am promis», răspundea tata cu veșnica lui bună-credință. «Ce-ți tot faci atâtea griji? Nu vorbim nimic interzis, nimic subversiv. Și pe urmă sunt totuși frați, ce Dumnezeu. Athanasie Joja n-o să permită să se atingă cineva de frațele lui. Și noi, fiind la ei acasă, nu putem fi bănuți de nimic...»⁸.

Dar activitatea unora din grup, precum *părintele Daniil*, era mult mai activă pe tărâmul păstrării adevărului de credință prin mărturisire mai ales în rândul tinerilor care cercetau așezământul de la Rarău. Daniil Sandu Tudor, era convins că rezistența în fața ateizării se poate face numai printr-o *activitate catehetică permanentă*, mai ales în rândul tinerilor și chiar prin viețuire duhovni-

⁵ Este vorba de *Constantin Joja* (născut în 1908-decedat în 1991). A fost un arhitect care a avut contribuții esențiale atât în creația de arhitectură, cât și în protejarea, restaurarea și valorificarea monumentelor istorice. În perioada interbelică a manifestat o opțiune politică de dreapta, pentru care, la 16 aug. 1948, a fost arestat. A fost condamnat de Tribunalul Militar București, prin Sentința nr. 892/1949, la trei ani *închisoare corecțională*, pentru infracțiunea de „uneltire contra ordinii sociale”. La eliberare, a mai primit o *condamnare administrativă*, de 24 luni muncă obligatorie, la Poarta Albă și Capu Midia. A fost eliberat la 12 ian. 1953 (<http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti%20politici/I/J%2001.%20Jaca%20-%20Juverdeanu/Joja%20Constantin/index.php>, consultat la 1 febr. 2013).

⁶ Athanasie Joja a fost membru PCR încă din ilegalitate, iar după 23 aug. 1944 înalt funcționar în mai multe instituții de stat și organisme politice și sindicaliste. Pentru perioada detenției fratelui său, Constantin, fișa de membru de partid a lui Athanasie Joja are un hiatus. În 1955, Athanasie revine în prim-planul nomenclaturii comuniste ca membru al Academiei RPR, membru al CC al PMR (din 28 dec. 1955), reprezentant permanent al RPR la ONU, deputat MAN, apoi, între 1957-1960, ca ministru al Învățământului și Culturii, pentru ca, între febr. 1958-1960, să ocupe postul de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (cf. CNSAS, *Membrii CC al PCR, 1945-1989. Dicționar*, Ed. Enciclopedică, București, 2004, pp. 346-347).

⁷ Este vorba de *Ieroschimonahul Daniil*, din 1954 egumenul Schitului Rarău, cel care până la 1948 fusese monahul Agaton de la Mănăstirea Antim, așa cum l-a cunoscut Lidia Stăniloae (L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 197).

⁸ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 273.

cească așa cum se proceda în așezământul condus de el. În schimb, Securitatea a considerat că întâlnirile de la București sunt asemănătoare ședințelor legionare, în care se discută „dușmănos la adresa regimului”, se ascultă posturile de radio străine și se comentează favorabil revoluției anticomuniste din Ungaria. În cazul activității duhovnicești inițiată de părintele Daniil la Rarău, Securitatea a considerat că aceasta este o formă de atragere a tinerilor în „misticismul obscurantism” și de abandonare a obligațiilor pe care le aveau în „orânduirea socialistă”.

În urma urmăririi informative efectuată în perioada 1954-1958, prin toate mijloacele, precum *dirijare de informatori, filaj, interceptarea telefonului și a corespondenței*, Securitatea a constatat că Părintele Stăniloae avea legături cu ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor, atunci când venea la București; cu părintele Benedict Ghiuș; cu medicul Vasile Voiculescu, interesat de cultura teologică și aleasa trăire creștină; cu profesorul Alexandru Mironescu, pe care îl vizita; Constantin Joja și Andrei Scrima⁹, care în 1956 pleca din țară în urma bursei de studii oferite de vicepreședintele Indiei.

Dar poate cauza declanșării arestărilor în rândul celor din grupul Rugului Aprins a fost materialul publicat în presa franceză, de la Paris, în 1957, de către Olivier Clément, profesor la Institutul Saint Serge. În drumul său către Benares, India, Scrima făcuse o escală de câteva luni în capitala franceză, unde purtase discuții cu diferiți teologi cărora le-a expus situația în care se afla Biserica Ortodoxă Română în cadrul impus de regimul comunist, cum patriarhul Justinian depune eforturi pentru supraviețuirea acesteia, cum se dezvoltă monahismul și despre rezistența spirituală din catacombe, oferind detalii în legătură cu grupul Rugului Aprins, din care făcea parte. Astfel, Clément a sintetizat aceste informații și a publicat articolul, evident, fără a se gândi la consecințele pe care le poate avea acest demers¹⁰. Apoi, corespondența lui Scrima cu prietenii săi rămași în țară a constituit un alt motiv pentru ca autoritățile comuniste să declanșeze valul de arestări în rândul membrilor Rugului Aprins. De altfel, în dosarul penal al Rugului Aprins există o adresă a *Direcției de Informații Interne* către *Direcția Anchete Penale* din Securitate, din 23 iun. 1958, în care se solicita ca, în timpul cercetării penale, să se stabilească „rolul indeplinit” de Scrima în grupul Rugului Aprins, motivul plecării lui în India. „activitatea dusă în străinătate” și ce fel de „instrucțiuni” trimite acesta către restul grupului (*Daniil Sandu Tudor, Benedict Ghiuș și Alexandru Mironescu*)¹¹.

Așadar, în contextul declanșării valului de represiune din 1958, regimul a considerat că este momentul pentru lichidarea acestei conspirații din Biserică,

⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 203.672, vol. 1, ff. 128-129, 133-178, 218-221.

¹⁰ Detalii a se vedea la Mihai RĂDULESCU, *Rugul Aprins de la mănăstirea Antim la Aiud* (<http://literaturasideintentie.ro/?p=1108>) și George ENACHE, „Fiul pierdut, târziu regăsit. Andrei Scrima”, în: *Ziarul Lumina*, luni, 7 dec. 2009.

¹¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 8, ff. 188-190.

considerată legionară, deoarece mulți monahi proveneau dintre foști legionari care înțeleseseră că singura cale este cea spirituală, dezbrăcată de orice haină politică.

Primele arestări în grupul Rugul Aprins au început la 25 febr. 1958 cu *părintele Adrian Făgețeanu*, ucenic al părintelui Daniil. Majoritatea grupului a fost arestat în noaptea de 13 spre 14 iun. 1958 de la domiciliul lui *Alexandru Mironescu*, alături de acesta numărându-se *Daniil Sandu Tudor* și *Șerban Mironescu*. În aceeași noapte au mai fost arestați: *Benedict Ghiuș*, *Roman Braga*, *Sofian Boghiu*, *Felix Dubneac*, *Arsenie Papacioc*, apoi, între 14 iun. și 18 sept., tinerii: *George Văsâi*, *Nicolae Rădulescu*, *Dan Pistol* și *Emanoil Mihăilescu*. În același lot, la 5 aug., au mai fost arestați medicii *Gheorghe Dabija* și *Vasile Voiculescu*. Așadar, în vara anului 1958, în beciurile Ministerului Afacerilor Interne din București, aceștia erau anchetați asupra activității în grupul Rugului Aprins. Totuși, anchetatorii nu erau satisfăcuți de rezultatele obținute. Aveau informații că *Dumitru Stăniloae* participase la unele conferințe de la Mănăstirea Antim, apoi că, după 1954, întreținuse relații cu *Daniil Sandu Tudor*, *Alexandru Mironescu*, *Vasile Voiculescu* și *Benedict Ghiuș*. De altfel, urmărirea Părintelui nu încetase nici în timpul vacanței de vară, după cum ne mărturisește doamna Lidia Stăniloae¹², aspect susținut de data *Ordonanței* de efectuare a percheziției domiciliare, care este «august 1958»¹³.

Prin urmare, organele de anchetă aveau în vedere reținerea și anchetarea Părintelui Stăniloae încă din perioada concediului de vară, fapt care s-a întâmplat imediat după revenirea acestuia în București la 4 sept. Despre acest moment avem amintirea Lidiei Stăniloae, ajunsă la puțin timp după arestarea tatălui său:

„Am intrat în casă, spunându-mi că între timp tata trebuie să fi venit înapoi. Era un haos de nedescris. Cărți aruncate pe jos, manuscrise ale tatei, hârtii călcate în picioare. Mama încerca să facă ordine, dar fără spor. Ridica o carte, o pune pe canapea plângând... Ușile dulapurilor erau larg deschise, sertarele biroului scoase afară și azvârlite pe jos. Pe paginile rupte se vedeau urme de pantofi, de noroi. M-am așezat lângă ea pe canapea, am luat-o de gât și am început să hohotim. Mi-a povestit apoi cum au venit noaptea, pe la 11. Au bătut în geamul dormitorului și când tata s-a uitat afară să vadă cine e, i-au îndreptat o lanternă puternică spre ochi. «Erau patru», mi-a spus mama. «Ba nu, au fost mai mulți. Veneau unii și plecau alții. A fost un du-te-vino neconținut. Dar patru au rămas tot timpul. Au început să cotrobăiască, să arunce foile scrise și cărțile pe jos, călcând cu răutate peste ele» «Ce-ți trebuie atâtea hârtii?» s-a răstit unul dintre ei la tata. «Ce faci cu atâtea hârtoage, bune de pus pe foc?». «Sunt profesor și din asta trăiesc», a răspuns el. «Scriu cărți și cursuri pentru studenți. Fără cărți nu se poate». [...] Era liniștit și răspundea fără spaimă, cu demnitate. Dar cărțile azvârlite pe jos îi făceau rău. Tata, care nu putea suferi să vadă o carte așezată fără grijă! Au scotocit până pe la patru dimineața. Atunci au plecat. L-au luat pe tata și au plecat.

¹² L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 277-278.

¹³ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 422.

La poartă aștepta o mașină neagră. Mama s-a uitat pe fereastră, deși o amenințaseră: «Dacă te uiți pe geam, venim și te luăm și pe tine». A văzut cum i-au pus tatei ochelari negri. Unul dintre ei îl ducea de braț și l-au împins în mașină. Ca pe un răufăcător¹⁴.

Potrivit documentelor de arhivă, cei patru ofițeri de Securitate care percheziționaseră casa Părintelui Stăniloae, între 1.30 și 6.30, erau: *căpitan Gheorghe Dobre, lt. Paul Ioan, lt. Nicolae Lăzureanu și căpitanul Ioan Cristea*. Ultimul dintre aceștia fusese ofițerul care îl urmărise informativ pe Părintele Stăniloae. Tot acesta avea să fie cel care îl va urmări după eliberare. Potrivit procesului verbal, la percheziție au fost reținute «un manual început de Teologie dogmatică și Simbolică; diferite manuscrise (scris de mână) și mașina [de scris]: un notes cu coperte verzi; un caiet (recenzii); diferite scrisori în plic și libere» și E

Ancheta

Părintele a fost dus în beciurile Ministerului Afacerilor Interne, unde la puțin timp i s-a întocmit *dosarul de penitenciar*, care pentru început consta în fotografie față/profil, fișa medicală, mandatul de reținere etc. A urmat ancheta orchestrată din umbră de *Gheorghe Enoiu* și executată de locotenentul *Gheorghe Blidaru*, din *Direcția de Anchete Penale* a Securității. Ancheta a început în dimineața zilei de 4 sept. și s-a finalizat după-amiaza, Părintele fiind interogată în mai multe runde.

Prima anchetă consemnată este pentru data de 4 sept., orele 7.45-11.20, adică la puțin timp după arestare și percheziția domiciliară. Interogatoriul a constat în activitatea politică depusă înainte de 23 aug. 1944, față de care Părintele a răspuns: «Nu am desfășurat nici o activitate politică înainte de 23 august 1944». La cererea anchetatorului de a se „gândi bine”, Părintele Stăniloae a reafirmat cu și mai multă convingere: «M-am gândit bine și menționez că nu am fost încadrat în nici un partid sau organizație cu caracter politic». Totuși, anchetatorul a insistat pe zisa *activitate legionară* a Părintelui în vremea activității de la Sibiu, oraș cunoscut ca un puternic centru legionar, față de care a răspuns: «Nu am fost încadrat niciodată în organizația legionară și nu recunosc să fi desfășurat activitate legionară». Apoi, a fost chestionat asupra naturii activității desfășurate în perioada interbelică. Părintele Stăniloae a arătat că, în această perioadă, a ocupat funcția de profesor, rector al Academiei teologice și director la Telegraful Român și ca elemente legionare cunoscute i-a menționat pe *Spiridon Căndea, Zosim Oancea și Liviu Stan*, de altfel figuri foarte cunoscute în mediile sibiene pentru opțiuni politice legionare și funcțiile pe care le deținuseră. De asemenea, Părintele a mai precizat că a avut legături «numai de natură profesională», cu aceștia, relații firești în cadrul

¹⁴ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 279-280.

¹⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 423-424.

instituției teologice pe care o conducea. Procesul verbal de interogatoriu se încheie cu afirmația Părintelui Stăniloae cum că la Telegraful Român și Gândirea «nu am scris articole cu alt caracter în afară de cel religios»¹⁶.

Al doilea interogatoriu este consemnat relativ în același timp cu primul, între orele 10.45 și 12.35. În schimb, acesta a constat în interogarea Părintelui în problema așa-numitei *activități dușmănoase* de după 1944. Încă de la început, a afirmat: «Nu am desfășurat nici un fel de activitate dușmănoasă împotriva orânduirii de stat democrat-populare din RPR». Anchetatorul a insistat asupra acestui aspect, dar Părintele a răspuns: «Mențin răspunsul dat în sensul că nu recunosc să fi desfășurat vreun fel de activitate dușmănoasă împotriva regimului democrat-popular din RPR». Interogatoriul a continuat pe problema legăturilor avute de Părintele Stăniloae cu grupul lui Sandu Tudor. Stăniloae mărturisește că îl cunoaște pe Sandu Tudor încă din 1947, de la conferințele desfășurate la Mănăstirea Antim, în urma prezentării făcute de asistentul său, ieromonahul Benedict Ghiuș. De asemenea, a recunoscut legăturile cu Sandu Tudor prin întâlnirile de la domiciliul lui Alexandru Mironescu sau la Mănăstirea Plumbuita, la invitația părintelui Sofian Boghiu, pentru a ține predici. A menționat persoanele pe care le întâlnea, precum *Constantin Joja*, *Benedict Ghiuș* și *Vasile Voiculescu*.

A treia parte a interogatoriului a constat în natura discuțiilor purtate la aceste întâlniri. De la bun început Părintele a afirmat: «Am purtat discuții în general de natură religioasă, precum și unele discuții de natură estetică, pe care le-a purtat Sandu Tudor în special cu Mironescu Alexandru și Schileru Eugen¹⁷, subsemnatul neintervenind în asemenea discuții întrucât nu mă pricepeam în acest domeniu». Totuși, anchetatorul a insistat asupra discuțiilor, considerate de el politice, față de care Stăniloae a afirmat: «Mențin răspunsul dat în sensul că nu-mi amintesc să fi purtat discuții dușmănoase în cadrul întâlnirilor de la domiciliul lui Mironescu Alexandru la care am participat în perioada 1955-1958»¹⁸.

Tot în ziua de 4 sept., după amiaza, a urmat o a doua etapă de anchete pentru Păr. Dumitru Stăniloae. Anchetatorul a considerat că, prin confruntare, îl poate determina să recunoască „activitatea dușmănoasă”. Prima confruntare a Părintelui a fost între orele 12.30-14.15 cu *Alexandru Mironescu*. Trecut de peste două luni prin anchete chinuitoare, Mironescu a recunoscut: *întâlnirile de la domiciliul lui Joja și al său, persoanele participante, prezența Părintelui Stăniloae și caracterul religios al discuțiilor*, adăugând că unele dintre acestea

¹⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 426-428.

¹⁷ Eugen Schileru (născut la 13 sept. 1916, în Brăila – decedat la 10 aug. 1968, în București) a fost eseist și traducător; în perioada interbelică a activat în rândurile tineretului studențesc comunist; între 1948-1951 a fost directorul Bibliotecii Academiei RPR; din 1949 a predat *Istoria esteticii, a artei universale, a criticii de artă, a costumului etc.*, la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București.

¹⁸ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 429-430.

au fost chiar „comentarii dușmănoase la adresa regimului” și că au fost ascultate posturile de radio străine. Despre discuțiile de natură politică, Mironescu afirma:

«Am făcut o serie de comentarii dușmănoase în sensul că în RPR nu ar exista libertăți ca: libertatea scrisului, a cuvântului, a întrunirilor, în sensul că nu aveam posibilitatea să ne publicăm o serie de lucrări ale noastre cu conținut contrarevoluționar și să ne desfășurăm activitatea potrivnică regimului democrat-popular din RPR, a cărei schimbare o doream»¹⁹.

În replică, Părintele Stăniloae a recunoscut organizarea întâlnirilor, a participanților și a locurilor, afirmând: «Nu recunosc ca în cadrul acelor întruniri să fi purtat discuții dușmănoase împotriva regimului democrat-popular din RPR». Și și-a menținut această poziție până la sfârșitul confruntării²⁰. Această neconcordanță între cele afirmate de Mironescu și cele spuse de Stăniloae era explicabilă. Lidia Stăniloae arată în amintirile sale că Alexandru Mironescu nu avea aparat de radio, iar la întâlnirile de la Constantin Joja nu fuseseră făcute comentarii pe marginea evenimentelor din Ungaria²¹.

A doua confruntare a fost cu Șerban, fiul profesorului Alexandru Mironescu, consemnată între 14.15 și 15.30. Practic, Șerban Mironescu a mărturisit aceleași lucruri ca și tatăl său, iar Părintele Stăniloae și-a menținut declarațiile, precizând că acele discuții „dușmănoase” s-au centrat pe problema lipsei libertății de exprimare și de publicare a unor lucrări literare²². Totuși, la insistențele anchetatorului, Părintele Dumitru a mai adăugat:

«Subsemnatul, în cadrul discuțiilor care au fost purtate acolo, nu mi-am manifestat decât regretul că regimul democrat are o bază materialistă și nu face o apropiere față de religie, lucru pe care îl doream. Acesta era punctul meu de vedere în cadrul acelor discuții și nu m-am manifestat niciodată pentru schimbarea regimului democrat din RPR»²³.

Două zile mai târziu, anchetatorul întocmea ordonanța de punere sub învinuire a Părintelui Stăniloae, în care arăta:

«Examinând actele dosarului, am stabilit că în dosarul de anchete penale există probe suficiente din care rezultă că susnumitul, în perioada 1935-1940, a întreținut legături cu o serie de elemente legionare și a colaborat la revista legionară „Gândirea”, în coloanele căreia a scris mai multe articole, depunând activitate propagandistică legionară. După 23 august 1944, susnumitul a continuat să mențină legătura cu o serie de elemente dușmănoase printre care și legionari, încadrându-se în grupul subversiv condus de Teodorescu Alexandru, zis Sandu Tudor, unde alături de ceilalți

¹⁹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 435-436.

²⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 436°.

²¹ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 286.

²² ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 437-438°.

²³ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 438°-439.

membri ai grupului a desfășurat o intensă activitate dușmănoasă, împotriva orânduirii de stat democrat-populare din RPR».

În consecință, Părintele era trimis în justiție pentru săvârșirea infracțiunii de «uneltire contra ordinii sociale», prevăzută și pedepsită de art. 209 din Codul Penal²⁴. În aceeași zi, în interogatoriul consemnat între orele 8.30-10.30, Părintelui Stăniloae i se prezenta ordonanța de punere sub învinuire. Părintele a recunoscut colaborarea la „Gândirea”, precizând că articolele sale au avut un caracter „naționalist-religios”. De asemenea, a reafirmat neapartenența la Mișcarea legionară²⁵. La întrebarea anchetatorului: «În ce a constat activitatea dușmănoasă desfășurată de dumneata împotriva regimului democrat popular din RPR, după ce te-ai stabilit cu domiciliul la București?», răspunsul Părintelui a fost consemnat prin legăturile pe care le avea cu Benedict Ghiuș, asistentul său, apoi cu Alexandru Mironescu și Sandu Tudor, de întâlnirile avute cu aceștia și de purtarea unor «discuții defavorabile la adresa regimului din RPR, sperând că se va produce o schimbare și vor avea loc în RPR, așa-zise alegeri libere în urma cărora intenționam posibilitatea de a ne publica o serie de scrieri și de a desfășura activitate în mod deschis»²⁶. Practic, afirmațiile părintelui erau reiterate de către anchetator într-o interpretare abuzivă, care sugera o participare a acestuia la o activitate împotriva regimului, fie și numai prin simplele legături care le avea cu ceilalți membri ai grupului Rugului Aprins.

La 16 sept. 1958, anchetatorul *Gheorghe Blidaru* încheia ancheta penală în cazul Păr. Dumitru Stăniloae, pe care îl învinuia de comiterea infracțiunii de «uneltire contra ordinii sociale», prevăzută și pedepsită de art. 209, pct. 1 CP²⁷. Potrivit Codului Penal din 1958, această încadrare prevedea:

„Se pedepsește cu munca silnică de la 15 la 25 ani și degradarea civică de la 5-10 ani, faptul de a iniția sau a constitui, în țară sau în străinătate, organizații sau asociații care au drept scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice ori de a activa în cadrul unei asemenea organizații sau asociații ori de aderare la aceasta”²⁸.

Cu această „formalitate” se încheia ancheta penală, iar Părintele Stăniloae, alături de ceilalți membri ai lotului „Rugul Aprins”, era trimis în justiție. La 26 sept., în concluziile de învinuire ale Direcției Anchete Penale, încadrarea Părintelui Stăniloae era menținută, după cum la 29 sept. era confirmată de procurorul militar²⁹. Totuși, era limpede și pentru organele anchetatoare că dosarul de acuzare întocmit împotriva Părintelui Stăniloae nu avea probe convingătoare. Probabil, din

²⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 431-432.

²⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 433.

²⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 434.

²⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 441.

²⁸ Ministerul Justiției, *Codul Penal. Text oficial cu modificările până la data de 1 iunie 1958, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Ed. Științifică, București, 1958, p. 109.

²⁹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, ff. 467, 491.

acest motiv, Securitatea a cerut informatorilor din rețea date suplimentare care să-l acuze pe părinte și mai apoi să fie folosite la proces. Astfel, la două zile de la arestarea Părintelui Stăniloae, informatorul „Slavu Marian” spunea următoarele:

«Preotul Dumitru Stăniloae, profesor la Institutul teologic din București, fost legionar notoriu, colaborator asiduu la revista „Gândirea”, cu articole naționaliste, mistice, de ideologie fascistă. Din postul de profesor la Academia Teologică din Sibiu a fost transferat la Facultatea de Teologie. Bun prieten și colaborator al lui [Nichifor Crainic]. Din 1948 este profesor la Institutul teologic din București. În 1949, se afla în strânse legături cu călugărul legionar, mistic, Arsenie Boca de la mănăstirea Sâmbăta, pe care l-a adus de mai multe ori în Institutul teologic (până l-a oprit rectorul Nicolaescu Nicolae). Prieten și sprijinitor al mișcării subversive de la Vladimirești, până la desființarea mănăstirii, acum doi ani. A fost vizitat adesea, la Institut și acasă, de călugărul Sandu Tudor Daniil, de călugărul Anania Bartolomeu (sau Vartolomeu), de Benedict Chiuș, Andrei Scrima, Ioan Ioan și alții. Zilnic s-au perindat la locuința sa tot felul de oameni și mai ales călugări și călugărițe (până la arestare). A încercat acum doi ani să transforme biserica „Sf. Gheorghe Vechi”, din Calea Moșilor 36 (unde locuiește), într-un loc de adunare a membrilor mișcării „Rugul nears”, dar n-a îngăduit aceasta preotul paroh Petrescu Gheorghe. În Institut s-a menținut pe o linie de expectativă, vădind sentimente profund antidemocratice. Numai amenințat de prorectorul Nicolae Nicolaescu a consimțit să predea preoților, la cursurile de îndrumare acum doi ani, o conferință închinată păcii și prieteniei între oameni și popoare, iar conferința a fost predată revistelor bisericești de prorector și i s-a publicat mai mult fără voia sa (a încercat să o ia înapoi, pe motiv că vrea să o mai revadă, dar consilierul preot Ion Găgiu, cunoscându-i intenția a dat-o la tipar așa cum fusese predată). Conferința este scrisă în stil obiectivist, fără a lua o atitudine hotărâtă de condamnare a agresorilor anglo-americani și de susținere a politicii de pace promovată de Uniunea Sovietică. Ca profesor, toate prelegerile sale sunt mistice, obscurantiste. Se bucură în mod deosebit de prețuirea și prietenia patriarhului Justinian, mitropolitul Firmilian și mitropolitul Nicolae Colan. [...] Organizația „Rugul nears” sau „nestins”, din care face parte, a difuzat între credincioase și un formular de acatist scris în versuri. Un astfel de acatist în versuri, dat de preotul Stăniloae Dumitru unei credincioase spovedite de el acasă, a fost adus în biserica „Sf. Gheorghe Vechi” spre a fi citit de preotul Petrescu Gheorghe. După spusele preotului Petrescu Gheorghe, astfel de acatiste ale „Rugului nears” ar circula și la alte biserici. Vestea arestării prof. Stăniloae Dumitru a pus serios pe gânduri și pe alți profesori de la Institut (Elian Alexandru, Braniște Ene, Ciurea Alexandru), precum și pe unii consilieri patriarhali (preotul Dimancea Stan, pr. Petre Alexandru). În cercurile teologice și bisericești, arestarea sa este pusă în legătură cu gruparea mistică „Rugul nears”, din care face parte activă, astfel că unii se așteptau să afle mai de mult că a fost arestat³⁰.

³⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar 203.672, vol. 1, ff. 122-123.

Informatorul Securității, care se pare că provenea din mediul Institutului teologic din București, a conturat un Dumitru Stăniloae care încă din timpul activității ca profesor la Sibiu a adoptat o politică legionară în scris, continuată apoi după mutarea în București. În viziunea sursei „Slavu Marian”, prin activitatea sa, Stăniloae ar fi lucrat împotriva regimului democrat-popular, că l-ar fi adus pe Arsenie Boca la Institutul teologic, că s-ar fi implicat în fenomenul Vladimirești sau ar fi participat activ în grupul Rugului Aprins prin activarea unui nucleu la biserica „Sf. Gheorghe Vechi” din București, în al cărui apartament locuia, apoi prin răspândirea acatistului scris de Daniil Sandu Tudor. Iar pentru a fi convingător, informatorul arăta cum Stăniloae refuză să activeze în lupta pentru pace promovată de regimul comunist. Părintele Stăniloae este arătat ca un apropiat al unor ierarhi, cunoscuți cu atitudini refractare la adresa regimului. Evident că toate acestea erau afirmații calomnioase menite să-l arate pe Stăniloae ca un veritabil „dușman al poporului” și care nu făceau decât să confirme suspiciunile anchetatorilor de la Securitate.

Procesul

În această situație disperată, familia Părintelui a căutat sprijin. Soția părintelui, Maria Stăniloae, a mers chiar în audiență la patriarhul Justinian, arătându-i situația în care se află. Lidia Stăniloae rememorează cum patriarhul „a primit-o politicos, i-a promis că se va interesa de cazul tatei. Politicos și rece”³¹. Totuși, patriarhul a intervenit, probabil cât se putea la momentul acela, în circumstanțele unui conflict deschis pe care îl avea cu *Departamentul cultelor* în problema limitării personalului monahal. La 23 oct. 1958, patriarhul Justinian îl delega pe *Mircea Livezeanu*, jurisconsultul Arhiepiscopiei Bucureștilor, «să cerceteze la Tribunalul Militar, Secția a II-a, București» dosarele privind pe: *Daniil Sandu Tudor, Benedict Ghiuș, Dumitru Stăniloae, Sofian Boghiu, Felix Dubneac și arhidiaconul Bartolomeu Anania*. Jurisconsultul trebuia să refere asupra acuzațiilor ce li se aduceau celor sus amintiți, deoarece erau «salariați instituțiilor pendinte de Patriarhia Română»³².

Foarte neplăcută a fost situația în care familia Stăniloae s-a văzut marginalizată de colegii Părintelui de la Institutul teologic. Altfel spus, cei din familia Părintelui erau văzuți ca niște ciumați, majoritatea profesorilor ferindu-se să intre în contact cu ei³³. Cu toate greutățile pe care le aveau, soția și fiica Părintelui Stăniloae au bătut pe la ușile unor avocați, în vederea apărării la proces. În cele din urmă, cel care a acceptat a fost avocatul *Vladimir Boantă*. După câteva zile, avocatul Boantă, potrivit însemnărilor Lidiei Stăniloae, spunea: „I-am văzut dosarul. E nevinovat. O să ia cinci ani”³⁴. În fapt, avocatul Boantă încercase să

³¹ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 280.

³² ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 27.

³³ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 280-281.

³⁴ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 283.

schimbe încadrarea juridică a Părintelui, în „calomnie la adresa regimului comunist”, însă nu reușise. „E o farsă, doamnă, spunea același avocat. Procesul e gata judecat. Noi suntem acolo numai de formă. Trebuie să vă împăcați cu această idee. Părintele profesor va fi oricum condamnat”³⁵.

La 22 oct., atât Părintele, cât și avocatul Boantă, apoi familia Stăniloae, aflau data și locul procesului: 29 oct. 1958, la Tribunalul Militar București³⁶, situat lângă Palatul de Justiție. Tot acum erau anunțați cu privire la lista acuzațiilor, potrivit Lidiei Stăniloae:

„În frunte, Agaton (Sandu Tudor) și părintele Benedict Ghiuș. Urmau părintele Sofian, apoi profesorul Alexandru Mironescu cu fiul său Șerban, amândoi la loc de cinste, apoi alți doi-trei călugări. Mai apăreau pe listă doctorul Dabija, niște studenți pe care nu-i cunoșteam și chiar la coadă, tata, poetul Vasile Voiculescu și un student Mihăilescu, a cărui mamă luase contact cu noi și ne mai comunicam din când în când reciproc ce mai aflaserăm. [...] Cei mai mulți dintre cei 12³⁷ nu fuseseră niciodată în vizită, nici la Joja, nici la Mironescu. Părintele Sofian apărea rar în aceste vizite. Nu-l văzuserăm când fusesem noi. Părintele Benedict Ghiuș locuia la Cernica și nu prea venea la București. Cât despre Vasile Voiculescu, acesta fusese odată la Mironescu, unde citise câteva poezii. La Joja nu-l întâlniserăm”³⁸.

Prima înfățișare a procesului a fost la 29 oct. 1958, „în ședință publică”³⁹, despre care Lidia Stăniloae rememorează:

„Intrarea în tribunal se făcea pe străduța laterală. Procesul urma să înceapă la opt, dar avocatul ne-a spus să ajungem mai repede ca să putem intra în sală. [...] În sfârșit, porțile tribunalului s-au deschis și am intrat. Înghețasem de-a binelea. Ne-am căutat locuri, astfel încât să-i putem vedea cât mai bine pe acuzați și să putem fi văzute de ei. N-am stat cinci minute și un soldat ne-a dat afară. Nu, procesul urma să se judece cu ușile închise, fără public. Pierdusem ultima speranță de a-l vedea pe tata și am început să plângem. Nu ne-au lăsat nici măcar pe coridor. Și poarta și toate ușile erau păzite de soldați de securitate, care ne-au împins fără prea mari menajamente în stradă. [...] Tribunalul Militar avea curtea împrejmuită cu grilaj de fier. Pe dinăuntru grilajul era astupat cu bucăți mari de tablă, ca să nu se poată vedea de afară. Poarta s-a deschis și cele două dube au intrat

³⁵ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 283.

³⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 173. Lidia Stăniloae vorbește de data de 4 nov., ceea ce este o confuzie (L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 283).

³⁷ Lidia Stăniloae susține că au fost 12 inculpați. În fapt, au fost 16 inculpați, pe care îi menționăm în ordinea din sentință: *Teodorescu Alexandru* (Sandu Tudor), *Adrian Făgețeanu*, *Benedict Ghiuș*, *Roman Braga*, *Sofian Boghiu*, *Felix Dubneac*, *Arsenie Papacioc*, *Alexandru Mironescu*, *George Văsâi*, *Șerban Mironescu*, *Nicolae Rădulescu*, *Dan Pistol*, *Gheorghe Dabija*, *Vasile Voiculescu*, *Dumitru Stăniloae* și *Emanoil Mihăilescu* (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 209-209°).

³⁸ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 284, 286.

³⁹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 209.

în curte. Apoi, s-a închis la loc. Cum tabla care acoperea poarta avea o spărtură, m-am uitat prin ea: din mașini coborau pe rând deținuții. I-am văzut pe Șerban Mironescu, pe părintele Sofian, câțiva necunoscuți. În sfârșit, din a doua dubă a coborât tata. Avea pardesiul lui negru și pălăria cea largă. Barba îi crescuse mult. Ținea capul aplecat, cu bărbia sprijinită în piept. Părea foarte îngândurat, foarte concentrat, întors în sine, fără a înregistra nimic din ceea ce se petrecea împrejur⁴⁰.

În depoziția de inculpat de la proces, din 29 oct., Părintele și-a reafirmat nevinovăția, spunând:

„Între 1935-1940 am colaborat la revista „Gândirea”. N-am putut să-mi dau seama ce caracter avea revista. Toate articolele mele apărute au caracter religios. Între 1955-1958 am fost în total de vreo trei ori în casa lui Mironescu. Acolo am întâlnit pe Teodorescu Alexandru și odată pe Voiculescu și de fiecare dată pe Ghiuș. N-am fost la Plumbuita, la nici o întâlnire. Nu mi-a aduc aminte ca la aceste trei vizite să fi avut discuții politice. În toamna lui 1955, când am fost în casa lui Joja, unde era și Mironescu, s-au făcut discuții cu caracter politic. Cu altă ocazie, când am fost la Mironescu, s-a citit o poezie a lui Voiculescu⁴¹.

În așteptarea unor vești de la proces, la amiază, soția și fiica Părintelui Stăniloae aveau să se întâlnească cu avocatul Boantă. Acesta îl văzuse pe părintele, se pare, pentru prima dată. La ieșirea de la prima înfățișare, avocatul spunea familiei: „Părintele e foarte liniștit. Senin și liniștit. Le-a dat și lor să mănânce de prânz, o felie de pâine cu salam. Și-a mâncat-o calm, ca și cum ar fi fost la un picnic. Am putut vorbi cu el în timpul cât le-a dat de mâncare și m-a întrebat de dumneavoastră⁴². La proces, Părintelui Stăniloae i-au fost respinși atât martorii, cât și probele, procurorul militar motivând: «Aceste probe nu duc la rezolvarea fondului cauzei, ci la o tergiversare a procesului în fața tribunalului, încât apar inutile și neconcludente și roagă Tribunalul să respingă audierea lor»⁴³. Conform aceluiași document, avocatul Boantă a arătat că Părintele Stăniloae

«n-a fost în casa lui Mironescu Alexandru, încât să se poată vorbi de infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 209 pct. 1 CP, care presupune inițiere, organizare sau participare la o organizație contrarevoluționară. Că vizitele făcute de Stăniloae Dumitru nu îmbracă caracterul de infracțiune. Că în revista *Telegraful* [Român], din anul 1937, el a atacat în presă pe legionari, pentru violențele săvârșite de aceștia și, ca atare, nu se poate spune că a susținut pe legionari. Articolele sale stau mărturie despre activitatea lui. Că n-a săvârșit faptele ce i se rețin în sarcină și că nu merită să fie condamnat⁴⁴.

⁴⁰ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 283-285.

⁴¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 73-73”.

⁴² L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 286.

⁴³ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 211.

⁴⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 214.

A doua zi, 30 oct., completul de judecată făcea încheierea procesului în „ședință secretă”, amânând pronunțarea pentru data de 6 nov. 1958⁴⁵. În așteptarea pronunțării sentinței, în numele soțului aflat în penitenciarul Jilava, Maria Stăniloae înainta următorul memoriu, nedatat, în care arăta:

«Prin concluziile ce formează obiectul Dos. Nr. 2164/1958, judecat la 30 octombrie 1958 și rămas în pronunțare pentru 6 noiembrie 1958; prin concluziile de învinuire din 26 septembrie 1958 ale MAI-Direcția Anchete-lor Penale (confirmate la 29 septembrie 1958 de Procuratura Militară București) am fost (alături de alți 15 inculpați) trimis în judecata acestui onorat Tribunal sub inculparea de a fi săvârșit crima de uneltire contra ordinii sociale, prevăzută și pedepsită de art. 209 pct. 1 cp.

În ceea ce mă privește, concluziile de învinuire rețin în concret următoarele în sarcina mea:

I. că, în anii 1935-1936, aș fi intrat în legătură cu o serie de elemente legionare, devenind colaborator activ al revistei legionare „Gândirea” și desfășurând o intensă activitate propagandistică legionară prin articolele publicate în această revistă;

II. că, după 23 august 1944, aș fi conturat aceași activitate (deci tot legionară!) stabilind legături cu o serie de elemente dușmănoase și anume cu: Teodorescu Alexandru, Ghiuș Vasile Benedict și Mironescu Alexandru, cu care aș fi desfășurat o intensă activitate împotriva regimului democrat popular din RPR.

Concluziile de învinuire afirmă că activitatea dușmănoasă ar fi fost dusă:

a) în cadrul unei asociații numită «Rugul Aprins», înființată de Teodorescu Alexandru; b) prin întruniri subversive organizate: la mănăstirea Plumbuita și la domiciliul lui Mironescu Alexandru și că, în ceea ce mă privește: c) aș fi desfășurat o intensă activitate agitatorică și propagandistică, purtând discuțiuni dușmănoase pe marginea evenimentelor politice interne și internaționale, comentând emisiunile posturilor de radio imperialiste, preconizând schimbarea regimului democrat-popular din RPR și participând la citirea și prelucrarea unora din materialele dușmănoase și calomnioase scrise de membrii grupului.

În ce privește acuzația că, în 1935-1936, subsemnatul aș fi intrat în legătură cu elemente legionare, concluziile de învinuire nu menționează nici un nume, mulțumindu-se să afirme vag și nedovedit că ar fi vorba (chiar) despre contactul cu „o serie” (intreagă) de asemenea elemente:

În fine, se vorbește despre revista „Gândirea”, pe care o califică a fi fost tot „legionară” și se menționează că, prin articolele scrise de mine, aș fi desfășurat o intensă activitate propagandistică legionară.

[...] Proba, însă, este posibil a fi făcută prin acte cu dată certă și anume:

1) În legătură cu asasinarea lui Mihai Stelescu am scris articolul intitulat „Preoți cu crucea în frunte”, publicat în „Telegraful român”, din Sibiu, în septembrie 1936;

⁴⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 214^v.

2) În legătură cu asasinarea lui Armand Călinescu am scris articolul intitulat „Solidaritate națională”, publicat în „Telegraful român”, din Sibiu, în octombrie 1939.

În fine, atacul îndreptat de mine împotriva profesorilor universitari Dragoș Protopopescu și Nae Ionescu (doctrinari ai legionarilor) a fost exprimat prin articolul intitulat „Naționalismul sub aspect moral”, publicat în revista „Gândirea”, din noiembrie 1937 (adică tocmai în revista despre care s-a spus că a fost legionară!) și republicat după aceea în „Telegraful român”, din Sibiu (nr. 49 din 5 decembrie 1937), pe care-l alătur.

Dar pentru ca în cugetul onoraților membri componenți ai Tribunalului să nu dăinuie nici măcar o umbră de îndoială, pe care ar putea-o suscita expresiunea generică a concluziilor de învinuire, că prin articolele publicate de mine în „Gândirea” aş fi desfășurat o activitate legionară (și încă intensă!), am depus la dosar „Gândirea” din decembrie 1938, din decembrie 1939 și aprilie 1939⁴⁶, în care onoratul Tribunal va găsi articolele mele intitulate „Cuvânt și faptă”, „Ortodoxie și latinitate” și „Filosofia existențialistă și credința în Iisus Hristos”, articole ale căror conținut este exclusiv religios, filosofic și creștin și care n-au nicăieri vreo contingentă, nici cu ideea legionară și nici cu vreo doctrină politică.

Principiul „onus probandi incumbit actori”⁴⁷ nefiind abrogat, incumbă acuzării să fi dovedit (măcar cu un singur articol de-al meu) că eu aş fi făcut – în vreun fel oarecare – vreo propagandă pentru legionari.

Acuzarea n-a fost, însă, în măsură a face o asemenea probă pentru simplul motiv că ea n-a existat niciodată și deci nu era cu puțință să fie găsită!

În schimb, subsemnatul am fost în măsură a dovedi: și relele mele raporturi cu legionarii și caracterul exact și neîndoielnic al cuprinsului articolelor mele publicate în revista „Gândirea”, colaborare care îmi fusese solicitată pentru îndoitul motiv că eram profesor universitar și rector la Institutului teologic universitar din Sibiu (deci un specialist și doctrinar consacrat în materia filosofiei creștine) și, totodată, eram prim redactor al „Telegrafului român” din Sibiu, organ național-bisericesc, întemeiat în anul 1853 de mitropolitul Andrei Șaguna. Cu aceasta cred că am dovedit netemeinicia, în ceea ce mă privește, a punctului I din Concluziile de învinuire. În ce privește pretinsa activitate subversivă pe care aş fi dus-o, după 23 august 1944, învederez următoarele:

Se spune că aş fi stabilit legături cu Teodorescu Alexandru, Ghiuș Vasile Benedict și Mironescu Alexandru.

Din piesele dosarului rezultă că, subsemnatul am dovedit cum din anul 1929 eram profesor universitar, iar mai apoi și rector la Institutul teologic universitar din Sibiu.

Aici am funcționat până în toamna lui 1947, când am fost mutat ca profesor la Institutul teologic universitar din București.

⁴⁶ Aceste materiale nu se găsesc în dosarul penal.

⁴⁷ „Sarcina probei incumbă reclamantului” – expresie în limba latină ce desemnează regula potrivit căreia sarcina dovedirii pretențiilor formulate într-o acțiune juridică, în care a fost sesizat un organ de jurisdicție, revine reclamantului.

Venit în capitală, am cunoscut – cum era și firesc – pe membrii corpului profesoral, printre care figura și preotul Ghiuș Vasile Benedict, persoană care a făcut strălucite studii de doctorat în străinătate, care are o vastă cultură teologică și care a fost afectat ca asistent la catedra al cărei titular definitiv eram eu. În contactul zilnic avut cu asistentul meu n-am observat niciodată vreo manifestare dușmănoasă față de regimul nostru de democrație populară sau care măcar să fi fost la nelalocul ei și, deci, să fi fost de natură a-mi înfățișa omul sub o lumină dubioasă, care să-mi impună de a mă pune în gardă și de a-l supraveghea.

Preotul Ghiuș Vasile Benedict a avut în tot timpul o purtare ireproșabilă, care m-a făcut să-l apreciez și ca om și ca teolog.

Prin el l-am cunoscut (la câțiva ani după stabilirea mea în București) pe prof. univ. Mironescu Alexandru, la care de asemenea n-am remarcat nimic suspect și în casa căruia am fost, în total, de trei ori, între anii 1955-1958.

Concluziile de învinuire vorbesc despre activitatea subversivă dusă de membrii unei asociații denumită „Rugul Aprins”.

La fila 31 din vol. 1, se află declarația făcută de coinelculpatul Teodorescu Alexandru⁴⁸, care afirmă că în anul 1945 el este acela care (în calitate – pe atunci – stareț al mănăstirii Antim din București [sic!]) – împreună cu preotul Ghiuș Vasile Benedict, cu Boghiu Serghie Sofian (starețul Mănăstirii Plumbuita) și cu prof. univ. Alexandru Mironescu – au înființat în București asociația religioasă „Rugul Aprins”, printr-un act de constituire, autentificat de Tribunalul Ilfov, Secția notariat, asociația fiind înscrisă în registrul de persoane morale și juridice al Tribunalului.

Despre această asociație eu nu am avut nici o cunoștință, întrucât în aceea perioadă de vreme (1945) eu mă aflam la Sibiu, mutându-mă în București abia în toamna anului 1947, când la puțin timp după aceea (pe la începutul anului 1948, după declarațiile aceluiași Teodorescu Alexandru, asociația a fost desființată).

Deci, integrarea mea printre membrii respectivei asociații se dovedește exclusă. Mergând și mai departe cu examinarea concluziilor de învinuire, constatăm că se vorbește despre întruniri (subversive), care ar fi fost organizate și ar fi avut loc: la mănăstirea Plumbuita și la domiciliul prof. univ. dr. Mironescu Alexandru.

Acest onorat tribunal a refăcut – în întregime în ședință – ancheta judicioasă și din această anchetă a reieșit fără posibilitatea de dubiu:

a) că la Plumbuita subsemnatul n-am fost niciodată (fiindu-mi cu desăvârșire necunoscuți coinelculpații cărora li se pun în sarcină respectivele ședințe de la această mănăstire), din întregul lot de 16 persoane cunoscând doar pe starețul Teodorescu Alexandru, pe preotul Ghiuș Vasile Benedict.

⁴⁸ «Încă din anul 1945, când eram călugăr în cadrul mănăstirii Antim din București, am inițiat o „asociație” sub numele de „Rugul Aprins”. În această asociație au făcut parte: pr. Benedict Vasile Ghiuș, preotul Sofian Boghiu și Mironescu Alexandru. În cadrul acestei asociații am ținut mai multe conferințe în incinta mănăstirii Antim din București» (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 1, f. 31).

pe prof. univ. Mironescu Alexandru și pe fiul său Șerban, precum și pe bătrânul dr. Vasile Voiculescu;

b) că la domiciliul prof. Mironescu Alexandru n-am fost decât de trei ori în trei ani (1955-1958) și anume:

1) Prima dată când l-am cunoscut și pe Teodorescu Alexandru (pe atunci stareț la mănăstirea Rarău), prof. univ. Eugen Schileru și pe Șerban Mironescu (fiul prof. Mironescu Alexandru), de față fiind și preotul Ghiuș Vasile Benedict; la această primă vizită am asistat la o discuție asupra unor subiecte de artă, discuția purtându-se între Teodorescu Alexandru și prof. univ. E. Schileru, eu neluând parte la ea, deoarece n-aveam pregătirea și priceperea necesară în acest domeniu.

Nu a avut loc nici o discuție politică.

2) A doua oară, când am vizitat pe prof. univ. Mironescu A., l-am cunoscut la domnia sa pe dr. Vasile Voiculescu, de față fiind, de asemenea, preotul Ghiuș Vasile Benedict. S-a citit o piesă istorică scrisă de dr. Vasile Voiculescu, în care era vorba despre o domniță din Bizanț.

Nu a avut loc nici o discuție politică.

3) A treia și ultima dată când l-am văzut pe prof. univ. Mironescu A., m-am dus însoțit de asistentul meu Pr. Ghiuș Vasile Benedict, nemaifiind nimeni de față. Am avut, între noi, o discuție pur amicală, în care nici de această dată n-a fost abordată vreo chestiune politică.

Din toate cele expuse până acum nu rezultă că aș fi desfășurat vreodată vreo activitate agitatrică și propagandistică dușmănoasă (necum intensă!), că aș fi comentat vreodată vreo emisiune a posturilor de radio imperialiste, că aș fi preconizat cândva sau undeva schimbarea regimului democrat popular din RPR sau că aș fi participat la citirea și prelucrarea vreunui material dușmănos și calomnios.

Deși nici în această privință organele de anchetă n-au fost în măsură să prezinte instanței vreun element concret și totodată probant – în același scop de a înlătura din cugetul judecătorilor mei orice îndoială – am înțeles să fac dovada modului meu constant de comportare⁴⁹.

În acest sens, Părintele Stăniloae cerea proba cu martori, menționându-i pe: profesorul *Grigorie Marcu*, de la Institutul teologic din Sibiu; protoiereul *Nicodim Belea*, din Sf. Gheorghe, în perioada interbelică spiritual al Academiei teologice de la Sibiu; profesorul *Ioan G. Coman*, rectorul Institutului teologic din București; profesorul *Nicolae Nicolaescu*, prorectorul aceluiași institut bucureștean și *Virgil Frangu*, bibliotecarul aceluiași institut. Se avea în vedere ca „primii doi martori” să dovedească «relele raporturi pe care Pr. Stăniloae (pe atunci rectorul Institutului teologic din Sibiu) le-a avut cu legionarii», prin scris, mai ales pentru actele lor de teroare și de violență, în timp ce ultimii urmau să susțină «activitatea democratică și preocupările reale avute permanent de prof. D. Stăniloae, de când se află în București (1947)»⁵⁰. În același memoriu, Părintele

⁴⁹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 150-155.

⁵⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 100-100*, 155.

Stăniloae arăta că i s-a refuzat *administrarea probelor*, care constau în mai multe articole relative la viața religioasă din Uniunea Sovietică, falsul misticism, învățătura creștină despre muncă și pace și o conferință ținută în 1955 la radio pentru românii din America⁵¹. În încheiere, Părintele Stăniloae spunea:

„Onoratul Tribunal este pus, deci, în posesiunea unui material cu caracter public, cu date certe, fără putință de a fi contestat și a cărui caracterizare directă și obiectivă nu o poate nimeni face mai bine și mai competent decât însăși justiția noastră. Înfățișându-mă astfel, apare – socotesc eu – inutil să mai analizez dacă în speță sunt sau nu întrunite, în ceea ce mă privește, elementele constitutive ale gravei infracțiuni care (laolaltă cu alte persoane, cu care n-am nici o legătură) mi-au fost și mie puse în sarcină: verificarea simptomelor caracteristice ale unei grave maladii nu mai este necesar a fi făcută, atunci când persoana prezentată drept pacient se constată că este sănătoasă!⁵²”

Instanța de fond nu a luat în seamă cele formulate de Păr. Dumitru Stăniloae în memoriu, cum nici celorlalți inculpați nu s-a ținut cont, încât la 8 nov. 1958 sentința a fost „dată și citită în ședință publică”, după o altă amânare din 6 nov. În Sentința nr. 125/1958 a Tribunalului Militar București, Păr. Dumitru Stăniloae era condamnat «la cinci ani muncă silnică și cinci ani degradare civică pentru infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 209, pct. 2, lit. b, alineatul ultim Codul Penal»⁵³. Deci i se schimbase încadrarea juridică. Potrivit Codului Penal din 1958, această condamnare presupunea infracțiunea de „uneltire contra ordinii sociale, în cazul unor forme de agitație, care au avut ori au putut avea urmări deosebit de grave” și care era prevăzută cu o pedeapsă „de la 5 la 25 ani muncă silnică și degradare civică pe timp de 10 ani”⁵⁴. Cea mai mare condamnare a primit-o cel considerat capul lotului, *Daniil Sandu Tudor*, adică 25 ani temniță grea, urmat de *Adrian Făgețeanu* la 20 ani muncă silnică; *Benedict Ghiuș*, la 18 ani muncă silnică; *Roman Braga*, la 18 ani muncă silnică; *Sofian Boghiu*, la 16 ani muncă silnică; *Felix Dubneac*, la 16 ani muncă silnică; *Arsenie Papacioc*, la 20 de ani muncă silnică; *Alexandru Mironescu*, la 20 ani muncă silnică; *George Văsâi*, la opt ani muncă silnică; *Șerban Mironescu*, la opt ani muncă silnică; *Nicolae Rădulescu*, la șapte ani muncă silnică; *Dan Pistol*, la cinci ani muncă silnică; *Gheorghe Dabija*, la cinci ani muncă silnică; *Vasile Voiculescu* la cinci ani temniță grea și *Emanoil Mihăilescu* la cinci ani muncă silnică. Imediat după aflarea sentinței, când încă nu era redactată, avocatul Boantă depunea cererea de recurs în numele lui Dumitru Stăniloae⁵⁵.

⁵¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 127-129, 133bis.

⁵² ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 155-156.

⁵³ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 229^c.

⁵⁴ Ministerul Justiției, *Codul Penal...*, p. 110.

⁵⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 287.

Însă, abia după ce a luat la cunoștință de sentința primită, adică la 19 nov., părintele a depus cererea de recurs motivată⁵⁶, în care arăta:

«Recursul îl motivez cu: I. Încadrarea nejustă; II. Greșită aplicarea pedepsei; III. Lipsa de apărare; IV. Neacceptarea martorilor apărării; V. Propuneri de noi martori și dovezi.

Ad I. Acuza de participare la discuții politice în casa lui Al. Mironescu este neintemeiată. Am vizitat acea casă de trei ori: în septembrie 1955, septembrie 1956 și februarie 1958. Niciodată în aceste ocazii nu s-au purtat discuții politice. În septembrie 1955 s-a discutat despre cauza lipsei de monumente cu trecutul românesc [sic!]. Protagonist: Paul Sterian. În septembrie 1956, V. Voiculescu a citit o dramă istorică din sec. XIII. În februarie 1958, Eugen Schileru a vorbit despre artă.

Cer achitarea sau suspendarea pedepsei în care timp să mi se supravegheze activitatea mea prodemocratică.

Ad II. Al. Mironescu și Șerban Mironescu, fiind aduși la anchetă să declare că am participat în casa lor la discuții politice, n-au precizat când și ce s-a discutat în fața mea, nici ce am susținut eu. Apoi, nu mi s-a dat puțința să-i întreb, să precizeze. În instanță, interogatoriul lor nu s-a luat în prezența mea, ca să pot obține de la ei vreo precizare. Declarațiile mele de la anchetă, din 6 septembrie, au fost redade infidel [...] Ca atare, nu le recunosc.

Martorii: Ion [G.] Coman, rectorul Institutului teologic din București; N. Nicolaescu, prorectorul aceluiași institut și cel de la Institutul teologic din Sibiu, care atestau activitatea mea democratică ca profesor la cele două Institute, n-au fost acceptați cu audierea lor.

Propun ca martori noi pentru dovedirea activității mele bisericești bogate și ireproșabile din punct de vedere politic pe: Pr. Al. Ionescu, vicarul Patriarhiei; Patriarh Justinian; Mitropolitul Moldovei, Iustin Moisesescu și Mitropolitul Ardealului, Nicolae Colan. Rog de asemenea să se ia referințe scrise de la Institutul teologic din București și de la Patriarhie.

Până la această vârstă, de 55 ani, am dus o viață retrasă, închinată exclusiv studiului și scrisului, neangajat în nici o politică. Așa mă știe toată preoțimea, pe care am îndrumat-o ca profesor și prin scris. Am desfășurat cea mai fecundă și mai substanțială activitate teologică în scris, în sutele de studii și articole, nici unul antidemocratic, antisovietic, antisemit, prohitlerist (deși am redactat „Telegraful Român”, foaia Mitropoliei din Sibiu în timpul războiului hitlerist). Dar sunt zeci de articole democratice. A se vedea pe lângă cele prezentate în instanță, cele din „Telegraful Român”, septembrie 1944-aprilie 1945. Am ținut zeci de conferințe celor 6000 de preoți aduși între 1948-1958 la cursurile de îndrumare socială în problemele de azi ale poporului nostru, cum poate certifica Institutul teologic din București.

Scrisul meu a fost normativ pentru întreaga preoție în vremea de la 1944 și până azi, autoritatea lui contribuind la încadrarea ei în spiritul vremii de acum. Cred că nu e în interesul nimănui să fiu arătat acum, acestei preoții, în mod neadevărat, ca ostil regimului nostru democrat popular.

⁵⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, f. 288.

[...] Domnule Președinte, cer un termen de grefă pentru a studia dosarul meu, a mă consulta cu apărătorul meu și a face noi cereri. O fac pe această hârtie, neavând altă posibilitate, București, 19.XI.1958, Pr. D. Stăniloae⁵⁷.

De la bun început, noul avocat al Părintelui, *Grigore Ghiculescu*, a comunicat familiei că demersul este inutil, precizând: „Nu cred că vom reuși mare lucru. Dar cel puțin o să-l vedeți la proces, vă va vedea și o să pot și eu sta de vorbă cu el. Astfel veți afla cum o duce”. Totuși, avocatul Ghiculescu a depus la instanță un memoriu cu motive de recurs, în care invoca «nelegalitatea hotărârii: violarea de lege; lipsa elementelor constitutive ale art. 209 pct. 2 lit. b al. penultim c.p. (modificat la 21 iulie 1958) și netemeinicia hotărârii în raport cu dozarea pedepsei». De asemenea, avocatul a prezentat, pe scurt, «activitatea progresistă» a părintelui depusă după 1944, în acest sens depunând o serie de probe; apoi a invocat lipsa antecedentelor penale, că recurentul «este în vârstă și că întreaga sa activitate a avut un caracter pe linie profesională»⁵⁸. Cum s-a desfășurat recursul avem informații din amintirile Lidiei Stăniloae:

„La data de 21 ianuarie 1959 s-a judecat recursul. Lista acuzațiilor era neschimbată, toată lumea își făcuse aceleași socoteli ca și noi. Recursul a avut loc la Tribunalul Militar al Capitalei, care pe acea vreme era la colțul străzii Lipscani, alături de clădirea unde mai târziu s-a aflat Banca de Comerț Exterior. De data aceasta ne-au lăsat să intrăm în sală. Eram emoționate. Măcar o să-l putem vedea pe tata... Dar, dezamăgire, procesul s-a judecat în absența acuzaților și, bineînțeles, nu s-a schimbat nimic. Sentința a rămas definitivă»⁵⁹.

În fapt, prima înfățișare a fost pe 12 ian. 1959, când, potrivit încheierii Tribunalului Suprem, Colegiul militar, recurenții „au fost prezenți prin avocați”. După susținerea motivelor de casare, „din lipsă de timp”, dezbaterile au fost amânate pentru 14 ian.⁶⁰ La următorul termen, „în ședință publică”, procurorul militar și-a susținut acuzațiile și a cerut respingerea recursurilor declarate, sentința fiind amănată pentru 21 ian.⁶¹ Astfel, la 21 ian. 1959, „în ședință publică”, Tribunalul Suprem al RPR, Colegiul Militar respingea recursurile recurenților din lotul «Teodorescu Alexandru și alții»⁶².

Detenția

La respingerea recursului, Părintele era deținut la penitenciarul Jilava. Deoarece era considerat „legionar”, de la Jilava a fost mutat, începând cu data de

⁵⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 4, ff. 291-291^v.

⁵⁸ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 5, ff. 50-53.

⁵⁹ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 288.

⁶⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 5, ff. 64-64^v.

⁶¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 5, f. 65.

⁶² ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 5, f. 78.

19 mai 1959, la penitenciarul Aiud⁶³. La 20 oct. 1960, printr-un ordin al Direcției Generale a Penitenciarelor din MAI, Părintele Stăniloae era mutat la Jilava, apoi la una dintre închisorile din București, „UM 0123-H”, „în interesul cercetărilor”⁶⁴. Ce fel de cercetări și în ce caz nu avem cunoștință în actualul stadiu al cercetărilor. Acestea se pare că au durat mult, deoarece abia la 18 mart. 1962 Părintele Stăniloae a fost retrimis în penitenciarul Aiud, pentru «executarea pedepsei»⁶⁵. În dec. 1959, aflat la Aiud, Părintele a fost anchetat de o comisie rogatorie a Tribunalului Militar București⁶⁶.

În privința pedepselor primite în timpul detenției, atât cât s-a consemnat la dosarul de penitenciar, putem spune că Părintele a fost pedepsit la Aiud, în data de 8 mai 1960, «cu șapte zile izolare, pentru că a vorbit pe geam cu alți deținuți». La această acuzație, Părintele nu a recunoscut nimic⁶⁷. Conform fișei medicale de la dosarul de penitenciar, în 1959, Părintele Stăniloae ar fi fost diagnosticat cu o hernie. Potrivit Lidiei Stăniloae, această boală ar fi fost tratată în infirmeria închisorii, „fără anestezie”, cu un cuțit de bucătărie, deoarece instrumentarul medical era deficitar, și de către un doctor deținut⁶⁸. Alte informații despre perioada detenției aflăm de la Lidia Stăniloae, din cele relatate de către Părintele după eliberare. Lidia Stăniloae arată cum, în timpul anchetei, tatăl său era deținut la închisoarea de pe strada Uranus:

„L-au ținut acolo într-o celulă fără fereastră, doar cu lumină electrică. „Aveam gura atât de amară și de uscată, spunea părintele, încât mi se umflaseră buzele și limba». După câteva săptămâni – continuă Lidia Stăniloae –, l-au dus într-o altă celulă, unde venea din afară o rază de lumină. „Ce mare lucru e soarele și lumina lui!, spunea tata”⁶⁹.

Condițiile de detenție erau tot mai grele, mai ales în privința alimentației. „Se hrănise cu turtoi, un fel de cocă de mălai, uscată. Când spre sfârșitul detenției, primise câte o ceapă crudă, i s-a părut o hrană imperială. «N-am mâncat niciodată ceva mai bun», spunea tata, zâmbind”⁷⁰. „La Aiud, părintele fusese o perioadă împreună cu Ilarion Felea, de la Arad, mort în închisoare” – rememorează Lidia Stăniloae.

„Apoi, cu părintele Sofian, cu părintele Benedict Ghiuș, cu Grigore Popa. O vreme a fost «coleg» de cameră cu Petre Pandrea. [...] Ne-a povestit cum s-a sfârșit un cunoscut de-al nostru, preot la Cluj. Îi ducea iarna prin curte la dușurile reci și înapoi, pe un ger teribil. Omul a făcut meningită și a murit în chi-

⁶³ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 218.

⁶⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, ff. 176, 185.

⁶⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, ff. 175, 218.

⁶⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 192.

⁶⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, ff. 173, 189-190.

⁶⁸ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 169.

⁶⁹ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 302.

⁷⁰ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 301.

nuri groaznice. Câteva zile a urlat de durere și ceilalți deținuți băteau mereu în ușă, cerând să i se dea îngrijire medicală. Când l-au scos, era prea târziu”⁷¹.

O altă mărturie prețioasă despre perioada detenției Părintelui Stăniloae o avem de la *Liviu Brânzaș*, care l-a întâlnit în penitenciarul Aiud:

„Numele părintelui Stăniloae mi-a izbit timpanul cu rezonanța unui tunet. Acum câțiva ani, când a sosit vestea că părintele Stăniloae a fost arestat și condamnat și că se află la Aiud, a fost o mare emoție în toată închisoarea. Marele teolog român în lanțuri! Pătimește împreună cu cei mai hotărâți creștini care se împotriveseră fiarei apocaliptice! Prin 1960, când eram în celulă cu Daniel Roman și Mircea Dumitrescu, am aflat că părintele profesor este într-o celulă la parter, cu niște țărani. Atunci le-am spus celor doi prieteni cât de mult doream să ajung în aceeași celulă cu părintele Stăniloae. Acum, dorința mea s-a împlinit. Ce bucurie pentru mine! Inima îmi bate cu putere. Este neîndoielnic că Dumnezeu a auzit dorința mea fierbinte și a rânduit împlinirea ei în chiar ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

[...] Marea mea bucurie este că părintele Stăniloae este repartizat la [celula] 322, unde sunt și eu. [...] Eu mă îndrept spre părintele Stăniloae, care rămâne ultimul și îi spun:

– Sărut dreapta, Preacucernice Părinte, sunt Liviu Brânzaș, fost elev la liceul «Samuil Vulcan», din Beiuș, și mă bucur foarte mult că am ajuns cu dumneavoastră, căci vreau să urmez teologia.

Părintele îmi întinde mâna, zâmbind cu bunătate. Se reflectă pe chipul lui bucuria prilejuită de faptul că un tânăr din fundul temniței visează să urmeze teologia. Mă privește cu încredere și zice:

– Neamul românesc a trecut prin multe momente grele în istoria sa, dar a răzbit și a biruit întotdeauna prin credința în Dumnezeu și prin speranța în triumful final al binelui. Așa se va întâmpla acum. Să răbdăm cu tărie și smerenie suferința ce ni s-a dat.

Această mărturisire a părintelui suna ca un testament”⁷².

Același pătimitor al temnițelor comuniste descrie momentele în care Părintele Stăniloae ținea adevărate prelegeri de teologie:

„Trebuie să beneficiaz la maxim de prezența părintelui Stăniloae. Părintele se oferă să-mi țină în fiecare seară un curs de teologie. Participă și ceilalți tineri, îndeosebi Gil Ioanid. În jurul patului părintelui Stăniloae, celula ia aspectul unui amfiteatru. Toți ne așezăm, unii sus, alții jos și ascultăm cu atenție. Părintele Stăniloae nu procedează ca părintele Ageu, care mi-a predat teologia în cel mai pur stil didactic, ci ne prezintă diverși teologi, de la Sfinții Părinți clasici, la teologii ruși. Deși acum rețin mai puține amănunte, în schimb, îmi măresc viziunea teologică. Sigur că nu lipsesc mo-

⁷¹ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., p. 302. Acesta ar putea fi preotul *Florea Mureșanu*, decedat la 4 ian. 1961 sau preotul profesor *Liviu Galaction Munteanu*, decedat la 8 mart. același an.

⁷² Liviu BRÂNZAȘ, *Raza din catacombă-jurnal din închisoare*, Ed. Scara, București, 2001, pp. 242-243.

mentele filocalice. Traducătorul Filocaliei în limba română este, desigur, cel mai competent în acest domeniu al nevoinței spre desăvârșire. Acum am înțeles, ceea ce până acum am intuit doar, faptul că gândirea și simțirea Sfinților Părinți este forma autentică a creștinismului.

Cine vrea să cunoască despre Hristos, trebuie să citească Sfânta Evanghelie. Cine vrea să-L urmeze pe Hristos, trebuie neapărat să citească scrierile Sfinților Părinți. Ei te învață din propria experiență cum se obține mântuirea⁷³.

Părintele Dumitru Stăniloae a fost eliberat la 15 ian. 1963 din penitenciarul Aiud, fiind «grățiat total în baza Decretului nr. 5/1963»⁷⁴. Despre momentul întoarcerii acasă, avem mărturia fiicei părintelui:

„[...] Sosise pe la miezul nopții și așteptase cuminte în gară, până în zori, ca să nu ne sperie, să nu ne emoționeze... Apoi a pregătit-o pe mama... Doamne, ce fel de om era!

Am văzut intrând pe poartă silueta înaltă a tatei cu pălăria lui cu boruri late. Ducea în mână o bocceluță.

Ne-am repezit afară și ne-am îmbrățișat plângând. Era frig și zăpada înghețată scârțâia sub pașii noștri. Doamne, ce fericire! Ce dimineată minunată!

– Hai să bei un ceai, să te încălzești, ți-o fi frig. Și foame.

– Nu, am mâncat în tren.

Le dăduseră foi de drum, ceva de mâncare și câțiva lei pentru tramvai. Ne-a arătat cu mândrie un colțuc de pâine, pe care l-a scos din bocceluță ca pe un lucru de preț.

– Ne-au dat pâine, a spus, cu tonul cu care ar fi declarat că primise un diamant.

A băut cafea cu lapte și repeta întruna «vai ce bună e!»

Am povestit, am povestit și ni se părea că vorbele nu pot spune nimic din ce-am fi vrut noi să spună⁷⁵.

În loc de concluzii

Pe parcursul a câtorva pagini am încercat să reconstituim grelele momente pe care Păr. Dumitru Stăniloae le-a cunoscut în arestul Securității și în temnița rece a Aiudului. Afirmăm cu convingere că arestarea, anchetarea, condamnarea și detenția Părintelui sunt un întreg șir de nedreptăți care i s-au făcut la sfârșitul anilor '50. Tot la fel de convinși suntem când spunem că anchetatorii din Securitate știau prea bine că Părintele Stăniloae era nevinovat. Dar ce mai conta la un organ al represiunii comuniste! Ordinul politic era de a anihila potențialul pericol din Institutul teologic din București. Mai ales că, înainte de a-l aresta, cei din Securitate vizau o anchetare a Părintelui într-un așa-zis grup filosofic inițiat în Institutul teologic de *Nicolae Balca* și *Victor Iliescu*, lângă ale căror nume apărea și cel al profesorului *Teodor M. Popescu*, un alt nedreptățit al regimului „democrat-popular”. Dacă „existența” acestui grup filosofic a fost o

⁷³ L. BRÂNZAȘ, *Raza din catacombă-jurnal din închisoare*, p. 252.

⁷⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, ff. 166-167.

⁷⁵ L. STĂNILOAE-IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”..., pp. 298-299.

diversiune a Securității rămâne să stabilim într-o cercetare de viitor. Cert este că ordinul politic era de a-i elimina pe acei profesori, care nu manifestau opoziție față de regim, nu se angajaseră politic în activitățile din Institutul teologic bucureștean, dar care înțelegeau că trebuie să rămână integri, mărturisind adevărul de credință de la nivelul catedrei și în mijlocul studenților teologi și al preoților. Iar astfel de atitudini erau taxate prin rivalitățile care adeseori se manifestau în Institut, de către unii profesori care nu ezitau să-l considere „mistic” sau „buricar” pe Dumitru Stăniloae. Ce acuzație mai gravă i se putea aduce Părintelui Stăniloae, atunci când regimul considera că misticismul este o formă maladivă a religiei? Apoi, să-l mai considere în derădere „buricar”, adică practicant al rugăciunii lui Iisus. Cu siguranță, astfel de atitudini din Institut au pus în pericol situația Părintelui Stăniloae.

Mai trebuie precizat faptul că Părintele Stăniloae a fost eliberat în același timp cu profesorul *Teodor M. Popescu*, un alt stâlp al teologiei în Institutul bucureștean. Amândoi au fost eliberați din penitenciarul Aiud, probabil în ideea că este nevoie de ei în noua politică de deschidere începută de Biserica Ortodoxă Română după intrarea, în 1961, în *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*. În astfel de întruniri ecumenice, reprezentanții Bisericilor membre ale mișcării ecumenice întrebau de teologii *Stăniloae* și *Popescu*, partea română fiind nevoită să răspundă. Cu cei doi în închisoare partea română „nu dădea bine” în fața occidentalilor mereu dornici să afle despre realitățile religioase din România comunistă.

Așadar, înainte de expirarea pedepsei, Părintele Stăniloae era eliberat. Urma însă un alt episod – cel al revenirii în Institutul teologic bucureștean –, marcat de încercările patriarhului Justinian de a-l reintegra la catedră și de neajunsurile create de reprezentanții *Departamentului cultelor*.

Secvențe documentare despre Dumitru Stăniloae în arhivele Securității

443
429

PROCES-VERBAL DE INTEROGATOR

Invinuit (~~marș~~) STĂNILOAE DUMITRU, născut la 16 nov. 1903
 în loc. Valea, raionul Colibea, reg. Halici, fiu lui Trifu d. Răvea, piet
 (Date de stare civilă, ultimul domiciliu)
 profesor la Inst. Teologică din București, în ultimul domiciliu în București, Calea Dorobanților nr. 36.

4 septembrie 1958

Localitatea București

Interogatoriul a început la ora 10 și 45 min.
 s-a terminat la ora 12 și 15 min.

Întrebare: Știți cum s-a numit activitatea dumneavoastră
pe care ai desfășurat-o împotriva ordinii
constituită în URSS și în R.P.R.?

Răspuns: Am desfășurat activitatea
de activitate dumnezeiească împotriva ordinii
constituită în URSS și în R.P.R.

Întrebare: Răspunsul dumneavoastră este real și
de aceea ați avut să fiți găsiți în anul șirilor
în orașele activitatea dumnezeiească pe
care ai desfășurat-o?

Răspuns: Într-adevăr, răspunsul este
real și am avut să fi desfășurat
activitatea dumnezeiească împotriva
regimului comunist în URSS și în R.P.R.

Întrebare: O parte din activitatea
sa a fost desfășurată în URSS?

Răspuns: Da, am desfășurat pe
în anul 1947-1948 la

Semnătura,
 D. Stăniloae

p. 583

1958 sept. 4, București, Proces verbal de interogator luat lui Dumitru Stăniloae în ancheta Securității (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 2, f. 429-430*).

Urmare: minuștina, Antim și Bruce și
fiindcă au prezentat la OROS BENEDET, care
nu a putut accepta în For. Li Teologie din București.

Intrebare: De ce s-au castrat legăturile
cununații cu IAȘOU TUDOR, după ce s-au căsătorit?

Răspuns: De ce au avut relații pe
le legături cu IAȘOU TUDOR după ce
nu s-au căsătorit, în afară de aceea
de simplă minuștina.

Intrebare: Fata cununații a născut
peiorala și timpuri au născut te-ai
vârșit cu asta?

Răspuns: În născut peiorala și timpuri
1-au vârsat pe IAȘOU TUDOR, elata la
Comisia propunând MIRONEL ALEXANDRU
și elata asta și-a reținut dintr-o dată
asta, la minuștina, Minuștina unde au
fost elata și tai o predică, de cătu fustul
minuștina preluat SOCIAT.

Intrebare: Ce s-a născut te-ai născut cu
IAȘOU TUDOR la Comisia lui MIRONEL ALEXANDRU?

Răspuns: De ce au mai cununați fustul
și cununații și care nu au cununați cu
IAȘOU TUDOR la Comisia propunând MIRONEL ALEXANDRU.

Intrebare: Ce s-a mai participat la aceea
născut la Comisia lui MIRONEL ALEXANDRU?

Răspuns: La Comisia lui MIRONEL ALEXANDRU
a mai fost elata cununații:
Jos A COMITATIN, OROS BENEDET, SCHIERU
ELDEN, VOICULESCU și altele. Reluștina nu au mai

Semnatura,

P. S. Simion

E
C
L
C
G
I
C
E

Urmare: anuntru sa fi luert poste la casa
intreina -

Intrebare: Ce kinetice are putat in
cazul aunei intrebare?

Porjucen. Acea putat kerutii un
general la uatara religioasa, primum
n' uenell kerutii la uatara otelara pe
un la ca putat saron rodon in gheun un
MIRONETII ALEXANDRI n' icaleme cuoer, submeritiei
mentinunt un onureo kerutii notent
un uat' m'ieprecece un cart kerutii.

Situație: Ce funcții politice poți
presta în cadrul acestor relații?

7. Concluzii: Informațiile vor avea o anumită
caie în care se vor utiliza sau se va fi
putut să se utilizeze în unele politici

Intubare - Orichalcite - te lăud o' matic
toate bunurile dumneavoastră pe care le-ați
făcut aici sunturi regimului deosebit
propriei lui RAR. înclinați înclinându-se
înclinându-se înclinându-se înclinându-se?

Căpitan: mentin răspunsul dat
 în anul să vie. mi. acuminte
 nu fi putut bunicii Armand
 în anul tuberculului de la Generalul
 lui MIRONESCU ALEXANDRU. Cu un an
 participat în anul 1915-1918, în anul
 am fost fost în anul 1918, în anul
 am fost fost în anul 1918, în anul

intervenit. Eu am fost la interviu la o
prezentare la MIROSLAV ALEXANDRU,
ce mi-a spus ca va fi la poarta in curtea

Semnătura _____

H. D. Stan.

-4-

Urmare: Răzvan: am mai pt dato sau
la d-na on la veniculul lui joza
CONSTANTIN, unde banuiesc am am
inclusiv cu mai multe persoane ca:
MIRONELU ALEXANDRU, GHIS BENEDET I
a mai de coligi (chitici) ai lui joza CONST.

Interbu: Ce denutii politice ati
putut cu carul ntilunilor la joza CONST?

Răzvan: Nu am putut nicicum
pe de denutii politice.

Interbu: Ce cunosti denutatori
dupa trecutul politice al lui joza CONSTANTIN?

Răzvan: Nu am putut ca joza CONST.
a p' put legimur n stui ce o fac
includ, nu cumu iro unuic priu -

Deupa' ce am utit prezentul
prou vatal de intempatione au sint
ce au sint n' areu constatat ca el
compeete tutea tatal ce au denutate
de hucul il n' tutea n' reuue.

Interbu: Ce cunosti
R. D. Ionescu

Interbu:

R. D. Ionescu

Fiecare pagină a procesului-verbal se iscălește de către arestat sau martor,
iar ultima pagină și de către anchetator.

regiment

(165)
18

PENITENCIARUL:

meș. 2. 4. 1958

ILAVN. 50. 25. 31. 438

Arad. 2. 4. 1958

1140. 8. 9. 1958

Arad

114
28

DOSARUL

Nr. *748*/1958

Numele *STĂNILOAE I.*

Pronumele *DUMITRU*

Nume false, porecle

Prevenit dela data *4 Sept. 1958*

Condamnat la data

28

1958, Coperta dosarului de penitenciar întocmit pe numele părintelui Dumitru Stăniloae pe care se constată locurile de detenție ale acestuia (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 165).

Născut în anul 1923, în comuna Vladu, județul Leacova, domiciliat în comuna Leacova, strada 10, nr. 36.

Profesia: Reclama

Ocupația: la data arestării Reclama

Ultimul loc de muncă: Reclama

Averea defunctului: la data arestării la data arestării la data arestării

Ocupația soției: la data arestării la data arestării la data arestării

Antena soției: la data arestării la data arestării la data arestării

Ocupația părinților: la data arestării la data arestării la data arestării

Averea părinților: la data arestării la data arestării la data arestării

Originea socială: la data arestării la data arestării la data arestării

Cetățenia: la data arestării la data arestării la data arestării

Starea civilă: la data arestării la data arestării la data arestării

Starea sănătății: la data arestării la data arestării la data arestării

Antecedente penale: la data arestării la data arestării la data arestării

Prevenit în ziua de: la data arestării la data arestării la data arestării

Descrierea pe scurt a faptului: la data arestării la data arestării la data arestării

Alte dețineri: la data arestării la data arestării la data arestării

Internat după în ziua de: la data arestării la data arestării la data arestării

Transferat pentru: la data arestării la data arestării la data arestării

Scutit la: la data arestării la data arestării la data arestării

Prețut pentru arestare: la data arestării la data arestării la data arestării

Reprins: la data arestării la data arestării la data arestării

Libertat la: la data arestării la data arestării la data arestării

Trasat la condamnare în ziua de: la data arestării la data arestării la data arestării

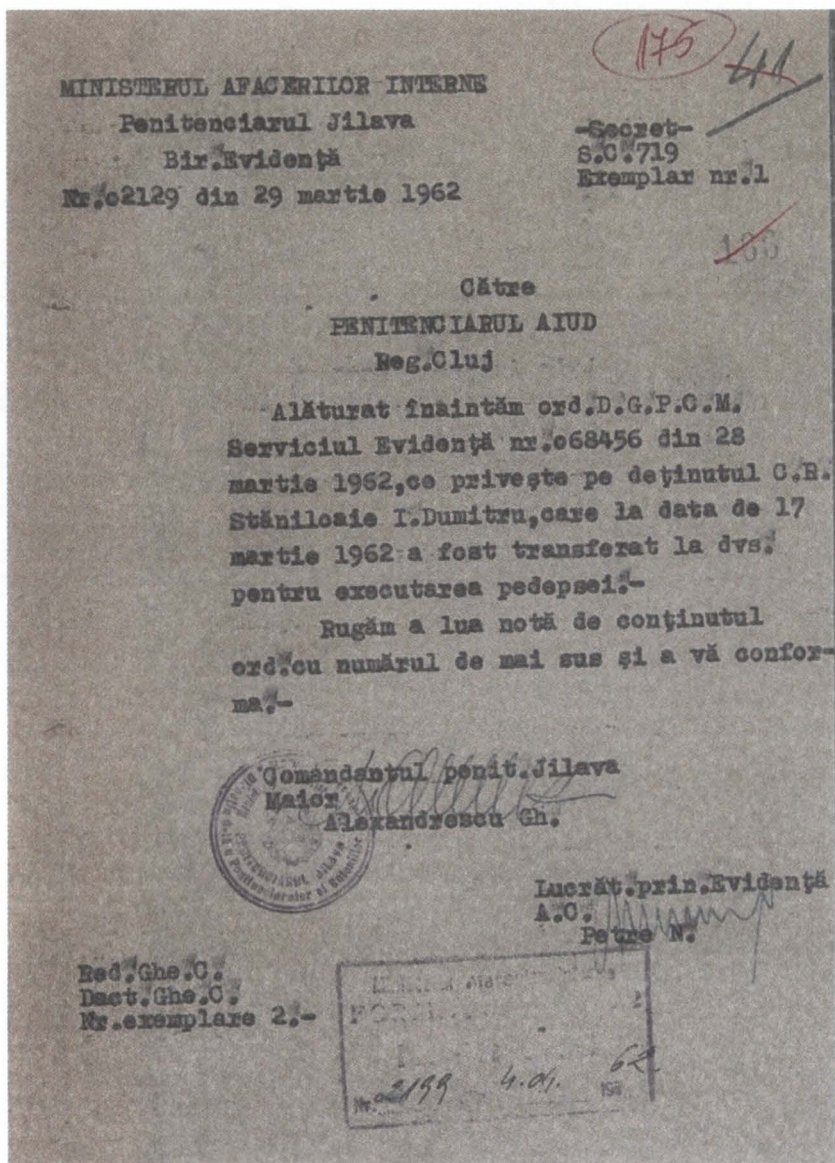
Decedat la: la data arestării la data arestării la data arestării

Penitențiar: la data arestării la data arestării la data arestării

Director: la data arestării la data arestării la data arestării

Seful biroului Evidență și Cazier: la data arestării la data arestării la data arestării

1958, Coperta a II-a a dosarului de penitenciar cu fotografia părintelui Dumitru Stăniloae la arestare (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 165^v).

1962 mart. 29, Adresă a penitenciarului Jilava către Aiud prin care se anunță transferarea deținutului Dumitru Stăniloae în vederea executării pedepsei (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 175).

R. P. R.
TRIBUNALUL MILITAR Reg. II-a Militara
 Dosar nr. 2164 / 195 8
 Nr. 13965 din 11 nov. 195 8
 Md. 22/958
 Către
PENITENCIARUL U.M. 0123/E București
 Intr. 13518
 13
 22/11/58
 11
 22/11/58
 1958
 Fașem cunoscut că prin sentința nr. 125 din 8 noiembrie 1958
 deținutul **STANILOAIE DUMITRU** născut la 16 septembrie 1903 în comuna Vla
deni- Stalin, fiul lui Irimia și Revesa, cu ultimul domiciliu în Bucure
Calea Moșilor nr. 36,
 a fost condamnat la 5 (cinci) ani munca silnică și 5 (cinci) ani degradare
civică pentru infracțiunea p.p. de art. 209 pot. 2 lit. b al. ultim CP
Se dispune confiscarea totală a averii personale conf. art. 25 pot
6 C.P. Il obliga la 300 (treisute) lei cheltuieli de judecată,
 cu socotirea prevenției de la 4 septembrie 1958.
 Numitul nu a declarat recurs. Are drept de recurs în termen de 3 zile de
 comunicarea Dvs.
 Este încarcerat pe baza mandatului nr. _____ din _____ 195
 Pînă la definitivarea sentinței, mandatul menționat mai sus este și rămîne valabil.
 Înscrisă dovada de comunicare a sentinței și declarația de recurs.
 PREȘEDINTE
 Grefier Șef,
Pirvan Gheorghe
 Lt. Colonel de justiție,
Hirsch Emil

1958 nov. 11, Adresă a Tribunalului Militar București către închisoarea Ministerului de Interne prin care se anunță condamnarea Păr. Dumitru Stăniloae cu dreptul de a face recurs (ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 6, f. 204).

Primit: Mr.Necula I.
Sursa : "Avocum"
Casa : "Babeş"
Data : 25.XI.1964

STRICT SECRET

Ex.nr. 1

304/1/M.I./26.02.1965

NOTA INFORMATIVA

Se face o propunere de către patriarhie la Departament, pentru reprimirea profesorului DUMITRU STANILOAIE ca profesor la catedra pe care a avut-o. Stiem că niciun profesor nu a revenit la catedră.

Am înțeles că această reprimire în învățământ se face cu asentimentul Departamentului, în special al directorului Gh.NENCIU.

Profesorul GHITESCU NICOLAE, îmi spunea că acest lucru se face la stăruința lui LIVIU STAN, pe lângă NENCIU și pe lângă ceilalți din Departament,

- Avocum -

Patriarhul nu ar fi făcut această propunere dacă nu ar fi fost în prealabil avizul favorabil al Departamentului.

- Avocum -

Observații:

Numitul STANILOAIE DUMITRU, se află în atenția Lt.Maj.Băjenaru Stefan. Acesta a fost condamnat pentru activitate dușmănoasă și pus în libertate conform cu Decretul de grațiere.

Sarcini și instrucții

Privind cazul nemnalet, agentul nu a primit sarcină în continuare. La această întîlnire, agentului i s-a făcut următorul instructaj:

- În notele informative ce le va da în viitor, să menționeze sarcina primită anterior, să arate cine este persoana respectivă, unde lucrează, funcția, ce persoane au mai fost de față la purtarea discuțiilor, unde au avut loc, de la ce problemă au pornit discuțiile și cum au decurs ele.

..//..

1964 nov. 25, Notă informativă a sursei „Avacum” despre reprimirea Păr. Dumitru Stăniloae în învățământul teologic (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 5).

Primit: Cpt. Moise G. Vin.
Sursa: "Florica".
Data: 10 iulie 1963.
Locul: casa "Palermo".

26

SERVICIUL SURSĂ

Ex. nr. 1

341/ 16 iulie 1963

NOTĂ INFORMATIVĂ

=====

Prectul DUMITRU STĂNILOAE a fost numit pe data de 1 iulie a.c. în postul de preot la biserica patriarhală, în locul preotului PAUL Munteanu care a trecut la biserică Buzzești. STĂNILOAE a fost trecut în acest post cu scopul de a i se mări salariul și de a fi folosit la bibliotecă din palatul patriarhal. La cancelarie, STĂNILOAE era înlocuit cu locu lui lunar, iar la biserică și la bibliotecă ar urma să aibă înlocuirea de locu lui lunar. Pe lângă aceasta, în noul său post va avea muncă mult mai ușoară. În locul lui D. STĂNILOAE la cancelarie a fost recomandat VELIU DODU, un teolog care pe vremea a fost șeful de cabinet a fostului patriarh MIRON CALOTEA. Până în prezent nu le-a venit celor doi recunoașterea din partea Departamentului Culturii.

Prectul STĂNILOAE, de când începea în cancelaria Arhiepiscopiei prin abilitatea și modul său de a fi, a atras simpatia tuturor. Este punctual la serviciu. Nu întreține discuții fără rost, este liniștit și-și vede de serviciul său. Toți cei din cancelarie, în frunte cu vicarul AL. IONESCU, i se adresează cu Părinte Profesor! El este modest, vorbește frumos cu toată lumea. În cancelarie s-a ocupat tot timpul cu diferite probleme privind înlocuirea clericilor la bisericile, atitudinea bisericilor catolice față de această mișcare și față de probleme pacii, precum și alte probleme de ordin social în cadrul redacției revistei "Viața Bisericii". El are încă posibilități de informare, cunoașterea limbilor greacă, franceză, engleză,

.. // ..

1963 iul. 10, Notă informativă a sursei „Florică” despre angajarea Păr. Dumitru Stăniloae în administrația bisericească (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 26-27).

- 2 -

27

germană și rusă. Cînd i s-a comunicat că va trece la bibliotecă, s-a bucurat foarte mult. Din cînd în cînd am discutat cu el și mi-a spus că nu se simte bine cu sănătatea. Se simte oșosit și are reumatism la coloana vertebrală. Este preocupat de atitudinea ce o va lua biserica romano-catolică, cu noul ei papa Paul al VI-lea. Este de asemenea preocupat de viitorii profesori de teologie de la noi din țară. El este de părere că pentru viitorii profesori trebuie să studieze într-o țară străină. În Rusia, în Grecia sau într-o țară din apus.

În momentul de față preotul D. STANILOAIE culege anumite date despre Muntele Atos din niște cărți grecești pe care i le-a adus fostul profesor TEODOR POPESCU în ziua de 8 iulie a.c.

D. STANILOAIE a primit aprobarea să meargă la Techirgiol pe 15 zile. Prin intervenția vicarului s-a dat delegație să facă istoricul bisericii.-

"Florică".

NOTA BISECULUI :

STANILOAIE DUMITRU a fost condamnat în 1958 la cinci ani închisoare pentru participare la activitatea dușmănoasă organizată a grupului legionar "Rugul Aprins". După eliberare - ianuarie 1963, a fost angajat la psalmie, iar agentul a primit sarcina să poarte din timp în timp discuții cu el în cazuri, pentru a-i cunoaște comportarea prezente.-

Opt. de securitate
Moisă Popescu-antim.
g. l. S. y

ex. 180/SA.

Nota a fost primită de Cpt.
Săndulescu N. de la agentul
"Măndrila" în ziua de 27 febr.
1963, orele 10,30 - 11,30, în
casa "Petrescu". Intiln. viit.
11 martie 1963.

30

341/ 1 martie - 1963.

STRICT SECRETEx.nr. 1NOTA INFORMATIVA

=====

În ziua de duminică 17 februarie 1963, preotul D. STANILOAIE, stînd de vorbă cu sursa în bis.sf.Gheorghe-Vechi a făcut următoarele afirmații: "Că a fost numit profesor la institutul teologic în postul (catedra) pe care a avut-o, căci nu se ocupase, fixîndu-se salariul de 2950-3000 lei, că patriarhul a făcut recomandarea la Departamentul Cultelor și este vorba de o simplă formalitate de cîteva zile pentru a i se da recunoașterea din partea Departamentului Cultelor."

Chiar dacă D.Cultelor nu-l va recunoaște, patriarhul îl va susține și ca funcționar, căci l-a primit foarte bine și-l apreciază în mod deosebit.

Cu această ocazie a făcut și următoarea afirmație, că prof.TUDOR POPESCU, fiind bătrîn peste 70 de ani, nu va mai putea fi încadrat la catedră, dar patriarhul vrea să-l încadreze ca bibliotecar, sau altceva cu un salariu mai bun, în vederea pensionării după un an de zile.

De asemenea, a spus că nici odată nu a dus lipsă de mîncare și căldură, iar în ultimul an la cei deținuți li se punea la dispoziție cărți ideologice, științifice, de specialități, în afară de cele religioase, ca să li se dea posibilitatea să scrie opere.

Venise cu intenția de a sluji, însă preotul paroh i-a pus în vedere, că nu poate sluji dacă nu are recunoașterea D.Cultelor, specială pentru imbisericiere, chiar dacă ar fi recunoscut ca profesor.

Sursa cunoaște că preotul G.PETRESCU a avut o discuție cu d-na STANILOAIE soția preotului, voind să discute această chestiune. ..//..

1963 mart. 11, Notă informativă a sursei „Măndrila” despre Păr. Dumitru Stăniloae după eliberarea din închisoare (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 30-31).

- 2 -

31

Prectul STANILOAIE, a spus că aceasta este o chestiune în care el nu se bagă și că s-o discute numai cu soția lui. Vorbind despre ~~condamnatul~~ prețul D.STANILOAIE, a spus că în dosarul lui nu a fost nici o piesă compromițătoare și că însăși paznici făceau caz de condamnarea de 5 ani, spunându-i că într-adevăr nu a făcut nimic, dacă are numai 5 ani.

Că i s-a verificat toată activitatea sa ziaristică din anii 1940 - 1944, și nu s-a găsit nimic în care să laude legionarismul și activitatea lor, deși în timpul acela a fost forțat de prefectul Sibiului să scrie și el a refuzat.

"Mindrilă"

NOTA BIROULUI:

Prectul STANILOAIE D. este în evidența dos.de ob.la Institutul Teologic.

Agentul va continua să discute cu acesta și în special despre legăturile pe care le-a făcut în penitenciar și dacă ele se mențin și în prezent.

De asemenea, urmează să discute cu p. unitul POSKOSAN precum și cu unii preoți, urmăriți în cadrul dos.de problemă.

Cpt.de securitate
Sănădușcușii de lae.

Primit : Maior Cristea Ion.
Sursa : "Nicolau".
Data : 14 febr. 1963.
Durata : orele
Locul : pe stradă.

35

341/ 16 februarie 1963

STRICT SECRET

Ex.nr. __

NOTA INFORMATIVA

=====

Casierul Casei de Pensii a B.O.R. a întrebat telefonic la Institut despre STANILOAE, POPESCU TEODOR și despre V. ION GEORGESCU. Sursa, care se afla la telefon, a răspuns : "Nu sînt salariații Institutului și nu sîntem în măsură să dăm indicații despre ei".

Casierul (Botez) a precizat : "Au de încasat niște ajutoare de la noi și trebuie să-i înștiințez". Asta înseamnă că patriarhul a acordat sus-numiților ajutoare.

Sursa a mai surprins o discuție între CÎNDEA și NICOLAEȘCU. CÎNDEA întreba : "De unde le dați normă lui GEORGESCU V. ION și lui STANILOAE ?". NICOLAEȘCU a răspuns : "Să vedem". CÎNDEA a continuat : "Am auzit că au fost numiți". NICOLAEȘCU a răspuns : "Da". Sursa a dedus deci că patriarhul a numit pe cei doi în posturi didactice la institut.

În altă zi, sursa a auzit pe BALCA întrebînd pe NICOLAEȘCU : "Intră și TEODOR POPESCU în decretul care asigură numirile celor eliberați ?". NICOLAEȘCU a răspuns : "El nu, căci are aproape 70 de ani. Nici membrii corpului didactic care au obținut prelungire de funcționare nu mai sînt menționați la această vîrstă".

"Nicolau".

NOTA BIROULUI :

Agentul a dat materialul pentru a preciza că I.V. GEORGESCU - comandant legionar, STANILOAE D. legionar și POPESCU TEODOR - eliberați recent din închisoare - primesc ajutoare bănești de la patriarhie și că se intenționează încadrarea lor în posturi remunerate foarte bine.

.//.

1963 febr. 14, Notă informativă a sursei „Nicolau” despre ajutorul financiar primit de la Patriarhia Română (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 35).

Nota a fost luată de
Lt. Maj. Bărdăanu C. de
la agentul "Slavu Ma-
rin" în ziua de 6.09.
1958.-

241/ 9 septembrie 1958

N O T A
= = = = =

Preotul STĂNILOAE DUMITRU, profesor la Inst. Teolo-
gic - București.-

Fost legionar notoriu, colaborator alidum la revis-
ta "Gândirea", cu articole naționaliste, mistice, de ideo-
logie fascistă. Din postul de profesor la Academia Teolo-
gică din Sibiu, a fost transferat la Fac. de Teologie din
București. Bun prieten și colaborator al lui _____
Din 1948 profesor la Inst. Teologic din București.-

În 1949, se afla în strînsă legătură cu călugărul
legionar, mistic ARSENIE BOCA de la mănăstirea Sîmbăta
pe care l-a adus de multe ori în Inst. Teologic (pînă l-a
oprit rectorul NICOLĂESCU). Prieten și sprijinitor al
mișcării subversive de la Vladimirești, pînă la desființa-
rea mănăstirii, acum 2 ani.- A fost vizitat adesea, la
Institut și acasă, de călugărul SANDU TUDOR-ANIL de călu-
gărul ANANIA BARTOLOMEU sau VARTOLOMEU, de
BENEDICT GHILU, ANDREI SCRIMB, IOAN IOVAN și
alții. Zilnic s-au perindat la locuința sa tot felul de
oameni și mai ales călugări și călugărițe (pînă la aresta-
re). A încercat acum doi ani să transforme biserica Sf.
Gheorghe - Vechi din C. Moșilor 36 (unde locuiește) într-un
loc de adunare a membrilor mișcării "Rugul neare", dar
n-a îngăduit aceasta preotul paroh PETRESCU CHE.-

În Institut s-a menținut pe o linie de expectativă,
vădind sentimente profund antidemocratice. Numai amenințat
de prorectorul M. N. a consimțit să predea preoți-
lor, la cursurile de îndrumare acum doi ani, o conferință
închinată păcii și prieteniei între oameni și popoare, iar
conferința a fost predată revistelor bisericești de pro-
rector și i s-a publicat mai mult fără voia sa (a încercat
să o ia înapoi, pe motiv că vrea s-o mai revadă, dar
consilierul preot ION CĂLĂ, cunoscîndu-i intenția

..//.

1958 sept. 6, Notă informativă a sursei „Slavu Marin” despre „activitatea duș-
mănoasă” dusă de Păr. Dumitru Stăniloae împotriva regimului comunist (AC-
NSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 122-123).

6 - 2 (1953)
a dat-o la tipar așa cum fusese predată). Conferința a fost scrisă în stil obiectivist, fără a lua o atitudine notărită de condamnare a agresorilor anglo-americiani și de susținere a politicii de pace promovată de Uniunea Sovietică. Ca profesori, toate prelegerile sale sînt mistice, obscurantiste.-

Se bucură în mod deosebit de preșuirea și prietenia patriarhului Justinian, mitropolitul Firmilian și mitropolitul Nicolae Colan. Si-a petrecut verile fie în satul natal Vlădeni (după cite anunța el la Institut), fie pe la diverse minăstiri.-

Organizația "Rugul nears" sau "nestins" din care face parte, a difuzat între credincioase și un formulat de acatist scris în versuri. Un astfel de acatist în versuri, dat de preotul STANILOR DĂ unei credincioase spovedite de el acasă, a fost adus în biserica Sf.Gheorghe Vechi spre a fi citit de preotul PETRESCU GHE. După spusele preotului PETRESCU GHE, astfel de acatiste ale "Rugului nears" ar circula și la alte biserici.-

Vestea arestării prof. STANILOR DĂ a pus serios pe gînduri și pe alți profesori de la Institut (EVAN ALEX. BRANISPE E., CURBAN ALEX.), precum și pe unii consilieri patriarhali (preotul DIAMANCEA STAN, pr. PETRE ALEX.). În cercurile teologice și bisericești, arestarea sa este pusă în legătură cu gruparea mistică "Rugul nears", din care face parte activă, astfel că unii se așteptau să afle mai de mult că a fost arestat.-

"Slavu Marin"

P.S. Din gruparea "Rugul nears" face parte, după părerea unora și episcopul vicar ANTIMINICA.-

Este bun prieten și cu pr. SOARE GHE. de la biserica Sf.Vineri, consilier patriarhal. Are o singură fiică, licențiată în științe fizico-chimice, necăsătorită, salariată la Inst. de cercetări nucleare de la Măgurele (loco).-

*Nota se adresează la membrul lui Stănu-
leac care va trimite la Director S.E. -*

*Se va face cît se poate n. pentru redarea
documentelor care în interviu au fost explicate
la domeniul fizicului*

G. I. I.

STANILOAIE DUMITRU .

24 ianuarie 1957

N O T A
=====

In ziua de 24 ianuarie a.c., pe la orele 11,30', Dl.STANILOAIE discută cu episcopul NICOLAE, care arată că puțin mai târziu ~~va~~ veni la STANILOAIE.

Dl.STANILOAIE îl va aștepta și arată că la el va mai fi și părintele Daniel de la Schit și Dl.MIRONESCU pe care NICOLAE îl cunoaște.-

"341"

SS

1957 ian. 24, Notă de interceptare a convorbirilor telefonice ale Păr. Dumitru Stăniloae cu episcopul pensionat Nicolae Popovici despre părintele Daniil Sandu Tudor și Alexandru Mironescu (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 168).

132/ 19 mai 1949

N O T A

SECRET

Prestul profesor DUMITRU STĂNILOAE dela Institutul Teologic de grad universitar din Capitală, foarte cunoscut pentru activitatea sa legionară din trecut, afirmă în prezent că ortodoxia este amenințată de faptul că fruntașii ei sprijină regimul nostru de democrație populară.

De această situație, continuă STĂNILOAE - este exploatată de catolici, care prin fostul mitropolit VISAŘION PUIU, actualmente apropiat de Roma, pregătesc o masivă unire cu Vaticanul.

Pe lângă această situație DUMITRU STĂNILOAE, având în acest ^{scop} sprijinul mitropolitului NICOLAE BALAN al Ardealului și a episcopului, pregătește o mișcare ortodoxă de masă, pentru ca cu ocazia "vizitei schismă politice", credincioșii din țară să nu răstăie la discreția Vaticanului.

În vederea popularizării ideilor sale, STĂNILOAE s'a adresat și profesorului AUREL POPA, fost secretar general la Ministerul Cultelor și prefect de Oradea, care i-a promis sprijinul său. STĂNILOAE a mai precizat că este necesar a se strânge cu seriozitate material și oameni de prestigiu și nepătați prin colaborare cu actualul regim în jurul acestei idei.

SURSA: MATEI

Valoare: mică

Observații: Intrucât legăturile lui STĂNILOAE cu mișcarea legionară sunt cunoscute și există indicii că s'ar putea ținde sub masca ortodoxiei la creșterea unei noi grupări de rezistență, s'au dat dispozițiuni informatorului MATEI să adâncească problema, schițându-se și o altă pătrundere informativă pe lângă acest preot profesor.

1949 mai 19, Notă a sursei „Matei” despre încercările Păr. Dumitru Stăniloae de a susține cauza Ortodoxiei împotriva prozelitismului catolic (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 252).

133/ 14 Iulie 1949.-

Dos personal

127 62 (36)

N O T A

În urma Conferinței ținută de profesorul STĂNILOAIA, în fața preoților cursanți dela Institutul teologic din București, în ziua de 24 Mai 1949 și din discuțiile purtate în jurul acestei conferințe, s'a ajuns la următoarele concluzii:

Sectele pot fi combătute prin următoarele metode de stăvilire și anume:

1.-Cucernicia și viața improprieabilă a preotului admoșferă de religiozitate și rugăciuni cari ce trebuie să-l învâluie în tot timpul, dar mai ales la sfintele slujbe.-

2.-Predica vie și catechizația asiduă prin care credincioșii să fie familiarizați cu toate punctele învățurii bisericii și cu temerurile lor.

3.- Relații personale prietenești între preoți și toți păstoriții.-

4.- Educarea specială a unei echipe de credincioși în duhul unei pietăți accentuate, a unei vieți de curățenie duhovnicească, familiarizarea ei specială cu învățătura.

Membrii acestei echipe trebuie să fie dinamici, să fie adevărați misionari printre credincioși, să stea de veghe ca să surprindă din primul moment ori ce acțiune sectară ce se îndreaptă asupra unui credincios.

Sursă: Informator

1949 iul. 14, Notă privind principiile de combatere a sectelor enunțate de Păr. Dumitru Stăniloae la cursurile de îndrumări misionare (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 1, f. 256).

232

G. S. S.
DIRECTIA I-a
- SERVICIUL IV.-

141/- 21. oi. 1970
STRICT SECRET
Exemplarul nr. -

N O T A
- - - - -

pentru buletin.

Materialele informative obținute în ultimul timp sct în evidență că fugarul legionar PAUL MIRON, din R.F.a Germaniei, manifestă interes pentru a-și crea relații în rindul clericilor din țara noastră, în scopul ca aceștia să-i faciliteze chemarea sa în R.S.România, pentru a ține prelegeri în fața studenților teologi români și străini, iar cu acest prilej să fie legătura cu unii foști conducători legionari .

În acest scop, a intrat în relații cu profesorul teolog STĂNILOAE DUMITRU de la Institutul teologic ortodox din București, fost condamnat în 1953 pentru activitate subversivă legionară, care -prin diverse atenții și intervenții pentru a fi chemat să țină conferințe la facultățile teologice germane, l-a determinat să intervină pe lângă patriarhul IUSTINIAN, să-i acorde anumite titluri care să-i dea dreptul pentru a ține conferințe în fața studenților teologi români .

La intervenția lui STĂNILOAE DUMITRU, patriarhul IUSTINIAN, a dat dispoziții rectorului Institutului teologic ortodox ca în numele consiliului profesoral să acorde lui PAUL MIRON titlul de "profesor onorific". La sfârșitul anului 1969, același STĂNILOAE, după ce s-a reîntors din R.F.a Germaniei, unde fusese

. / .

1970 ian. 21, Notă a Serviciului Culte din Securitate privind legăturile profesorului Paul Miron cu Păr. Dumitru Stăniloae și patriarhul Justinian (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f. 20-22).

29
2.-

invitat, la aranjamentele lui _____, pentru a ține oțeva conferințe, a pus în fața patriarhului o nouă formulă, în sensul ca să-i acorde lui PAUL MIRON titlul de docent „Nova Legandi”. Ambele propuneri au fost aprobate de consiliul profesoral al Institutului teologic ortodox, însă au fost respinse de Departamentul Cultelor.

La 11.I.a.c., a venit în R.S.Romania, PAUL MIRON, împreună cu arhimandritul PETERFALVI JOHANNES din Munchen, originar din județul Sibiu.

În discuțiile purtate cu patriarhul, PAUL MIRON a acordat și unele probleme tendențioase, în sensul că „în unele publicații bisericești și ziare din apus au apărut în ultime vremi informații din care rezultă că guvernul român intenționează să aprobe reînființarea bisericii greco-catolice și întrucât patriarhul JUSTINIAN ar fi principalul obstacol, va fi înlocuit cu JUSTIN MOISESCU, care are vederi mai largi”.

Referindu-se la libertățile religioase din țara noastră, PAUL MIRON pretinde că „în urma unor gafe făcute de fiul profesorului teolog LIVIU ȘTAN, anume IOHNELE ȘTAN, care se află la studii teologice în R.F.a Germaniei, a stricat tot ce reușiseră să facă unii teologi și studenți români care au susținut că în R.S.România cultele sînt libere și prospere”.

Întrebat despre ce gafe este vorba, PAUL MIRON declară că studentul respectiv a arătat în mai multe rânduri, chiar în fața unor ziaristi, că „toți popii, mitropoliții, profesorii de teologie și protopopii, în frunte cu patriarhul sînt comuniști, stei sau agenți ai comuniștilor și că este o poveste pretinsă libertatea religioasă”.

Cu prilejul unei mese oferită de PAUL MIRON, la care au luat parte mai mulți teologi, acesta și-a manifestat dorința de a-l vizita pe NICHIFOR CRĂINIC.

22 3.-

De către noi s-au luat măsuri de încadrarea
informativă a lui PAUL MIRON cît va sta în
R.S.România, iar problemele care prezintă interes, le
vom raporta de urmărire .

SEFUL SERVICIULUI
Lt.colonel,
Derscanu Gh.

IME.L.H.
I.S.C.AE.
X./RD/-56-

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

DEPARTAMENTUL CULTELOR
Cabinetul Președintelui

Adresa poștală : Str. Snagov nr. 40
SECTORUL 1

Telefon : 12.41.00

DIRECȚIA PENTRU PAȘAPOARTE
EVIDENȚA STRĂINILOR ȘI CON-
TROLUL TRECHII FRONTIEREI

Nr. 19565/1970

Dosarul și nr. dv. Data dv. Dosarul și nr. nostru Data

Privește : (a se repeta în răspuns)

Patriarhia Bisericii ortodoxe române ne face
cunoscut că de la 2 ianuarie pînă la 10 ianuarie 1971
are loc la Adis Abeba - Etiopia, comisia asupra dialogu-
lui cu bisericile vechi orientale la care urmează să par-
ticipa următorii reprezentanți ai săi :

- Episcopul Nica Antim vicar patriarhal și
- pr. prof. Stăniloae Dumitru de la Institutul
Teologic din București, specialist în problemele care se
vor debate la Adis Abeba.

În scopul călătoriei, vă rugăm să dispuneți
să li se aprobe vizele de ieșire-întrare în țară.

Menționăm că ambii au pașapoarte de serviciu
depuse la Ministerul Afacerilor Externe - Direcția consu-
lară.

P. N. C. I. N. T. E.,

1970 dec. 5, Adresă a Departamentului Cultelor către Direcția pentru Pașapoarte din Ministerul de Interne prin care se înștiințează de delegarea Păr. Dumitru Stăniloae și episcopul Antim Nica la o conferință la Adis Abeba, Etiopia (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f. 37).

00535/20/28.06.1972
sursa "APOLLO"
primit mr. Ionescu H.

STRICT SECRET
exemplar unic

N O T A
=====

Sursa a discutat luni, 26 iunie, cu prof. STANILOAE, privind situația învățămîntului nostru teologic și plecările în străinătate. Făcea remarca că nu au fost trimiși totdeauna elementele valoroase care să reprezinte real țara și biserica noastră, că s-a avut în vedere, de cele mai multe ori, anumite interese înguste, de grup și că dincolo peste graniță, cei care merg de aici trebuie să fie pregătiți bine nu numai teologic ci și cultural și politic în ce privește poporul român. Fiindcă nimeni nu este scutit de confruntare.

Episcopul ANTIM NICA vrînd ~~aruncă~~ să-~~e~~ motiveze de ce nu ar recomanda sursa pentru o bursă în străinătate, anume că stă rău cu familia - soția, Prof. STANILOAE i-a răspuns că sursa, care este un om capabil, are și își poate face o situație de vîrf aici, în biserică în țară și nu să creșească în țări străine. "Mie, personal, relatea prof. STANILOAE, nu mi-ar face nici un serviciu, căci mă simt bine în țara mea, aici, cu rudele, cu prietenii și cu copiii mei". "Aceasta este și pentru ucenicul meu, că se simte bine aici în țară. Numai cine n-are substanță și nu se simte legat de destinele țării își poate permite luxul celor care au părăsit țara. Fiindcă dincolo chiar cei mai bine pregătiți, cu situații înalte, tot cerșetori se simt și sînt priviți de alții". Așa încheia profesorul discuția pe care a avut-o cu sursa, relatînd ce vorbise cu episcopul ANTIM.

- Apollo-

N.L. STANILOAE DUMITRU, profesor la Institutul teologic din București, este lucrat prin D.U.I., fiind semnalat cu manifestări dușmănoase și legături suspecte cu legionarii. Și din prezenta notă se observă poziția prudentă care o are față de persoanele de la locul de muncă, pozînd într-un om "devotat".

201/7/684.
/AE. ex.unic

1972 iun. 28, Notă a sursei „Apollo” despre participarea lui Păr. Dumitru Stăniloae la conferințele interbisericești (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f. 121).

Primit mr. IONESCU H.
Sursa "611"
Data: 14 octombrie 1971

134
STRICT SECRET
Exemplar unic

N O T A

La 11.X.1971, spre seară, sursa a făcut o vizită colegială prof. pr. D. STĂNILOAE la locuința acestuia și i-a descris modul cum s-au desfășurat lucrările celei de a IV-a Adunări generale a Conferinței creștine pentru pace de la Praga, organizație din care au fost excluși șapte occidentali, care dezaprobaseră ocuparea Cehoslovaciei de către ruși și îndepărtarea de la conducerea conferinței a fostului președinte HROMADKA și fostului secretar general ONDRA și care acum este condusă direct de sovietici, prin noul ei președinte, mitropolitul NICODEM de Leningrad, sprijinit de cîțiva maghiari, cehi și polonezi. Cu acest prilej sursa a înmînat lui STĂNILOAE, pentru informare, ca împrumut și dosarul cu principalele cuvîntări și documente de la Adunarea de la Praga.

9 | Prof. D. STĂNILOAE a spus că, personal, nu se poate aștepta la alte metode și atitudini din partea ^{chiliei} fușilor, deoarece ei nu au mai de loc teologi și slujesc prea slugarnic ceea ce li se dătează de factorul politic de la Moscova. De fapt, a spus în continuare D. STĂNILOAE, în apus nu se bucură de nici o influență Conferința pentru pace, fiind socotită de la început instrument de propagandă al Moscovei. Pacea trebuie apărută, dar noi avem pentru aceasta suficiente argumente teologice și bisericești și nu ne stă bine să folosim argumente politice, economia de ordin laic, căci de acestea are cine să se ocupe. "Cred - a spus apoi D. STĂNILOAE - că noi românii ortodocși avem un rol frumos de îndeplinit în mișcarea ecumenică, pentru apropierea sufletească dintre est și vest și pentru refacerea unității cu toate bisericile

. // .

1971 oct. 14, Notă a sursei „611” despre impactul conferinței creștine pentru pace de la Praga în lumea creștină și alte relații ecumenice în viziunea Păr. Dumitru Stăniloae (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f.).

135 2-.

creștine. Cred că biserica romeno-catolică își dă acum seama că s-a rupt de realitățile vremii și că are nevoie de sprijinul ortodocșilor, ca să poată face față destrămării ce o amenință, în special din partea influenței ideilor protestante. Noi, ortodocșii din România, sîntem primiți cu mult interes și ascultați cu atenție, în țările apusene, căci aducem cuvîntul Sf. Părinți și o cumînțenie caracteristică poporului român. În timpul discuțiilor a sosit prof. pr. I. CORMAN - aflat în dese vizite prietenești -, ca să ia un referat adus la D. STANILOE spre a-și da avizul și ca să-și ia rămas bun, anunțînd că peste două zile va pleca cu soția la Ecimiadzin, în Armenia Sovietică, spre a ține un ciclu de conferințe, ca invitat a catolico-sului VASKEN BALGIAN, "bunul său prieten". După sosirea prof. pr. I. CORMAN, discuția s-a purtat vreme de vreo 30 minute, asupra unei conferințe de la Adis-Abeba (la care au participat prof. D. STANILOE și ANTIN NICU), de acum cîteva luni și despre care D. STANILOE a spus că a întîmpinat acolo opoziții făcute de teologii greci (CERMIRIS, ROMANIDES etc.), care s-au opus unei aprecieri între biserica ortodoxă și bisericile vechi răsăritene (armeană, etiopiană, coptă etc.), pentru deosebiri dogmatice, ascotite de ei de neconciliat. Pr. D. STANILOE și pr. I. CORMAN au spus că este nevoie de pregătirea unor teologi tineri (ca I. BALA, dat ca exemplu), care să continue cu competență contactele începute. La discuții a asistat și soția pr. D. STANILOE, servind pe vizitatori cu vin și apă minereală.

"611"

N. I. Nota a fost dată de informator în urma instructajului primit, de a ne semnala comportarea și manifestările lui S.D., lucrat prin acțiune informativă. O copie va fi exploatată la dosarul lui S.D.

mr. Ionescu

a.c.A.
1c/rd-1373-

Nota:

141/14/24-V 1921
unde? 187 142

In citirea discutii amicale cu Prof. P. S. Stăniloae, acesta a spus că nu mai cunoaște situația lui Spîndu cîndea și că, după cele pătite din cauza legăturilor cu Sandu Tudor și „dușul nears”, s-a învățat minte și evită orice contacte cu aceia care i-ar putea aduce neaguri. Et manifestă mare admirație și atașament față de Patriarhul Justinian și susține că trebuie să avățăm pește hotare ca poporul român a avut multe de suferit din partea Habsburgilor, a Catolicilor și a anglicanilor străini, desi este un popor harnic, inteligent și blînd, cum l-a educat în special în credința ortodoxă.

24. VI. 1921

611

HL. S.D. este lucrat prin surse de cercetare în formă
misterioasă pentru că a slozest sup. lesi ovari-
formistat a det. note în vîdă cîntărilor
făcut, ale a statii. con. vîdă p. 5. f. 142
de vîdă vîdă p. 5. f. 142

1971 mai 24, Notă a sursei „611” despre relația dintre Păr. Dumitru Stăniloae și patriarhul Justinian (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f. 142).

141/IH/12 XI 1971.

Exemplar unic.

176
2NOTA EXTRASdin materialul informativ dat de
informatoarea „Ionescu Maria”.

Referitor la STĂNILOAE DUMITRU, informatoarea arată că, cu ocazia participării acestuia la simpozionul de la Regensburg, care se ținut la Spindlhof, precum și prin alte localități pe unde a trecut, „Părintele Stăniloae a lăsat cea mai frumoasă impresie, un om demn, desinteresat, tot timpul activ și obiectiv, fără să exagereze, un om cinstit chiar și cu el însuși. Toată lumea îl cunoaște și-l laudă extrem de mult, fără ca cineva să fi pus întrebări despre dînsul”.

Mr. Ionescu H.

1971 nov. 12, Notă a sursei „Maria Ionescu” despre participarea Păr. Dumitru Stăniloae la un simpozion la Regensburg, Germania federală (ACNSAS, fond Informativ, dosar 203672, vol. 2, f. 176).

Dorin-Demostene IANCU

PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE ÎN LUMINA UNOR DOCUMENTE NOI

Istoria Bisericii este o componentă esențială a vieții creștine, pentru că ea urmează până la un punct aceeași direcție ca și istoria laică. De fapt, cercetarea istorică nu a luat naștere doar din dorința de a cunoaște trecutul, de dragul cunoașterii, ci pentru a găsi în trecut răspunsul la întrebări din prezent. În acest sens, *Benedetto Croce* consideră că *orice istorie este contemporană*¹, adică putem identifica în anumite evenimente din diferite epoci istorice rădăcinile situației prezentului. Mai mult decât atât, comportamentul unor personalități sau simpli oameni pot fi, în funcție de împrejurare, fie modele demne de urmat, fie exemple de evitat. Istoria Bisericii oferă din plin modele pentru creștinul sec. al XXI-lea. Sfinții Părinți și scriitorii bisericești, monahii, sau oamenii simpli care au ajuns la desăvârșire prin curățirea de patimi îl pot ajuta pe omul secularizat să depășească timpul istoric și să se regăsească în cel dumnezeiesc.

Pentru istoria teologiei din „secolul extremelor”, după formula binecunoscută a lui *Eric Hobsbawm*, normativ a fost Păr. Dumitru Stăniloae, o *personalitate marcantă și recunoscută pe plan mondial*. Exemplul său este unul deosebit de important pentru tinerii teologi, atât în ceea ce privește *ascuțimea minții*, cât și *atitudinea sa smerită în fața lui Dumnezeu și a semenilor*. Pentru a cunoaște cât mai bine activitatea marelui profesor de Dogmatică, este nevoie de o *profundă cercetare în arhive*, ce poate scoate la iveală documente care atestă ceea ce este în general cunoscut despre cel mai important teolog român. Încă din anii studenției, Dumitru Stăniloae a fost implicat în viața academică.

Pe 20 nov. 1903, la starea civilă din Vlădeni, aflat pe atunci sub administrație austro-ungară, se prezenta *Elisafta (Elisabeta) Bozocia*, moașă, care anunța nașterea lui Dumitru. În fila registrului completată cu acest prilej, în limba maghiară, este menționat tatăl copilului, *Irimie Stăniloae*, ortodox, consemnat ca mic proprietar, în vârstă de 40 de ani. Acesta locuia împreună cu soția sa, *Rebeca*, născută *Arnacz*, în Vlădeni, la numărul 294. Mama copilului avea 36 de ani. Interesant este faptul că documentul prezintă, pe lângă data nașterii lui Dumitru, 16 nov., și ora: 6 după-amiază. Elisabeta menționează că a fost prezentă la naștere și a declarat copilul, în lipsa mamei care, probabil slăbită după naștere, a rămas acasă². În registrul celor botezați din Vlădeni este menționat și

¹ Benedetto CROCE, *Théorie et histoire de l'historiographie*, Droz, Genève, 1968, p. 14.

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Brașov, Fond Colecția registre de stare civilă, 474, f. 456.

pruncul *Dumitru*: născut pe 4 nov. (stil vechi) și botezat pe 9 nov. Nașă de botez a fost *Maria T. Micu*, iar preotul care a oficiat sfânta taină a fost *Iacob Zorea*³.

După ce a absolvit primele trei clase la școala primară din satul natal, tânărul Dumitru a mers la Brașov pentru a studia la Liceul „Andrei Șaguna”. În catalogul clasei a V-a apărea înscris: *Dumitru Stăniloae*, născut pe 3 nov. stil vechi (sic!), cu mențiunile că și clasa a IV-a a absolvit-o la aceeași instituție, rezultatele studiilor au fost foarte bune, iar „ Purtarea morală ” bună. În orașul transilvănean, viitorul mare teolog a locuit la *Charlotte Czekely*, pe Strada Nouă, nr. 34. La rubrica mențiuni era stipulat faptul că la 30 dec. 1919 a trecut examenul de clasa a V-a⁴. În anul școlar 1921-1922, tânărul Dumitru se afla în clasa a VIII-a, profesorul îndrumător al clasei fiind *Teodor Neș*. Rezultatele la învățătură ale elevului din Vlădeni erau deosebite: calificativele erau impresionante: la *moralitate* „foarte bine”, la *religie* „bine”, la *limba latină și limba română* „bine”, *limba franceză* „foarte bine”, *limba germană* „bine”, *drept constituțional și economic* „bine”, *filosofie* „foarte bine”, *istorie* „bine”, *matematică* „bine”, *științele naturii și chimie* „bine”, *igienă* „foarte bine”, *muzică vocală* „foarte bine”, *desen artistic* „bine”, la *formarea externă a lucrărilor scrise* primise mențiunea „îngrijită”, iar *nota generală* era „foarte bine”⁵.

Pe 9 și 10 iun. 1922 Liceul „Andrei Șaguna” organiza examenul de bacalaureat (atunci se numea de maturitate). La examenul oral, Dumitru Stăniloae a avut de răspuns la *limba română* la întrebări despre opera lui Mihail Sadoveanu și lirica populară (doina), obținând calificativul „foarte bine”. La *limba franceză* a abordat infinitivul, condiționalul, présence de l'esprit și chansons de geste (sec. al XI-lea) fiind notat cu „foarte bine”. La *limba latină* a tradus din Virgiliu, *Eneida*, II, 40 și a vorbit despre tribunii plebei, luând și aici „foarte bine”. La *istorie* a tratat subiectele: colonizarea Daciei și Revoluția de la 1848 în Ardeal. Este singura materie la care a avut „bine”, întrucât la *matematică* și *fizică* a încheiat cu „foarte bine”⁶. Rezultatele finale ale tânărul Dumitru erau excelente: la *limba română* a obținut „foarte bine”, atât în timpul anului școlar cât și la examenul de maturitate (scris și oral), la *limba franceză*, în timpul anului „foarte bine”, la *scris* „bine” și la oral „foarte bine”, la *limba latină*, în timpul anului „bine”, la *scris* „bine” și la oral „foarte bine”, la *istorie* în timpul anului „bine” și la *oral* „foarte bine”, la *matematică*, „bine”, în timpul anului și la scris, iar la *oral* „foarte bine”, la *fizică* „bine”, în timpul anului, și „foarte bine”, la *oral*⁷. În plus, la *limbile elină și germană*, la *istorie naturală* și *desen artistic* a obținut „bine”, la *religie*, *geografie* și *propedeutică filosofică* „foarte bine”, concluzia

³ S.J.A.N. Brașov, Fond Colecția registre de stare civilă. 485, f. 67.

⁴ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 742, ff. 68-69.

⁵ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 729, f. 4.

⁶ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 140, f. 12.

⁷ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 140, f. 18.

generală fiind „matur cu foarte bine”⁸. Absolvisc Liceul „Andrei Șaguna” ca șef de promoție⁹.

La după ce a absolvit liceul, Dumitru Stăniloae a plecat să studieze la *Facultatea de Litere*, dorind să urmeze o carieră în acest domeniu¹⁰. După numai un an, a abandonat această facultate, pentru a se înscrie la *Teologie*, ascultând astfel chemarea Domnului.

Dornic să descopere tainele teologiei, s-a înscris la facultatea de profil din Cernăuți, în anul 1922. Un document din fondul „Mitropolia Bucovinei” de la *Arhivele de Stat din Cernăuți*, arată că viitorul profesor universitar era referent la secția literară a „Academiei Ortodoxe”, *Societatea Studenților în Teologie* din orașul bucovinean¹¹. Aceasta a fost fondată în 1884 de către membri de marcă, printre care se numărau: *IPS Silvestru Morariu Andrievici*, Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației, *Conon Arănescu-Donici*, viitorul Mitropolit Primat, *Pr. Prof. Emilian Voiuțchi*, *Ipolit Vorobchievici*, viitor episcop de Rădăuți, *I.E. Torouțiu*, profesor la Universitatea din București¹². O informație despre constituirea comitetului „Academiei Ortodoxe” pe anul 1922-1923, ce cuprindea numele membrilor acestuia, a apărut în „Foaia diecezană”, publicația eparhiei Caransebeșului¹³.

Părintele Stăniloae și-a finalizat studiile doctorale în 1928, a fost trimis la specializare de Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, la Universitățile din *Atena* (Facultatea de Teologie), *München* (Institutul de Bizantinologie)¹⁴ și *Berlin* (Fa-

⁸ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 140, f. 18.

⁹ Simion TOMA, *Monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna”*, Ed. Concordia, Brașov, 2000, p. 245.

¹⁰ S.J.A.N. Brașov, Fond Liceul „Andrei Șaguna”, 140, f. 37.

¹¹ *Державний архів Чернівецької області* (Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți), fond Mitropolia Bucovinei, F-320, inventar 1, dosar 4065, f. 87-88 (Anexa 1). Mulțumim domnului Dragoș Olaru pentru sprijinul generos pe care ni l-a acordat în perioada cercetărilor întreprinse în arhiva cernăuțeană.

¹² „*Academia Ortodoxă*”. *Societatea Studenților în Teologie de la Universitatea „Regele Carol II” din Cernăuți. Cincizeci de ani (o sută semestre) de existență 1884-1934*, Institutul de Arte Grafice și Editură Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1935, p. 50.

¹³ *Foaia diecezană*, Caransebeș, XXXVII (1922), 50 (11 dec. st.v.; 24 dec. st.n.), p. 7.

¹⁴ În Germania, Părintele Stăniloae avea să fie înscris doar ca student la *istorie*. La Universitatea din München, registrul matricol îl menționează înscris, în semestrul de iarnă 1928-1929, între 22 nov. și 16 mart., cu numele Dumitru Stăniloae (sic!). Aici urmează cursurile renumitului bizantinolog August Heisenberg. Arhiva Universității conservă și o fotografie a Părintelui din această perioadă (vezi anexa, unde redăm atât această fotografie cât și informațiile existente în registrul matricol al vremii). Toate aceste informații, potrivit Universitätsarchiv München, Studentenkartei I. Mulțumim în mod special dlui Dr. Wolfgang J. Smolka, directorul Arhivei Universității din München, pentru permisiunea de a publica aceste documente în paginile revistei de față. Nu în ultimul rând dlui Dr. Claudius Stein, cercetător științific în cadrul aceleiași arhive, și dlui Christian Brachwitz, pentru indentificarea în arhivă a acestor documente și punerea lor la dispoziție în format electronic.

cultatea de Istorie)¹⁵, pentru ca apoi să devină profesor la *Academia teologică „Andreiană” de la Sibiu*. În perioada 1936-1946 a fost rectorul acesteia. Corespondența cu Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, *profesorul Ion Petrovici*, redată în anexă, arată că marele dogmatist trecea prin clipe de grea cumpănă, alături de familia sa. Cu toate acestea, conștient de darul pe care l-a primit de la Dumnezeu, s-a străduit să-și continue activitatea științifică. Deși cele două scrisori redată în anexe nu sunt datate, având în vedere informațiile pe care le cuprind, putem stabili că sunt redactate în anul 1942. Părintele Stăniloae face, pe de o parte, referire la înălțarea în rang a Academiei teologice „Andreiane”, eveniment ce a avut loc în 1943, iar pe alta, la faptul că o lucrare a sa despre Iisus Hristos era în curs de publicare în *Anuarul Academiei*¹⁶.

Prin articolul 141 din Legea nr. 386, IPS Mitropolit Nicolae al Ardealului a promulgat noul Regulament al Academiei teologice „Andreiane”¹⁷. Acesta a fost publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 25 din 30 ian. 1943. La 10 febr., Mareșalul Ion Antonescu a semnat Legea nr. 75, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 35 din 11 febr., care stabilește modul de organizare și funcționare al Academiei teologice „Andreiane”, ca *școală superioară de rang universitar*. Potrivit acestuia, „diplomele de licență eliberate [...] conferă titularilor aceleași drepturi ca și diplomele de licență ale Facultăților de Teologie din țară”¹⁸. În anul 1947, Părinte-

¹⁵ La Universitatea din Berlin, Părintele Stăniloae a fost înscris ca student la istorie (nr. matricol 8426/119), locuind în Emser str. 25. Aici, în rubrica completată de el însuși, semnează cu numele Dumitru Stăniloae, spre deosebire de varianta Stăniloae care apare, cu puțin timp înainte, în registrul matricol de la München. Pe lângă numele său, completează rubrica locului de naștere cu „Vlădeni, Rumănen”, Studium: „Geschichte”, Stand der Eltern: „Landwirtsch.”, facultatea de proveniență: „München”. Data înscrierii: 8 mai 1929, la data de 24 ian. 1930, fiind scos din registru. Mulțumim dlui Dr. Winfried Schultze, director al Arhivei Universității Humboldt din Berlin, pentru punerea la dispoziție a acestor informații. (Mulțumim domnului Prof. Dr. Adrian Marinescu de la Universitatea Ludwig-Maximilian din München, pentru furnizarea acestor informații).

¹⁶ Este vorba de *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, publicat în: *Anuarul Academiei Teologice „Andreiane” Ortodoxe Române din Sibiu*, XIX (I), 1942-1943, pp. 5-406. În legătură cu această lucrare și despre această perioadă vorbește, în lucrarea sa memorialistică (este vorba de fapt de un jurnal), episcopul evanghelic din acea vreme din Sibiu, Dr. Viktor Glondys: „1943. 23 octombrie. (...) Câteva zile mai înainte, am vizitat pe rectorul Facultății de Teologie, Prof. Stăniloae, cu care am vorbit despre noua sa lucrare «Iisus Hristos». A fost foarte amabil, așa cum era în mod special profesorii acestei facultăți. Rectorul mi-a promis că va obține sau va comanda anumite lucruri, de care eu aveam nevoie. Încă și Prof. Bodogae mi-a fost de mare ajutor la procurarea de bibliografie. 25 octombrie. Am dat angajatului Academiei Teologice, Prof. Bodogaie, Rectorului Stăniloae și Mitropolitului Bălan copii ale plângerii mele adresate consistoriului local (...)” (D. Dr. Viktor GLONDYS, *Tagebuch. Aufzeichnungen von 1933 bis 1949*, herausgegeben von Johann Böhm und Dieter Braeg, bearbeitet von Johann Böhm, AGK Verlag, Dinklage, 1997, pp. 374-375). Mulțumim domnului Prof. Dr. Adrian Marinescu pentru semnarea și traducerea acestui izvor.

¹⁷ *Revista teologică*, XXXIII (1943), 3-4, p. 164.

¹⁸ *Monitorul Oficial*, partea I, CXI (1943), 35 (11 febr.), p. 1190.

le Stăniloae a fost transferat la *Catedra de Ascețică și Mistică* de la *Facultatea de Teologie din București*. Comisia universitară care a analizat activitatea fostului rector, formată din *Ioan Gh. Savin*, președinte, *Pr. Cicerone Iordăchescu*, *Orest Bucevschi* și *Pr. Ioan G. Coman*, membri, conchidea:

„pentru [...] merite științifice, didactice și organizatorice, [...] P. C. Sa, pdr. Dumitru Stăniloae, titularul catedrei de Dogmatică de la Academia Teologică din Sibiu, propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascețică și Mistică de la Facultatea de Teologie din București, în conformitate cu prevederile art. 64, pct. 1, alin. 2, Sf. Sa fiind profesor titular în învățământul superior la o catedră de altă specialitate decât cea vacantă, dar având lucrări de valoare și o activitate susținută în specialitatea catedrei la care i se face chemarea”¹⁹.

Instaurarea regimului comunist în România a însemnat începutul unei epoci de grea încercare pentru Biserica Ortodoxă. Părintele Stăniloae a fost urmărit de organele de represiune și închis în perioada 1958-1963. Într-un raport al *Direcției Generale a Securității (Siguranței) Poporului* din 1950, Părintele Stăniloae era considerat „partizanul misticismului bolnăvicios de genul lui Petrache Lupu și al tuturor pretinselor teofanii”²⁰. Un referat al *Direcției Generale a Securității Statului* din 6 oct. 1958, privind activitatea contrarevoluționară în cadrul mănăstirilor făcea referire la *Sandu Tudor*, care

„a polarizat în jurul său un grup de legionari ca: Braga Roman, Papaciac Arsenie Anghel, Făgățeanu Adrian care au mai fost condamnați după 23 august pentru activitatea legionară, iar după ieșirea din închisoare s-au călugărit. De asemeni, în activitatea lui criminală, Sandu Tudor avea legături cu legionarii: Anania Valeriu Bartolomeu, Ghiuș Benedict Vasile de la Patriarhie, prof. Stăniloae Dumitru de la Institutul Teologic din București, prof. Alexandru Mironescu și alte elemente legionare, care sub masca activității religioase de «manifestare a cultului», au organizat o serie de întâlniri secrete la schitul Rarău, regiunea Suceava, Mitropolia Iași, mănăstirea Plumbuita din București, biserica Antim din București și în case particulare, atrăgând în asociația clandestină mistico-legionară «Rugul Aprins al Maicii Domnului» un număr de tineri de la institutele de învățământ superior din București și Iași, cărora le-au făcut educație legionară, îndemnându-i să se călugărească și din mănăstiri să continue activitatea legionară”²¹.

După eliberarea din închisoare, Părintele Stăniloae a fost ajutat de *Patriarhul Justinian Marina*, cel care l-a angajat în *Administrația Patriarhală*, unde a lucrat timp de 2 ani. La data de 13 apr. 1963, a fost numit în postul de *șef de*

¹⁹ *Monitorul Oficial*, partea I, CXIV (1946), 295 (20 dec.), p. 13087.

²⁰ Cristina PĂIUȘAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I: 1945-1958, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, p. 188, doc. nr. 97.

²¹ C. PĂIUȘAN, R. CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I: 1945-1958, p. 326, doc. nr. 169.

birou la Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Prin decizia patriarhală din 19 iun. 1963, începând cu 1 iul. 1963, Părintele Stăniloae fost transferat ca *preot la catedrala patriarhală*, fiind numit și *bibliotecar la bibliotecă reședinței patriarhale*. De la 1 febr. 1964, a fost numit *bibliotecar cu studii superioare* în cadrul *Serviciului Relațiilor Externe Bisericești*. Pentru acest ultim post, *Pr. Dumitru Fecioru* l-a recomandat, pe propria răspundere, pe Părintele Stăniloae *Departamentului Cultelor*. La data de 1 iun. 1964, Patriarhul Justinian a hotărât transferul fostului rector de la Sibiu în postul de inspector patriarhal la *Serviciului Relațiilor Externe Bisericești*. De la 1 ian. 1965, marele profesor de teologie dogmatică ocupa postul de profesor la *Catedra de Teologie Dogmatică, Fundamentală și Simbolică a Institutului Teologic din București*²².

Un episod interesant îl constituie întâlnirea de la Paris dintre Părintele Stăniloae și Mircea Eliade. Acesta din urmă nota, în jurnalul său, la 1 iul. 1977²³,

„seara, la Ierunca, întâlnesc pe părintele profesor Dumitru Stăniloae. Îl ascultăm toți trei – Monica (Lovinescu-n.n.), Virgil și cu mine – povestindu-ne despre situația Bisericii din România”²⁴.

Este o perioadă în care are o corespondență importantă cu părintele Ioan Bria:

22 dec. 1977: „Sunt convins că numai Frăția Ta ai putea realiza o sinteză a scrisului meu teologic, complexă și subtilă, care să fie o nouă creație în teologia românească și poate (dacă ar fi scrisă într-o limbă de circulație) în teologia românească în general”²⁵.

30 dec. 1978: „Recitind articolul Frăției tale despre smerita mea activitate teologică, în formă tipărită, frumusețea și bogăția lui de idei mi-au strălucit în și mai multă lumină. Nu știu ce să admir mai mult la el: justetea sistematizărilor aspectelor scrisului meu, sau poezia expresiei prin care caracterizezi acest scris; redarea conținutului acestui scris într-un mod în care mă recunosc și aportul de gândire personală în interpretarea lui; nivelul serios teologic la care se desfășoară și vibrația unei simțiri de caldă iubire

²² *Arhiva Administrației Patriarhale*, dosar 150/1963, passim.

²³ Această prezentă a Părintelui Stăniloae la Paris o găsim notată într-un special schimb epistolar: „Paris, 21 noiembrie 1980, Iubite Nicule, (...) 23 noiembrie (continuare!) (...) Fusesem, acum trei ani, la Amiens – dar de data asta nu m-a tras inima să mă duc. Țineam minte, de la Amiens, unele aspecte care m-au interesat atunci: prezența părintelui Stăniloae a fost unul – dacă nu cel mai important –, dar amestecul acela de ortodocși occidentali bine intenționați mi-a lăsat o impresie tulbură (...)” (fragment dintr-o scrisoare a Sandei Stolojan către părintele Nicolae Steinhardt, *Arhiva Mănăstirii Rohia, Fundația „N. Steinhardt”, „Scrisori inedite-scrisori arestate”, Observatorul cultural*, 2005, nr. 282 (aug.), http://www.observatorcultural.ro/Scrisori-inedite-scrisori-arestate-N.-Steinhardt-Sanda-Stolojan*articleID_13735-articles_details.html, accesat 6.12.2012).

²⁴ Mircea ELIADE, *Jurnal 1970-1985*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 2004, pp. 282-283.

²⁵ Pr. Ion BRIA, *Al doilea Botez. Itinerarele unei credințe și teologii de deschidere (Autobiografie)*, Ed. Reintregirea, Alba Iulia, 2005, p. 345.

personală. Socotesc că ești singurul în stare să faci o interpretare de nivel a scrisului meu, căci ești singurul care gândești personal, creator, singurul teolog român din generațiile de după mine, frământat de probleme și cu resurse de exprimare nouă, subtilă, poetică. Poate că dacă ai întreprinde o astfel de lucrare mai extinsă, care ar vrea să fie și o ducere mai departe a gândirii teologice românești – ai face un mare serviciu operei de-a face cunoscut spiritul creator al Ortodoxiei românești”²⁶.

6 febr. 1979: „Rămân mereu ferm convins că ești singurul teolog de după mine care gândești viu, original, capabil de alte și alte intuiții și largi și personale sinteze. Fiecare din ceilalți are câte o însușire: hărnicie, logică, simțire. Frăția Ta le ai pe toate. Ai întreaga complexitate a unui teolog. Îmi permit să te îndemn din nou să folosești acest multiplu dar cu toată responsabilitatea pentru el, dând niște sinteze mai ample dar și scriind cât mai mult. Căci ai o mare fecunditate, prin gândirea ce fierbe continuu în D-ta. Cred că D-ta ai fi în stare să faci și o sinteză amplă despre teologia mea, pe care nu vād care altul dintre colegii români ar putea-o face”²⁷.

iun. 1982: „A duce mai departe gândirea noastră teologică românească! Aceasta îmi produce cea mai mare bucurie. O simplă înșirare de citate din studiile mele ar bate pasul pe loc sau chiar ar face mort ceea ce este viu în ele”.

24 iul. 1992: „...doresc să vād că gândurile mele fecundează gândirea altora și Frăția Ta ești cel mai inzestrat cu darul de a face aceasta, ducând mai departe teologia noastră care ar fi necesar să răspundă trebuințelor omnirii contemporane și de mâine”²⁸.

După Revoluția din 1989, prestigiul marelui teolog a fost recunoscut la cel mai înalt nivel în țară. În ședința *Prezidiului Academiei Române*, din 28 iun. 1990, Președintele Academiei, *Mihai Drăgănescu* a propus alegerea ca *membru corespondent* a Părintelui Stăniloae, motivând că este

„o foarte importantă figură a teologiei ortodoxe din România și poate și pe plan mondial [...] La prof. Stăniloae contează și vârsta și faptul că este foarte bolnav. Trebuie să ne grăbim. [...] Este o mare personalitate a Ortodoxiei, se pare că este cea mai mare din lume, cu cărți traduse în străinătate”²⁹.

În *Adunarea generală a Academiei*, din 3 iul. 1990, *Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga* a luat cuvântul arătând că alegerea Părintelui Stăniloae ca *membru* al celui mai înalt for științific și cultural al țării se înscrie în tradiția acestei instituții, pe de o parte, iar pe de altă parte *argumentul valoric* este unul incon-

²⁶ Pr. I. BRIA, *Al doilea Botez...*, p. 347.

²⁷ Pr. I. BRIA, *Al doilea Botez...*, p. 348.

²⁸ Pr. I. BRIA, *Al doilea Botez...*, p. 352.

²⁹ *Arhiva Academiei Române*, Serviciul Cămară, dosar 4/1990.

testabil³⁰. La data de 12 sept. 1991 i se acorda carnetul de *membru titular al Academiei Române*³¹.

Părintele Stăniloae s-a bucurat și de aprecierea unor savanți care nu studiaseră teologia, dar care au rămas impresionați de personalitatea complexă și calitatea deosebită a operelor sale. *Victor Papilian*³² considera că

„Părintele Stăniloae își are rostul lui bine definit în cadrul ortodoxiei române, rost hotărât de teologii și de filosofi creștini [...] activitatea Părintelui Stăniloae interesează pe orice intelectual ce-și prețuiește darul și [...] mișcarea ortodoxă, atât de dinamizată de Domnia Sa, nu poate rămâne străină mișcării culturale române în general”³³.

Același autor conchide:

„Părintele Stăniloae este un erudit și un gânditor. Erudit nu numai în teologie, dar în toate disciplinele complementare teologiei, în filosofie și știință. Și un gânditor. Meditarea face parte din însăși firea autorului. Părintele Stăniloae este un teolog nu fortuit ajuns în rândul gânditorilor ortodocși, ci prin vocație. Dar mai mult decât atât. Părintele Stăniloae este dotat cu acea sensibilitate intelectuală și acel rafinament artistic, care ni-l arată ca pe un estet. Cu erudiție, cu meditare și cu artă, Părintele Stăniloae se apropie de făptura Mântuitorului. În așa fel îl descoperă. Opera Părintelui Stăniloae nu este lucrarea unui autor, ci mărturisirea unui credincios. Părintele Stăniloae nu explică numai textele sfinte. El aspiră suflet din suflul lor și ni le redă în adevărata lor accepție, adică îndumnezeite”³⁴.

Părintele Stăniloae s-a mutat la cele veșnice în seara zilei de 4 oct. 1993. A lăsat în urmă o operă impresionantă. Mai mult decât atât, a fost și va rămâne un *model* din punct de vedere al vieții creștine pentru teologi, dar și pentru mireni.

Anexa 1

„ACADEMIA ORTODOXĂ”

Societate academică teologică română în seminarul arhiepiscopesc din Cernăuți
Nr. 26 Cernăuți, 20 noiembrie 1922

I.P.V. Consistor arhiepiscopesc

³⁰ *Arhiva Academiei Române*, Serviciul Cămară, dosar 3/1990.

³¹ Vezi mai jos în anexă, legitimația cu nr. 549, semnată de președintele la acea dată al Academiei Române, Mihai Corneliu Drăgănescu, însă neputând semnătura teologului român. Mulțumim dnei Elena Solunca Moise pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție acest document.

³² Victor Papilian (1888-1956) a fost întemeietorul școlii clujene de anatomie și antropologie și decanul Facultății de Medicină din Cluj (1930-1931, 1941-1944), cf. *Conexiuni medicale*, nr. 4 (16), dec. 2009, p. 79.

³³ *Luceafărul*, SN, III (nov. 1943), p. 339.

³⁴ *Luceafărul*, SN, III (nov. 1943), p. 342.

Avem deosebita onoare a Vă aduce la cunoștință că în adunarea generală ordinară din 14 noiembrie a.c. a societății noastre, s-a constituit următorul comitet pentru anul administrativ XXXV 1922/23.

Președinte: Emilian Breabănu
 Vicepreședinte: Gavril Popescu
 Secretar de externe: Valeriu Mateiu
 Secretar de interne: Ștefan Lupșa
 Casier: Mihaiu Senciucu
 Bibliotecar: Emilian Leucuța
 Econom: Teodor Perhaița
 Controlor: Teofil Lupășteanu
 Secția literară, Președinte: George Onițiu
 Referent: Dumitru Stăniloae
 Substituit: Ștefan Lupșa
 Secția muzicală, Președinte: Costache Ignătescu
 Bibliotecar: Aurel Gliga
 Substituit: Emilian Leucuța
 Comisia revizuitoare, Președinte: Eugen Laiu
 Adlat I: Luca Runcanu
 Adlat II: Cornel Moga
 Cu profund respect suntem ai I.P.V. Consistor supuși fii sufletești.
 Președinte: Emilian Breabănu Secretar de externe: Valeriu Mateiu

(*Державний архів Чернівецької області* (Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți), fond Mitropolia Bucovinei, F-320, inventar 1, dosar 4065, f. 87-88).

Anexa 2

Domnule Ministru,

Regret din adâncul inimii că n-am putut veni eu însumi să Vă aduc actul de mulțumire pentru marea Domniei Voastre faptă în legătură cu Academia teologică „Andreiană”, precum mă simt continuu copleșit de nemulțumire că n-am putut veni pentru conferință.

Dar anul acesta am avut de suportat încercări din cele mai grele. În afară de intermitentele mele îmbolnăviri mai ușoare, sunt greu lovit în familie. Soția îmi e bolnavă pe pat din toamnă, iar o fetiță de 12 ani, suferindă de inimă de mai mulți ani³⁵, se află de vreo două luni atât de slăbită, încât în fiecare noapte sunt chinuit de temeri supreme.

În asemenea condiții, neavând cu cine lăsa pe cele dragi și neajutorate, nu puteam părăsi Sibiul.

Dumnezeu va da în viitor să fie mai bine și să vă fac dovada că sunt gata să împlinesc orice dorință a Domniei Voastre.

³⁵ Este vorba despre Mioara, care a murit la 29 april. 1945 (cf. Lidia STĂNILOAE IONESCU, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”: împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2010, p. 160).

Poate e penibil să vă scriu asemenea lucruri particulare, dar o fac numai pentru că m-ar dura grozav să nu am iertarea Domniei Voastre.

De prezent tipăresc o lucrare mare dogmatic-filosofică despre Iisus Hristos, de circa 25 coale în Anuarul Academiei.

Al Domniei Voastre cu cel mai nețărmurit devotament,

D. Stăniloae

(*Biblioteca Academiei Române*, Cabinetul de manuscrise, Fond Ion Petrovici, co-ta S 13(1) / XXVIII)

Anexa 3

Sibiu, a doua zi de Crăciun

Domnule Ministru,

Sunt emoționat de înalta și caldă atențiune cu care m-ați cinstit trimițându-mi două din valoroasele Domniei Voastre cărți. E cea mai mare bucurie a mea de acest Crăciun.

Am așteptat cu nerăbdare aceste zile ca să mă împărtășesc de fericirea de a fi aproape de Domnia Voastră. De aceea durerea de a sta în pat în aceste zile e cu atât mai mare.

Vă rog din adâncul inimii să mă iertați că nu sunt în situația de a putea veni să Vă văd.

Aș fi voit să Vă mai rog și în legătură cu Academia noastră pentru ultimele acte necesare la fondarea noului regim al ei.

Cu atât mai mult cu cât sumedenia de piedeci de tot felul, mai intime și mai puțin intime, nu cred că îmi vor permite să primesc chemarea la catedra de Dogmatică de la București.

Dar am toată nădejdea că bunăvoința Domniei Voastre va duce lucrurile la capăt.

Al Domniei Voastre cu nețărmurit devotament și cu urări bune de Sfintele Sărbători pentru Domnia Voastră și pentru Prea stimata Doamnă Ministru.

D. Stăniloae

P.S. Vă rog îngăduiți scrisul meu. Scriu din pat.

(*Biblioteca Academiei Române*, Cabinetul de manuscrise, Fond Ion Petrovici, co-ta S 13(2) / XXVIII)

Anexa 4

E
O
L
O
G
I
C
E

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

SECRETARIAT

Nr.5551/963

DECIZIA Nr.24/963

N O I
J U S T I N I A NDIN NELA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI PATRIARH AL BISERICII
ORTODOXE ROMINE,

având în vedere că, în schema Centrului Eparhial se
află vacant un post de șef de birou la Sectorul Cultural, post
a cărui ocupare este necesară pentru buna mers al serviciului;

având în vedere cererea P.C.Pr. Stăniloae Dumitru,
doctor în teologie, fost profesor la Institutul Teologie Uni-
versitar din București, prin care solicită numirea într-un
post administrativ, precum și referatul P.C.Pr. Alexandru Ionescu
Vicearh Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu propuneri pentru
numirea petiționarului în acest post;

Văzând dispozițiunile M.C.M. nr.1051/962 și având în
vedere acordul prealabil al Departamentului Cultelor, prin d-l
Ispettorul al Capitalei și regiunii București;

Pe temeiul drepturilor ce le sînt conferite prin art.
50 și 90 din Statutul pentru organizarea și funcționarea
Bisericii Ortodoxe Române;

D E C I D E M :

Art.1.- P.C.Pr. Dumitru Stăniloae, doctor în teologie,
se numește, pe data de 15 aprilie 1963, în postul vacant de
șef de birou de la Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii
a Bucureștilor (poziția 36 din schema Centrului Eparhial pe
anul 1963), fiind retribuit cu salariul de lei 1.000 lunar,
platit din fondurile proprii ale eparhiei.

Art.2.- P.C. Consilier al Sectorului Cultural va fixa
atribuțiunile P.C.Pr. Dr. Dumitru Stăniloae în funcțiunea ce i
s-a încredințat.

Art.3.- Secretariatul Eparhial și P.C. Consilier al
Sectorului Cultural sînt însărcinați cu aducerea la îndeplinire
a prezentei Decizii.

Data în Regedința Noastră Arhiepiscopală din București,
la 13 aprilie 1963.

ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 5

3
ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTIILORSECRETARIAT

Tem.nr. 3546/1963

DECIZIA Nr. 32N O I
J U S T I N I A NDIN MILA LUI BUNNEZU ARHIEPISCOF AL BUCUREȘTIILOR
MITROPOLIT AL UNGRO-VLAHIEI ȘI PATRIARH AL BISERICII
ORTODOXE ROMINE.

Avind în vedere că în schema Catedralei Sf. Patriarhiei a rămas vacant un post de preot bugetar, în urma transferării preotului Paul V. Munteanu la o parohie din București și că acest post trebuie completat pentru buna desfășurare a serviciului divin ce se oficiază în Catedrală;

Avind în vedere dispoziția art. 128 din Statutul B.O.R. privind cărora preoții și diaconii de la Catedralele Episcopale, Arhiepiscopale, Mitropolitane și Patriarhale se aleg și se numesc de către Chiriach;

Avind în vedere că pentru a li se putea acorda completare de salariu, preoților de la Catedrală urmează a li se încredința și funcțiile administrative în administrația Centrului Special;

Avind în vedere că la biblioteca ce se află în Neședina Patriarhală din București este nevoie de o persoană care să lucreze cu pricepere și că această muncă poate fi dusă de P.C. Preot Dumitru Stăniloae care are pregătirea corespunzătoare;

Avind în vedere Hotărîrea Sf. Sinod din 27 februarie 1956, privind completarea de salariu a personalului aluzitor de la Catedralele Episcopale și nomenclatorul de funcțiuni și salarii al Departamentului Cultelor;

Pe temeiul drepturilor ce li sînt conferite prin art. 30 și 90 din Statutul de organizare și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romine;

D e c i d e m :

Art. 1.- P.C. Preot Dr. Dumitru Stăniloae șef de birou în cancelaria Centrului Special al Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor, Sectorul Cultural, se încadrează pe data de 1 iulie 1963, în postul vacant de preot bugetar la Catedrala Sf. Patriarhiei (poz. 7 schema pe 1963), post devenit vacant prin transferarea în alt post a Pr. Munteanu Paul.

./.

- 2 -

cu salariu de lei 520 de la Stat și o completare de 1.150 din fondurile proprii ale Sf. Arhiepiscopiei, totalizând un salariu tarifar lunar de lei 1.650, potrivit studiilor și vechimii, având titlu de Doctor în Teol. și vechimea în cler de peste 20 ani.

Art.2.- Pentru a primi completarea de salariu din fondurile proprii, P.C.Prest Dumitru Stănilăie, încadrat la Catedrala Sf. Patriarhiei va lucra la biblioteca din Palatul Patriarhal, în cadrul Sectorului Cultural, câte 8 ore săptămânal potrivit programului stabilit pentru slujitorii de la Catedrală repartizați în zona administrativă în birouri, în vederea completării salariului.

Art.3.- Sectorul Cultural de la Centrul Eparhial al Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor va stabili și comunica P.C.Prest Dumitru Stănilăie atribuțiile ce are de îndeplinit în munca la care a fost repartizat la biblioteca Palatului Patriarhal.

Art.4.- P.C.Consilier al Sectorului Cultural și Secretariatul Nostru Eparhial se înalțărească cu aducerea la îndeplinire a prezentei Deciziuni.

Dată în Regedinta Noastră Arhiepiscopală din București, astăzi 19 iunie 1963.-

ARHIEPISCOF SI MITROPOLIT

+ Justine
PATRIARHUL Bisericii Ortodoxe Române

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 6

DECIZIA PATRIARHALĂ NR. 19/1964.

N O I
J U S T I N I A N

din mila lui Dumnezeu Patriarh al Bisericii Ortodoxe
Române, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Arhiepiscop al
Bucureștilor ;

Ținând seama pe de o parte că relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe surori și cu Bisericiile eterodoxe au luat în ultimul timp o dezvoltare din ce în ce mai mare, iar pe de altă parte că Biserica noastră, în cadrul serviciului relațiilor sale externe este în permanență preocupată de unele probleme ale vieții contemporane ;

Având în vedere că prin adresa Nr. 15794/1963 s-a cerut Departamentului ca suma de 9.000 lei din bugetul de stat, rezultată din trecerea unor posturi ale Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române în bugetul propriu, să fie afectată pentru înființarea de posturi necesare în Administrația Patriarhală și în deosebi pentru Serviciul Relațiilor Externe Bisericești ;

Luând în considerație adresa Nr. 19.123/1963 a Departamentului Cultelor, prin care s-a aprobat înființarea și ocuparea pe data de 1 ianuarie 1964 a trei posturi de bibliotecari cu studii superioare și două dactilografe ;

Pe temeiul art.5, lit.p. din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română

D E C I D E M :

Art. 1.- Pe data de 1 februarie 1964, în cadrul Administrației Patriarhale se aprobă următoarele mișcări de personal :

a) P.C.Pr. Dr. Dumitru Stăniloae se transferă din postul de șef de birou de la Arhiepiscopia Bucureștilor în postul de bibliotecar cu studii superioare, cu salariul de 1.250 lei lunar (din care 1.200 lei plătiți din bugetul de stat și 50 lei din fonduri proprii) urmând a lucra în cadrul Serviciului Relațiilor Externe Bisericești, cu atribuțiile ce i se vor fixa.

. / .

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 7

RECOMANDARE

privind pe Pr.Dr.Stăniloae Dumitru, angajat în postul de bibliotecar cu studii superioare (îndrumător probleme externe) din cadrul Administrației Patriarhale, Serviciul Relațiilor Externe Bisericești, pe data de 1 februarie 1964.

Subsemnatul recomand Departamentului Cultelor, pe răspundere personală, angajarea în postul de bibliotecar cu studii superioare (îndrumător probleme externe), în cadrul Administrației Patriarhale, Serviciul Relațiilor Externe Bisericești, pe Pr.Dr.Stăniloae Dumitru, cu domiciliul în București, Raionul Tudor Vladimirescu, Calea Mogilor nr. 30.

Pr. Stăniloae Dumitru este pregătit pentru postul în care urmează să fie angajat. Are o comportare bună și din verificarea activității sale din trecut mi-am făcut convingerea că n-a săvârșit fapte care să-l împiedice la ocuparea postului pentru care i se cere recomandarea.

Drept care dăm prezenta,

CONSILIER ADMINISTRATIV,

L. S. Tănuș

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 8

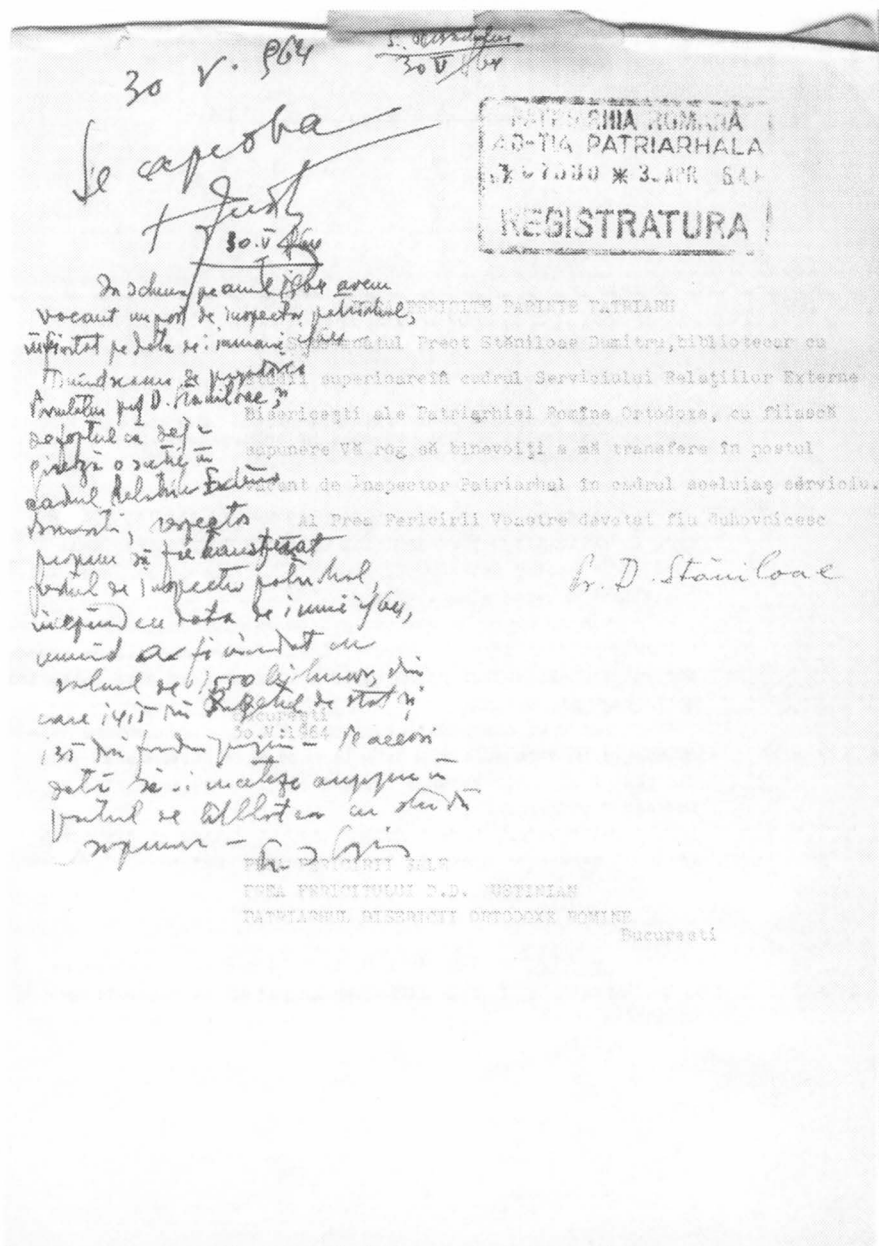
AP 907/27-64

Se apelează la
 1. Subsemnatul, Gr. Dr. Dumitru Stănilăe,
 șef de birou la sectorul cultural al
 Arhiepiscopiei Bucureștilor, vă rog
 să fiți binevoiti a aproba transferarea
 a lui [nume] într-un post de bibliotecar în
 serviciul bibliotecii superioare, la Biblioteca
 a Patriarhiei Române.
 Al Area Fericirii noastre devotat
 Gr. Dr. D. Stănilăe

P. F. Sale
 Area Fericirii Patriarhiei Române
 Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 9

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 10

DECIZIA PATRIARHALA NR. 51 1964.-

N O I

J U S T I N I A N

din mila lui Dumnezeu Patriarh al Bisericii Ortodoxe
Române, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al
Bisericii Ortodoxe Române

Având în vedere adresa noastră Nr. 14.441/1963, prin
care am solicitat Departamentului Cultelor înființarea unui
post de inspector patriarhal, pentru a fi folosit la Serviciul
Relațiilor Externe Bisericești ;

Ținând seama de adresa Departamentului Cultelor Nr.
17534/1963, prin care s-a aprobat înființarea postului de inspec-
tor patriarhal, salarizat cu 1.550 lei lunar, din care 1.415 lei
de la bugetul de stat;

Luând în considerație cererea P.C.F.R. Dr. Dumitru Stă-
niloae, prin care solicită transferarea Pres Cucerniciei Sale
din postul de bibliotecar cu studii superioare, în postul de
inspector patriarhal ;

Pe temeiul dispozițiilor art. 5, litera p. din Regu-
lamanul Organelor Centrale din Patriarhia Română ;

D E C I D E M :

Art. 1.- Pe data de 1 iunie 1964 încheiează angajarea
Pres Cucernicului Fr. D. Stăniloae în postul de bibliotecar
cu studii superioare din cadrul Serviciului Relațiilor Externe
Bisericești.

. / .

- 2 -

Art. 2.- Pe aceeași dată P.C.Pr. Dr. Dumitru Stăniloae se transferă în postul de inspector patriarhal vacant în Administrația Patriarhală, urmînd a i se fixa atribuții în cadrul Serviciului Relațiilor Externe Bisericești și primind salariul de 1.550 lei lunar, din care 1.415 lei de la bugetul de stat și 135 lei din fonduri proprii.

Art. 3.- P.C.Prest Ilean Găgău, Directorul Administrației Patriarhale este însărcinat de Noi cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentei Decizii.

Dată în Reședința Noastră Patriarhală din București,
astăzi 30 mai 1964.

Justine

PATRIARHUL
BISERICII ORTODOXE ROMINE

Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963.

Anexa 11

Patriarhia Română
Administrația Patriarhală
Serviciul Cancelaria Sf. Sinod
Nr. 242/1965

București, 15 ianuarie 1965
Str. Antim Nr. 29
Administrația Patriarhală
Serviciul personalului
Loco

Vă facem cunoscut că Departamentul Cultelor prin adresa nr. 126/1965, a recunoscut pe data de 1 ianuarie 1965, numirea Pr. Stăniloae Dumitru, în postul de profesor de la Institutul Teologic din București, catedra de Teologie Dogmatică, Fundamentală și Simbolică, urmând a fi retribuit cu 3000 lei lunar, potrivit vechimii de peste 15 ani în învățământul superior, încetându-i pe aceeași dată, angajarea din postul de inspector patriarhal.

Potrivit rezoluției Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de la tem. Nr. 15715/1964, P.C. Profesor Stăniloae urmează să presteze la Institutul Teologic din București norma didactică la cursurile de magisteriu; iar orele aferente activității științifice vor fi prestate în cadrul Oficiului de studii și documentare al Serviciului relațiilor externe bisericești de la Patriarhie.

Potrivit art. 170 din Regulamentul Instituțiilor de învățământ teologic, P.C. Sa urmează să presteze săptămânal 5 ore de curs și 3 ore de seminar la cei trei ani de magisteriu, deci 240 ore anual. Pe lângă aceasta, potrivit art. 7 din H.C.M nr. 1894/1952, P.C: Sa va executa și lucrările legate de ținerea cursurilor și seminariilor: colocviile, examenele anuale și conducerea și recenzarea lucrărilor de seminar ale magistranzilor, ceea ce revine la 121 ore anual.

Astfel, P.C. Sa prestând în cadrul normei didactice 360 ore anual, urmează ca diferența de 180 ore până la plafonul de 540 ore anual, cerut de art. 6, lit. B din H.C.M nr. 1894/1952, să fie efectuată în cadrul Oficiului de studii și documentare al sectorului Relațiilor externe bisericești.

Pe lângă munca didactică, P.C. Sa va îndeplini în cadrul catedrei sale de la Institutul Teologic din București și activitatea educativă și metodică, care se apreciază la circa 250 ore anual.

În ceea ce privește activitatea științifică, de circa 700 ore anual, aceasta va fi efectuată în întregime în cadrul Oficiului de studii și documentare, împreună cu cele 180 ore, diferența rămasă din plafonul normei didactice, arătată mai sus.

Întrucât P.C. Pr. Dumitru Stăniloae a prestat serviciu până la data de 15 ianuarie 1965 la Serviciul relațiilor externe bisericești, în post de inspector patriarhal, potrivit rezoluției Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de la tem. Nr. 242/1965, plata salariului pe timpul de la 1-15 ianuarie 1965 să fie făcute în continuare de la Administrația Patriarhală, iar de la 15-31 ianuarie 1965 de la postul de profesor de la Institutul Teologic.

Episcop vicar patriarhal,
(ss) indescifrabil
(ss) indescifrabil

(Arhiva Administrației Patriarhale, dosar 150/1963)

Anexa 12

Relațiilor Externe Intercreștine 5 octombrie 1965
13609/1965

Către P.C. Pr. Prof. D. Stăniloae
Inspector Patriarhal

Alăturat vă trimitem, în copie, un extras din Decizia Patriarhală nr. 99/1965, privind organizarea Sectorului Relațiilor Externe Intercreștine, cu atribuțiile pe care le aveți în cadrul Serviciului.

Consilier administrativ,
(ss) indescrifabil
Secretar,
(ss) indescrifabil

[Note marginale]

Am primit originalul. (ss) Pr. D. Stăniloae

EXTRAS

Din Decizia Patriarhală nr. 99/1965, privind organizarea Sectorului III, A.P., al Relațiilor Externe Intercreștine.

Art. IV. Oficiul de studii și documentare

1. Acest Oficiu se ocupă de întocmirea documentației asupra problemelor din sfera de preocupări a Serviciului Relații Externe bisericești intercreștine.

Oficiul de studii și documentare are trei secții, conduse de câte un responsabil.

Lucrările Oficiului se execută de responsabili de secții, în colaborare cu profesorii Institutelor Teologice, în cadrul normei lor științifice-în calitate de consultanți-și cu traducătorii și bibliotecarii cu studii superioare ai sectorului.

Pentru analizarea materialelor documentare, pentru informarea și orientarea reciprocă asupra problemelor secțiilor, oficiul ține consfătuiri săptămânale sub președinția P.S. Episcop Vicar Patriarhal, iar în absență, a consilierului sectorului. În aceste ședințe se cercetează sumarele descriptive ale cărților și revistelor străine și se fixează articolele sau studiile ce urmează a fi traduse sau rezumate, numele traducătorilor și termenul de lucru.

De asemenea, în aceste consfătuiri, responsabilii de secții semnalează publicații, probleme și fapte importante din viața bisericească externă, pentru uzul Redacției Revistelor Patriarhiei.

Secretarul acestui oficiu este Dl Gheorghe Alexe, bibliotecar cu studii superioare, care:

- întocmește ordinea de zi și procesul verbal de ședință și urmărește executarea în termen a traducerilor programate și hotărârile oficiului;
- culege săptămânal din întregul material documentar știri pentru informarea conducerii superioare bisericești, iar lunar întocmește cronica evenimentelor și a activității Bisericii Ortodoxe Române pentru Serviciul de Presă al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

2. Secțiile Oficiului de studii și documentare sunt următoarele:

Secția I: Relații cu Bisericile Romano-Catolică, Biserica Anglicană și Biserica Veche Catolică.

- a) Organizarea și activitatea actuală;
- b) Conciliul II Vatican și urmările lui;
- c) Raporturile cu celelalte Biserici creștine;
- d) Acțiunea misionară
- e) Poziții sociale.

Responsabilul secției: Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Emil Iuga, Inspector general patriarhal. Consultanți: Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Pr. Prof. I. Rămureanu, Pr. Conf. I. Vesa și Diac. Asist. Ion Bria.

Secția a II-a: Relații cu Bisericile Protestante.

- a) Biserica Luterană (Federația Mondială Luterană);
- b) Biserica Reformată (Alianța Mondială Reformată);
- c) Alte Biserici și organizații protestante.

Responsabilul Secției: Prof. Teodor M. Popescu, inspector general patriarhal. Consultanți: Profesorii: N. Chițescu, Pr. Petru Rezuș, C. Pavel și Asist. Ștefan Alexe.

Secția a III-a: Relații cu organizațiile pancreștine:

- a) Consiliul Ecumenic al Bisericilor;
- b) Conferința Creștină pentru Pace;
- c) Conferința Bisericilor Europene;
- d) Alte organizații creștine internaționale, care urmăresc:

- promovarea unității creștine;
- contacte cu celelalte religii; mărturia mesajului evanghelic;
- slujirea în comun a idealurilor de pace, bunăstare și progres social în lumea întreagă.

Responsabilul secției: Dl Ilie Georgescu, inspector general patriarhal.

Consultanți: Pr. Prof. I. Coman, Diac. Prof. E. Vasilescu, Diac. Prof. Nicolae Balca și Dl Asistent C: Drăgușin.

Această secție se ocupă cu:

- a) Schimb de studenți și profesori de teologie;
- b) Consfătuiri și congrese ale profesorilor în teologie;
- c) Ecouri din presa străină despre Biserica Ortodoxă Română.

3. Responsabilii de secții au următoarele datorii:

- urmăresc probleme din sfera fiecărei secții și întocmesc referate de informare și studii documentare asupra lor, precum și asupra altor probleme date în cercetare;
- urmăresc și studiază organizarea, activitatea și problemele actuale ale diferitelor Biserici, comunități și organizații creștine. Raporturile dintre ele, precum și față de Ortodoxie și Biserica Ortodoxă Română; pozițiile lor ecumenice și sociale;

– adună date biografice asupra activității unor marcante personalități străine;
 – întocmesc fișe bibliografice pentru toate problemele externe bisericești, ajutați de bibliotecarii cu studii superioare, în vederea constituirii la zi a bibliografiei respective;

– urmăresc primirea de material informativ și documentar de la reprezentanții comunităților Bisericii Ortodoxe Române de peste hotare și de la studenții teologi trimiși pentru studii în străinătate, în legătură cu organizarea, activitatea și evenimentele din Bisericile în mediul cărora se află;

– țin la zi și păstrează materialul documentar asupra tuturor problemelor actuale, pe care îl trec în fișe și-l clasează în dosare;

– țin evidența calendaristică a aniversărilor importante și a datelor istorice comemorative externe, sesizând la timp pe consilierul sectorului;

– întocmesc dosarele cu întreaga documentație asupra participării delegaților noștri la diferitele conferințe și manifestări de peste hotare, pe care le studiază și referă în vederea examinării acestora de Comisia Consultativă și de propuneri;

– prezintă lunar referate scurte asupra activității lor și a secțiilor respective pentru confruntare cu planul de lucru al Oficiului de studii și documentare;

– întocmesc trimestrial dări de seamă asupra evenimentelor și problemelor externe din afara secției respective, spre a servi ca material documentar pentru revistele Patriarhiei;

– prezintă anual un indice tematic în legătură cu problemele secției. Indicele va fi întocmit după criteriul geografic organizatoric și după conținut;

– participă la consfătuirile Oficiului de studii și documentare și la ședințele Comisiei Consultative, prezentând propuneri asupra temelor și materialelor care trebuie luate în considerare la redacția revistelor Patriarhiei, etc.;

– redactează corespondența în legătură cu problemele secțiilor;

– îndeplinesc orice alte însărcinări de serviciu date de conducerea sectorului.

4. Profesorii consultanți:

– întocmesc studii, dări de seamă, referate și comunicări asupra problemelor secției la care sunt repartizați, precum și asupra altor teme date în cercetare;

– participă, după necesitate, la consfătuirile Oficiului de studii și documentare ca membri și la ședințele Comisiei Consultative și de propuneri, ca invitați;

– colaborează cu consilierul sectorului și cu responsabilii de secții pentru rezolvarea tuturor problemelor externe bisericești.

5. Bibliotecarii cu studii superioare:

– colaborează la lucrările de documentare ale serviciului;

– ajută pe responsabilii de secții la întocmirea fișelor pentru toate problemele externe, extrăgând titlurile de cărți și articole, cu indicarea cotelor respective;

– extrag, la cerere, textele și materialele documentare, necesare după bibliografia indicată de responsabilii secțiilor;

– îndeplinesc orice alte însărcinări de serviciu date de consilierul sectorului.

6. Traducătorii:

– întocmesc sumare descriptive asupra cărților și periodicelor străine în maximum două zile de la primire, pe care le prezintă de îndată consilierului sectorului spre cele de urmare;

– traduc în românește, în termenul fixat, materiale din publicații, precum și corespondența ce li se repartizează;

– traduc în limbi străine corespondența ce se trimite în străinătate, iar în limba franceză rezumatele articolelor și studiilor ce se tipăresc în revistele Patriarhiei, precum și în reportajele despre evenimentele din Biserica Ortodoxă Română destinate Serviciului de Presă al Consiliului Ecumenic al Bisericilor;

Lucrările de traducere se încredințează următorilor:

– Responsabililor de secții, secretarul Oficiului de studii și documentare și altor salariați ai sectorului;

– unor membrii ai corpului didactic al Institutului Teologic din București în cadrul normei științifice;

Aceștia se repartizează pe limbi astfel:

– Limba franceză: Ilie Georgescu, Gh. Alexe, Prof. C. Pavel, și asistent C. Drăgușin;

– Limba engleză: Pr. Prof. D. Stăniloae, Prof. Al. Elian, Diac. Asist. Ion Bria și translatorul-confruntator;

– Limba germană: Pr. Prof. O. Bucevski, Pr. Prof. V. Prelipcean, Diac. Prof. N. Balca și Asist. Ștefan Alexe.

– Limba greacă: Ins. Patriarhal Teodor Popescu, Prof. Al. Elian și Pr. Asist. Lucian Gafton;

– Limba rusă: Pr. Prof. D. Stăniloae, Velicu Dudu;

– Alte limbi slave: Pr. Prof. Liviu Stan, Velicu Dudu;

– Limba italiană: Gh. Alexe, Pr. Emil Iuga și Pr. Conf. I. Vesa.

.....
Dată în Reședința Noastră Patriarhală din București, astăzi, 30 septembrie 1965.

(ss) Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

(*Arhiva Administrației Patriarhale*, dosar 150/1963)

Anexa 13

Stenograma Adunării generale a Academiei Române, 3 iulie 1990

Zoe Dumitrescu-Bușulenga: În primul rând propunându-l pe părintele Dumitru Stăniloae pentru alegerea în rândurile membrilor Academiei Române, revenim la o veche, cea mai veche tradiție a Academiei, care totdeauna a orientat în rândurile ei și prelați distinși sau profesori, episcopi. Aș aminti pe episcopul Nicolae Colan, preotul Ștefan Meteș, preotul Nicolae M. Popescu, episcopul Iuliu Hossu și alții. Este deci o restituire obligatorie din partea noastră, a unei academii care, în primul rând, trebuie să se dezi-deologizeze. În al doilea rând, un argument de ordin valoric. Părintele Stăniloae are o operă mult mai cunoscută în străinătate decât în țară. Opera sa a fost tradusă în foarte multe limbi europene. Este considerat cel mai mare filosof creștin al secolului XX.

DL Mihai Drăgănescu: Am primit o scrisoare în care se vorbește despre personalitatea lui Dumitru Stăniloae, semnată de M. Stăncescu, Răzvan Theodorescu, Valeriu Anania, Petru Creția, Andrei Pleșu și alții. Aș vrea să subliniez și eu că este vorba nu numai de un filolog, ci de un filosof, un filosof care cuprinde întreaga istorie a filosofiei. De asemenea, din punct de vedere moral, are o operă în trei volume închinată ființei umane, unde apreciază că persoana umană este o realitate concretă, dar în același timp, persoana umană conține și ființa umană.

(*Arhiva Academiei Române*, Serviciul Cancelarie, dosar 4/1990)

Anexa 14

Nr. 73 din 15 iulie 1990

Stimate Domnule Profesor Stăniloae,

Îmi este deosebit de plăcut să vă aduc la cunoștință că Adunarea generală a Academiei Române, întrunită în sesiune la data de 3 iulie 1990, a hotărât alegerea Dvs. ca membru corespondent al Academiei Române.

Sentimentelor de înaltă prețuire pentru întreaga și valoroasa Dvs. activitate științifică și literară, Biroul Prezidiului Academiei Române le asociază, stimate domnule prof. Stăniloae, cele mai calde felicitări, împreună cu urarea de multă sănătate și noi împliniri în întreaga activitate.

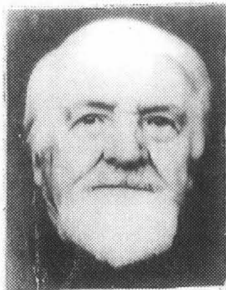
Cu deosebită considerație,
Acad. Mihai Drăgănescu
Președintele Academiei Române

(*Arhiva Academiei Române*, Serviciul Cancelarie, dosar 3/1990)

E
O
L
O
G
I
C
E

268

Semnătura posesorului

Nr. 549

DUMITRU

STĂNILOAE

este MEMBRU

titular

al Academiei Române

Emis la 12 septembrie 1991

Președinte,

Secretar general,

Dr. Ion I. I. I. I.

12 sept. 1991. Legitimăție Academia Română.

MARTURII (I)

Lidia STĂNILOAE

TATĂL MEU, DUMITRU STĂNILOAE

Sören Kirkegaard notează următoarele în Jurnalul său: „Este adevărat, lumea trebuie înțeleasă numai dacă este privită de-a-ndoaselea. Dar se uită că ea trebuie trăită privind înainte” (*Colecția de opere*, vol. 28-32). În opusuri savante, se pune astăzi deseori întrebarea asupra viitorului religiilor în general și al creștinismului ca „religie a mântuirii”, în special. De pildă, sociologul elvețian Peter Gross, se întreabă dacă în lumea noastră secularizată mai există, după două mii de ani de creștinism, fenomene religioase, respectiv, dacă „solia foarte specifică de mântuire a creștinismului mai are un viitor”. Și răspunsul lui este mai de grabă pesimist. Creștinismul ar fi promis omenirii eliberarea de „ghimpele suferinței” într-o lume de dincolo, dar astăzi, s-ar fi atins un alt stadiu și anume cel al renunțării la reprezentarea salvării omului. Așa să fie?

Se uită că a fost o vreme, în care cei care își afirmau credința dădeau dovadă de curaj, acceptând riscurile implicite când arătau că trăind în Dumnezeu, trăim pentru ceilalți. Că există o libertate interioară pe care nu ne-o poate lua nimeni. Că aria ei de acțiune nu cunoaște limite, ca și aspirația spre adevărul care dăinuie și după ce noi am murit. Credeam că e o vreme trecută. Oare a trecut cu adevărat? Începem să ne punem din ce în ce mai des această întrebare. Reluând cuvintele lui Kirkegaard, ne îndoiim că privind lumea de-a-ndoaselea înțelegem cum ar trebui ea trăită. E adevărat, el nu uită să precizeze că am putea-o trăi privind înainte, dacă vrem să o trăim privind înainte, ca singur sens posibil. Putem oare scăpa de obsesia că dacă lumea e menită să dispară, atunci numai pentru că și-a pierdut sensul real? Nu numai ca direcționare a existenței, ci ca semnificație și menire definitivă?

Din păcate, spune teologul rus Vișceslavțev, nu suntem conștienți de faptul că omul e ancorat și înrădăcinat în absolut: „Raportarea la absolut ține de ființa lui”. În absolut se include noutatea continuă, interesul mereu nou al omului, dar și interesul mereu nou al Persoanei nepuizabile față de om. Prin această relație interpersonală ni se revelează taina transcendentului în împrejurările

imanenței noastre, ceea ce constituie de fapt fundamentul creștinismului. Ea actualizează raportul divinitate-om, aducându-l într-un spațiu al concretului, al celui mai direct și palpabil concret, în care noi ne mișcăm, trăim, sperăm și ne dobândim convingerea că umanul n-a fost creat pentru adevăruri limitate, perisabile, ci pentru o certitudine a infinității sufletului, tocmai pentru că garanția imperisabilității pe care ne-o dă relația personală Dumnezeu-om, este marele mister al perenității credinței. Poate că în nicio operă a unui mare teolog nu este mai clar exprimată această imperisabilitate a relației Dumnezeu-om ca în teologia lui Dumitru Stăniloae, acest „creștinism cu adevărat întrupat”, cum îl numește Simone Weil: „Omul este și spirit, deci are o aspirație ireductibilă către infinit, nu poate trăi în afara comuniunii cu ceilalți, pe care îi iubește și pentru care se jertfește, așa cum Mântuitorul S-a jertfit pentru noi toți” (*Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, de Dumitru Stăniloae). Ființă comunitară, el speră împreună cu ceilalți, se străduiește să pornească împreună pe drumul care îl apropie de dezbrătura de patimi, de transfigurare și spiritualizare. Și nu să-i execute pe ceilalți cu sânge rece, pentru că este „liber”, dezbrătat de „prejudecăți” și de „dictatura credinței”, așa cum se afirmă cu iresponsabilitate astăzi.

Numai astfel este cu adevărat liber. Dar nu liber în disperare, în lipsa de perspectivă, în care nu poate spera niciun ajutor, ci liber de a-și alege calea, știind că în permanență poate afla ajutor, că este iubit de Dumnezeu Care nu-l lasă să se prăvălească în moarte, că lui îi este destinată viața veșnică în lumina dumnezeiască de care este îndemnat să se apropie prin efortul pentru sine și prin ajutorul dat celorlalți.

Să reținem expresia „creștinism cu adevărat întrupat”, ceea ce presupune că este trăit în esența sa, cea care a modelat civilizația europeană în mod concret și nu ca pe o teorie retorică, aplicată mecanic, potrivit unor tipare conformiste mai vechi sau mai noi. Această afirmație, adecvată sfârșitului de mileniu, care a excelat prin înflorirea totalitarismelor, se dovedește a fi tragic de actuală astăzi, când ne încântăm cu ideea că totalitarismele sunt forme de mult revolute. Din nefericire, prognozele dispariției lor prin înlocuirea cu ceea ce se numește *democrație, libertate* și așa mai departe, au dat greș. Omul nu mai e supus constrângerilor clare, așa spune banale, ci unor forme rafinate, subtile, de „așa e de bonton, așa se poartă, așa dăm dovada modernității, a inteligenței noastre”. Constrângerea brutală exterioră pe care noi, cei mai în vârstă am trăit-o, s-a transformat într-o autoconstrângere pe care o adoptăm cu entuziasmul perfid și înconștient al apetitului de distrugere, de rău, de mutilare spirituală. În fond ea nu oglindește decât nesiguranța, complexele de inferioritate pe care le mascăm printr-un snobism pueril care se vrea superb, cochetare dubioasă cu pseudoconvingeri tulburi, lipsite de conținut, neînțelegând necesitatea de a reprezenta un anume ansamblu de moșteniri, de trăsături ereditare, de configurații tipice.

E dramatic că în ziua de astăzi, când totul este atât de tulbure, când existența noastră a căpătat o coloratură eshatologică, care ne face să ne întrebăm dacă nu cumva am ajuns la un final de ciclu, când se neagă valorile umane gene-

rale, punând semnul minus în fața unor fenomene prin excelență pozitive și invers, zăbovim în a căuta semnele unei sănătăți sufletești, ale unei linearități consecvente în comportare și atitudine. Și totuși, conștiința că se poate și altfel, este ziditoare. Cel puțin ar trebui să fie decisivă pentru mințile lucide. Nu există altă alternativă la distrugerea umanității, decât să încetăm a ne nega pe noi înșine, cu tot ce s-a acumulat în cursul secolelor și a clădit consecvent civilizația europeană de tip creștin. Această conștiință ne-ar aduce tuturor ancorarea într-o spiritualitate smerită dar fermă, în certitudinea că trăim sub acoperământul lui Dumnezeu, care ne cunoaște pe fiecare, așa cum afirmă Rainer Maria Rilke

„Nu ruga pe nimeni să vorbească despre tine, nici măcar disprețuitor. Și când trece timpul dezbară-te de numele tău, ia altul, oricare, pentru ca Dumnezeu să te cheme noaptea. Și tănuiește-l de toți, pentru ca numai Dumnezeu să te poată chema”.

Părinții Bisericii spun că *slava deșartă* aduce după sine toată cohorta de patimi, coborând omul spre iad... Tata iubea în mod deosebit acele pagini incandescente ale lui Rilke. El cunoscuse monahi îmbunătățiți, unelte alese de El pentru lucrarea Lui, care se fereau de faima periculoasă, pentru care smerenia, conștiința că tot ce fac este un dar de la Dumnezeu. Caractere duhovnicești puternice, conștiințe de „primejdia clară” cum îi spune poetul german. Oamenii din același aluat cu Părintele Stăniloae.

Pe măsură ce trece vremea, apare tot mai evident că, precum puțini alții, *a reușit să întrunească într-o singură persoană toate fațetele unei personalități de excepție*. Pentru el, activitatea lui, gândirea, munca uriașă erau doar fapte ziditoare unde mândria nu avea ce căuta. Era o laudă a atotputerniciei lui Dumnezeu. Care ne copleșește cu iubirea Sa, Care ne-a ridicat în preajma transcendenței numindu-ne fii Săi, Care L-a trimis pe Fiul Său să ne izbăvească de moarte... Pentru el, *modul de viață filocalic* deveniseră o a doua natură. L-am văzut contrariat atunci când era laudat, ridicat în slăvi. Nu-i plăcea să se vorbească despre el. Se strecura neobservat, evitând elogiile. „Dumnezeu ne-a dat talanții și noi suntem datori să-i înmulțim, să-i facem să rodească!”, spunea. „Darul lui Dumnezeu ne deschide mintea, ne conduce mâna pe hârtie, ne insuflă cuvintele cu care să-L propovăduim, să-i facem pe oameni să înțeleagă cuvintele Sale!” spunea. „Mai bine să lucrezi de geaba decât să stai de geaba!”, spunea.

Predica în fiecare duminică. Ieșea în fața altarului și vorbea credincioșilor. Simplu, accesibil. După aceea, mai târziu, când încercai să-ți amintești, te aflai în fața unor adâncimi către care înaintai cu sfială, cu conștiința că ți se deschisese o poartă spre un infinit pe care îl bănuiai doar, pentru că nu-l puteai ajunge nicio dată, unde adăsta ceva ce depășea puterea noastră de înțelegere, pe care îl puteai oarecum defini, doar apropiindu-ne de sensurile intangibile, infinite ale Divinității, printr-o afirmație prin negație. Căci acest mod de gândire, apofatismul, concepție pe care Dumitru Stăniloae a aprofundat-o în mod deosebit, este modalitatea de a te apropia de realități pe care altfel nu ai cum să le înțelegi, vorbele

noastre fiind incapabile să exprime ceea ce cu adevărat ar trebui să exprime. Pentru că limbajul nostru este mult prea limitat pentru a pătrunde în infinitul Divinității, pentru a defini atributele divine. De aceea, încercăm a le defini în mod „apofatic”, metodă foarte des întâlnită la Sfinții Părinți. Așa cum spune Sf. Grigorie de Nazianz: „A exprima pe Dumnezeu este cu neputință, dar a-L înțelege este și mai imposibil” (*A doua Cuvântare Teologică*, 3).

Ascultându-l pe Părintele Stăniloae, aveai revelația că inaccesibilitatea era primul pas către o realitate în care trăiai de fapt, care ți se dăruise fiindcă erai destinat nemuririi. Că faptul creației nu este un accident, ci o determinare definitivă, calea de a traversa pericolele unei dizolvări catastrofale a umanității. Această realitate era, este atât de departe de micile noastre mari ambiții, aroganțe, de micile noastre mari cabotinisme la care o reducem de atâtea ori, pentru că place, impresionează, provoacă admirația și suspinele sufletelor doritoare de altceva decât de tristul nostru cenușiu cotidian. Devenea clară conștiința că „lumea este darul lui Dumnezeu, expresia iubirii Sale pentru om”, după cum spune Olivier Clément. El preciza că Păr. Dumitru Stăniloae cheamă lumea la un imens și multiplu dialog, deschizând perspectiva unei „sfințenii care să aibă geniu”, capabilă să lumineze întreg complexul existenței sociale și antropo-cosmice, după cum spune Simone Weil.

Într-o recentă cuvântare, binecunoscutul teolog german Hans Küng afirmă că Dumnezeu nu e numai o parte a adevărului. El mărturisește:

„Singurul drum către Dumnezeu este cel al unei încrederi necondiționate, la care fiecare om se poate decide, în totală libertate: pro sau contra! Nu mă silesc motive raționale, dar mă cheamă la ea motive categorice: este o încredere de-o cu totul altă raționalitate. Căci pentru că cred în Dumnezeu cunosc Unde și Încotro al vieții mele, cunosc valorile și normele etice de necontestat, posed o patrie spirituală...”.

Ca unul dintre cei mai mari teologi nu numai ai Ortodoxiei, Stăniloae a creat această *patrie spirituală*, elaborând o teologie care nu este numai știință, ci convingere, credință, entuziasm, gândire nuanțată, trăire, încredere în Dumnezeu, certitudinea că suntem ființe privilegiate. Trebuie doar să ne deschidem ochii, să nu ne încapătănăm a defila prin viață rămânând la aparențe. Raportul Dumnezeu-om este esențial, omul fiind înălțat de Părintele său la rangul de convorbitor. Întrepătrunderea între teoretic și trăirea practică, *aducerea spiritualității în viața de zi cu zi* a fost poate una dintre cele mai importante caracteristici ale operei lui Stăniloae. „Cine vrea să creadă, ajunge la putința de a crede”, spune el undeva în opera sa. În noi este prezent un har care ni s-a dat și care ne ajută să credem, dacă vrem să credem. El revelează o înțelepciune acumulată de atâtea generații, care a scos în evidență realitatea de necontestat, cea a acceptanței ordinii firești a lucrurilor, înțelepciune a omului care, așa cum afirmă Dumitru Stăniloae în *Ortodoxie și Românism*, citez, „nu disprețuiește nici una din componentele cosmosului”, căci toate exprimă voința divină.

Ea ne dă siguranța, pe care altfel nu am avea-o, că ne putem sprijini pe o putere, fără de care nu am reuși nimic. Credința și cunoașterea devin împreună un *proces comunicativ*, rămânând singurul nostru sprijin și singura noastră speranță în atâtea împrejurări ale existenței. Căci omul nu se poate mulțumi să accepte relații doar cu realitatea finită. De aceea, după o perioadă a limitării vieții prin materialism, spiritualul se întoarce înapoi în știință. El nu se opune materiei, ci îi dă acesteia o altă perspectivă, deschisă spre speranță și responsabilitate, alta decât așa-numita „raționalitate”, prin care se înțeleg doar lucruri ce stau sub imperfecțiunea limitării noastre. Este acea „cu totul altă raționalitate” de care vorbește Hans Küng. Datorită ei putem renunța a crede că ceea ce nu poate fi imediat explicat nu există. Nu totul se simplifică, reducându-se la fenomene pe care le putem rezolva ca la algebră. Dar ce ne facem cu celelalte? Între timp se recunoaște din ce în ce mai des că *adevărul despre om nu poate fi explicat în mod cantitativ*. Fizicianul specialist în fizică nucleară și purtător al premiului Nobel alternativ, Hans Peter Dürr, afirmă că materia, așa cum a fost ea definită, nici nu există. Mulți oameni, spune el, îl vor compătimi pentru că vreme de 50 de ani s-a ocupat de ceva ce nici nu există. „Totuși, n-a fost chiar de pomană. Această mi-a schimbat imaginea despre lume”. Pentru că *omul nu este o acumulare cantitativă de date*, din care iei sau pui ceva, fără vreo consecință. Degradarea structurii duce la dispariția substanței înseși. „Dacă totul ar fi rațional pe pământ, nu s-ar întâmpla nimic”, spunea Dostoievski.

Să fim lucizi, și să recunoaștem pericolul mortal pentru ceea ce reprezentăm noi ca entitate, fie individuală, fie colectivă. Suntem expuși la ceea ce afirmă cunoscutul psihiatru Manfred Lütz: „dacă Dumnezeu există, atunci ateismul este un fenomen ciudat, e o totală pierdere a realității, o perturbare gravă a ei”. De aceea avem nevoie de *exemple grăitoare* care să ne ajute a ne păstra pe linia de plutire, fără pericolul de a deveni o masă amorfă, redusă la aspirația spre o „bunăstare” în ghilimele, care nu rezolvă în fond niciuna dintre problemele fundamentale. *Ce este omul fără spiritul său, fără convingeri și fără consecvența unei anumite spiritualități și tradiții specifice?* Pericolul este cu atât mai mare, mai ales astăzi, când diverse ambiții în preajma noastră, fac tot mai virulentă inconștiența cu care le acceptăm și justificăm, neînțelegând că ne aflăm pe marginea prăpastiei. De aceea e necesar să ne punem viața în slujba salvagărdării înseși esenței noastre, fără de care nu mai suntem nimic decât niște consumatori incolori, care respiră, se înmulțesc și dispar apoi fără a lăsa urme. Nu este vorba de lozinci sforăitoare bune pentru campanii electorale, ci de atitudini esențiale pentru omenire. Da, există oameni care le-au susținut cu prețul libertății și vieții lor.

Să ne amintim de Mircea Vulcănescu, autorul *Dimensiunii românești a existenței*, pe care Thomas Masaryk, cunoscutul filozof și președinte al Cehoslovaciei îl numea „un prinț al spiritului, a cărui clarviziune și subtilitate nu sunt egale decât de marele său caracter”, de Nichifor Crainic, de Dumitru Stăniloae, de Victor Papilian, de Vasile Voiculescu, ca să cităm doar câțiva. Și cred că e bine ca pentru generațiile de astăzi, care au fost scutite de momente ce vizau

distrugerea noastră definitivă, numele celor cărora le datorăm existența ca entitate națională să nu rămână niște abstracțiuni.

În cărțile sale *Reflexii despre spiritualitatea poporului român și Ortodoxie și românism*, ca și în nenumărate studii și articole, Stăniloae examinează problema conștiinței naționale și a limbii, ca unealtă fundamentală a păstrării acesteia. Și, ca atare, a înseși supraviețuirii neamului nostru. El scoate în evidență totala uniune dintre credința poporului și noțiunile teologice, care poate, în nicio altă limbă nu sunt atât de identificate cu spiritul, cu structura noastră sufletească, cu moștenirea ce o contopește cu însăși gândirea biblică. Pentru că, nu trebuie să uităm: poporul român este singurul care s-a născut creștin. De aceea, în mod remarcabil, plămada lui e alcătuită din elemente în care creștinismul a fost una dintre componentele structurale, de neseplat de celelalte elemente definitorii și nu un adaos târziu, necesitând adaptări și concesii inevitabile. El adâncește semnificația spațiului mioritic, ale cărui rădăcini creștine sunt evidente, cu păstorul din Miorița, imagine a Păstorului de oameni, care transformă moartea în apoteoză a nuntii fiului de împărat, vorbește despre spirala turlor de la Curtea de Argeș care sugerează o permanentă ascensiune, spirală deschisă spre înalt și nu un cerc închis, finalizare proprie oricărui fenomen finit. Însăși denumirea de Manole trimite la biblicul Emanoil.

„În cuvântul românesc”, spune poetul preot Dumitru Ichim, „Stăniloae descoperă un destin al neamului nostru, acela de îndumnezeire a lui, în care Savaot se apropie de noi ca în icoane, bun și iertător. Iar țărănul român exprimă cu gingășie și cu sentimentul apropierii de divinitate, noțiunea de transcendență prin expresii ca «Dumnezeu drăguțul, Măicuța Domnului». Dumitru Stăniloae scoate în evidență și analizează această trăsătură cu totul originală a ortodoxiei românești, care definește o teologie de mare exactitate și sensibilitate, reflectată și în limba noastră liturgică, pe care ar trebui s-o păstrăm cu grijă pentru unicitatea ei grăitoare”.

El subliniază în numeroase scrieri structura tipică a religiozității românești, originalitatea pe care au analizat-o în cursul timpului mulți filologi evidențiind faptul că e păcat că o abandonăm pentru contrafaceri seci, amorfe, ale unui limbaj cotidian lipsit de har și fior sacru. Pentru că ortodoxia românească, așa cum s-a transmis de secole are o vitalitate unică, fiind tradusă concret în mentalitatea poporului nostru, în felul cum el își manifestă evlavia nefabricată ad-hoc în *găselnițe artificiale*. O spun mari teologi occidentali care încep să o cunoască, devenind conștienți de faptul că un contact mai strâns cu această Ortodoxie ar avea efecte benefice și pentru alte confesiuni.

Când eram copil știam că „tata scrie cărți”. Era un lucru firesc, atât de firesc încât îmi închipuiam că toți tații scriu. Mult mai târziu, la maturitate, atunci când nu l-am mai avut pe tata alături, am înțeles că nu era tocmai așa... Că trăisem o viață de excepție de care nu îmi dădeam seama. Și că tocmai această atmosferă de firesc a unei existențe binecuvântate de Dumnezeu era marele dar pe care tata,

părinții mei mi-l făcuseră. Că faptele mărunte pe care te străduiești să le lași să treacă neobservate, sunt uneori semne ale unui caracter fără cusur, de o profundă ancorare în spiritualitate, de aspirația către idealul de desăvârșire pe care Biserica ne-a pus-o în fața ochilor ca un model de urmat. Am mai spus-o și o repet: *am învățat de la părinții mei că drumul spre duhovnicie, spre reală spiritualitate trece prin modestele atitudini de zi cu zi*. Prin dragostea, prin solicitudinea pentru ceilalți, prin smerenia de a considera moralitatea autentic creștină, ca pe un fapt obișnuit al fiecărei zile. Și, pe măsură ce trece timpul, îmi amintesc din ce în ce mai clar momentele cu semnificația lor, a acelei vieți simple, smerite, fără murgă, în care *a face binele* este normalitatea însăși. A te sacrifica pentru ceilalți, a-i înțelege, a le fi aproape totdeauna și nu în momentele de criză spectaculoasă, când ești considerat excepțional, admirat pentru tot ceea ce ar putea stârni laude. Pentru că binele este, ar trebui să fie firescul însuși, și nu excepționalul. A-i ajuta pe ceilalți este, ar trebui să fie faptul obișnuit, normalitatea.

Ceea ce-l caracteriza pe tata era *seninătatea luminoasă*, cu care se bucura de tot ce ni se dăruise, de fiecare clipă alături de ceilalți, *bucuria de a descoperi frumusețea vieții*. Bucuria cu care mergeam vara pe munte. Se oprea din când în când: „Doamne, cât e de frumos, ce minunată e lumea pe care ne-a rânduit-o Domnul!”. De Sfântul Nicolae, ne puneă să ne curățăm ghetuțele și să le așezăm sub fereastră. Dădeam fuga să i le arătăm. Le cerceta cu răbdare: „Mai dă de două ori cu peria!”, spunea. „Încă nu-s destul de curate!”. Culmea, Moș Nicolae știa tocmai ce ne dorisem și se executa prompt. „Cum de-a știut să ne aducă exact ce-am dorit?”, întreba sora mea, ca mai mare și mai înțeleaptă. „Doar lui nu-i scriem ca lui Moș Crăciun!”. „Păi dacă-i sfânt”, răspundea tata, „cum să nu știe?”. Da, răspunsul era logic și ne mulțumea pe deplin.

Înainte Crăciunului, ne chema: „Haideti, Mioara, Lidia, să-i scriem lui Moș Crăciun!”. Mioara obiecta: „Să scrie mama, ea scrie mai frumos, dacă scrii tu, Moșul nu înțelege...!”. „Lasă că înțelege!”, zâmbea tata. Așa era. Moșul înțelegea totdeauna. Nu pricepeam cum, dar înțelegea. Și apoi venea seara de Ajun și la noi în sufragerie trona bradul sclipitor, împodobit cu betea și bomboane. Tata aprindea lumânările și începeam să colindăm. Într-adevăr, așa cum spuneau colindele, sub ochii noștri se deschidea cerul. Tavanul odăii dispărea, nu știu până azi ce se întâmpla cu el și deasupra noastră se boltea un albastru întunecat, împodobit cu stele și se auzeau glasuri – erau desigur îngerii – care se uneau cu ale noastre: „Astăzi S-a născut Hristos...”. Da, știam, Hristos Se născuse cu adevărat și tot universul era cuprins de-o bucurie pe care n-o puteai descrie în cuvinte... După aceea deschideam pachetele de sub pom și mâncam nuci și mere și tata ne turna câte un deget de vin, „cât să-și moaie buzele”, spunea. Și era noaptea cea mai frumoasă dintotdeauna, de când exista pământul... Era Crăciunul...

Mai târziu, în jurul bradului s-a făcut gol. Era o sărbătoare mare și luminoasă, dar Crăciunul și-a pierdut strălucirea. Și niciodată n-a mai avut-o... De Paști ciocneam ouă roșii și tata ni le spărgea totdeauna pe ale noastre. „Nu se poate!”, spuneam amândouă, „Ai un ou de lemn!”. Tata râdea, ne arăta că oul era

„de-adevăratelea” și ne învăța cum trebuie să ne alegem „un ou bun”. Noaptea fusesem la slujba de Înviere și-i văzusem în altar pe tata la dreapta Mitropolitului Nicolae Bălan și pe părintele Cioran la stânga lui, amândoi înalți, cu părul ușor cărunt, cu chipuri serioase și senine, cu odăjdii strălucitoare. După aceea ne spuneam: „Hristos a înviat!”, ne îmbrățișam și știam că Hristos a înviat cu adevărat. Totul era plin de strălucire, și lumea plină de un mister care ne făcea fericiți.

Cum am spus, au început apoi să lipsească, unul câte unul, Erau sărbători binecuvântate, dar din realitatea de aici, de pe pământ. Granițele cu lumea de dincolo nu se mai deschideau, nu mai aveam sentimentul că e un fel de ziua a șaptea, când a fost încheiată creația și tot universul celebra miracolul pe care Domnul ni-l adusese aproape... A trecut timpul. Miracolul nu l-am mai trăit. Un miracol pe care prezența tatii, a părinților mei, ni-l făcuse firesc, îl transformaseră într-o normalitate căreia niciun nume nu i se potrivește. Venea triumfător acasă: „Lidia am găsit la anticariat «Les Possédés» a lui Dostoiewski!”. (Erau vremuri grele, în care cărțile dispăruseră din librării). Citeam amândoi și discutăm îndelung. „...Lidia, ți-am luat bilet la concert, la Sviatoslav Richter!... Mergem la oratoriul de Crăciun, am mai găsit bilete!”.

Ceea ce mi se pare mai important decât orice, a fost *capacitatea sa de a înzestra normalitatea cu profunzimea credinței*, a ancorării în spiritualitate. El a înțeles că esența existenței noastre, așa cum ne-a lăsat-o Dumnezeu, departe de păcatul care și-a întins umbra peste ea, trebuie să fie un firesc al bunătății, al înțelegerii, al comuniunii, al smereniei. Un firesc dăruit omului odată cu creația lui, pe care acesta l-a pierdut atunci când n-a rezistat tentației răului. Și pe care și l-ar putea recăpăta, pentru ca restaurarea omului să devină o realitate. Pentru ca acel „sens tragic al vieții” cum îi spune filozoful spaniol Miguel de Unamuno, să devină un sens al speranței, al așteptării existenței de dincolo, în lumina fericii eterne. Pentru că, așa cum spune Dumitru Stăniloae: „dacă pe Dumnezeu Îl cunosc ca persoană, atunci persoana umană are o valoare”. Coordonatele întregii sale vieți au fost *credința fermă*, fără concesii, consecvența unei atitudini de viață conformă cu convingerile sale. De aceea, opera sa rămâne actuală, își intensifică adâncimea pe măsură ce trece timpul. Actualitatea ei o recunoaștem în nenumărate concepții ale omului de astăzi, dar ea își are rădăcinile în moștenirea trecutului. Tot mai multe voci ale culturii și științei actuale mărturisesc convingerea că *o lume fără prezența divinității ar fi o lume trunchiată*, incompletă, lipsită de semnificație. Credința este un act al depășirii, raportat la viitor, cu permanenta conștiință că suntem „fii ai Domnului” mărturisește filozoful german Volker Gerhard. Oamenii au nevoie de transfigurarea pe care o dă materiei un umanism nepervertit. El este un mare curaj, o mare perseverență. Un eroism modest, discret, o integritate exemplară, neîntreruptă, de zi cu zi.

Această atitudine am văzut-o la părinții mei, la tatăl meu, ca singură modalitate de existență adevărată. De aceea Dumnezeu i-a dăruit putința de a crede cu adevărat. Pentru el *legătura cu Dumnezeu era concretă*, personală. Din această relație concretă a luat forța de a fi senin, liniștit, calm, în cele mai grele

momente ale vieții care nu l-a cruțat, în fața nenumăratelor împrejurări din care se părea că nu există ieșire. „Ai încredere în Dumnezeu!”, spunea. „El nu ne uită!”. L-am auzit spunând de multe ori: „Noi suntem o familie de preot, trebuie să ne comportăm ca atare!”. Această consecvență luminată i-a îngăduit să trăiască o mare libertate interioară, să nu se lase amăgit de aparențele unui bigotism îngust și fără conținut.

Dar *înțelegerea* și *gentilețea* nu au însemnat abdicarea de la principiile care au fost însăși coordonatele spațiului său existențial. Nu a tolerat nici la alții abateri de la ele. De câteva ori l-am văzut muștrând cu asprime și amărăciune. A avut unități de măsură deosebit de severe pentru cei chemați a fi un exemplu și un focar de restaurare a virtuților biblice, dezaproband abaterile de la calea dreptei credințe. Spectaculosul, cu toată cohorta lui de devieri periculoase, de părăsire a rigorii filocalice și a autenticei smerenii l-au contrariat profund și n-a ezitat să-și exprime dezaprobarea.

Am văzut și am învățat de la el: *credința nu înseamnă apartenența formală la o confesiune, ci o convingere care devine adevărata noastră natură*. Ea nu e un ansamblu de rituri, nici de afirmații de la catedră, ci spațiul existenței, singurul în care trăim cu adevărat. Ea ne ajută să supraviețuim în cele mai tulburi și îngrijorătoare momente, când altfel nu știm încotro s-o apucăm, când suntem puși să alegem, ca Hercule la răspântie. Și nu e ușor. În asemenea momente avem nevoie să știm că nu suntem singuri, că există totdeauna alternativa de a fi ascultați și ajutați. Că dacă îl cerem, ajutorul ni se dă. Că, în mod surprinzător și neașteptat pentru mentalitatea noastră, ni se deschid drumuri noi, apar soluții pe care nu le-am întrevăzut. Că la temelia întregii umanități, care se înțelege ca umanitate și nu ca o specie animală cu funcțiuni exclusiv biologice, stau poruncile Domnului: „Să nu înșeli, să fii cinstit...”. Ele sunt premisele oricărei aspirații către dobândirea chipului de drept, bine-plăcut lui Dumnezeu.

Moștenirea spirituală a unuia dintre cei mai mari teologi nu numai ai Ortodoxiei, așa cum este considerat tata în momentul de față, este impresionantă: peste 30 de titluri de cărți originale, traduse în germană, engleză, franceză, spaniolă, italiană și așa mai departe. Nenumărate articole și studii în reviste teologice sau literare cum ar fi *Gândirea*, *Luceafărul*, *Telegraful Român*, *Contacts* și altele. Și mai cu seamă monumentală sa operă, *Filocalia*, în 12 volume, traducere a operei Sfinților Părinți, însoțită de comentarii și note.

Am mai citat scrisoarea lui Emil Cioran, din 22 iunie 1985: Citez:

„Mult stimat Părinte Stăniloae, scump prieten... V-am spus la Paris și țin să repet că *Filocalia* este un monument capital în istoria limbii noastre. În același timp, ce lecție de profunzime pentru un neam nefericit și ușurelnic. Din toate punctele de vedere, o asemenea operă, este chemată să joace un rol considerabil. Sunt nespuse de mândru că vă cunosc de mai mult de o jumătate de veac. Cu tot respectul și cu toată prietenia lui Emil Cioran”.

Iar Alexandru Paleologu, declara într-un articol: „Părintele Stăniloae mi-a luat solzii de pe ochi”.

Era amenințat, urmărit. Unii colegi, profesori la facultate, îi scosese rădăcinile de „mistic”. Numai cine a trăit acele timpuri știe ce periculos era un asemenea epitet; și consecințele au fost dintre cele mai grave. Nici atunci nu-și părăsea liniștea și seninătatea. „Dumnezeu nu ne lasă!”, repeta. Când a fost eliberat din pușcărie, după cinci ani în care nu știuse nimic unii despre ceilalți, a stat toată noaptea în Gara de Nord, ca să nu ne sperie sosind în toiul nopții. Și a venit acasă de-abia dimineata, după ce a dat două telefoane, pregătind-o pe mama pentru ca surpriza să nu-i facă rău.

„Cum a fost?”, îl întrebam. „Ei, n-a fost chiar așa de rău!”, răspundea zâmbind. (Printre altele, în pușcărie a fost operat de hernie, fără anestezie, de către un alt deținut, medic chirurg, cu un cuțit de bucătărie pe o masă de bucătărie). Nu l-am auzit niciodată spunând un cuvânt rău despre cei care l-au adus în această stare. „Ce suflete chinuite!”, spunea.

Într-un interviu dat de curând, Ilie Tudor, tatăl lui Tudor Gheorghe care a stat mulți ani la Aiud spune: „mă consider fericitul absolvent al facultății negre de la Aiud, unde am avut profesori pe Dumitru Stăniloae, Radu Gyr, Nichifor Crainic. Când vorbea părintele Stăniloae nu mai aveai timp să simți frigul sau foamea. ...Mă uitam la el, era slab, dar ce lumină avea în ochi! Ne-a dus odată într-o sală cu vreo 200 de oameni, cu ciment pe jos. Lângă mine, un bătrânel slab, timid. Deși eram aproape goi, am desfăcut cojocelul pe care mi-l strecurase un alt deținut și l-am dat bătrânelului. Acesta mi-a zâmbit călduros și m-a întrebat ce condamnare am. I-am spus că mi-au dat 22 de ani. Când l-am întrebat și eu, mi-a arătat spre cer, parcă voia să spună «Dumnezeu știe!». «Măi, tu știi cine este bătrânelul de lângă tine?», m-a întrebat unul din deținuți. «Este părintele Stăniloae!». Nu-mi venea să cred. Noi cei mai tineri, am hotărât să le dăm celor bătrâni câte ceva din rația noastră de mâncare. El a primit, a mulțumit, dar după o zi două, n-a vrut să mai primească, pentru a nu ne primejdi pe noi”.

Cu câțiva ani în urmă, academicianul Vlăduțescu îmi relata următoarele: rugându-l pe tata să scrie ceva despre Blaga, cu care acesta a avut, după cum se știe, binecunoscuta dispută, Stăniloae i-a răspuns: „Nu pot, Blaga a murit, n-ar putea să-mi mai răspundă!”.

Cred că efectul acesta de *cotitură hotărâtoare* pe care a produs-o în gândirea multora personalitatea și opera tatălui meu, este un fapt fundamental. Pe măsură ce trece timpul, prezența lui este din ce în ce mai vie și învățătura primită de la el din ce în ce mai actuală, înțelegând că în viață trebuie să descoperim niște sensuri care confirmă că aspirația către îmbunătățirea spirituală reală nu este o iluzie sau un accident trecător, care nu lasă urme. Și atunci devine necesar să ne reîntoarcem din nou la afirmația lui Kirkegaard, „lumea trebuie trăită privind înainte”. Privită și trăită în perspectiva eternității. Numai astfel ni se revelează sensul ei adevărat. Căci, din fericire, în lumea noastră secularizată mai

există fenomene religioase, și putem răspunde întrebării lui Peter Gross, da, „solia foarte specifică de mântuire a creștinismului mai are un viitor”.

Aș menționa o întâmplare relatată chiar de tata într-un interviu din *Jurnalul Literar*. Citez:

„În închisoare, atunci când ne aflam mai mulți în celulă, oficiau zilnic Liturghia. Odată, un gardian, uitându-se prin vizetă, ne-a surprins la rugăciune. A intrat imediat și a întrebat: «Ce faceți voi aici?» «Ne rugăm!». «Voi credeți în Dumnezeu?», a întrebat el. «Ce ar fi viața asta fără Dumnezeu?», i-am răspuns. S-a uitat lung și a spus: «Da, domnule, s-ar putea să aveți dreptate!».

A avut într-adevăr dreptate, pentru că a înțeles că *în lumina lui Dumnezeu, existența capătă veridicitate, sens și certitudinea veșniciei*.

E
O
L
O
G
I
C
E

Dumitru Horia IONESCU

NEVOIA AMINTIRILOR

În ultimul său roman, *Al treisprezecelea capitol*, cunoscutul scriitor Martin Balser descoperă o nouă consecință a secularizării lumii de astăzi. Spovedania, mărturisire în părere de rău și pocăință a păcatelor, este înlocuită cu destăinuirea profană în fața camerelor de luat vederi și a aparatelor de înregistrat ale jurnaliștilor. Televiziunile invită seară de seară oameni, mulți dintre ei necunoscuți, să-și povestească viața în public, unde totul este dat la iveală, încurajându-i la o sinceritate aproape obscenă. Pentru Martin Balser fenomenul reprezintă spovedania reinventată într-un timp al ateismului riguros, care aduce cu sine o diferență existențială semnificativă. Acum cel care își mărturisește păcatele nu mai este iertat, nu poate nicăieri să ceară îndurare, nici să simtă mângâierea vindecării dumnezeiești. Cel ce s-a spovedit în public este imediat condamnat, în orice caz moral, de toți cei care l-au ascultat, chiar dacă ei au fost fericiți să-i afle cele mai ascunse și intime secrete. Judecata de apoi este înlocuită cu un bizar tribunal al poporului necredincios, unde judecători și judecați au aceeași parte de vină în adâncirea josniciei acestor timpuri.

Fără a-i da pe deplin dreptate lui Martin Balser, conștient fiind că tematica trebuie să fie nuanțată și interpretată într-un context ce depășește simpla observare a emisiunilor de televiziune, recunosc că mi-e teamă a nu cădea și eu în capcana care generează judecata colectivă. E drept, Balser este nevoit să îngroașe puțin realitatea, tocmai pentru a nu fi acuzat că nu „scrie”, ci doar „descrie”. Totuși eu mărturisesc o reținere, am avut-o mereu, de a consemna public ceea ce am așezat cu drag, respect și duioșie în suflet. Am avut o șansă enormă, irepetabilă și nemeritată, de a petrece mulți ani lângă bunicul meu. Din tot acest timp am adunat experiența unică, pe care acum încep să o înțeleg, pe încetul, în măsura în care și eu ating vârsta când lucruri, fapte și amintiri încep să se așeze, vrând să pară a fi descifrabile. Acest proces, cu siguranță în sine nevinovat și obișnuit fiecăruia, nu îmi pare a fi obligatoriu sortit unei analize publice de soiul celei observate de Martin Balser. Afirm aici, consecvent cu cele învățate de la bunicul meu, nuanța de discreție care i-a fost și lui proprie. Echilibrul dintre demnitate și normalitate este de regulă greu de sesizat. El poate fi conștientizat doar atunci când nu mai există, când a dispărut sau lipsește. În virtutea acestei axiome, copilăria mea a fost una a fericitei necunoașteri, unde armonia există *per se* și este subînțeleasă ca formă unică, cotidiană, de a fi. Acest fapt îl datorez familiei mele, care m-a ferit de o altă experiență, cea a unui spațiu conflictual, existent în alte familii, despre care auzeam, fără a înțelege iminent sensul implicit tragic din viața acelora.

Bunicul meu și-a extras sensul armoniei din credința în Dumnezeu. La prima vedere afirmația pare banală. Evident, preotul Dumitru Stăniloae nu avea cum să nu creadă în Dumnezeu. Însă, prin trecerea anilor, recunosc a-mi fi greu să găsesc o altă persoană care să dovedească un sens similar al dialogului cu Cel de Sus. Bunicul meu își trăgea puterea, și era un om deosebit de puternic, din evidența probată a ajutorului divin pe care-l cerea fără sfială și pentru care mulțimea cu întreg sufletul și trupul. Astfel teologia se personaliza, zi de zi, într-un șir neîntrerupt de mici sau mari evenimente care dovedeau toate, la unison, prezența dumnezeiască binefăcătoare. Sfinții Părinți devin în acest context exemplu concret, depășesc spațiul studiului patristic, dovedind obiectiv că numai cine crede cu superficialitate se teme, este slab și inevitabil șovăitor.

L-am cunoscut când s-a reîntors din închisoare și consider fericit faptul că la 4 ani nu mă interesa câtuși de puțin de unde venise și ce se întâmplase cu el. Poate, dacă aș fi fost mai mare, începutul ar fi fost altul pentru mine, mai greoi, sfios, în sine complicat. Așa a fost un contact imediat, irezistibil și definitiv, care s-a amplificat, s-a modificat prin trecerea anilor, s-a simplificat sau complicat, în funcție de ceea ce viața așeza lângă noi. Dar pot confirma ceea ce au spus și alții: în momentul ieșirii lui din închisoare, bunicul meu dovedea o tărie sufletească neobișnuită unui asemenea moment. În nicio clipă, nu am avut atunci sentimentul că stau lângă cineva bolnav, suferind sau care are nevoie de ajutorul altuia. S-a integrat în viața regăsită, mergeam împreună la plimbare, la film, la cumpărături, îmi spunea să rămân în curte atunci când nu-l puteam însoți. Se saluta cu vecinii, fără reținere, fără ca eu să simt ceva neobișnuit în relația lui cu ceilalți. Și în comparație cu mine, care eram un compendiu ambulant al tuturor bolilor de copii existente și care se inventau, parcă special, pentru ca eu să le am, el părea sănătos tun. Mai târziu au apărut probleme cu ochii și, cu mult mai târziu, când era octogenar, au început să-i slăbească picioarele. Avea o prospețime ontologică nejuțată, neprefăcută, care-l ajuta și pe care știa să o folosească, nu pentru a-și ușura menirea, ci pentru a practica o depășire sistematică a pragurilor și obiectivelor deja atinse.

Nu a durat mult până au venit și primii musafiri. La început veneau mai ales seara, după ce strălucirea zilei dispărea, protejați de lipsa luminii. Nu s-a întâmplat niciodată ca cineva să nu fie primit. Bunicul se așeza pe fotoliul din stânga mesei, arătând oaspetelui pe cel din dreapta, de lângă ușa de sticlă. În spate, alături, era soba de teracotă galbenă. Făceam foc cu lemne, ce ardeau zgomotos în sobă și mirosea bine a lemn de brad. Eu mă așezam pe canapea, pe latura opusă a camerei, nu eram niciodată scos din odaie, știind că privilegiul de a rămâne era plătit cu cumințenie ireproșabilă. Și ascultam, chiar dacă nu înțelegeam mereu, dar totul mă fascina, cuvinte și date, opinii și relatări. Uneori întrebam mai târziu din nou, căutam sensul cuvintelor, pe care le foloseam adesea greșit, așa cum pricepeam, dar intram într-un univers irezistibil al unei noi și iarăși noi cunoașteri. Apoi, nu după multă vreme, ora vizitelor nu a mai fost obligatoriu nocturnă, recunoșteam fetele oaspeților noștri în emisiunile culturale

ale televiziunii, le reauzeam vocile la radio. Creșteam, înțelegeam acum lucrurile mai bine, căutam oamenii și locurile despre care se discuta, în enciclopedii și atlase, aveam atâtea în bibliotecă, și, mai ales, aveam pe cine să întreb, uimit că nu exista întrebare căreia cineva din familie să nu-i știe răspunsul. Nu eram singurul care întreba. Se întâmpla ca cineva să vină, să ceară o lămurire. Bunicul răspundea pe îndelete, închidea ochii, vorbirea devenea amplă, cuprinzătoare. Cel mai des răspunsul se regăsea într-un articol, pe care oaspetele nostru-l tipărea și-l semna, în „Amfiteatru”, sau în „Luceafărul”. Mai mult, ritualul se repeta, spre mirarea noastră și în amuzamentul bunicului, nederanjat de evidența furtului intelectual. La izvor, ne spunea, lumea vine pentru a lua apă. Într-un fel locuința din Calea Moșilor devenise, încă din anii '60, o academie în sensul atenian al cuvântului, comparația fiind intrinsec neobișnuită, asemenea timpurilor acelea. Recunoașterea și admirația evidentă a intelectualității bucureștene se încăpățâna să rămână un exercițiu eminamente particular. Nicio revistă literară, niciun post de radio nu îndrăznea trecerea Rubiconului, făcând public numele și semnătura bunicului meu. Astfel se sedimenta după teribila teroare o formă confuză de supraviețuire, exprimată exclusiv prin duplicitatea sentimentelor, a ideilor, și a valorilor. S-a vorbit mult despre experiența acelor ani. A crede ceva și a spune altceva devenise norma existențială unanim acceptată, chiar lăudată, de rezistență împotriva unui sistem politic ce-și atribuia eternitate. Modelul de viață a fost, acum o știm, implicit periculos, prin dependența creată. Dovedim o incapacitate de a gândi pe față, de a scăpa de comoditatea ascunzătorilor din minte, incompatibile cu ceea ce visăm și dorim să ajungem.

Refuzul *incoherent* al sistemului de a accepta normalitatea dezbaterei intelectuale nu este, nici nu a fost, arma eficientă pentru a impune liniștea agramată. Interdicția, o cred cei care o inițiază, aduce cu sine teama și nesiguranța celui forțat să tacă. Realitatea este puțin diferită, mai ales în contextul în care tăcerea reprezintă poarta adâncirii legăturii cu Dumnezeu. Iar dacă structura chimică a gheții este identică cu cea a apei ce curge proaspătă și nevinovată din buza izvorului, atunci putem fi siguri că Dumnezeu nu lasă niciodată lumea întreagă într-o veșnică tiranie a înghețului. Primăvara este pronia cerească care vine și permite sufletului să topească gheața, lăsând înțelepciunea de Sus să ne lumineze iarăși. Bunicul meu a trăit cu o convingere neșovăielnică a imanenței dezghețului, configurat într-o formă realistă de rezolvare a dilemei constrângerilor. Interdicția de a semna a fost reală, nedreaptă, dar nu distrugătoare. A răspuns prin puterea de muncă, prin stăruință și încredere în datoria de a mărturisi. În acest context nesiguranța devine illogică iar frica este canalizată într-o singură direcție, cea fundamentală. A omului așezat în fața Judecării Dumnezeiești, unde fiecare dă socoteală cu dreptate pentru toate cele făcute cu gândul și fapta. Așa i-a fost posibil, chiar dacă nu neapărat ușor, să primească meschinăria timpurilor fără a renunța și fără a se schimba. Aș putea, folosind un termen la modă, să-l descriu ca fiind exemplul evident a ceea ce astăzi se cheamă „selfness”. Adică acela care se deosebește datorită forței prin care este capabil de a-și făuri o exis-

tență proprie, independentă și inimitabilă, eliberat de apăsarea, sufocantă pentru ceilalți, de a se supune cerințelor exterioare.

Relația dintre bunici și nepoți este mereu una a diferenței de vârstă, interese și experiență. Și totuși sunt puține lucruri pe acest pământ care să fie atât de frumoase și folositoare. Mi-aș fi dorit să pot continua dialogul prin prisma vârstei și a întrebărilor de acum. Dar cum așa ceva nu este posibil, cred totuși într-o continuare pe un plan care nu-i vizibil, nici palpabil, dar indestructibil, în virtutea felului cum Dumnezeu a hotărât să fie toate și totul. În felul acesta privirea înapoi nu ne transformă automat în strană de piatră, și doar în sensul acestui avantaj îndrăznesc mărturisirea cu speranța ca cele observate de Martin Balser să nu fie acum și aici valabile. Fiindcă rememorând cele ce au fost și care într-un mod inexplicabil îmi par, parcă, a se fi petrecut ieri, cred că faptele bunicii mele își găsesc substanța în cuvintele apostolului: «Răvnind astfel să binevestesc acolo unde Hristos nu fusese numit...» (*Rm* 15,20). Iar cine își așază în ochii minții cuvintele sfinte cu dorința de a le sluji neîncetat, rămâne de neuitat tocmai prin exemplul unei vieții trăite în sensul hristologic al cuvântului. Numai așa apa izvorului, scăpată de constrângerea gheții, își află calea ce-i justifică libertatea de a curge către o împlinire folositoare.

Din acest motiv evocarea își găsește sensul, știindu-se că puterea exemplului este ajutoare și dătătoare de speranță. Există o poartă către Dumnezeu, avem dovada și prin părintele Stăniloae. Rămâne să mai avem dorința de a o căuta cu adevărat.

Pr. Ioan IONIȚĂ

PĂRINTELE STĂNILOAE ÎN AMERICA

Se împlinesc luna aceasta (nov. 2012) 30 de ani de la vizita Păr. Dumitru Stăniloae în Statele Unite ale Americii, prima și singura vizită, efectuată între 10 nov. și 15 dec. 1982, în urma unei invitații făcute de *St. Steven House*, un centru anglican de meditație și întâlniri duhovnicești, și *McCormick Theological Seminary*, un institut teologic al *Bisericii Presbiteriene din Statele Unite*, la care au studiat mulți doctoranzi români, inclusiv autorul acestor rânduri. Cu această ocazie, cât și în perspectiva împlinirii în 2013 a 110 de la nașterea Părintelui și 20 de ani de la trecerea sa în veșnicie, voi așterne câteva gânduri și amintiri din timpul acelei vizite.

În vara anului 1982 am fost în România și, ca de fiecare dată, am trecut pe la Părintele Stăniloae când am discutat unele amănunte în legătură cu traducerea *Dogmaticii* în limba engleză, lucru pe care îl începusem deja. Atunci am discutat, de asemenea, cu Părintele, detaliile vizitei în Statele Unite pentru care primise invitația printr-o scrisoare trimisă în apr. 1982 de *Prof. Bruce Rigdon* de la *Seminarul McCormick*, urmată de o telegramă în iunie același an. Scopul venirii Părintelui aici a fost acela de a ține câteva conferințe în mai multe locuri, vizitarea școlilor teologice din Chicago cât și a celor două seminarii teologice ortodoxe mai cunoscute și anume „Sf. Cruce” din Boston și „Sf. Vladimir” din New York. Itinerariul a inclus și vizitarea câtorva comunități de români ortodocși în bisericile cărora a slujit și predicat.

În seara zilei de 10 nov. 1982, Părintele Stăniloae a sosit la Chicago fiind însoțit de fiica și de nepotul dânsului, *dna Lidia Stăniloae* și *Dumitru Horia Ionescu*, pe atunci doctorand la Institutul Teologic din București. După câteva zile de odihnă, în urma călătoriei atât de lungi, în ziua de duminică 14 nov., oaspeții au fost găzduiți la parohia ortodoxă română Sf. Gheorghe-Nou din Lansing, Illinois (aproape de Chicago), păstorită de subsemnatul, unde Părintele a oficiat Sfânta Liturghie și a predicat, participând apoi la masa ce a urmat în sala parohială unde a avut ocazia să se întâlnească și să discute cu membrii parohiei. Este încă vie în mintea noastră, a celor de la această parohie, prezența de atunci a Părintelui în mijlocul nostru. Cuvintele dânsului despre rugăciune prin care primim lumina Sfântului Duh și despre însemnătatea postului Crăciunului care urma să înceapă răsună și acum ca un ecou plăcut.

Ziua de 16 nov. a fost o zi specială, când Părintele Dumitru împlinea 79 de ani. Mulți s-au mirat că Părintele s-a încumetat la vârsta dânsului să plece într-o călătorie atât de lungă și obositoare și nu numai atât, dar să țină conferințe, să dea interviuri, să vorbească la *întâlniri duhovnicești* special organizate cu

oazia prezenței dânsului, să viziteze multe locuri la distanțe mari, cu mașina sau cu avionul, să predice sau să primească în audiență studenți și mulți alții care voiau să vorbească cu dânsul. Nu lăsa să se vadă unele slăbiri ale trupului inerente vârstei, ci evidenția tăria de spirit de care a dat dovadă tot timpul vieții și care l-a ajutat să treacă peste toate încercările. Astfel *Centrul Anglican Sf. Ștefan și McCormick Seminary* prin *Prof. Bruce Rigdon* au organizat sărbătorirea Părintelui cu o masă aniversară la care au fost invitați personalități de seamă printre care renumiții profesori de la *Divinity School* din cadrul *Universității din Chicago*: *Robert Grant, David Tracy, Langdon Gilkey* și *Bernard McGinn*. Sărbătorirea a avut loc într-o atmosferă plină de bucurie, singurul regret fiind că soția Părintelui, *dna Maria Stăniloae* (Tanti Marioara), nu era și dânsa prezentă pentru că a trebuit să rămână acasă în România.

Conferințele ținute de Părintele Stăniloae în *Chicago* la *St. Steven's House, Lutheran School of Theology, McCormick Theological Seminary* și *Catholic Theological Union* au fost următoarele:

18 nov. 1982: *Doctrina luterană despre justificare și cuvânt și câteva reflexiuni ortodoxe*. Părintele Stăniloae urmează gândirea Sfinților Părinți arătând că *lucrarea lui Dumnezeu în mântuirea omului se vede în restaurarea chipului lui Dumnezeu în om și în dezvoltarea acestui chip spre asemănare*. Dacă Dumnezeu, care este modelul, face binele, înseamnă că omul, care ca chip este restaurat prin har, nu poate să rămână pasiv. Dacă omul nu are niciun rol în justificarea lui de către Dumnezeu de ce atunci nu sunt toți oamenii justificați? Negarea oricărui rol al omului în procesul justificării este o predestinație care contrazice iubirea lui Dumnezeu către toți oamenii (*1 Tim 2, 4*). Părintele Stăniloae accentuează în acest studiu rolul omului în obținerea mântuirii, cu citate din Sfinții Părinți și din câțiva teologi protestanți. În timp ce bisericile protestante, spune Părintele, dau uneori importanță exclusivă cuvântului, în Biserica Ortodoxă omul se deschide lui Hristos prin cuvânt și prin cunoașterea pe care acesta o transmite despre tot ce este nou. Lucrarea pe care fiecare cuvânt o are se petrece mai ales în Sfintele Taine.

19 nov. 1982: *Câteva caracteristici ale Ortodoxiei*. În acest studiu Părintele Stăniloae dezvoltă următoarele puncte:

- Ortodoxia satisface necesitățile religioase ale celor ce aparțin ei și ea a păstrat misterul mântuirii în toată bogăția lui.
- În Ortodoxie simbolurile exprimă taina existenței mai bine decât explicațiile intelectuale.
- Ortodoxia este conștiința trăirii în Sfântul Duh care este Dumnezeu lucrând în noi.
- Accentuând viața în Sfântul Duh, Ortodoxia este o pregustare a învierii.
- Având această pregustare a învierii, Ortodoxia este universală și cosmică.
- Prin bucuria trăirii în Dumnezeu, Ortodoxia este doxologică, nu teoretică.
- Preoția ierarhică reprezintă poporul, dar simbolizează, de asemenea, transcendența lui Dumnezeu.

– În relația oamenilor cu Dumnezeu și a oamenilor între ei Ortodoxia accentuează mai mult iubirea decât dreptatea. Iubirea este și devine mereu tot mai activă.

20 nov. 1982: *Rugăciunea și lumina Sfântului Duh*. Aici Părintele Stăniloae arată că rugăciunea este cea mai potrivită și mai directă legătură a noastră cu Dumnezeu. Ea este răspunsul nostru la ceea ce ne dă Dumnezeu. În rugăciune iubirea noastră față de alții se dezvoltă și aceasta luminează legătura ce trebuie să o avem cu ceilalți. Rugăciunea aduce adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu ca o experiență a prezenței Lui care ne dă putere spirituală, lumină, pace și bucurie.

22 nov. 1982: *Limită și transcendență în cultură și religie*. În acest studiu găsim referințe speciale la studiile teologilor americani *David Tracy* și *Langdon Gilkey*, ambii profesori pe atunci la *Divinity School* de la *Universitatea din Chicago*. După ce analizează gândirea lor asupra acestui subiect, Părintele Stăniloae prezintă poziția ortodoxă arătând că omul, ca ființă religioasă, experimentează limita sa și cea a lumii în contact cu transcendența într-un mod intuitiv și plenar. La nivelul experienței religioase, limita este în același timp o poartă prin care apele transcendenței divine curg în experiența omului. Dar omul nu se scufundă în ele pentru că transcendența este personală și permite omului, ca persoană limitată îmbogățită prin transcendență, să aibă experiența ei în același fel în care două persoane comunică între ele și își îmbogățesc viața fără să anuleze diferența dintre ele. În creștinism, unirea între finit și adevărata transcendență s-a realizat în mod absolut în Iisus Hristos. În Persoana lui Hristos întregul finit se umple de înțeles și de viața transcendenței personale infinite. Astfel, persoana umană își recâștigă poziția centrală și valoarea sa în cosmos ca o punte între imanența finită și transcendența personală infinită care este divină.

23 nov. 1982: *Legătura între evlavie și teologie în Biserica Ortodoxă*. Acest subiect reprezintă nucleul teologiei Părintelui Stăniloae. Pentru dânsul teologia este o expresie a unei experiențe personale, a unei întâlniri vii cu Dumnezeu cel viu. În acest studiu, Părintele Stăniloae arată cum caracteristicile generale ale evlaviei Ortodoxe sunt reflectate în teologie și vice-versa. Evlavia este plină de teologie, acea teologie în care doctrina Bisericii despre Dumnezeu este animată de evlavie. Dumnezeu nu este un obiect de speculație rațională, ci El ne însoțește prin energiile Sale necreate în toate circumstanțele vieții. Adevărata teologie poate fi experimentată numai în viața liturgică a Bisericii prin rugăciune personală și în comun.

29 nov. 1982: *Spiritualitate și responsabilitate socială*. Părintele Stăniloae interpretează câteva texte din Sfânta Scriptură și din Tradiția Ortodoxă referitoare la felul în care credința în mântuirea ce o primim prin unirea cu Hristos trece în fapte de ajutorare a semenilor sau, mai precis, în felul în care responsabilitatea pentru oameni este inclusă în spiritualitatea prin care oamenii avansează în experiența unirii cu Dumnezeu și în desăvârșirea morală inseparabilă de aceasta. Pe lângă textele din Sfânta Scriptură, Părintele Stăniloae comen-

tează texte din Sf. Isac Sirul, Părintele Siluan, Sf. Ciril al Alexandriei, Sf. Grigorie de Nyssa și alții.

30 nov. 1982: *Liturghie, participare în jertfa lui Hristos, spiritualitate*. Acest studiu reprezintă o analiză frumoasă a jertfei lui Hristos de pe Cruce trăită în Sfânta Liturghie și efectele ei în viața duhovnicească a credinciosului. În gândirea Părintelui Stăniloae spiritualitatea este unirea cu Hristos. Simpla comunicare a cuvintelor Lui nu ne dă puterea să ne înălțăm duhovnicește sau să ne desăvârșim. Trebuie să-L primim în noi ca să ne conformăm după El ca model. Noi primim pe Hristos ca întrupat, răstignit și înviat din morți. Hristos ne comunică desăvârșirea Lui treptat și etern și ne-a sfințit făcându-ne părtași jertfei Lui. Viața duhovnicească este o viață de jertfă, lepădare de sine și viață pentru ceilalți.

1 dec. 1982: *Epectaze și transcendență la Sf. Grigorie de Nyssa*. Bazându-se pe lucrarea Sf. Grigorie de Nyssa *Viața lui Moise*, Părintele Stăniloae analizează minunat înaintarea nesfârșită a persoanei umane spre Dumnezeu și modul în care aceasta este reflectată în teologia contemporană. Se accentuează legătura între săvârșirea binelui ca ceva ce contribuie la un progres continuu și lipsa oricărei fapte bune ca ceva similar răului. Nu există stare neutră între bine și rău. Orice limită este și o invitație, o chemare de a trece dincolo de ea și orice mulțumire cu viața între anumite limite este nu numai o încetare a înaintării, ci și o cădere de la ceea ce este caracteristic vieții omenești.

Toate aceste conferințe au fost bine primite, stărnind un nou interes pentru teologia Ortodoxă. Un moment important în timpul vizitei Părintelui Stăniloae în Statele Unite a fost întâlnirea cu *Mircea Eliade* în seara de 23 nov., 1982 la apartamentul acestuia din Chicago, întâlnire la care am fost privilegiat să particip împreună cu soția, *Georgeta*, alături de *dna Lidia Stăniloae* și *Dumitru Horia Ionescu*. *Mircea Eliade* împreună cu soția sa, *Christinel*, au fost gazde minunate și pline de afecțiune față de Părintele Stăniloae, recunoscând valoarea acestuia de mare om și mare teolog. Cei doi mari gânditori si-au reamintit de perioada dintre cele două războaie mondiale când, în România, aceasta a fost o perioadă de creativitate și intensă activitate intelectuală, datorită libertății de expresie ce a fost apoi mult limitată odată cu instaurarea regimului comunist totalitar. Au vorbit îndelung despre *experiența și expresia religioasă*, fiecare din perspectiva lui, având ca numitor comun faptul că *omul este o ființă religioasă*.

În ultima săptămână a lunii nov. 1982, l-am însoțit pe Părintele Stăniloae și cei doi membrii ai familiei sale într-un circuit făcut cu mașina la câteva comunități și parohii românești din statele *Michigan*, *Ohio* și *Pennsylvania* unde a slujit, a predicat și a ținut conferințe. Ambii ierarhi ortodocși de atunci din America, *Arhiepiscopul Victorin Ursache* și *Arhiepiscopul Valerian Trifa*, l-au primit cu bucurie, respect și admirație pentru scrisul dănsului, pentru care l-au numit „îndreptător al credinței”. Între 5 și 15 dec. 1982 vizita a continuat la *Seminarul Sf. Vladimir* din New York, la *Seminarul Sf. Cruce* din Boston și la Washington. Atât profesorii cât și studenții de la ambele seminarii ortodoxe s-au bucurat de prezența Părintelui Stăniloae în mijlocul lor și i-au ascultat conferințele cu mare

interes. Pe data de 15 dec. 1982, Părintele Stăniloae împreună cu fiica și nepotul s-au întors în țară.

Vizita istorică a Părintelui Stăniloae în Statele Unite ale Americii a avut o importanță deosebită și o mare semnificație atât pentru comunitatea românească de aici cât și pentru cercurile teologice în care a conferențiat. Prin contactele făcute și prin discuțiile avute pe lângă aceste conferințe a făcut să crească interesul pentru teologia Ortodoxă. Toți au recunoscut în Părintele Stăniloae un teolog Ortodox care nu poate fi ignorat de cei care vor să aibă un tablou complet al Bisericii și teologiei Ortodoxe împreună cu mărturia acesteia în societatea contemporană precum și valoarea enormă pe care întreaga sa operă o are. Toată această operă poate fi definită fără nicio exagerare ca o *experiență a lui Dumnezeu* pe care Părintele Stăniloae a avut-o și a împărtășit-o cu noi.

Spun acest lucru cu gândul la faptul că Părintele Stăniloae însuși a fost cel care a sugerat titlul *Dogmaticii* sale în limba engleză, *Experiența lui Dumnezeu* (*The Experience of God*), publicată în sfârșit integral, în 6 vol., de Editura Holy Cross Orthodox Press din Brookline, Massachusetts. Cât de mult s-ar fi bucurat să o vadă, așa cum s-a bucurat când, în primăvara anului 1993, i-am arătat primul volum pe care l-a strâns în brațe ca pe un copil, chiar dacă volumul era încă nelegat. A fost ultima dată când l-am văzut pe Părintele în viață. Dar sunt sigur că se bucură și acum la apariția a tot ce se publică din scrisul dânsului în țară și peste hotare, acolo, în ambianța sfinților, înconjurat și învăluit de lumina treimică, așa cum se bucură toți cei care îi citesc opera, prin care rămânem în legătură și în comuniune cu dânsul și dânsul cu noi.

Receptarea în afara țării, mai ales în America, a teologiei Părintelui Stăniloae expuse în întreaga sa operă este un proces în continuă desfășurare cu un interes tot mai mare. Am observat acest lucru în nerăbdarea multora care așteptau publicarea fiecărui volum al *Dogmaticii*. Studenții de la școlile teologice le folosesc în pregătirea lor pentru cursurile de *Dogmatică*. Această capodoperă a celui mai mare și mai cunoscut teolog ortodox român din sec. al XX-lea, împreună cu celelalte cărți traduse în limba engleză și alte limbi de către diferiți traducători, contribuie la *cunoașterea în toată lumea* – cum a dorit dânsul și cum îmi scria în 1984 – *a spiritualității și teologiei creștine așa cum sunt trăite în Biserica Ortodoxă și exprimate în specificul românesc al acesteia*, exemplificat în mod excepțional de Părintele Dumitru Stăniloae.

Pr. Dumitru ICHIM

MUNTELE CU NUME DE SFÂNT

– Părinte, zise copilul îngenunchind în fața Muntelui, am venit să mă spovedesc. De multe ori am greșit Luminii și nevrednic m-am făcut înfloritului ei. Greșit-am și la cer și la pământ și m-am rătăcit în trupul acestui bătrân și nu știu pe nimeni să mă dezlege.

– Din care parte a timpului vii, călătorule?

– Vezi, Părinte, aici e problema că „parcă n-am fost niciodată/ călător prin anii mei,/ de-am trăit un timp de tei/altu-mi vine la socoată”. Timpul acela s-a risipit ca o mireasmă de sunet printre stâncile mele și tocmai în această risipire mă regăsesc, dar nu știu cum să scap de cestălalt care îmi vine la socoată. M-am renăscut pe Muntele Stăniloae, pe unde Dumnezeu mi-a izvodit rădăcinile. Sunt un fel de buruiană ciudată și nu îndrăznesc Părinte...

– O, da? Îl cunoaștem. E unul dintre rubedeniile noastre. Știi că are un nume de sfânt? De unde să știi?! Acesta e secretul nostru, al munților, dar pentru că ai avut norocul să te renaști din acel Munte putem să-ți destăinuim și numele lui, așa cum ne cheamă noi munții între noi, pe numele mic pe care nu-l găsești în sinaxarele brazilor. Ei, bine – numele lui adevărat este ...Vârful Omului!

★

...și astfel spovedania mea a început ca un izvor cu hramul lacrimii, spovedania unui copil care a trăit timpul teiului. Ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă nu aș fi ajuns la Muntele Stăniloae? Acum, la ceasul înalt de prăznuire, mă întreb ce caut și eu printre mărimurile care s-au strâns în soboare, toți înveșmântați în ptrafire cu fir de aur și diamante, la acest acatist al Muntelui?

Mă apropiu cu sfială de acest Vârful al Omului și voi începe cu noaptea chinuitoare a depărtărilor din mine în care mă pierdusem, în care a înflorit, în întunericul zbuciumărilor mele, chemarea Părintelui: „Veniți de luați Lumină”!

M-am născut într-un sat de munte din niște oameni foarte evlavioși (tata era dascălul bisericii), evlavie cu care îmi împodobiseră sufletul. De la vârsta când spuneam că vreau să mă fac „p'eut” idealul meu a fost să devin slujitor al altarului. Primii ani ai seminarului au fost un adevărat urcuș taboric, Mănăstirea Neamțului fiind un adevărat Ierusalim al duhului filocalic românesc. Apoi a urmat prăbușirea. Era în perioada intensivă de distrugere a neamului prin ateism și luptă directă împotriva Bisericii. Am căzut victimă. După o vacanță de Crăciun, în loc de colaci și cârnați mi-am umplut valiza cu tot ce am găsit în biblioteca de acasă pentru a mă vindeca singur, „științific” de „boala misticismului” și a „obscurantismului”. Erau pe atunci *Biblia ateistului*, *Călăuza ateistului* și o puzderie de publicații „științifice”. Am avut noroc de profesori foarte buni la Seminarul Teologic, printre care Prof. Pr. Mircea Păcurariu care, la sfârșitul orei, rezerva timp pentru întrebările mele. Săracii profesori, ce pacoste eram pe capul lor! Își

luau catalogul la sfârșitul orei, dar nu scăpau de mine. Ca un scai mă țineam după ei până la cancelarie și orișunde îi întâlneam! Deși eram premiant în fiecare an, sufletește eram un dezastru. Pierdusem puritatea de copil a evlaviei. Datorită bunilor mei dascăli am depășit criza. Eram acum vaccinat împotriva ateismului și „știam”, pe la sfârșitul seminarului, totul despre combaterea lui, totul despre existența lui Dumnezeu, candela era plină de ulei, dar nu avea sămânța de foc aprinsă ca în vremea copilăriei.

A urmat Facultatea de Teologie din București. Profesori excelenți! Generația de aur a teologiei românești. Note bune. Dar criza a rămas. Acum „știam” teologic și mai mult despre Dumnezeu, dar punctile spre ostrovul Lui erau rupte. Numai Fer. Augustin ar fi putut exprima „credința necredinței mele”.

Am dat examen la doctorat unde Teologia Dogmatică era predată de Părintele Stăniloae. Nu numai că am fost acceptat, dar a fost în planul lui Dumnezeu ca pregătirea studiilor mele să aibă loc sub îndrumarea directă a Părintelui, ca ucenic al lui. Când spun „părinte” mă refer la ceva mult mai mult decât celelalte apelative academice sau universitare. O spun în contextul munților care-l chemau, în intimitatea lor. Pe numele lui mic de Vârful Omului. Mi-a fost părinte în sensul că mi-a dat viață – lumina vieții, m-a renăscut, mi-a redat punțile și aripi de zburat cuvântul spre Cuvântul iohanin.

Oare cum aş putea să mulțumesc lui Dumnezeu, care n-a vrut moartea păcătoșului, ci mi-a scos în calea devenirii mele, pe cel care m-a întors și m-a făcut viu? De numele „Pr. Prof. Dr. Academician” sunt legate nenumărate studii de teologie inspirate din magnifica lui operă, teze de doctorat, nume de facultate teologică precum și diverse cărți și articole memorialistic printre care aş aminti, nu întâmplător, cartea doamnei Lidia Stăniloae *Lumina faptei din lumina cuvântului – Împreună cu tatăl meu Dumitru Stăniloae*. Ce aduc eu nou prin aceste rânduri este descrierea unei minuni care va putea fi folosită atunci când va avea loc canonizarea Sf. Mărturisitor Dumitru cel Nou.

A vorbi despre Părintele... se poate vorbi timp de rafturi întregi de bibliotecă, dar nu s-a scris îndeajuns despre sfințenia lui. Minunea de care vorbesc a început din toamna anului 1968. Cursurile le ținea într-o clădire dintre Facultatea de Teologie și bibliotecă. M-am trezit în fața unui sfânt. Un cărturar te poate impresiona prin mulțimea cunoștințelor. Stăniloae era mai mult decât un cărturar, era înțeleptul. Nu atrăgea atenția nici prin vestimentar, purta aceeași rasă de călugăr, curată dar modestă, nici prin oratorie. Cei impresionați de spectacole academice ar fi fost dezamăgiți după primele zece minute. Îi văd chipul ca o icoană. Se așeza la aceeași masă cu noi, deschidea aceeași servietă veche, scotea cursul dactilografiat (de ce o fi avut nevoie de el, o fi fost vreo obligație profesorală de control din partea comuniștilor?) și după câteva fraze, scotea ochelarii și privind dincolo de noi începea zborul genunilor. Cuvântul devenea tot mai transparent. Nu mai era limba cuvintelor, ci limba luminii, pentru că există și așa ceva, limba de acatist a inimii. Dacă ar fi intrat un fluture în sala de curs, cred că foarte posibil i-am fi auzit aripi-le. Cineva povestea că, la un moment dat, pe când vorbea, s-a stins lumina în clasă.

Era atât de adâncit în cugetare, că nici nu a observat aceasta și și-a continuat liniștit, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, prin întuneric, nestingherit, firul ideii. Ne învăța cum se zboară lumina după legile ascunse ale Luminii. Avea grijă să nu ne pierdem în deprinderea zborului spre Lumină și, ca o muzică de Mozart, revenea la laitmotivul unde ne lăsa să ne tragem respirația duhului, ca apoi să ne înălțăm mai departe în abisurile Logosului.

Când asociez pe Stăniloae cu Sf. Mărturisitor Dumitru cel Nou argumentul meu, unul dintre multele, e cel: „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu!”. El ne învăța teologia, în sensul Sfinților Părinți, care ne folosesc sintagma că „îngerii teologisesc lui Dumnezeu” ajungerea la „vederea” lui Dumnezeu, îngăduită doar inimii curate de copil și treaptă a sfințeniei la care se ajunge atât de greu. În acest sens, preoția este teologie, nu descriere a lui Dumnezeu, ci trăire a divinului, „restaurare a omului”. Păcătuim singuri, dar ne mântuim prin Biserică. Singurătatea este starea nefirească a omului, deci omul normal face parte dintr-un neam. Poate că nimeni nu a vorbit atât de adânc despre neamul românesc. Ca orice sfânt „vedea” cu inima lui curată pe *Dumnezeu – Drăguțul*, sintagma populară îndrăgită de el, umblând pe cărările satului românesc, sălășluind peste noapte în casa și inima țaranului român. Așa cum Dumnezeu este slujit de cetele îngerilor în ceruri, la fel este pe pământ slujit de neamuri. Prin neam omul nu-și pierde identitatea persoanei, ci dimpotrivă prin neam își găsește, afirmă străvezimile divine ale persoanei având ca model Sfânta Treime, care este Iubire. Un Dumnezeu în Trei Persoane. Ca Persoană este Tatăl. Ca Tată își iubește Fiul ca orice tată. Nimeni nu poate iubi mai mult pe Fiul decât Tatăl și nimeni nu poate iubi mai mult pe Tatăl decât Fiul Lui. Întruparea Fiului (Stăniloae răspunde scolasticilor) nu s-a făcut pentru aplicarea justiției divine, ci pentru ca și noi prin omenitatea Lui să iubim pe Tatăl cu aceeași dragoste cu care Fiul Își iubește Tatăl și Dumnezeu Tatăl să ne iubească pe noi oamenii cu aceeași dragoste cu care Își iubește Fiul. Dacă am reduce Sfânta Treime la două persoane, oricât de dumnezeiască ar fi această iubire, ea ar fi mărginită. Cele două persoane Se plinesc prin Sfântul Duh, care este tot Persoană. Ea purcede de la Tatăl spre Fiul toată iubirea Acestuia, dar nu se reduce la o simplă relație, ci tocmai prin purcedere își subliniază caracterul de Persoană necesară Iubirii Infinite ale lui Dumnezeu, Trei Persoane, dar nu trei dumnezei. Dacă ar purcede și de la Fiul am avea un „nepotism” aș îndrăzni să zic (Dumnezeu să mă ierte!) care s-ar pierde în haos, ori Duhul, tocmai prin nepurcederea de la Fiul, este Persoană, cum spunem în Crez, „Care, împreună cu Tatăl și cu Fiul, este închinat și mărit!”. În relație cu Tatăl avem filiația și purcederea. Filiația nu neagă purcederea și invers. Taina Sfintei Treimi este cel mai greu de înțeles din teologie tocmai pentru că Dumnezeu este Iubire, iar Iubirea nu poate fi decât taină. Părintele Stăniloae încerca să ne-o explice *băbește* (să mi se ierte expresia). Sfântul Duh prin purcedere, deci nu prin naștere, arată Tatălui cât de mult este iubit de Fiul, așa cum la noi oamenii cineva ar confirma tatălui iubirea

și calitățile fiului, dar în același timp nefiind născut rămâne totuși Persoană și numai în această egalitate poate reîntoarce și afirma filiația prin dragostea care nu depersonalizează, ci dimpotrivă subliniază caracterul de persoană.

În această perspectivă ne vorbea de neamul românesc, nu un naționalism, sau alte *isme*, ci prin exprimarea pnevmatologică și teandrică a omului. Dumnezeu l-a făcut pe om bărbat și femeie. Deci neamul perfect nu este bărbatul singur, ci așa cum l-a creat Dumnezeu „bărbat și femeie”. Familia sau neamul (ne gândim la Chesterton) are ontologic model treimic. Familia perfectă, fără a anihila persoana, este când bărbatul devine tată și femeia mamă. Așa a lăsat Dumnezeu, care este Iubire, să fie și familia – exprimare a Iubirii. Atât familia care este neam nu devine un pericol pentru un grup de familii pe care îl numim cu același nume – neam. Neamurile mele și neamurile tale împreună formează neamul omenesc, iar noi românii ne sublinia Părintele Stăniloae, numim neamul omenesc lume – adică lumină.

Aici mi-aș permite o mică paranteză. Toate dicționarele românești, inclusiv DEX-ul, derivă etimologia cuvântului „neam” din ungurescul „nem”. Nu cunosc maghiara decât „nem tudom!”, care mi se pare că înseamnă „nu înțeleg!”. Deci de ce am apela pentru origine etimologică la vecinii de o mie de ani? Originea sugerată de mine este din *nomen*, din indo-europeanul și nu turanicul, generând în latină pe *nomen* însemnând nume, *nomen* = *namen* = *neam* așa cum avem în engleză *nomen* = *name* = *nume*. Ergo, cei de același *nume*, formând un *nomen*, adică un *neam*. Închid paranteza.

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul Omului nu numai pentru a-l readuce pe om la frumusețea cea dintâi, ci, mai mult chiar, de a-l îndumnezei. Neamul românesc nu privește cu șovinism existența altor neamuri, pentru că toate neamurile, văzute prin modelul iubirii treimice, formează împreună „neamul omenesc”. Modelul iubirii de neam la români este văzut, în inconștientul folcloric, în mod constructiv prin *balada Meșterului Manole*. Manole (cineva i-a „ciupit” ideea) este, cum ne spunea Părintele Stăniloae, forma românească a lui *Emanuel*, după cum altă „ciupitură”, fără a se indica sursa, este cea a explicării *Baladei Miorița*, în care păstorul este de fapt Păstorul care își pune viața pentru oile Sale.

Orice persoană este o taină. Chiar și lucrurile Creatorului, spunea Părintele, poartă o pecete a tainei. Scolasticismul, descriind, a uitat să trăiască taina divinului și a fost numai un pas pentru apuseni să ajungă la cenzurarea tainei și respingerea prin Reformă la reducerea „tainelor”, și apoi sectanții să ajungă la concluzia că, dacă nu mai este taină, la ce ne mai trebuie atît de multe „Sfinte Taine”. Chiar ortodoxia românească are un *caracter de taină*. Popor latin (interesantă teza protolatinității noastre!), ca ortodocși am moștenit de la latini *faptul de a sta cu picioarele pe pământ*, dar ne deosebim de celelalte popoare latine care au devenit catolice, și chiar de ortodoxia grecească (rigurozitatea legii, iar nu a duhului) și cea rusească (cu excepția teologilor ruși din Exil).

Începusem cu minunea exercitată asupra mea de acest sfânt. Nu cunoștințele lui m-au impresionat (deși a fost unul din cei mai erudiți teologi), ci *trăirea*

de către el a Cuvântului lui Dumnezeu. Crengile mele uscate sub căldura lui au început să înmugurească. Sfințenia lui a început să înflorească înlăuntrul meu. „Cunoscătorul” cioturos și plin de țințuri a devenit din nou copil cu inima și sufletul. Mă aducea înapoi nu ca pe-un vânat încăpățânat în sălbătăcia lui, folosind lațul sau harponul, ci prin bunătatea lui de sfânt. Fiind poet, cuvintele lui s-au revărsat peste rânile sufletului meu taumaturgic și taboric. Nu este de mirare că primul meu volum de versuri, cu care debutam în 1970, se numea atât de sugestiv *De unde începe omul*. Mă regăseam. O convertire fără spectaculosul marilor întoarceri, așa cum lemnul lui Aaron și-a început prin floare semnul de slujire și preoție.

Ca și Sf. Nectarie de Eghina, cu care se aseamănă în multe privințe, făcea această teologie vie. Un fapt pe care nu mulți îl știu, era *bunătatea de om înduhovnicit și milostiv*. Ca și Sf. Nectarie, pe câți studenți săraci oare nu a ajutat din modestul lui salariu de profesor? În smerenia lui nu i-ar plăcea să-i destăinui această dureroasă confesiune. Ca să urmezi doctoratul trebuia să ai „binecuvântarea” ierarhului. Această aprobare implica și bursa. Părintele Stăniloae a intervenit la acel fost episcop al armatei, care spunea că nu are nevoie de doctori, ci de preoți, să facă o excepție cu mine, să-mi dea aprobarea și să-și păstreze banii de bursă. Cine nu ar fi ascultat de Stăniloae? Mi s-a dat aprobarea și, deși la examenul de admitere luasem aproape la toate note maxime, m-am trezit fără bursă în București, fără masă și fără casă, cu o adresă fictivă (de multe ori „apartamentul” meu ...fiind sub patul doctoranzilor, când nu mă prindea spiritualul, sau sala de așteptare din Gara de Nord). Despre masă? Eram tânăr și foarte athletic. Reușeam să sar cu succes peste mese.

Imaginați-vă că după doi ani *de vagabond* prin București, la propunerea și cu excepționale referințe din partea Părintelui meu sunt chemat la Patriarhie să completez o cerere de bursă tocmai în... America! În 1970 plecam ca bursier la *Seabury Western Theological Seminary* până în 1972, iar apoi încă un an 1972-1973 la Princeton, New Jersey.

*

Despre această minune a restaurării omului prin „lumina faptei din lumina cuvântului”, cum își intitulează cartea Lidia Stăniloae, sper să se vorbească mai mult. Fiica Părintelui, prin pagini cutremurătoare, mărturisește greutățile financiare și morale prin care a trecut familia. Cel mai mic compromis făcut cu comuniștii ar fi adus familiei avantaje materiale, iar nu șicane, marginalizare, pierderea serviciului și ani grei de închisoare, pe care i-a trecut cu stoicism. În *iadul penitenciar* nu a încetat să mărturisească dreapta credință. Doamna Lidia Stăniloae se întreba în cartea pomenită mai sus punctul la care vreau să ajung:

„Nu știu de unde lua tata, ba da, știu de unde, forța de a fi totuși senin, liniștit, calm. Ne insufla și nouă încredere. «Lasă», spunea, «n-ai voie să-ii pierzi curajul! Ai încredere în Dumnezeu! El nu ne uită!». El credea cu

adevărat. Sunt sigură că avea momente de spaimă, dar nu se lăsa niciodată copleșit. Pentru el, legătura cu Domnul era o legătură concretă, personală. A-și păstra curajul, a-l insufla și celorlalți devenea o problemă de conștiință, o probă la care se supunea pentru a se verifica, pentru a-și confirma o dată în plus intensitatea legăturii cu Domnul” (pp. 200-201).

Există un paroxism al fricii, un prag al spaimei, *mâna întinsă a lui Petru când a început să se scufunde*.

„În câteva rânduri mi s-a întâmplat să ajung în pragul unui paroxism al spaimei. Eram copil încă, îmi lipsea experiența de viață, consecvența credinței. Cu cât înaintezi în vârstă, cu atât înțelegi că până și în situațiile negative există un relativ, care te ajută să le porți mai ușor... Atunci tata mi-a agrăit cu seriozitate, cu duritate chiar. «Crezi în Dumnezeu, sau nu crezi?», m-a întrebat el. «Dacă da, atunci concretizează-ți credința prin răbdare și convingerea că până la urmă El te ajută! Dacă nu, atunci trebuie să-ți reconsideri modul de existență! Găsește-L și găsește-te pe tine! Cu trudă, cu efort. Viața, așa cum trebuie s-o înțelegem noi, creștinii, e efort, ascensiune, ca un drum de munte, în care nu există decât un sens, în sus. Fără efort și fără nădejde nu se poate!»” (p. 201).

Cartea ~~de~~ Lidia^{ca} Stăniloae, cu subtitlul *Împreună cu tatăl meu*, este cartea de temelie a celor care încearcă să înțeleagă pe cel care ne-a împărțit „lumina faptei prin lumina cuvântului”.

Sever cu sine însuși până la sfintele nevoințe monahicești, se răsfărgea cu generozitate, înflorind ca o fântână arteziană, tuturor. Cuvântul lui avea acoperire în aurul de aureolă al sufletului. Sfaturile lui erau în primul rând faptele lui.

Un capitol interesant despre Părintele Stăniloae l-ar putea scrie Lidia Stăniloae despre personalitățile literare și artistice care au avut fericita ocazie de a trece prin casa lor. Îmi amintesc cu câtă dexteritate trecea de la filosofia Sfinților Părinți, în special sfântul lui preferat, Sf. Maxim Mărturisitorul, la filosofia modernă – de la Kierkegaard la Sartre și Camus, uimind prin cât de bine era pus la punct cu literatura zilelor noastre... de atunci! Ca să nu mai vorbim de subtilitățile poeziei unde era totdeauna acasă! Poiesis, de fapt, nu e versificare, sau un departament al literaturii, ci o stare a punctului omega în care toate converg: *matematică, muzică, chimie, rugăciune, lacrimă, fizică* – o stare a Facerii (Geneza) în care toate cele omenești devin transparente, până la străvezimea transcendentă a Cuvântului! Poiesis ca stare soteriologică și revelațională a Spiritului Sfânt și sfințitor când Kalos nuntește cu Agathos!

Poate cea mai adecvată caracterizare a acestui titan al cugetării hristice, mărturisitor și taumaturg a făcut-o o femeie care vindea flori în Piața Unirii, cum aflăm din cartea mai sus pomenită. Întrebată fiind: „Cine a murit?”, a răspuns cu emoție: „Îl îngroapă pe cel mai mare preot!”. Și avea dreptate!

Au venit și geologii care știu totul despre pietrele și prundurile văzute și nevăzute, arheologii biblici cu hârlețe, măturici și ochelari și lupe, cei care văd

până în străfundul pământului, înțelepți cu scufițe care știu de câte ori a strănutat Părintele și pe ce fel de hârtie a fost scrisă *Filocalia* și câte virgule are studiul cutare. Și venitu-au... De lăudat, cu ce să mă laud? Păcatele mele, toți se uită la mine peste umăr și tare au dreptate! Bisericește – nici măcar protopopă, poeticește – nici măcar pupăză printre ciripitoare, și *colac peste pupăză*, vorba Psalmistului, *rămas de căruță* nu pot să mă laud nici cu telegarii, nici cu căruțele.

E
O
L
O
G
I
C
E

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Intrarea Miron Cristea, nr. 6; 040162, București

Telefon 406.71.93; 406.71.94; Fax 300.05.53

e-mail: eibmbor@rdslink.ro

tipogr.inst.biblic@rdslink.ro

magazin@editurapatriarhiei.ro

www.editurapatriarhiei.ro

CUPRINS:

Praefatio

†DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Anul comemorativ al Părintelui Dumitru Stăniloae

Inedit

Pr. Dumitru STĂNILOAE
Botezul copiilor

Pr. Dumitru STĂNILOAE, Diac. Ioan CARAZA
Credință și iubire în dobândirea mântuirii

Pr. Constantin COMAN
Interviu cu Părintele Dumitru Stăniloae

Theodor NIKOLAOU
Meine Begegnung mit Dumitru Stăniloae

Adrian MARINESCU
Correspondența inedită a Părintelui Dumitru Stăniloae

Documente

Pr. Mihail SĂSĂUJAN
Părintele Dumitru Stăniloae. Fragmente biografice sibiene

Pr. Adrian GABOR
Aspecte din activitatea Părintelui Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București

Adrian Nicolae PETCU
Aspecte inedite privind arestarea, condamnarea și detenția Părintelui Dumitru Stăniloae

Dorin Demostene IANCU
Părintele Dumitru Stăniloae în lumina unor documente noi

Mărturii (I)